146733

T.C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme

Ramazan DURGUT

2501020671

146733

Doç. Dr. Arslan KAYA

İ. Ü. Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku

Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

İstanbul 2004

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

ÖZEL HUKUK Anabilim Dalında **2501020671** numaralı **RAMAZAN DURGUT'UN** hazırladığı **"KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME"** konulu **YÜKSEK LİSANS / ~~DOKTORA~~ TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI,** Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **20.10.2004 ÇARŞAMBA** günü saat **11.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ....KABUL....'ne* **OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞU~~YLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (2)	İMZA
PROF.DR. HÜSEYİN ÜLGEN	KABUL	
PROF.DR. GÜZİN ÜÇIŞIK	KABUL	
DOÇ.DR. MEHMET HELVACI	KABUL	
DOÇ.DR. ARSLAN KAYA	KABUL	
DOÇ.DR. FÜSUN NOMER ERTAN	KABUL	

Besim Ömer Paşa Caddesi Beyazıt-34452-İstanbul
Tel:0212 440 00 00Fax: 0212 520 85 04

ÖZ

Türk Ticaret Kanunu'nun 644. maddesinde düzenlenen 'kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme' tezimizin konusudur. Tezimizde öncelikle kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin düzenlenme şekli, hukuki niteliği, Borçlar Kanunu'nda yer alan sebepsiz zenginleşmeyle farkı, uygulama alanı, şartları ve özellikle senedin ibraz edilmemesi, protesto çekilmemesi ve zamanaşımına uğraması halleri ele alınmıştır. Daha sonra ise, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının konusu, görevli ve yetkili mahkeme, ispat külfeti ile defiler ve davanın tabi olduğu zamanaşımı süresi incelenmiştir.

ABSTRACT

The subject of the thesis is "unjust enrichment on negotiable instruments" which is set out in Turkish Commercial Code Art. 644. Firstly, the current regulation regarding the subject and its legal status is examined. The differences between the regulations stated in the Code of Obligations, its scope and conditions of application, the statute of lackness of presentation, protest and prescription are also examined. Than it is examined the subject of the litigation, the competent and authorized court, burden of proof, pleas and limitation of actions.

önsöz

Kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek ticari hayatta kredi ve ödeme aracı olarak kullanılmaktadırlar. Bu sebeple kambiyo senedine bağlanan alacağın süratli ve güvenli bir şekilde paraya çevrilmesi gereklidir. Hukuk sistemleri, kanunen belirlenen kurallara uyması şartıyla hamile, diğer senetlere göre özel imkanlar tanımışlardır. Bunun yanı sıra kanunen aranan şartlara uyulmaması veya senedin zamanaşımına uğraması hallerinde hamilin, senetten doğan hakkını elde etmesi için özel olarak sebepsiz zenginleşme kurumu düzenlenmiştir.

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme, doktrinde bir eserde tek başına inceleme konusu olmamış, bazı kıymetli evrak kitaplarında genel olarak ele alınmıştır. Buna karşılık uygulamada, konu hakkında pek çok yargı kararı verilmiştir. Bu sebeplerle kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin, doktrindeki görüşler ve yargı kararları çerçevesinde ele alınıp incelenmesi, Türk hukuk hayatına katkı sağlayacağını ümit etmekteyim.

Tez konusu seçiminde bana yol gösteren, tez çalışmam sırasında tezin şekil ve esasına ilişkin eleştirilerde bulunarak, tezimi tamamlamama yardımcı olan ve engin hukuk bilgisinden yararlanma fırsatı bulduğum danışmanım, değerli Hocam Sayın Doç. Dr. Arslan KAYA'ya şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca yüksek lisans eğitimim sırasında bilgi ve deneyimlerinden yararlanma imkanı bulduğum İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalının değerli başkanı Hocam Sayın Prof. Dr. Hüseyin ÜLGEN ile Ticaret Hukuku Anabilim Dalının değerli üyeleri, Hocalarım Sayın Prof. Dr. Ömer TEOMAN, Doç. Dr. Mehmet HELVACI, Doç. Dr. Abuzer KENDİGELEN ve Doç. Dr. Füsun NOMER ERTAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ iii
ÖNSÖZ iv
İÇİNDEKİLER v
KISALTMALAR CETVELİ x

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KAPSAMI

I. DÜZENLENME ŞEKLİ VE AMACI 3
A. TÜRK HUKUKUNDA 3
B. YABANCI HUKUKTA 5
C. AMACI 5
D. TERMİNOLOJİ 6
II. HUKUKİ NİTELİĞİ 7
A. GENEL OLARAK 7
B. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER 8
C. YARGITAY'IN GÖRÜŞÜ 10
D. KANAATİMİZ 11
III. KAPSAM 11
IV. BORÇLAR KANUNU'NDAKİ SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME İLE İLGİLİ HÜKÜMLERLE KARŞILAŞTIRMA 17
V. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİ VE KARŞILIĞIN İNTİKALİ İLE İLİŞKİSİ 21
A. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİYLE 21
B. KARŞILIĞIN İNTİKALİYLE 24
C. SONUÇ 28

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMENİN ŞARTLARI

I. GENEL OLARAK **30**

II. KAMBİYO SENEDİNİN ELDE BULUNDURULMASI **31**

III. HAMİLİN SENEDE DAYANARAK TALEPTE BULUNMA HAKKINI KAYBETMESİ **33**

A. GENEL OLARAK **33**

B. SENEDE DAYANAN HAKLARIN MUHAFAZASI İÇİN KANUNEN YAPILMASI GEREKEN İŞLEMLERİN YAPILMAMIŞ OLMASI **35**

1. SENEDİN İBRAZ EDİLMEMESİ **35**

a. Kabul İçin İbraz **35**

(1). Genel Olarak Kabul **35**

(2). Poliçenin Kabule İbrazı **37**

(3). Kabule İbrazın Zorunlu Olduğu Durumlar **39**

i. Kanundan Doğan Zorunluluk **40**

ii. İradeden Doğan Zorunluluk **40**

(4). Kabule İbrazın Sonuçları **41**

b. Ödeme İçin İbraz **41**

(1). Poliçe ve Bonoda İbraz **41**

i. İbrazın Hukuki Niteliği **41**

ii. İbrazın Tarafları **43**

iii. İbraz Yeri **48**

iv. İbraz Süresi **49**

v. İbrazın Sonuçları **49**

vi. İbrazdan Muafiyet **50**

(2). Çekte İbraz **51**

i. Genel Olarak İbraz **51**
ii. İbraza Yetkili Kişi **52**
iii. İbrazın Muhatabı **53**
iv. Takas Odasına İbraz **56**
v. İbraz Süreleri **59**
vi. İleri Keşide Tarihli Çeklerin İbrazı **68**
vii. İbrazın Sonuçları **70**
c. İbraz Edilmemenin Sonuçları **70**
(1). Poliçe ve Bononun İbraz Edilmemesinin Sonuçları **70**
(2). Çekin İbraz Edilmemesinin Sonuçları **73**
2. PROTESTO ÇEKİLMEMESİ **81**
a. Genel Olarak **81**
b. Protesto Çeşitleri **82**
(1). Kabul Etmeme Protestosu **82**
(2). Ödememe Protestosu **84**
(3). Tespit Protestoları **86**
c. Protestonun Şekli **86**
d. Protestodan Muafiyet **88**
(1). Genel Olarak **88**
(2). Kanuni Muafiyet Halleri **89**
(3). İradî Muafiyet Halleri **90**
e. Sakat Protesto **92**
f. Protesto Çekilmemesinin Sonuçları **93**
C. SENEDİN ZAMANAŞIMINA UĞRAMASI **95**
1. GENEL OLARAK **95**
2. ZAMANAŞIMI SÜRELERİ **97**
a. Poliçede Zamanaşımı Süreleri **97**
(1). Kabul Eden Muhataba Karşı Açılacak Davalarda **97**
(2). Hamilin Müracaat Borçlularına Karşı Açacağı Davalarda **103**

(3). Müracaat Borçlularının Birbirlerine Karşı Açacakları Davalarda 106
b. Bonoda Zamanaşımı Süreleri 109
c. Çekte Zamanaşımı Süreleri 110
3. ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ 113
a. Genel Olarak 113
b. Zamanaşımının Kesildiği Haller 114
(1). Dava Açılması 114
(2). Davanın İhbarı 117
(3). Takip Talebinde Bulunulması 117
(4). Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi 118
c. Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları 118
4. ZAMANAŞIMININ DURMASI 119
5. KAMBİYO SENEDİNE DAYANAN ALACAĞININ ZAMANAŞIMINA TABİ OLMAMASI 120
IV. HAMİLİN ZARARA UĞRAMASI 121
V. KEŞİDECİ VEYA KABUL EDEN MUHATABIN ZENGİNLEŞMESİ 126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME DAVASI

I. DAVANIN KONUSU 132
II. DAVANIN TARAFLARI 136
A. DAVACILAR 136
B. DAVALILAR 138
1. GENEL OLARAK 138
2. KEŞİDECİ 138
3. MUHATAP 140

4. HESABINA POLİÇE ÇEKİLEN KİŞİ **141**
5. İKAMETĞAHLI POLİÇEYİ ÖDEYECEK KİŞİ **142**
6. CİRANTALAR **142**
III. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME **145**
IV. İSPAT KÜLFETİ VE DEFİLER **146**
V. ZAMANAŞIMI **148**
A. GENEL OLARAK **148**
B. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER **149**
C. YARGITAY'IN GÖRÜŞÜ **151**
D. KANAATİMİZ **153**
E. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLANGICI **153**
SONUÇ **157**
KAYNAKÇA **168**

KISALTMALAR CETVELİ

A.g.e.	: Adı geçen eser
ABD.	: Ankara Barosu Dergisi
AD.	: Adalet Dergisi
Anm.	: Anmerkung
Art.	: Artikel
AÜEHFD.	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: bent
Batider	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BK.	: Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
CCom.	: Code de Commerce
CD.	: Ceza Dairesi
CYK.	: Cenevre Yeknesak Kanunu
Çek K.	: 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun
Çev.	: Çeviren
dpn.	: dipnot
E.	: Esas
ETK.	: Eski Ticaret Kanunu
Haz.	: Hazırlayan
HD.	: Hukuk Dairesi

HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBD.	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK. (OR)	: İsviçre Borçlar Kanunu (Obligationen Recht)
İçt. Bir. K.	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İHFM.	: İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİD.	: İcra ve İflas Dairesi
İİK.	: İcra ve İflas Kanunu
İlm. Kaz. İçt. D.	: İlmi ve Kazai İçtihatlar Dergisi
K.	: Karar
m.	: madde
MHB.	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MK.	: Medeni Kanun
NK.	: Noterlik Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
RKD.	: Resmi Kararlar Dergisi
s.	: sayfa
S.	: Sayı
TD.	: Ticaret Dairesi
TL.	: Türk Lirası
TNBHD.	: Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
WG.	: Wechselgesetz (Alman Poliçe Kanunu)
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Kambiyo senetleri Türk Ticaret Kanunu'nun *kıymetli evrak* başlığını taşıyan üçüncü kitabının dördüncü faslında düzenlenmişlerdir. Bunlar; poliçe (TTK. m. 583 – 687), bono (TTK. m. 688 – 691) ve çektir (TTK. m. 692 – 735). Kambiyo senetlerinin gerek ortaya çıkması, gerekse hüküm ve sonuçlarını doğurması için sıkı şekil şartlarına ve kısa zamanaşımı sürelerine tabi kılınmışlardır. Kambiyo ilişkisi taraflarının kanun tarafından öngörülen bu sıkı şekil şartlarına ve zamanaşımı sürelerine uymaları gerekmektedir.

Kambiyo senedi hamilinin, senetten doğan alacağını elde edebilmesi için kanunen öngörülen kurallara öncelikle uyması gereklidir. Aksi takdirde hamil, kambiyo senedinin esas borçlusu dışındaki borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder. Ancak bu durum tüm kambiyo senetleri için geçerli değildir. Çek ve muhatap tarafından kabul edilmemiş poliçede müracaat hakkının kaybedilmesi durumunda başvurulacak esas borçlu konumunda bir kimse yoktur. Bunun yanında senedin esas borçlusu ile müracaat borçlularına karşı başvuru hakkı da kanunen belirlenmiş olan süreler içinde kullanılmalıdır. İşte hamilin müracaat hakkını kaybettiği veya kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı hallerde hamilin kambiyo senedi dolayısıyla sahip olduğu alacak hakkını elde edebilmesi için Türk hukukunda tanınmış olan üç seçenek vardır. Bunlar; TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme, TTK. m. 645'te yeralan karşılığın intikali ve kambiyo senedinin verilmesine sebep olan temel borç ilişkisidir.

Bu seçeneklerden en önemlisi sebepsiz zenginleşmedir. Zira hamil, karşılığın intikali ve temel borç ilişkisine başvurma imkanlarından her zaman yararlanamaz. Şöyle ki; karşılığın intikali için keşidecinin iflas etmesi veya karşılığın lehtara devredilmesi gerekmektedir. Ayrıca bir kambiyo senedi olmasına rağmen bonoda karşılığın intikali sözkonusu değildir. Bu sebeplerle hamilin, karşılığın intikali yoluyla alacağını elde etmesi ancak istisnai haller için mümkün olabilmektedir.

Bunun gibi hamilin temel borç ilişkisine başvurabilmesi de her zaman mümkün olmayabilir. Şöyle ki; kambiyo senedinin ifa yerine veya hatır için verildiği durumlarda taraflar arasında temel borç ilişkisi mevcut değildir. Ayrıca ciro yoluyla senedin devredildiği hallerde de hamil ile keşideci arasında temel borç ilişkisi bulunmamaktadır. Bu sebeplerle hamilin, alacağını elde etmesi için temel borç ilişkisine başvurması her zaman mümkün olmayabilir.

Hamile karşılığın intikali etmediği ve temel borç ilişkisine dayanmanın da söz konusu olmadığı hallerde hamil, TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürerek alacağını elde edebilir. Ayrıca hamil, karşılığın kendisine intikal ettiği veya temel borç ilişkisine başvurabildiği hallerde de, şartları varsa sebepsiz zenginleşme talebini ileri sürebilir. Başka bir ifadeyle bu üç talep hakkı birbirleriyle yarışmaktadır.

'*Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme*' başlığını taşıyan çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin düzenlenme şekli, hukuki niteliği, ilgili hükmün uygulama alanı ve özellikle bonoda uygulanıp uygulanmayacağı, Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşmeyle karşılaştırılması ve temel borç ilişkisi ve karşılığın intikalinden doğan talep haklarıyla ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise; kambiyo senedinin elde bulundurulması, hamilin senede dayanan haklarını muhafazası için kanunen yapması gereken senedin ibraz edilmesi ve protesto çekilmesi işlemlerinin yapılmamış olması veya senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle müracaat hakkının kaybedilmesi, hamilin zarara uğraması ve kabul eden muhatap veya keşidecinin zenginleşmesi şeklindeki kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin şartları incelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümde de; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının konusu, görevli ve yetkili mahkeme, ispat külfeti ve defiler ile sebepsiz zenginleşme davasının tabi olduğu zamanaşımı süresi incelenmiştirSonuç bölümünde de, konuyla ilgili ulaşılan tespit ve önerilere yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMENİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE KAPSAMI

I. DÜZENLENME ŞEKLİ VE AMACI

A. TÜRK HUKUKUNDA

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme Türk Ticaret Kanunu'nun Kıymetli Evrak başlığını taşıyan üçüncü kitabının Kambiyo Senetleri adlı dördüncü faslının poliçeyle ilgili birinci kısmının 644. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "*Keşideci ve poliçeyi kabul etmiş olan muhatap (müruruzaman sebebiyle veya senede dayanan hakların muhafazası için kanun hükmünce yapılması gerekli muamelelerin ihmal edilmiş bulunmasıyla poliçeden doğan borçları düşmüş olsa bile) hâmilin zararına ve sebepsiz olarak iktisap etmiş oldukları meblağ nisbetinde ona karşı borçlu kalırlar.*

Sebepsiz mal edinmeye dayanan dava, muhataba ikametgâhlı poliçeyi ödeyecek olan kimseye ve keşideci poliçeyi başka bir şahıs veya ticarethane hesabına çekmiş olduğu takdirde o kimseye veya ticarethaneye karşı dahi açılabilir.

Poliçeden doğan borcu düşmüş olan cirantaya karşı böyle bir dava açılamaz".

1926 tarihli Eski Ticaret Kanunu döneminde kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyle ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. Ayrıca sebepsiz zenginleşme ile ilgili olarak Borçlar Kanunu'nun 61 ilâ 66. maddelerine de bir yollama yapılmamıştı. Eski Ticaret Kanunu döneminde TTK. m. 644'e benzer bir düzenlemenin bulunmaması sebebiyle, kambiyo senetlerindeki sıkı şekil şartlarının ağırlığını yumuşatmak ve kısa zamanaşımı ve ibraz sürelerinin ortaya çıkardığı haksızlığı ortadan kaldırmak için, Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme ile ilgili hükümlerinin uygulanması önerilmişti[1]. Ancak Eski Ticaret Kanunu döneminde de,

---

[1] Halil ARSLANLI, **Ticarî Senetler Dersleri**, Üçüncü Bası, İstanbul, 1954, s. 157.

Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükümlerin mahiyetlerindeki farklılıktan dolayı kambiyo senetleri hakkında doğrudan doğruya uygulanmaları söz konusu olamazdı[2].

Cenevre Yeknesak Kanunu'nda da kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyle ilgili düzenleme yapılmamıştır. Ancak taraf devletlere düzenleme yapma serbestisi tanınmıştır. 1956 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun 644. maddesi, verilen bu serbestinin sonucu olarak düzenlenmiştir. Düzenlemenin kaynağı İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1052. maddesidir[3].

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme ile ilgili düzenleme poliçe ile ilgili hükümler arasındadır. Bunun sebebi Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetlerine ilişkin hükümlerinin poliçe üzerine kurulmuş olmasıdır. Kanun koyucu kambiyo senetlerinin ortak olan hükümlerini poliçe başlığı altında düzenlemiş, bono ve çek hakkında ise ortak hükümlere yollama yapmakla yetinmiştir (TTK m. 690 - 730). Sebepsiz zenginleşmeyle ilgili düzenleme de bu şekildedir. Çeke uygulanacak poliçe hükümlerinin belirtildiği TTK. m. 730/1 b.14'te TTK. m. 644'te açıkca yollama yapıldığından sebepsiz zenginleşmeye ilgili hüküm çeke de uygulanır[4]. TTK. m. 690'da bonoya uygulanacak poliçeyle ilgili hükümler arasında 644'üncü maddeye yollama yapılmamıştır. Ancak gerek doktrin gerekse yargı kararlarına göre, TTK. m. 644'ün bonoya da uygulanacağı kabul edilmektedir[5].

---

2 Fırat ÖZTAN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 1997, 513; Talih UYAR, "Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senetlerinin Âkibeti", **İBD.**, C.XLV, Ocak – Şubat 1971, s. 22.

3 Öztan, s. 504; Fahiman TEKİL, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İkinci Bası, İstanbul, 1994, s. 99; Hayri BOZGEYİK, "Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme", **AÜEHFD**, C.VII, S.1 - 2, Haziran 2003, s. 590 dpn. 3.

4 11. HD.nin 22.1.2001 gün, E.9468, K.373 sayılı kararı: "*Çeke dayalı müracaat hakkı düşmüş olan hamilin alacağına dava yolu ile kavuşabilmesi için; ya doğrudan temel ilişkiye dayanarak tahsil davası, ya da TTK. nın 730/14 bendi yollamasıyla çeklerde de uygulanması gereken ve aynı yasanın 644'üncü maddesinde düzenlenmiş bulunan sebepsiz iktisap davası yoluna başvurması gerekir*" (Gönen ERİŞ, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004, s. 437).

5 Bkz.: birinci bölüm III.

B. YABANCI HUKUKTA

Sebepsiz zenginleşme müessesine değişik hukuk sistemlerinde de yer verilmiştir. Fransız hukukunda sebepsiz zenginleşme ile ilgili kuralların uygulanması istisna oluşturmaktadır. İlgili kurallar sadece karşılığı muhataba geçirmemiş veya eksik geçirmiş olan keşideciye karşı kullanılırlar (CCom. Art. 116). Zira karşılık üzerinde haklar senetle birlikte devralana geçtiğinden, hamil müracaat hakkını kaybetse bile, karşılıktan kaynaklanan alacak hakkının sahibi olarak, genel hukuk kurallarına dayanarak hakkını elde edebilir[6].

Alman hukukunda sebepsiz zenginleşme müessesine, fransız hukukuna göre daha fazla önem verilmiştir. Alman hukukunda keşidecinin karşılık üzerindeki hakkı hiçbir surette senetle birlikte devralana geçmemektedir. Bu sebeple kambiyo hukukunun ağır şartları göz önüne alınarak, hamile belirli şartlar altında sebepsiz zenginleşme hükmüne dayanarak, keşideciye veya kabul eden muhataba başvurma hakkı tanınmıştır (WG. § 89). Bu hak genel hükümlerden değil, kambiyo hukukundan doğmaktadır[7].

İsviçre sisteminde ise, Fransız ve Alman sistemine nazaran hamil yararına daha fazla koruma sağlanmıştır. Bir yandan karşılığın kanuni ve iradi devri düzenlenmiş (OR. Art. 1053), diğer yandan da sebepsiz zenginleşme hükmüne yer verilmiştir (OR. Art. 1052). İsviçre'deki düzenlemenin kaynağı Alman hukukundaki sebepsiz zenginleşme hükmüdür (WG. § 89). İlgili hüküm bazı farklarla İsviçre kanun koyucusu tarafından iktibas edilmiştir (1 Temmuz 1937)[8].

C. AMACI

Türk Ticaret Kanunu, kambiyo senetleri için sıkı şekil şartları ve kısa zamanaşımı süreleri öngörmüştür. Hâmil, kanunun kambiyo senetleri için öngördüğü özel şartlara (örneğin senedi ibraz etmek, protesto düzenlemek, zamanaşımı

---

6 Reha POROY / Ünal TEKİNALP, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Güncelleştirilmiş 15. Bası, , İstanbul, Beta Basım, 2001, s. 221.

7 Poroy / Tekinalp, s. 221; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 590.

8 Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 590.

sürelerine riayet etmek) uymazsa senedin esas borçlusu ve diğer borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder. Kambiyo senedini devralan hâmil, senedi devralırken bir bedel ödemiştir. Hâmilin kanunen gerekli işlemleri yapmaması veya senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle müracaat hakkının yitirilmesi durumunda bazı kişilerin malvarlığında artma olacaktır. Kanun koyucu hâmil için oluşacak bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için, hâmile sebepsiz zenginleşme davası açarak senetten doğan alacak hakkını talep etme hakkı vermiştir. Başka bir ifadeyle, sebepsiz zenginleşme talebi, kambiyo senetlerindeki şekil şartlarının ağırlığını hafifletmek ve hâmil için oluşacak hakkaniyete aykırı sonuçları ortadan kaldırmak için tanınmış bir imkandır[9].

Madde gerekçesinde de bu husus şöyle belirtilmiştir: "*Protesto vaktinde çekilmediği takdirde hâmil, kabul edene karşı haiz olduğu hakları baki kalmak şartiyle, poliçeden dolayı mesul olan diğer kimselere karşı haiz olduğu rücu haklarını kaybeder. Aynı tehlike poliçeden doğan hakların nispeten kısa zaman aşımı sürelerinden dolayı da mevcuttur. Sözü geçen hallerde hâmil haklarını kambiyo hukukuna uygun olarak kaybeder. Bu kayıp, mesul olanlardan biri için bir iktisap mahiyetinde olabilir. Bu iktisap kanun hükümlerinin bir neticesi olduğu için Borçlar Kanununun (61) ve müteakip maddelerine göre (sebepsiz) veya (haksız) bir iktisap mahiyetinde olmadığı halde hakkaniyete uygun bir iktisap değildir. Böyle hallerde tasarının (644) ncü maddesi poliçeden doğan haklar yüzünden özel şartlara tâbi olan bir sebepsiz iktisap iddiasını tanımaktadır*"[10].

D. TERMİNOLOJİ

TTK. m.644'ün kenar başlığı 'sebepsiz iktisap' şeklindedir. Doktrinde ve yargı kararlarında 'sebepsiz zenginleşme' kavramı yerine, kanunda kullanılan

---

[9] Poroy / Tekinalp, s. 221; Öztan, s. 904; Uyar, s. 19; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 590; Naci KINACIOĞLU, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 5. Bası, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s. 229; Seza REİSOĞLU, **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2003, s. 343; Ali Arman OKAN, "Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları", **İBD.**, 1976, C.50, S.9 - 10, s. 62; Ömer ÖZKAN, "Poliçede Sebepsiz Zenginleşme Davası", **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer KENDİGELEN, İstanbul, 1999, s. 510.

[10] Orhan Nuri ÇEVİK, **Gerekçeli – İçtihatlı – Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Mevzuat**, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası,, Ankara, Seçkin Kitapevi, 1993, s. 626 – 627.

'sebepsiz iktisap' terimi kullanılmaktadır[11]. Ayrıca 'haksız iktisap'[12], 'haksız zenginleşme'[13], 'nedensiz mal edinme'[14], 'nedensiz zenginleşme'[15] ve 'sebepsiz zenginleşme'[16] terimleri de kullanılmaktadır. Çalışmamızda 'sebepsiz zenginleşme' terimini kullanmayı tercih ettik. Zira, "iktisap" kelimesi hukuk dilinde bir âyni veya şahsi hakkın ya da aktif veya pasifiyle bir malvarlığının yahut zilyetliğin kazanılmasını ifade etmektedir. TTK. m.644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşmede bir şey iktisap edinilmemekte, bunun yerine hamilin yapması gerekli işlemleri yapmaması veya senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle keşideci veya muhatap, kambiyo senedi dolayısıyla ödemekle yükümlü oldukları borcu ödemekten kurtulabilmektedirler. Bu nedenle bir iktisaptan çok, bir zenginleşmeden bahsedilmesi daha isabetli olacaktır.

II. HUKUKİ NİTELİĞİ

A. GENEL OLARAK

Kambiyo senetleri hukukuna dayanan sebepsiz zenginleşme talebi kambiyo senedinden doğan hakkın kanunen yapılması gereken işlemlerin yapılmaması sebebiyle müracaat hakkının düştüğü (TTK. m. 642) veya zamanaşımına uğradığı hallerde (TTK. m. 661, 726), senet borçlusu nezdinde oluşan sebepsiz zenginleşmeye

---

11 Öztan, s. 902; Kınacıoğlu, s. 239; Uyar, s. 19; Yaşar KARAYALÇIN, **Ticaret Hukuku C. III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Ankara, 1970, s. 339; Hayri DOMANİÇ, **Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi** , C.IV, İstanbul, 1990, s. 354; İsmail DOĞANAY, **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, Tümden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü Bası, İstanbul, Beta Basım, 2004, s. 1994; Celal GÖLE, **Çek Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1989, s. 184; Ali BOZER / Celal GÖLE, **Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi**, 12. Bası, Ankara, 2001, s. 138; Halil CAN / Semih GÜNER, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 172; Mehmet BAHTİYAR, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 91; 11.HD.nin 3.5.1999 gün, E.590, K.3442 (Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189).

12 Eriş, Şerh, s. 496; Edip ŞİMŞEK, "Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası", **Batider**, 1977, C.IX, S.2, s. 349; 11.HD.nin 22.1.2001 gün, E.9468, K.373 (Eriş, Çek2004, s. 437).

13 Tekil, s. 88; 19. HD.nin 3.2.2003 gün, E.9444, K.937 (Eriş, Çek2004, s. 449).

14 A. Hulusi GÜRBÜZ, **Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar**, İstanbul, 1984, s. 554; 11. HD.nin 5.7.1984 gün, E.3061, K.3867 (YKD., 1984, S.10, s. 1528).

15 Eriş, Çek2004, s. 331.

16 Poroy / Tekinalp, s. 221; Reisoğlu, Çek, s. 343; Özkan, s. 507; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 589; 11. HD.nin 22.5.2003 gün, E.12698, K.5289 (Eriş, Çek2004, s. 452).

yönelik, senetten doğan alacağını alamayan ve bu yüzden malvarlığında bir değer kaybı oluşan hâmile, tanınmış bir haktır.

B. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Bu konuda üç farklı görüş bulunmaktadır. **Birinci görüş**e göre; kambiyo senetleri hukukundan kaynaklanan sebepsiz zenginleşme talebi, hâmilin kambiyo senedinden dolayı sahip olduğu, fakat müracaat hakkının kaybı veya zamanaşımının gerçekleşmesi nedeniyle kullanılamadığı asıl talep hakkının bir bakiyesidir. TTK. 644. maddesine dayalı sebepsiz zenginleşmeye talebi, kambiyo senedinden doğan hakların bir kalıntısı olduğundan ancak 'kambiyo davasında' ileri sürülebilir. Zira, TTK. m. 644'e göre poliçe borçluları, borç zamanaşımına uğrasa veya düşmüş olsa bile 'borçlu kalırlar'[17].

İkinci görüşe göre; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi, Borçlar Kanunu'nun 61 ilâ 66. maddelerinde düzenlenen 'haksız bir fiil ile mal iktisabından doğan borçlar'ın özel bir şeklidir[18].

Üçüncü ve doktrinde hakim olan görüşe göre ise; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi, genel hükümlerde düzenlenen sebepsiz zenginleşme. talebinden farklı, kendine has özellikleri olan bir talep hakkıdır[19]. Bu görüşe göre TTK m. 644/1'deki "*...borçlu kalırlar*" ifadesi sebepsiz zenginleşme talebini "kambiyo senedindeki talep hakkının bakiyesi" şeklinde nitelendirmeye yeterli değildir. Zira aynı hüküm içerisinde "hakları düşmüş olsa bile" ibaresine yer

---

17 Kınacıoğlu, s. 230 ve KNUR / HAMMERSCHLANG, Kommentar zum Wechselgesetz, Bonn, 1949, Art. 89, Anm. 1, s. 225; ULMER, Das Recht der Wertpapiere, Berlin / Stuttgart, 1938, s. 271; STAUB / STRANZ, Kommentar zum Wechselgesetz, 13. Auflage, Berlin / Leipzing, 1934, Art. 89, Anm. 20, s. 675; PREİSE / REBENTROST, Kommentar zum Wechselgesetz, Heidelberg, 1989, Art. 89, Anm. 3, s. 200; QUASSOWSKİ / ALBRECHT, Wechselgesetz,, Berlin, 1934, Art. 89, Anm. 3, s. 200; MİCHAELİS, Wechselrecht, Berlin / Leipzing, 1932, Art. 89, Anm. 1/a, s. 380; RİLK, Kommentar zum Wechselgesetz, Leipzing, 1933 s. 324 (Öztan, s. 906 dpn. 27'den naklen).

18 HUECK – CANARİS, Recht der Wertpapiere, 12. Neubearbeitete Auflage, München, 1986, §17 II 2; BAUMBACH / HEFERMEHL, Wechselgesetz und Scheckgesetz, 22. Auflage, München, 2000, m. 89 No. 1; MEİER – HAYOZ / VON DER CRONE, Wertpapierrecht, 2. Auflage, Bern, 2000, § 13 No. 8 (Poroy / Tekinalp, s. 222 dpn. 250'den naklen).

19 Poroy / Tekinalp s. 222; Öztan s. 907; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 595.

verilmiştir. Düşen hakkın bakiye olarak devam etmesi düşünülemez. TTK m. 644'ün açık ifadesi karşısında farklı anlamlar çıkarmaya olanak yoktur. Ayrıca bakiye teorisi açıklayıcı değer taşımamakta ; 644. maddenin ana kanunlarla bağlantısını ve amacını ortaya koyamamakta ve aksine maddeyi uyumsuz, istisnai bir düzenleme halinde bırakmaktadır[20].

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen TTK m. 644 hükmü kıymetli evrak hukukuna özgü bir talep şekli olarak kabul edilmiş özel bir düzenlemedir[21]. Kambiyo senetlerindeki müracaat hakkını tamamlayıcı bir nitelik arz etmekte ve senetten doğan talep hakkının geliştirilmiş bir şeklini oluşturmaktadır[22].

Kambiyo senetlerinin hukukuna dayanan sebepsiz zenginleşme talebi, Borçlar Kanunu'nda yeralan sebepsiz zenginleşme talebinin[23] alt bir türü değildir[24]. Bu sebeple Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme ilgili 61 ilâ 66. maddeleri,

---

20 Öztan, s. 907; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 595.

21 Poroy / Tekinalp, s. 222; Kınacıoğlu, s. 229; Doğanay, s. 1994; Özkan, s. 516; Reisoğlu, Çek, s. 343; Karayalçın, s. 340; Şükrü YILDIZ, "Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri", **Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan**, Haz. Murat Yusuf AKIN / Oğuz CANER, İstanbul, 2003, s. 346.

22 Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme , s. 592.

23 Borçlar Kanununun 61 ile 66. maddeleri arasında düzenlenen sebepsiz zenginleşme konusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Seza REİSOĞLU, **Sebepsiz İktisap Davasının Genel Şartları**, Ankara, 1961; İlhan ULUSAN, **İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu**, İstanbul, 1984; M. Turgut ÖZ, **Öğretide ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme Borçlar Kanunu 61 – 66. Maddelerine İlişkin İçtihatlar İle**, İstanbul, 1990; Nihat YAVUZ, **Sebepsiz İktisap Davasının Genel Şartları**, Ankara, 2003; Hüseyin HATEMİ, **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, BORÇLAR KANUNU 65 Kuralı**, İstanbul, 1976; Cumhur ÖZAKMAN, "Sebepsiz Zenginleşme Davasının Mahiyeti ve Konusu", **Günümüzde Yargı**, 1997, S.18, s. 5 - 18; Sibel ÖZEL, "Sebepsiz Zenginleşme Davalarında Kanunlar İhtilafı Meselesi", **Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl 19 – 20, S.1 - 2, 1999 – 2000, s. 733 - 769; M. Kemal OĞUZMAN / M. Turgut ÖZ: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 2000, s. 689 – 770; Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 729 – 757; Rona SEROZAN, **İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme**, İstanbul, 2002, s.253 - 339; Fikret EREN, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 8.Bası, İstanbul, 2003, s. 801 - 867; Turgut UYGUR, **Açıklamalı – İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, Ankara, 2003, s. 2773 – 2943.

24 Poroy / Tekinalp, s. 222; Öztan, s. 904 – 905; Kınacıoğlu, s. 230; Tekil, s. 89; Özkan, s. 513 – 514; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme , s. 593.

TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme hallerine kıyasen dahi uygulanamazlar[25].

Kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşme talebi ile Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme taleplerinin, birinin varlığı diğerinin yokluğuna bağlı olmadığından, aynı anda yan yana olabilirler[26]. Ayrıca TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davasının şartları gerçekleşmezse; eğer şartları varsa Borçlar Kanunu'nun 61 vd. maddeleri uyarınca dava açılabilir[27]. Bununla birlikte Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşme ile ilgili hükümleri, genel nitelikte olduklarından, aksine bir hüküm bulunmadıkça, özel hukuk diğer alanlarındaki sebepsiz zenginleşme hallerine de uygulanabilirler[28]. Bu sebeple, TTK. m. 644'ün uygulanması sırasında boşluk olursa, mahiyetine uygun düştüğü ölçüde Borçlar Kanunu'nun 61. vd. maddelerinin uygulanması söz konusu olabilir[29].

C. YARGITAY'IN GÖRÜŞÜ

Yargıtay konuya ilişkin verdiği pek çok kararında, TTK. m. 644'te düzenlenmiş bulunan sebepsiz zenginleşme davasının, kambiyo senetleri hukukundan doğan bir dava olduğu belirtilmektedir[30]. Ancak verdiği bir kararında[31] Yargıtay, "TTK.nun 644 üncü maddesinde zikredilen sebepsiz iktisabın, MK. da bahsi geçen sebepsiz iktisaptan farklı bir hukuki müessese olduğunu gösteren açık

---

25 Öztan, s. 906; Karayalçın, s. 333; Kınacıoğlu, s. 230; Reisoğlu, Çek, s. 345; Özkan, s. 513. Aksi görüş, Domaniç, s. 354, 356.

26 Öztan, s. 966.

27 Öztan, s. 516; Şimşek, s. 238; 13. HD.nin, 10.6.1976 gün, E.8341, K.4740 (Şimşek, s. 258 dpn.211).

28 Reisoğlu, Sebepsiz İktisap, s. 3.

29 Domaniç, s. 359; Özkan, s. 517.

30 11. HD.nin 26.4.1999 gün, E.1329, K.3234 sayılı kararı: "*TTK'nın 644'üncü maddesinde düzenlenen dava, tamamen kambiyo hukukundan kaynaklanan dava türüdür.*" (Gönen ERİŞ, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, 4. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 419); 11. HD.nin 27.10.1998 gün, E.5470, K.7225 sayılı kararı: "*TTK.nun 644. maddesinde düzenlenmiş bulunan sebepsiz iktisap davası kambiyo hukukuna dayalı bir dava çeşididir.*" (İBD., C.73, S.1, Mart 1999, s.258); 11. HD.nin 26.4.1999 gün, E.1329, K.3224 (İBD., C.73, S.10 – 11 - 12, 1999, s. 1091 – 1092).

31 11. HD.nin 27.1.1984 gün, E.5921, K.327 (Gönen ERİŞ, **Gerekçeli - Adliye Komisyonu Raporlu - Madde Açıklamalı - En Son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu (Kıymetli Evrak ve Taşıma)**, C.II, Ankara, 1988, s. 504 – 506).

hüküm mevcut değildir" denilmekte ve yeni tarihli bir kararında[32] da TTK.' nın 644. maddesine dayalı davalarda, Borçlar Kanunu m. 61 vd. maddelerinin göz önünde tutulacağına söylemektedir.

Yargıtay başka bir kararında[33] da TTK. m. 690'da TTK. m. 644'e yollama yapılmadığından bonoda sebepsiz zenginleşmeyle ilgili maddenin uygulanmasının mümkün olmadığına, ancak genel hükümler uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açılabileceğine hükmetmiştir.

D. KANAATİMİZ

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi kambiyo senetleri hukukuna özgü bir talep şeklidir. Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 61 ilâ 66. maddeleri kambiyo senetleri için gerekli korumayı sağlayamadıklarından, ilgili hükümlerden bağımsız bir düzenleme yapılmıştır. Zira Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme talebi, gerek amaç gerekse içerik olarak kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşmeden farklıdır. Bu sebeple Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 61 ilâ 66. maddeleri, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme de uygulanamazlar.

III. KAPSAM

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme, poliçeyle ilgili maddeler arasında tek madde halinde düzenlenmiştir (TTK. m. 664). TTK. m.730 b.1 / 14 açık yollaması sonucu sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükmün çeke uygulanması bakımdan hiçbir tereddüt söz konusu değildir. Ayrıca emre yazılı havale (TTK m.738)[34] ve emre yazılı ödeme vaadine (TTK. m.742) de uygulanır[35].

---

32 19. HD.nin 15.2.2001 gün, E.5925, K. 1188 (Yasa Hukuk Dergisi, Mayıs 2002, s. 648)

33 TD.nin 19.1.1971 gün, E. 3384, K. 249 (Eriş, Şerh, s. 501 - 502).

34 Can / Güner, s. 175; Öztan, s. 912; Fırat ÖZTAN, "Kambiyo Senetlerine Benzeyen Senetler", **Prof. Dr. Mahmut Koloğlu'ya 70 İnci Yaş Armağanı**, Ankara, 1975, s. 559.

35 Şimşek, Haksız İktisap, s. 365 – 366.

Buna karşılık Bonoya uygulanacak poliçeyle ilgili hükümlerin sayıldığı TTK. m. 690'da sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 644. maddeye yollama yapılmamıştır. Bu sebeple TTK. m. 644'ün bonoya uygulanıp uygulanmayacağı hususunda tartışma vardır.

Doktrinde hakim olan görüşe göre, sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644 bonoya da uygulanabilir[36].TTK. m. 644 bütün kambiyo senetlerine uygulanacak genel nitelikte bir hükümdür[37]. Bonolar hakkında TTK. nın 644. maddesinin uygulanabilmesi için, TTK. nın 690. maddesince yollama yapılmasına bir gereksinim ve zorunluluk yoktur. TTK. m. 691 öyle bir uygulamaya olanak vermekte ve sorunu çözmektedir[38]. TTK m. 691/1'e göre bir bonoyu düzenlenen kimse, poliçede kabul eden muhatap gibi sorumludur. Bu sebeple bonoyu düzenleyen kimse, lehtardan senet bedelini almış ve iade etmek zorunda da kalmamışsa zenginleşmiş olacaktır. Örneğin (A), (L) ile yaptığı bir satış sözleşmesi sebebiyle bir bono düzenleyip (L) vermiş ve (L) de senedi ciro yoluyla (C1)'e devretmiş ve C1 de senedi (H) geçirmiş olsun. (H) senedi ibraz etmemesi veya ibraz etmesine rağmen gerekli protesto işlemlerini yapmaması halinde müracaat hakkını kaybetse de, 3 yıllık zamanaşımı süresi içinde bonoyu düzenleyene başvurabilir. Ancak zamanaşımı süresi dolduktan sonra artık düzenleyene başvuramayacaktır. Poliçede zamanaşımına uğramış senet dolayısıyla kabul eden muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılabildiğine göre bonoda düzenleyene karşı da açılabilmelidir. Zira, belirtmiş olduğumuz TTK. m. 691/1 göre bonoda düzenleyen, poliçede kabul eden muhatap gibi sorumludur[39]. Ayrıca poliçede müracaat borçlusu konumunda olan keşideciye karşı böyle bir dava

---

36 Poroy / Tekinalp, s. 222; Öztan, s. 1021; Domaniç, s. 485; Karayalçın, s. 348 – 349; İmregün, s. 118; Can / Güner, s. 175; Şimşek, Haksız İktisap, s. 364; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 597; Özkan, s. 512 – 513; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 346 dpn. 34 ve s. 349; Eriş, Şerh, s. 502 - 503. Ancak **Öztan**, eserinin 912. sayfasında "*Türk Ticaret Kanunun 644. maddesinin bonolar hakkında uygulanması mümkün değildir, (TTK. 690); buna karşılık, emre yazılı havaleye (TTK. 738) ve çeke (TTK. 730/1/14) uygulanması mümkündür*" diyerek aksi yönde de görüş açıklamıştır. Yazar eserinin sonraki basılarında bu görüşüne yer vermemekte ve TTK. m. 644'ün bonoya da uygulanacağını belirtmektedir (Fırat ÖZTAN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2004, s. 210).

37 Poroy / Tekinalp, s. 222; Domaniç, s. 485; Karayalçın, s. 348 – 349; Şimşek, Haksız İktisap, s. 365.

38 Şimşek, Haksız İktisap, s. 365.

39 Öztan s. 1021; Karayalçın s. 348 - 349; Domaniç, s. 486; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 597, Özkan s. 512; Eriş, Şerh, s. 502 - 503.

açılabilirken, bononun asıl borçlusu olan düzenleyene karşı da öncelikle açılması gerekir[40].

Türk Ticaret Kanunu sisteminde aynı nitelikte olan maddelere yollama yapmakla yetinmek gibi kesin bir kural benimsenmemiştir. Örneğin, çeklerde teşhis fonksiyonu ile ilgili 702. maddede yeterli hüküm bulunduğundan, aynı nitelikteki 598. maddeye yollama yapılmamış, poliçede eşdeğer hükümler mevcut olduğu diğer hallerde de, bu hükümlere yollama yapılmayarak aynı sonuçları doğuran hükümlere yer verilmiştir (TTK. m. 693, 699, 701, 705, 706, 714 vd.). Bu durum göstermektedir ki, Türk Ticaret Kanunun yollamalarla ilgili 690 ve 730. maddelerinde mevcut olmayan bir hükmün uygulanması, esasen senedin kendine özgü maddelerinden çıkarılabiliyorsa artık yollamanın yapılmış olup olmadığının bir anlamı ve önemi yoktur. TTK. m. 691'in bonolarla ilgili hükmü, düzenleyenin kambiyo hukuku açısından sorumluluğu kesinlikle ve açıklıkla belirtilmiş olduğundan, bu kapsama giren sebepsiz zenginleşme davasında da sorumlu olacağı kolaylıkla anlaşılabilir[41].

TTK. m. 690'da kanunlar ihtilafıyla ilgili 'sebepsiz iktisaptan doğan haklar' başlığını taşıyan TTK. m. 685'e yollamada bulunmaktadır. Eğer Kanun koyucu bonolarda sebepsiz zenginleşme davasının açılamayacağını ilke olarak kabul etseydi böyle bir uygulamaya yer vermezdi[42].

Sebepsiz zenginleşme ilgili TTK. m. 644'ün bonolarda da uygulanması gerektiğini belirten *Şimşek*, yukarıda belirtilenlerden başka şu gerekçeleri de ilave etmektedir[43]: TTK. m. 742'de bono hükmünde sayılan "emre yazılı ödeme vaatleri" için poliçede ait hükümlerin yer aldığı dördüncü faslının birinci kısmına giren maddelerden yalnızca "araya girme suretiyle ödemenin" uygulanmayacağını belirtilmiş, sebepsiz zenginleşme davası bakımından bir ayrıcalık getirilmemiştir. Kambiyo senetlerine benzemekle beraber tam anlamı ile bir bono niteliğinde

---

40 Domaniç, s. 486.

41 Şimşek, Haksız İktisap, s. 365.

42 Eriş, Şerh, s. 502 – 503; Şimşek, Haksız İktisap, s. 365

43 Şimşek, Haksız İktisap, s. 365 – 366.

olmayan bir senet için böyle bir dava hakkı mevcut iken, bono hâmiline bu hakkın tanınmaması oldukça güçtür.

Yazar, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davası bakımından değişik hükümlerin varlığını haklı gösteren ve bonolar aleyhine ayrıcalık tanıyan bir gerekçenin bulunabileceğini düşünmemekte ve kanun koyucunun kambiyo senetleri arasında ayrık uygulamayı amaçlasaydı, bunu bono için değil iktisadi itibariyle bir ödeme aracı olan çek için düşünülmesi gerektiği kanaatindedir. Zira, çekte kabul yasağı söz konusudur ve keşidecinin poliçeyi kabul eden gibi sorumlu olacağı hakkında TTK. m. 691 benzer bir hükme yer verilmemiş, sadece 644. maddeye yollama yapılmıştır. Bu uygulama her zaman, çeklerde sebepsiz zenginleşme ilgili TTK. m. 644'e yollama yapılıp, bonoya yollama yapılmamış olmasının cevabını oluşturmamaktadır.

Doktrinde azınlıkta kalan görüşe göre ise, bonoya uygulanacak poliçeyle ilgili hükümleri düzenleyen TTK. m..690'da sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644'e yollama yapılmamıştır. Bu sebeple hukuk tekniği bakımından bonoda sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükmün kıyasen dahi uygulanması mümkün değildir[44]. Ancak azınlık görüş yazarları dahi "*...Sebepsiz iktisaba dayanan dava hakkının bonolar hakkında tasvip etmek zaruri gibi görünmektedir. Zira, poliçe ve çekler hakkında hamile böyle bir imkan ve fırsat verilmesine karşılık bonolar için bu imkanın tanınmamasına bir sebep bulunmasa gerekti*r." şeklinde görüş açıklayarak hakim görüşe katılmaktadırlar[45].

Yargıtay, bir dönem verdiği kararlarda TTK. m. 690 da sebepsiz zenginleşme ile ilgili 644. maddeye yollama yapılmaması sebebiyle bonoda uygulanamayacağına hükmetmiş[46] olmakla birlikte, bugün TTK. m. 644'te

---

44 Uyar, s. 23; A. Arman OKAN, "Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları", **İBD**, 1976, C.50, S.9 - 10, s. 63.

45 Okan, s. 64.

46 TD.nin 19.1.1971 gün, E.3384, K.249 sayılı kararı: "*TTK.nun 690 ıncı maddesi de 644 üncü maddede yazılı olmadığından poliçeler hakkında uygulanması gereken 644 üncü maddenin bonolar hakkında dava ve takiplere uygulanması mümkün görünmemektedir.*" (Eriş, Şerh, s. 501 – 502);11. HD.nin 24.6.1974 gün, E.2634, K.2058 (Eriş, Şerh, s. 502); 11. HD.nin 3.3.1977 gün, E.846, K.2058 (Eriş, Şerh, s. 502).

düzenlenen sebepsiz zenginleşme ile ilgili hükmün TTK. m. 690'da yollama yapılmamış olmasına rağmen, bonoya da uygulanacağı konusundaki görüşü istikrar kazanmıştır[47]

Yargıtay 11. HD.nin 27.1.1984 gün, E.5921, K.327 sayılı kararında[48]: "*TTK.nun 690'ıncı maddesindeki atıf dolayısı ile poliçeye ait hükümlerin pek çoğu emre muharrer senetler de uygulanmaktadır. TTK. nun 691 inci maddesinde, bonoyu tanzim edenin tıpkı poliçelerde senedi kabul eden gibi sorumlu olacağı belirtilmiştir. TTK. nun 644 üncü maddesi hükmü ile zamanaşımına uğramış poliçelerde sebepsiz zenginleşme dolayısı ile poliçeyi kabul edene ve hatta ikinci derecede sorumlu olan keşideciye başvurma hakkı tanınmış olduğuna göre, kabul eden gibi sorumlu bulunan bono keşidecisine, aynı yoldan başvurabilmesi mümkün bulunmak icap eder. Sebepsiz iktisap yönünden poliçe ile bonolar arasında ayrım yapmak için makul bir sebep bulmak zordur. Türk doktrininde yazarların çoğunluğu TTK.nun 644 üncü maddesinin bonolara da uygulanacağı düşüncesindedirler... Poliçede, kabul edenin ve keşidecinin sorumluluğu ile bonolardaki borçlu keşidecinin sorumlulukları aynı nitelikte sayıldığına ve bonolarda keşideciye karşı sebepsiz zenginleşmeden dolayı başvurulmaması için haklı bir sebep gösterilemediğine göre, gerek mehaz kanunda gerekse Türk Ticaret Kanununda, bonolara uygulanmak üzere, poliçe hükümlerine atıf yapan 690 ıncı maddede sebepsiz iktisaba ilişkin 644 üncü zikredilmemiş olması, bilinçli ve kasıtlı bir davranış olmayıp bir kanun tekniği noksanlığı, bir unutma sonucu olduğu kabul edilmek icap eder. Bu düşünüş şekli karşısında, TTK. nun 690 ıncı maddesinde sebepsiz zenginleşme yönünden bono borçlusuna müracaat edilip edilemeyeceği hususundaki kanun boşluğunun, MK. nun 1/2 maddesi hükmüne tevfikan hakim tarafından tamamlanması ve yukarıda açıklandığı üzere, TTK. nun 644 üncü maddesinde yazılı olan keşideciye müracaat hakkının bonolarda da tanınmasının uygun olacağı sonucuna varılmıştır.*" şeklinde karar vererek, görüşünü değiştirmiştir.

---

47 11. HD. nin 17.6.1993 gün, E.92/4865, K.93/4363 (YKD., C.19, S.9, s. 1355 – 1357); 11. HD. nin 10.11.1986 gün, E.5414, K.5853 (Eriş, Şerh, s. 510 – 511).

48 Eriş, Şerh, s. 504 – 506.

TTK. m. 644'te düzenlenen. Ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun yakın tarihli bir kararında[49] "*Çeklerle ilgili 730. maddede sözü edilen 644. maddeye göre göndermede bulunmuş olmasına karşın, bonolara dair 690. maddede böyle bir atıfta bulunulmamış ise de, gerek doktrinde ve gerekse Yargıtay'ın istikrarlı uygulamasında, bono hamilinin Borçlar Kanununun 61 ve devamı maddeleri uyarınca nedensiz zenginleşme hükümlerine göre keşideciye müracaat edebileceği kabul edilmekte ve özellikle doktrinde 690. maddede, 644. maddeye göndermede bulunulmamış olmasının makul bir izahının yapılamayacağı vurgulanmaktadır...*" denilmektedir. Yargıtay kararı kanaatimizce hatalıdır. Zira kararda zamanaşımına uğrayan bononun düzenleyenine karşı TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmüne dayanılarak başvurulup bulunulmayacağı tartışılmakta ve TTK. m. 690'da TTK. m. 644'e yollama olmamasına rağmen doktrin ve Yargıtay'ın istikrarlı uygulamaları sonuçu sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644'ün bonolara uygulanabileceğinin kabul edildiği belirtilmesi gerekirken, anlaşılmaz şekilde Borçlar Kanunu m. 61 ve devamı maddeleri uyarınca sebepsiz zenginleşme davasının açılabileceğinden söz edilmiştir. TTK. m. 644 sebepsiz zenginleşmeyle ilgili olarak kambiyo senetlerine özgü özel bir düzenlemedir. Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeden farklıdır ve onun alt bir türü değildir. Bu sebeple kararda zamanaşımına uğramış bono hakkında Borçlar Kanunu m. 61 vd. maddelerinin uygulanabileceğinden söz edilmesi hatalı olmuştur.

Kanaatimizce; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644 bonoya da uygulanabilir. TTK. m. 691/1'e göre bonoyu düzenleyen poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi sorumludur. Zamanaşımına uğrayan poliçe için, kabul eden muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılabildiğine göre, onunla aynı sorumluluğa sahip bono düzenleyenine karşı da açılabilmelidir. Bonoya uygulanacak poliçe hükümlerine yollama yapılırken sebepsiz zenginleşmeyle ilgili kanunlar ihtilâfı kurallarının düzenlendiği TTK. m. 685'e de yollama yapılmıştır. Eğer bonoda sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644'ün uygulanması istenmiyorduysa, TTK. m. 685'e yollama yapılmaması gerekirdi.

---

[49] HGK.'nın 28.3.2001 gün, E.19 – 230, K.310 (Yasa Hukuk Dergisi, C.XXI, S. 244 / 03, Mart 2002, s. 394 – 396).

IV. BORÇLAR KANUNU'NDAKİ SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME İLE İLGİLİ HÜKÜMLERLE KARŞILAŞTIRILMA

Doktrinde hakim olan görüşe göre; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi (TTK. m. 644), Borçlar Kanunu'nun 61 ile 66. maddeleri arasında düzenlenen 'haksız bir fiil ile mal iktisabından doğan borçlar' başlığını taşıyan sebepsiz zenginleşme talebinden farklıdır[50]. İki talep hakkı arasındaki farklar şunlardır:

a) Türk Ticaret Kanunu'nun 644. maddesindeki sebepsiz zenginleşme ilgili düzenlenme Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme ile ilgili hükümlerden farklı bir amaç güdülerek kaleme alınmıştır. 644. maddenin düzenlenme sebebi, kambiyo senetleri hukukunun sertliğini yumuşatmaktır. Zira kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına tabidir. Bununla birlikte zamanaşımı ve hak düşürücü süreler de oldukça kısa tutulmuştur. İşte bu sebeple, kambiyo senetlerindeki sıkı şekilciliğin oluşturacağı haksız zenginleşmeleri ortadan kaldırmak amacıyla TTK. m. 644'teki hükme yer verilmiştir[51].

b) Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülebilmesi için, kambiyo senedi dolayısıyla borç altına girenlerin haksız olarak zenginleşmiş olmaları gerekmez. Halbuki genel hükümlerde yer alan sebepsiz zenginleşmede, zenginleşen kimsenin, bu zenginleşmede haklı bir nedene dayanmaması gerekir. Bu husus Borçlar Kanunu madde 61'de "*Haklı bir sebep olmaksızın aharın zararına mal iktisap eden kimse iadeye mecburdur*" şeklinde ifade edilmiştir. Borçlar Kanunu

---

[50] Poroy / Tekinalp, s. 222 – 223; Öztan, s. 904 – 905; Can / Güner, s. 173; Reisoğlu, Çek, s. 344; Tekil, s. 89; Özkan, s. 513; Şimşek, Haksız İktisap, s. 349 – 350; Eriş, Şerh, s. 497; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 593; Bozer / Göle, s. 139; Bahtiyar, s. 92; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 346.

[51] 11. HD.nin 21.10.1976 gün, E.4033, K.4357 sayılı kararı: "*TTK.nun 644. maddesi zamanaşımına uğramış veya müracaat hakkının kullanılması için ibraz, protesto göndermek gibi yasada öngörülen işlemlerin süresinde yapılmaması ya da ihmal edilmesi yüzünden poliçe hamilinin iktisap ettikleri meblağ oranında keşideci ve poliçeyi kabul etmiş olan muhatap aleyhine sebepsiz iktisap davası açabileceği kabul edilmiştir. Bu hükümle kambiyo hukukunda geniş bir uygulama olanağı bulunan biçimsel kuralların ve özellikle hak düşürücü sürelerin ve zamanaşımının doğurması muhtemel haksız zenginleşmeleri bir ölçüde gidermek amacı güdüldüğü açıktır.*" (Şimşek, Haksız İktisap, s. 351 dpn. 1).

61. maddesi anlamında bir sebepsiz zenginleşmeden söz edebilmek için, zenginleşmenin haklı bir sebebe dayanmaması, başka bir ifadeyle zenginleşmenin hukuki sebebinin geçerli olmaması veya gerçekleşmemesi veyahut da geçerli olan sebebin ortadan kalkması gerekir. Oysa, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin varlığını kabul için sebebin geçersizliği ve haksızlığı aranmamaktadır. TTK. m. 644'e göre zenginleşmenin varlığı için kanunun aradığı şartların oluşması yeterlidir. Eğer hâmil, kambiyo senedinden doğan alacak hakkını, kanunen gerekli işlemlerin yapılmaması (TTK. m. 642) veya senedin zamanaşımına uğraması nedeniyle (TTK. m. 661) kaybetmektedir. Bu sebeple TTK. m. 644'te, Borçlar Kanunu 61. maddesi anlamında bir zenginleşme söz konusu değildir[52].

c) Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasında zenginleşen kimsenin malvarlığındaki artış ile fakirleşenin malvarlığındaki azalma arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başka bir ifadeyle bir kimsenin zenginleşmesi sonucu diğer bir kimsenin fakirleşmiş olması gerekir. Zenginleşen ile fakirleşen arasında bulunan illiyet bağı kambiyo senetleri ile ilgili sebepsiz zenginleşme davalarında aranmaz. Şöyle ki; sebepsiz zenginleşmede zenginleşecek olan muhatap veya keşidecinin zenginleşmesi, hâmilin zarara uğramasıyla ilişkili değildir. Başka bir ifadeyle hâmilin zarara uğraması sonucu muhatap veya keşideci zenginleşmemektedir. Muhatabı zenginleşmesi keşideciden karşılık tesis etmesi, keşidecinin zenginleşmesi ise lehtardan bir bedel alması sonucu oluşmaktadır[53].

d) TTK. m. 644'e dayanan talep hakkı, hâmilin kendi kusuru veya ihmali sonuçu senet zamanaşımına uğrasa veya kanunen yapılması gerekli işlemler yapılmamış olsa bile kullanılabilirken; genel hükümlerdeki sebepsiz zenginleşme talebinde bu mümkün değildir. Genel hükümlere göre zamanaşımına uğramış olan borcun edası, sebepsiz zenginleşme davası açılarak talep edilemez (BK. m. 62 c.2). Buna karşılık, kambiyo senedinden doğan talep hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile sebepsiz zenginleşme davası açılabilir (TTK. m. 644/1). Bu husus iki dava

---

[52] Öztan, s. 905; Domaniç, s. 355; Karayalçın, s. 333; Kınacıoğlu, s. 230; Tekil, s. 89; Bozer / Göle, s.139; Can / Güner, s. 173; Özkan, s. 514; Bahtiyar, s. 92; Eriş, Şerh, s. 497; Şimşek, Haksız İktisap, s. 351; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 594.

[53] Öztan, s. 905; Can / Güner, s. 173; Şimşek, Haksız İktisap, s. 352; Özkan, s. 515; Bahtiyar, s. 92 - 93.

arasında temel farklılıklardan birini teşkil etmekte ve kambiyo alacaklısı lehine önemli bir koruma sağlamaktadır[54].

e) Genel hükümlerdeki sebepsiz zenginleşmeye dayanan iade davasının kapsamı sebepsiz zenginleşenin iyi niyetli olup olmamasına göre değişmektedir. Şöyle ki; sebepsiz zenginleşen iade yükümlülüğü olduğunu bilmiyor ve bilmesi gerekmiyorsa iyi niyetlidir. Bu durumda, geri isteme zamanında elinde kalan zenginleşme miktarını iade etmekle yükümlüdür (BK. m. 63/1). Buna karşılık sebepsiz zenginleşen kötü niyetli ise, başka bir ifadeyle iade yükümlüsü olduğunu biliyorsa, bu durumda iade konusu şeyi elinden çıkarmış olsa bile, geri isteme zamanındaki zenginleşme miktarını değil, baştaki zenginleşme miktarını iade edecektir (BK. m. 63/2).

Kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşen muhatap veya keşidecinin iyi niyetli olup olmamasına bakılmadan senet bedeli kadar zenginleştiği kabul edilmektedir.

Ayrıca, Borçlar Kanunu m. 63/1'e göre "*Haksız olarak bir şeyi istifa eden kimse, onun istirdadı zamanında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği miktar nisbetinde red ve iade ile mükellef değildir*". Bu hükme göre zenginleşen zenginleşme miktarında azalma olduğunu veya büsbütün ortadan kalktığını ispat ederse, zenginleşme miktarından elinde ne kalmışsa, o kadarını iade edecektir. Başka bir ifadeyle, iade borcunun varlığı için sebepsiz zenginleşme durumunun devamı şarttır.

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmede ise muhatap veya keşidecinin zenginleştiği miktarı iade etmesi için böyle bir şart aranmamaktadır[55].

---

[54] Poroy / Tekinalp, s. 222; Özkan, s. 515; Reisoğlu, Çek, s. 333 – 334; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 594.

[55] Öztan, s. 928. Domaniç aksi görüştedir. Domaniç'e göre sebepsiz zenginleşme davasının konusu Türk Ticaret Kanununda açıklanmadığından dolayı, bu konuda Borçlar Kanununun uygulanması gereklidir. Borçlar Kanunu'nun 63. maddesine göre ise, sebepsiz zenginleşme davasının konusu, ne zarar görenin bütün kaybı, ne de sebepsiz zenginleşenin bütün kazancı oranındadır. Bu oranlar sebepsiz zenginleşme davasında azami miktarı teşkil etmektedirler. Bu miktarın sebepsiz zenginleşme davası ile talep edilebilmesi için, davanın açılması, başka bir deyişle haksız ve kötü

f) Genel hükümlerdeki sebepsiz zenginleşme ile kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davalarının konuları da farklıdır. Borçlar Hukuku bakımından sebepsiz zenginleşme davasının konusu alacak, mal veya herhangi bir iktisadi değer olabilir. Kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşme davasında ise, daima bir miktar para dava konusu yapılabilir. Dava konusu olacak olan para; Türk Lirası olabileceği gibi yabancı bir para birimi de olabilir[56].

g) Borçlar Kanunu'nun 61 vd. maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası, tali nitelikte bir davadır[57]. Başka bir deyişle, sebepsiz zenginleşme davası akde dayanan bir talep hakkı varsa açılamaz[58]. Buna karşılık, senedin zamanaşımına uğraması veya kanunen yapılması gereken işlemlerin yapılmaması nedeniyle kambiyo senedinden doğan talep hakkını kaybeden hâmil, isterse asıl borç ilişkisine dayanarak dava açar, isterse TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davası açabilir. Doktrinde bu durumda asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkı ile 644 doğan sebepsiz zenginleşme talebinin yarıştığı kabul edilmektedir[59].

h) İki davanın açılacağı görevli ve yetkili mahkeme de farklılık gösterebilir[60]. Şöyle ki; Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası, mal varlığındaki zenginleşmenin yeri, buna etkili olan eylem ve işlemlere göre HUMK.'taki kurallara göre saptanacak yetkili ve görevli mahkemede açılabilir. TTK. m. 644'teki sebepsiz zenginleşme davası, senet hâmilinin senet borçlusunu takip ve senedi ibraz zorunluluğu bulunması itibariyle yetkili mahkeme borçlunun ikametgah mahkemesi olurken, görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesi olacaktır[61].

---

niyetli zenginleşenin davayı öğrendiği tarihte tam olarak mal varlığında bulundurması lazımdır. Sonuç olarak sebepsiz zenginleşme davasının konusu, dava zamanında zenginleşenin mal varlığındaki mevcut olan bakiye kadardır. Domaniç, s. 359.

56 Şimşek, Haksız İktisap, s. 352.

57 Doktrinde sebepsiz zenginleşme davasının asli mi, yoksa tali mi nitelikte olduğu konusunda tartışma vardır. Bu tartışmalar için bkz.: Öz, s. 70 vd.; Reisoğlu, Sebepsiz İktisap, s. 32.

58 Öz, s. 70 vd.; Reisoğlu, Sebepsiz İktisap, s. 32; Tekinay, s. 514; A. Von TUHR, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, Çev. C. Edege, 2. Bası, Ankara, 1983, s. 452.

59 Kınacıoğlu, s. 231; Özkan, s. 516; Şimşek, Haksız İktisap, s. 353.

60 Şimşek, Haksız İktisap, s. 353.

61 Bkz.: Üçüncü Bölüm III.

V. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİ VE KARŞILIĞIN İNTİKALİ İLE İLİŞKİSİ

A. TEMEL BORÇ İLİŞKİSİYLE

Kambiyo senetleri mücerret[62] kıymetli evrak niteliğine sahip olduklarından kambiyo senetlerinde yeralan hak temel borç ilişkisinden (temel ilişki – alt ilişki – esas borç ilişkisi – asıl borç ilişkisi) bağımsızdır. Kambiyo senetleri, genellikle satım, bağışlama, kira, taşıma gibi bir borçlandırıcı işleme dayanır. Böyle bir borçlandırıcı işlem yoksa senedin hatır için verildiği varsayılır[63]. Asıl borç ilişkisinin tafralarından birinin bir kambiyo senedi düzenleyip lehtara vermesiyle ikinci bir borç ilişkisi doğar[64]. İşte kambiyo ilişkisi diye adlandırdığımız bu ilişki, asıl borç ilişkisinden bağımsızdır. Bu sebeple kambiyo senedinin düzenlenmesine sebep olan asıl borç ilişkisindeki bozukluklar kambiyo ilişkisini etkilemez[65]. Asıl borç ilişkisinden doğan defiler, asıl borç ilişkisi ile kambiyo ilişkisinin taraflarının aynı olması ve bile bile borçlu zararına hareket edilmesi (TTK. m. 571/2, 737/2 ve 599/1) halleri dışında, kambiyo ilişkisinde ileri sürülemez. Zira asıl borç ilişkisi kendi hukukuna, kambiyo ilişkisi de kendi hukukuna tabidir[66].

Bir kambiyo senedi düzenleyip veren veya elindeki kambiyo senedini devreden ve bu senedi devralan herkesin bütün bu işlemleri yapmalarının sebebi asıl borç ilişkisinden doğan gayeye ulaşmaktır. Bu sebeple senet 'mevcut bir borcu ifa uğruna' veya 'mevcut bir borcu ifa yerine' verilir. Kambiyo senedi ifa yerine

---

62 Soyutluk kavramı hakkında bkz.: İsmet SUNGURBEY, **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, 1957, s. 29 vd.; Poroy / Tekinalp, s. 25 – 29.

63 Hatır Senetleri hakkında bkz.: Nurkut İNAN, **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**, Ankara, 1969.

64 Şimşek, bu konuda farklı bir fikir ileri sürmüştür. Yazara göre, bir kambiyo senedi düzenlenmesiyle yeni bir hak doğmamaktadır. Kambiyo senetleri daima temelindeki hukuki ilişkiyi yansıtmakta ve onu somut hale getirmektedir. Edip ŞİMŞEK, "Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu", **Yargıtay Dergisi**, C. IV, S. 3, 1978, s. 281 – 296.

65 Doktrinde hakim görüş bu yönde olmakla birlikte (Poroy / Tekinalp, s. 28; Kınacıoğlu, s. 87, dpn.20; Can / Güner, s. 13; Oğuz İMREGÜN, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2003, s. 7 - 8) Öztan, temel borç ilişkisindeki bozuklukların senedi devralan iyi niyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülememesinin, kambiyo senetlerinin kamu güvenine mazhar senetler olmasından ileri geldiğini belirtmektedir. Öztan, s. 175 vd.

66 Poroy / Tekinalp, s. 25; Öztan, s. 376 – 378; Kınacıoğlu, s. 86 -87.

verilirse, asıl borç ilişkisinden doğan borç yenilenmiş olur. Bu durumda asıl borç ilişkisinden doğan borç ve ona bağlanan aynî ve şahsi teminatlar sona erer. Onların yerine kambiyo senedinden doğan borç geçer. Ancak mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması, yenileme teşkil etmediğinden (BK. m. 114/2), kambiyo senedi verilerek asıl borç ilişkisinden doğan borcun yenilendiği hususunda tarafların anlaşması gerekir. Bu sebeple mevcut bir borç için kambiyo senedi verilmesi borcun yenilendiğini iddia taraf, bunu ispat etmelidir. Kambiyo senedinden doğan borç tam olarak ifa edilmesiyle asıl borç ilişkisinden doğan borç da ifa edilmiş olur. Aksi takdirde taraflar, asıl borç ilişkisine dayanarak bir talepte bulunamazlar[67]. Ancak bu durumda şartları varsa TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açılabilir.

Borçlar Kanunu m.114/2 uyarınca "*Hususiyle mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunmak ... tecdidi tazammum etmez*". Bu sebeple bir kambiyo senedi düzenlenip verilmesiyle mevcut borç yenilenmiş sayılmaz. Asıl borç ilişkisi varlığını korumaya devam eder ve asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkına paralel ve onunla yarışan bir kambiyo talep hakkı doğar[68]. Fakat bu durumda asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkı, kambiyo senedinden doğan talep hakkının kullanılmasına kadar donmuş durumdadır. Ayrıca asıl borç ilişkisinden doğan borcun vadesi, kambiyo senedinden doğan alacağın vadesine kadar uzar[69].

---

67 Poroy / Tekinalp, s. 111.

68 Poroy / Tekinalp, s. 111; Öztan, s. 379 – 380; Sungurbey, s. 88; Hayri BOZGEYİK, "Poliçede Temel İlişki ve Karşılığın İntikali", **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.1, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 715.

69 Poroy / Tekinalp, s. 111; Öztan, s. 381; Kınacıoğlu, s. 236; 11. HD. nin 25.4.1978 gün, E. 2055, K. 2164 sayılı kararı: "...TTK. ile benimsenen kambiyo hukuku sisteminde bononun temelinde esasa borç ilişkisinin varlığı kabul edilmiştir. Keşideci ile lehtar arasında temeldeki ilişkinin kambiyo senedine dönüştürülmesi yolunda yaptıkları ek bağıt önceki alacak ve borçluluğun biçimsel açıdan yeni bir görünüme bürünmesi amacına yöneliktir. Yoksa temeldeki borç ilişkisini sona erdirmez ve yeniden ortaya çıkarmaz. Çünkü BK. nun 114. maddesi gereğince, mevcut bir borç için kambiyo taahhüdünde bulunmak, kural olarak tecdidi tazammum etmez. Böyle olunca, TTK. nın 557. md.sindeki ana kural dışında kalan ve senede dayanma olanağı bulunmayan istisnai hallerde alacaklı kambiyo senedini bir tarafa bırakarak esas borç ilişkisini ileri sürebileceği gibi, hem de temel borç ilişkisine dayanma hakkı vardır. Gerçekten, TTK. nun 557. maddesinde kıymetli evrakta yerleşik hakkın senetten ayrı olarak dermeyan edilemeyeceğine ilişkin hüküm, senedin geçerliliğini koruduğu ve ona dayanma olanağı bulunduğuna sürece temel borç ilişkisinin dava konusu yapılamayacağı anlamındadır..." (YKD., C. 5, S. 1, s. 81 – 82).

Kambiyo senedinden doğan alacak muaccel olunca, asıl borç ilişkisinden doğan alacak da muaccel hale gelir. Bu durumda alacaklı isterse asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkını, isterse kambiyo senedinden doğan talep hakkını kullanabilir. Alacaklı asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkını kullanırsa. kambiyo senedini zedelemeden geri vermesi gerekir[70].

Kambiyo senedinden doğan borç tam olarak ifa edilince, asıl borç ilişkisinden doğan borç da sona erer. Buna karşılık kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması veya senedin ibraz edilmemesi veya gerekli protesto işlemlerinin yapılmaması sebebiyle müracaat hakkının kaybedilmesi halinde asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkı varlığını sürdürür[71]. Bu durumda hamil isterse TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açar ya da asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkını kullanır[72]. Ancak bu durum senet, ciro görmemişse söz konusu olabilir. Zira asıl borç ilişkisi senedi düzenleyenle lehtar arasındadır. Lehtarın senedi üçüncü bir kişiye devretmesiyle, lehtar ile düzenleyen arasındaki mevcut olan asıl borç ilişkisinden ayrı yeni bir asıl borç ilişkisi doğar. Artık senet hamiliyle senedi düzenleyen arasında asıl borç ilişkisi mevcut değildir[73]. Bu sebeple ona karşı sadece şartları varsa sebepsiz zenginleşme davası açılabilir[74].

Senet hamili olan lehtarın, düzenleyenle aralarındaki asıl borç ilişkisine dayanarak dava açması halinde lehtar, senetten doğan hakların muhafazası için yapması gereken işlemleri yapmaması sebebiyle düzenleyenin uğrayacağı zararı tazmin etmek zorunda kalacaktır. Aynı durum hamil ile senedi kendisine devreden ciranta arasındaki asıl borç ilişkisine dayanılarak cirantaya karşı dava açılması

---

70 Poroy / Tekinalp, s. 111; Öztan, s. 383; Kınacıoğlu, s. 237; Tekil, s. 86.

71 Eriş, Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki, s. 290 – 293.

72 Poroy / Tekinalp, s. 226; Öztan, s. 903; Domaniç, s. 88; Karayalçın, s. 330, 339; Özkan, s. 509; Kınacıoğlu, s. 231; Volkan YURTTAŞ; "Çekte İbraz ve Zamanaşımı Süresi ve Sonuçları", **Bursa Barosu Dergisi**, C. XI, S. 31, 1987, s. 15; 11. HD. nin 26.04.1999 gün, E.1329, K.3234 (Yasa Hukuk Dergisi, C. XX, S. 237 / 08, Ağustos 2001, s. 1047).

73 19. HD.nin 5.6.1997 gün, E. 2939, K. 5881 sayılı kararı: "*Zamanaşımına uğrayan çek yazılı delil başlangıcı sayılsa bile, bu çeki ciro yoluyla elinde bulunduran hamilin, keşideci ile aralarında bir temel borç ilişkisi yoktur. Bu nedenle de, hamil keşideciden alacak isteminde bulunamaz.*" (Eriş, Çek2004, s. 403); 19. HD.nin 17.12.1997 gün, E.5445, K.10800 (Eriş, Çek2004, s. 414).

74 11. HD.nin 22.1.2001 gün, E.9468, K.373 sayılı kararı: "*...Davacı ciro yoluyla hamil olup, keşideci ile aralarında temel ilişki bulunmaması sebebiyle TTK'nın 644'üncü maddesine göre talepte bulunabilir...*" (Eriş, Çek2004, s. 437).

halinde de söz konusu olacaktır. Bu durumda ciranta uğradığı zararın tazminini talep edecektir ki, bu zarar çoğunlukla senet bedeline eşit olacaktır[75]. Bu sebeple hamilin asıl borç ilişkisine dayanarak alacağını elde etmesi her zaman için mümkün olmayacaktır. Bunun gibi senedin hatır için verilmiş olduğu durumlarda da, taraflar arasında bir bedel ilişkisi bulunmadığından temel borç ilişkisine gidilemeyecek[76]; ancak sebepsiz zenginleşme davası açılabilecektir[77].

Sebepsiz zenginleşme davası açılabildiği hallerde asıl borç ilişkisine dayanılmasına gerek olmadığı gibi[78], bunun ispat edilmesine de gerek yoktur[79]. Netice itibariyle sebepsiz zenginleşme davası, asıl borç ilişkisinden bağımsız, ondan ayrı olarak kullanılabilen ve asıl borç ilişkisine gidilemeyen hallerde hamilin senet bedelini tahsil edememesi sebebiyle uğradığı zararı telafi etmesini sağlayan kanunen tanınmış bir imkandır.

B. KARŞILIĞIN İNTİKALİYLE

Sebepsiz zenginleşme davası açarak hamilin alacağını elde etmesi her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin keşidecinin iflas etmesi halinde, muhatapta bulunan karşılık da masaya dahil olacağından hamil, alacağını elde etmek için masaya başvurup diğer alacaklılarla birlikte paylaşıma katılacaktır. Bu durumda hamilin alacağını tam olarak elde etmesi her zaman mümkün olmayabilir. Ayrıca muhataptaki karşılık masaya geçince, muhatabın zenginleşmesi ihtimali de ortadan kalkacağından ona karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmasının bir yararı olmayacaktır. Hamil, kambiyo senedinden doğan alacağını zamanaşımı ya da müracaat hakkının yitirilmesi nedeniyle elde edemezse temel borç ilişkisine veya

---

75 Öztan, s. 384; Kınacıoğlu, s.238; Özkan, s. 510.

76 Özkan, s. 510; M. Kemal MUTLUAY, "Zamanaşımına Uğramış Bononun Takip ve Maddi Hukuktaki Yeri", **Yargıtay Dergisi**, 1980, C.VI, S.4, s. 564.

77 19. HD.nin 17.2.1998 gün, E.8522, K.998 (Eriş, Çek2004, s. 417).

78 11. HD.nin 11.11.1999 gün, E.7302, K.8994 sayılı kararı: "*TTK'nın 644'üncü maddesi uyarınca açılan haksız iktisaba ilişkin davada, çek hamilinin temel ilişkiye dayanması zorunlu değildir.*" (Eriş, Çek2004, s. 433 – 434);.

79 11. HD. nin 13.9.1999 gün, E.4504, K.6608 sayılı kararı: "*TTK'nın 644'üncü maddesinde öngörülen sebepsiz zenginleşmeye ilişkin davada, ayrıca temel ilişkinin ispatına gerek yoktur.*" (Eriş, Çek2003, s. 422); 11. HD.nin 11.11.1999 gün, E.7302, K.8994 (Yasa Hukuk Dergisi, C.19, S.226/9, Eylül 2000, s. 1250).

sebepsiz zenginleşmeye dayanarak alacağını elde etme yoluna gidebilir. Karşılığın intikali, temel borç ilişkisi ve / veya sebepsiz zenginleşme yollarıyla hamilin alacağını elde etmemesi ihtimaline binaen, hamilin korunması amacıyla kabul edilmiştir[80].

Poliçenin muhatap tarafından kabul edilmesi (TTK. m. 610) ve poliçenin devredilmesi sırasında oluşan ciro zinciri (TTK. m. 597/1) hamilin poliçeden doğan haklarını elde etmesini sağlamada bir güvence teşkil etmektedirler. Bunlara ilave olarak karşılığın intikali müessesesi de kambiyo senetlerinde güvenliği artıran önemli bir araçtır[81]. Hamil karşılığın intikalinden doğan hakkını ve diğer müracaat borçlularına başvuru hakkını seçimlik olarak kullanabilir. Eğer muhatap ödeme gücüne sahip değilse hamil, karşılığın devriyle dahi alacağını tam olarak elde edemeyebilir. Bu durumda diğer şartlar da varsa müracaat borçlularına başvurabilir[82].

Poliçede karşılık, keşidecinin muhataba karşı sahip olduğu bir haktır. Kural olarak karşılık üzerinde hak, senetle beraber hamile geçmez. Karşılık ancak istisnai bazı durumların gerçekleşmesiyle hamile geçer. Bu istisnai durumlar TTK. m. 645'te şu şekilde düzenlenmiştir[83]: "*Keşideci hakkında iflas açılmasıyla beraber, poliçe karşılığının veya keşidecinin muhatap hesabına matlûp olarak geçirdiği diğer paraların geri verilmesi hususunda keşidecinin muhataba karşı poliçe münasebetinden başka bir hukuk münasebetinden dolayı haiz olduğu talep hakkı poliçe hamiline geçmiş olur.*

Keşideci karşılık münasebetinden dolayı haiz olduğu hakları devrettiğini poliçede beyan etmiş olursa sözü geçen haklar, poliçe hamili kim ise ona ait olur.

---

80 Öztan, s. 932; Öztan2004, s. 194; Karayalçın, s. 337.

81 Karayalçın, s. 334; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 717; Doğanay, s.2000.

82 Öztan, s. 938.

83 Karşılığın devri Cenevre Yeknesak Kanununda düzenlenmemiş, taraf ülkelere düzenleme yapma serbestisi tanınmıştır (Tekil, s. 99). Fransız hukukunda karşılık, muhatabın senedi kabul edip etmemesine bağlı olmaksızın, kanunen lehtara ve ondan senedi devralanlara geçmektedir (CCom. 116). Alman hukukunda karşılığın intikaline yer verilmemiş, sebepsiz zenginleşmeyle ilgili düzenleme yapılmıştır. İsviçre hukukunda ise, orta bir yol tutulmuştur. Alman hukukundaki gibi sebepsiz zenginleşmeye yer verilmiş (OR. Art.1052), keşidecinin iflas etmesi gibi hallerde sebepsiz zenginleşme davasının yetersiz olacağı gözönüne alınarak istisnai bazı durumlar için karşılığın intikali müessesesi düzenlenmiştir (OR. Art.1053). İlgili hüküm İsviçre'den Türk hukukuna aktarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Poroy / Tekinalp, s. 217 – 221; Öztan, s. 932 - 934; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 718 – 721; Karayalçın, s. 337; Kınacıoğlu, s. 240.

Muhatap iflasın açıldığını ilan veya devir keyfiyeti kendisine ihbar edildikten sonra poliçenin iadesi mukabilinde usulü dairesinde hakkını isbat eden hamile karşı ödemede bulunabilir". Görüldüğü gibi karşılık, ya keşidecinin iflas etmesiyle kanun gereği kendiliğinden ya da keşidecinin karşılık üzerindeki sahip olduğu hakkı, hamile devrettiğini senet üzerine yazması ve imzalamasıyla iradi olarak devredilir.

Keşideci hakkında iflasın açılmasıyla, keşidecinin, muhatap nezdinde bulunan karşılık üzerindeki hakları hamile geçer (TTK. m. 645/1). Karşılığın kanunen intikal ettiği tek hal keşidecinin iflas etmesidir. Bunun için ayrıca poliçe üzerine karşılığın devredildiğine ilişkin bir kayıt konulması veya ayrı bir sözleşme yapılması gerekmez. Mahkeme tarafından iflas kararının verilmesi ve ilan edilmesiyle (İİK. m. 165) muhatap, karşılığı senedin iadesi şartıyla hamile ödeme borcundan kurtulur. İflasın vadeden önce veya sonra açılması önemli değildir. Bu durumda artık keşidecinin muhataptan karşılığı geri alması söz konusu olmaz. Hamilin iflas masasına başvurmasına da gerek yoktur. Muhatap ancak hamilin rızasıyla karşılığı keşidecinin iflas masasına yazdırabilir[84].

Keşideci, karşılık ilişkisinden doğan haklarını devrettiğini poliçe üzerine kaydederse, bu haklar poliçe hamiline geçer (TTK. m. 645/2). Bu kayıt "*karşılık münasebetinden doğan haklarımı devrettim*" veya "*temel borç ilişkisinden doğan haklarımı devrettim*" şeklinde bir ifade kullanılarak konabilir. Ayrıca bu kaydın keşideci tarafından imzalanması gerekir. İlgili kayıt aynen bir temlik gibi sonuç doğurur ve senedin ciro edilmesiyle karşılıkta geçmiş olacağından ayrıca bir temlik işlemini yapılmasına gerek yoktur[85].

Karşılığın devredildiği poliçe üzerine belirtilmeyip, ayrı bir sözleşme yapılmışsa bu hususun muhataba ihbar edilmesi gerekir. Muhataba yapılacak ihbar hakkında, tarafların tacir olmaları şartıyla TTK. m. 20/3'teki esaslar uygulanır. Karşılığın intikal ettiği muhataba ihbar edilmedikçe, ona karşı hüküm etmez. Bu ihbarın yapılması üzerine muhatap, karşılığı senedin iade edilmesiyle hamile

---

84 Öztan, s. 934 - 935; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 728 – 729.

85 Öztan, s. 935; Karayalçın, s. 337, 343; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 730.

ödeyebilir (TTK. m. 645/3). Ayrıca ihbar üzerine artık muhatap karşılığı keşideciye geri veremez ve keşideci de muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri alamaz[86].

Karşılığın kanunen veya iradi olarak devredilebilmesi muhatabın karşılığın devrini kabul etmesine bağlı değildir. Muhatap karşılığın devri işlemini reddetse bile, ona karşı hüküm ifade eder[87]. Ayrıca karşılığın devrinin hüküm etmesi için muhatabın poliçeyi kabul etmiş olması gerekmez. Muhatap poliçeyi kabulden kaçınsa bile, hamil muhataptan karşılığı talep edebilir[88]. Hem kanuni hem de iradi devir hallerinde muhatap, karşılık ilişkisinden doğan defileri hamile karşı ileri sürebilir[89].

Karşılığın intikali ile ilgili TTK. 645. maddeye TTK. m. 730/1 b. 15 tarafından yollama yapıldığı için ilgili hüküm çeke de uygulanır. Bu sebeple keşidecinin ibraz süresi içinde veya ibraz süresinden sonra iflas etmesi halinde muhatap bankadaki karşılık hamile geçer[90]. Karşılığın iradi devri halinde ise, keşideci ibraz süresi ve sonrasında çekten cayamaz. Çekte karşılığı iradi olarak devreden keşideci, cayma hakkından feragat etmiş olduğu kabul edilir[91].

Bonoda ise karşılığın intikali ile ilgili TTK. m. 645'e yollamada bulunulmamıştır. Esasen ödeme vaadi olan bonoda senedin karşılığı düzenleyende kaldığından poliçe ve çekten farklı olarak karşılığın intikali müessesine gerek yoktur.

Karşılığın kanuni veya iradi olarak hamile intikal ettiği hallerde hamil ayrıca müracaat hakkına sahipse bu durumda seçimlik yetkiye sahip olur. Hamil isterse karşılığın devri yoluyla muhataba, isterse müracaat hakkını kullanarak müracaat borçlularına başvurabilir. Özellikle muhatabın ödeme gücünü kaybettiği

---

86 Öztan, s. 936; Karayalçın, s. 337, 343; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 731.

87 Poroy / Tekinalp, s. 220.

88 Öztan, s. 936. Aksi görüş Karayalçın, S. 343; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s. 732.

89 Poroy / Tekinalp, s. 220.

90 Karayalçın, s. 348; Öztan, s. 1356; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s.729.

91 Karayalçın, s. 348; Bozgeyik, Karşılığın İntikali, s.729

veya karşılığın muhatabın mal varlığından çıktığı hallerde hamilin müracaat borçlularına başvurması daha faydalı olacaktır[92].

Hamilin müracaat hakkını kaybettiği veya senedi zamanaşımına uğrattığı hallerde hamil, keşideci veya kabul etmiş muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilir veya karşılığın devri sebebiyle muhataba başvurabilir. Hamil bu durumda seçimlik yetkiye sahiptir. Kendisi için hangisi daha yararlı olacaksa onu tercih etmelidir. Şöyle ki; muhatap poliçeyi kabul etmemiş ve karşılıkta hamile geçmişse, hamilin muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açması söz konusu olamaz. Bu durumda ya keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilir ya da muhatap poliçeyi kabul etmemiş olsa da ondan karşılığı talep edebilir. Eğer kanuni devir söz konusuysa keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açması pek yararlı olmaz, onun yerine muhataptan karşılığı talep etmesi daha yararlı olacaktır. Karşılığın iradi devredildiği durumlarda karşılık muhatabın mal varlığından çıkmış veya muhatap aciz içine düşmüş olursa keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açılması en uygun seçenek olacaktır.

C. SONUÇ

Sonuç olarak hamilin müracaat hakkını kaybetmesi veya senedi zamanaşımına uğratması hallerinde temel borç ilişkisi, sebepsiz zenginleşme davası ve karşılığın intikali müesseseleri hamilin hakkını elde etmesine yardımcı olan ve birbirlerini tamamlayan üç değişik hukuki imkandırlar. Hamil bu imkanlardan isteğini kullanabilir. Temel borç ilişkisi veya karşılığın intikali imkanlarından birinden yararlanarak alacağını elde eden hamil, sebepsiz zenginleşme davası açma hakkını kaybeder. Bonoda karşılığın intikali müessesine yer verilmediğinden, bonoda sadece sebepsiz zenginleşme veya temel borç ilişkisi imkanlarından yararlanılabilir.

---

92 Öztan, s. 938.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMENİN ŞARTLARI

I. GENEL OLARAK

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin şartları TTK. m. 664'ün birinci fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir:" *Keşideci ve poliçeyi kabul etmiş olan muhatap (müruruzaman sebebiyle veya senede dayanan hakların muhafazası için kanun hükmünce yapılması gerekli muamelelerin ihmal edilmiş bulunmasıyla poliçeden doğan borçları düşmüş olsa bile) hâmilin zararına ve sebepsiz olarak iktisap etmiş oldukları meblağ nisbetinde ona karşı borçlu kalırlar*".

Bu şartlar; a) kambiyo senedinin elde bulundurulması, b) senede dayanarak talepte bulunma hakkının zamanaşımı veya senedin ibraz veya protesto edilmemesi sebebiyle kaybedilmesi, c) hamilin zarara uğraması, d) keşideci veya kabul etmiş muhatabın zenginleşmesidir.

Doktrinde bazı yazarlar[1], yukarıda belirtmiş olduğumuz kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin şartlarına ilave olarak, senedin ifa uğruna düzenlenmiş olması şartını da eklemektedirler. Yazarlara göre; kambiyo senedinin ifa uğruna verilmesi halinde temel bor ilişki varlığını sürdürmekte ve senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının kaybedilmesi hallerinde hamil, sebepsiz zenginleşme davası açarak alacağını elde edebilir. Aksi takdirde senet ifa yerine verilirse, temel borç ilişkisi yenileme sebebiyle sona ereceğinden sebepsiz zenginleşme davası açılamaz.

Kanaatimizce; sebepsiz zenginleşme talebin ileri sürülmesi bakımından senedi ifa uğruna, ifa yerine veya hatır ilişkisi için verilmiş olması önem arz etmez. Zira sebepsiz zenginleşmenin şartlarının belirtildiği TTK. m. 644/1'te kambiyo

[1] Bozer / Göle, s. 138; Can / Güner, s. 174; Bahtiyar, s. 93.

senedinin ifa yerine verilmiş olunması aranmamaktadır. Yorum yoluyla da olsa böyle bir şart eklemek TTK. m. 644'ün düzenlenme amacına aykırı olacak ve hükmün uygulama alanı daraltacaktır. Ayrıca TTK. m. 644'te yeralan sebepsiz zenginleşme talebi temel borç ilişkisinden doğmamaktadır. Bu sebeple taraflar arasında temel borç ilişkisinin bulunmadığı, kambiyo senedinin hatır için verilmiş olunduğu hallerde dahi sebepsiz zenginleşme davası açılabilir. Aynı şekilde temel borç ilişkisinin sona erdiği, senedin ifa yerine verildiği hallerde de sebepsiz zenginleşme davası açılmalısı gerekir. Zira, hamilin bu durumlarda temel borç ilişkisi yoluyla alacağını elde etme imkanı kalmadığından, kullanabileceği tek imkan sebepsiz zenginleşme davası açmaktır. Eğer bu imkan da hamilin elinden alınırsa hamil, kambiyo senedinden doğan alacağını elde edemeyecektir. Bu durumda kambiyo senedi düzenleyip veren kimse, senedin lehtarına ve senedi ondan devralacaklara karşı senet bedelini ödeme yükümlülüğünden kurtulacak ve zenginleşecektir. Hamil aleyhine oluşacak hakkaniyete aykırı bu durum düzeltilemeyecektir.

Aşağıda sebepsiz zenginleşmenin şartları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

II. KAMBİYO SENEDİNİN ELDE BULUNDURULMASI

Sebepsiz zenginleşme davasını açabilmesi için öncelikle kambiyo senedinin mevcut olması ve hamilin elinde fiilen bulunması gerekir[2]. Zira, hamil senedi ibraz ederek sebepsiz zenginleşme talebinde bulunabilir. Ayrıca kambiyo senedinin kanunen aranan zorunlu şekil şartlarını taşıması lazımdır[3]. Zorunlu şekil şartları poliçe için TTK. m. 583'te[4], bono için TTK. m. 688'te[5] ve çek için TTK. m. 692[6] ve

---

2 Öztan, s. 908; Domaniç, s. 356; Can / Güner, s. 174; Şimşek, Haksız İktisap, s. 353; Özkan, s. 518.

3 Kınacıoğlu, s. 231; Reisoğlu, Çek, s. 345; Şimşek, Haksız İktisap, s. 354; Özkan, s. 518.

4 TTK. m. 583:"*Poliçe: 1. Senet metninde 'poliçe' kelimesi ve eğer senet Türkçe'den başka bir dilde yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimeyi; 2. Muayyen bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havaleyi; 3. Ödeyecek olan kimsenin (muhatabın) ad ve soyadı; 4. Vadeyi; 5. Ödeme Yerini; 6. Kime ve kimin emrine ödenecek ise on ad ve soyadı; 7. Keşide tarihi ve yeri; 8. Keşidecinin imzası; ihtiva eder*".

5 TTK. m. 688:"*Bono ve emre muharrer senet: 1. Senet metninde (bono) veya (emre muharrer senet) kelimesini ve senet Türkçe'den başka dilde yazılmışsa o dilde bono karşılığı olarak kullanılan kelimeyi; 2. Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedeli ödemek vaadini; 3. Vadeyi; 4. Ödeme Yerini; 5. Kime ve kimin emrine ödenecek ise on ad ve soyadı; 6. Senedin tanzim edildiği gün ve yeri; 7. Senedi tanzim edenin imzasını; ihtiva eder*". Ayrıntılı inceleme için bkz.: Gönen

Çek Kanunu madde 3'te[7] sayılmıştır. Eğer kambiyo senedi kanunen aranan şekil şartlarından birini taşımıyorsa, hamil bu senede dayanarak sebepsiz zenginleşme davası açamaz[8]. Zira, sebepsiz zenginleşme davası kambiyo senetleri hukukundan doğan bir talep hakkıdır. Ayrıca, kendisine karşı dava açılan kambiyo borçlusu TTK. m. 571 ve 599 uyarınca defi ileri sürebiliyorsa, TTK. m. 664'ten dolayı sorumlu tutulamaz[9].

ERİŞ, "Açık Emre Yazılı Senet ve Bazı Sorunlar (I)", **Yargıtay Dergisi**, C.4, S.1- 2, s. 175 - 189.

6 TTK. m. 692:"*Çek: 1. 'Çek' kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka dilde yazılmışsa o dilde 'Çek' karşılığı olarak kullanılan kelimeyi; 2. Kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedeli ödemesi için havaleyi; 3. Ödeyecek olan kimsenin (muhatabın) ad ve soyadını; 4. Ödeme Yerini; 5. Keşide günü ve yerini; 6. Çeki çeken kimsenin (keşidecinin) imzasını; ihtiva eder*".

7 Çek K. m. 3: "*...Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır; ancak, hesap sahibinin vergi kimlik numarası hariç olmak üzere bunların yazılmamış olması veya bankalarca baskı şekline ilişkin esaslara aykırı davranılması çekin geçerliğini etkilemez*". Çek Kanunu madde 3'te öngörülen unsurların TTK. m. 692'de yeralan çeke ilişkin şekil şartlarına yenilerini ekleyip eklemediği hususunda tartışma vardı. Bir görüş bunları çekin zorunlu unsurlarına ek olarak getirilen unsurlar olduğunu savunurken (Hamdi YASAMAN, "Çek", **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, 1997, s. 225; Şafak NARBAY, **Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 1999, s. 39 dpn. 106a; Süheyl DONAY, **Son Değişiklikler Açısından Çek**, İstanbul, 1986, s. 11 - 13; Müge TEKİL, **Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, İstanbul, 1997, s. 16 dpn. 2 ve s. 17); diğer görüş ise; Çek Kanunu madde 3'ün bankalara ilişkin olarak bir yükümlülük getirmediğini, çekin zorunlu unsurlarında bir değişiklik yapmadığını ve bu unsurların eksik olmasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini belirtmekteydi (Poroy / Tekinalp, s. 242 dpn. 9; Öztan, s. 1066; İmregün1998, s. 125; Eriş, ÇEK2000, s. 16; Göle, s. 31 - 32 ve s. 35).

Doktrinde yapılan bu tartışama 4184 sayılı Kanunla Çek Kanunu'nda yapılan değişiklikle ortadan kaldırılmıştır. Çek Kanunu madde 3 ile hesap sahibinin vergi kimlik numarası çekin zorunlu bir unsuru haline gelmiştir. İlgili düzenleme eleştirilmektedir. Şöyle ki; TTK.'nda yer alan şekil şartları çekin tedavül güvenliğini sağlamak içindir. Vergi kimlik numarasının zorunlu şekil şartı olarak aranmasının sebebi ise, ekonominin kayıt altına alınması vergi ziyaının önlemesidir. Bu amaç çekin işlevi ve niteliğine yabancıdır. Ayrıca vergi kimlik numarasından beklenen amacın gerçekleşmesi için, çekin üzerine yazılmasının zorunlu tutulması yeterli olacaktır. Bunun çekin geçerlilik şartı haline getirilmesi gerek yoktur. Ayrıca 4184 sayılı Kanun'dan önce keşide edilmiş ileri keşide tarihli çeklerin geçerliliği açısından – bu konuda geçici bir madde de getirilmediğinden – sorunlar yaratacak bir husustur. Bütün bu sebeplerle vergi kimlik numarasının zorunlu şekil şartı haline getirilmesi; çeklerin geçerlilik ihtimalini zayıflatacağından ve çeklerin tedavül güvenliliğini azaltacağından isabetli bir düzenleme olmamıştır. (Erdoğan MOROĞLU, "3167 Sayılı Çek Kanunu'nda 4814 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler", **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 543).

8 11. HD.nin 26.06.1995 gün, E.4499, K.5439 sayılı kararı:"*Keşide yeri bulunmayan belge çek vasfında değildir. Bu nedenle bu tür belgeye dayanılarak sebepsiz zenginleşmeye ilişkin davanın kabulü doğru değildir.*" (Yasa Hukuk Dergisi, C.XV, S.171/2, Mart 1996, s. 325- 326); 11. HD.nin 26.04.1999 gün, E.1329, K.3234 (Yasa Hukuk Dergisi, C.XX, S.237 / 08, Ağustos 2001, s. 1047); 19. HD.nin 15.2.2001 gün, E.5925, K.1188 (Yasa Hukuk Dergisi, Mayıs 2002, s. 648).

9 Kınacıoğlu, s. 231; Özkan, s. 518. Domaniç, poliçe veya poliçedeki bir imzanın geçerli olmaması halinde, kambiyo hukukuna göre senede dayanarak bir talepte bulunma hakkı olmayan

Kambiyo senedinin mevcut olması ve fiilen elde bulundurulması kuralının istisnaları vardır. Şöyle ki; senedin yanması, çalınması, kaybedilmesi, yıpranması gibi rıza dışı sebeplerle hamilin elinden çıkması halinde, mahkemeden alınacak iptal kararıyla da (TTK. m. 676) sebepsiz zenginleşme davası açılabilir[10].

III. HAMİLİN SENEDE DAYANARAK TALEPTE BULUNMA HAKKINI KAYBETMESİ

A. GENEL OLARAK

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin diğer bir şartı da, hamilin senede dayanarak talepte bulunma hakkını kaybetmesidir. Bu talep hakkı ya senedin zamanaşımına uğraması ya da senede dayanan hakların muhafazası için kanunen yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması halinde kaybedilir. Senede dayanan hakların muhafazası için yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması ile kast edilen ise müracaat hakkının kaybedilmesi neden olan senedin ibraz edilmemesi ve protesto çekilmemesi halleridir.

Müracaat hakkı, hamilin, kambiyo senedinde yeralan müracaat borçlularına karşı sahip olduğu, kanunda öngörülen hallerde ve yine kanun tarafından belirlenmiş olan usule uygun olarak kullanılabilen kambiyo senedine dayalı bir talep hakkıdır[11]. Müracaat hakkının kullanılması için senet bedelinin asıl borçlu tarafından kısmen veya tamamen ödenmemesi ve bu ödememe durumunun protesto çekilerek tespit edilmesidir.

Kambiyo senetlerinde senedin asıl borçlularına, müracaat hakkının kullanılmasına ilişkin kurallara bağlı kalınmadan, zamanaşımı süresi içinde, her zaman başvurulabilir. Senedin asıl borçluları; poliçede kabul etmiş muhatap (TTK. m. 590), bonoda düzenleyendir(TTK. m. 691). Kabul eden muhatap ile bonoda

---

hamilin, senedi eline geçirmek için ödemiş olduğu karşılığı sebepsiz zenginleşme davası açarak talep edebileceğini belirtmektedir (Domaniç, s. 355).

10 Öztan, s. 908; Domaniç, s. 356; Şimşek, Haksız İktisap, s. 354; Özkan, s. 518.

11 Poroy / Tekinalp, s.179; İmregün, s. 83; Öztan, s. 713 -714; Karayalçın, s. 188 dpn. 2; Hayri BOZGEYİK, **Poliçede Müracaat Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayıncılı, 2003, s. 25.

düzenleyen lehine aval verenlerle (TTK. m. 614/1, 690/3) bunların yetkisiz temsilcileri de (TTK. m. 590) senedin asıl borçluları sayılırlar. Çekte ise, asıl borçlu yoktur. Muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü sadece ibraz süresi için söz konusudur (TTK. m. 708, Çek. K. m.4). Muhatap ibraz süresinden sonra çeki isterse öder (TTK. m. 711/2). Ayrıca çekte kabul müessesesi de olmadığından (TTK. m. 696) muhatap, kambiyo ilişkisinin dışında yer almaktadır. Bu sebeplerle muhatap, ne çekin asıl borçlu ne de müracaat borçlusu olur. Çek keşidecisi ise müracaat borçluları arasında sayılmıştır (TTK. m. 720, 726)[12].

Müracaat borçluları asıl borçlular dışında kambiyo senedinde imzası bulunan kimselerdir. Müracaat borçluları şunlardır: a) Poliçede kabul eden muhatap dışında kalan 'keşideci', 'cirantalar', 'bunlar lehine aval verenler', 'araya girme suretiyle kabul edenler' ve 'bunların yetkisiz temsilcileri'; b) bonoda düzenleyen dışında kalan 'cirantalar', 'bunlar lehine aval verenler', 'araya girme suretiyle ödemede bulunanlar' ve 'bunların yetkisiz temsilcileri'; c) çekte ise 'keşideci', 'cirantalar' ve 'bunlara aval veren kimseler'[13].

Müracaat borçlularına senedin asıl borçlusuna ibraz edilmesi ve ödenmemesi üzerine bu hususun protesto ile tespit ettirilmesi halinde başvurulabilir. Başka bir ifadeyle müracaat borçlularının borcu ikincil niteliktedir. Hamil öncelikle senedin asıl borçlusuna başvurması gerekir. Senet bedeli asıl borçlu tarafından ödenmemesi halinde bu hususun usulüne uygun olarak tespit edilmesi üzerine müracaat borçlularına başvurma hakkı doğar.

Müracaat hakkının kullanılmasının şekli şartları senedin ödeme için usulüne uygun olarak ibraz edilmesi ve protesto çekilmesidir. Hamil kambiyo senedini

---

12 Doktrinde Uyar, çek keşidecisini çekin asıl borçlusu olarak saymaktadır (Talih UYAR, **İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2001, C.1, s. 565). Ancak yazar, keşideciye başvurulması için çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi ve ödememe durumunun usulüne uygun olarak tespit edilmesi gerektiğini belirtmektedir (a.g.e, s. 565). Kanaatimizce; keşideci çekin asıl borçlu değildir. Zira, keşideciyi asıl borçlu olarak kabul edersek çekin ibraz edilmesine ve ödememe durumunun tespit edilmesine gerek olmadan zamanaşımı süresi içinde başvurula bilinmesi gerekir. ancak yazarında belirttiği gibi keşideciye başvurmak için bu işlemlerin yapılması gerekmektedir. dolayısıyla keşideci müracaat borçlusudur.

13 Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bozgeyik, s. 29 – 42; Uyar, s. 561 - 567.

usulüne uygun şekilde ibraz etmez veya ibraz etmesine rağmen senet bedelinin ödenmemesi üzerine protesto çekmez ise müracaat borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 642, 690/1, 720). Hamil müracaat hakkını kaybetmesine rağmen senedin asıl borçlusuna zamanaşımı süresi içinde başvurabilir. Ancak bu durum kabul edilmiş poliçe ve bonoda sözkonusu olabilir. Kabul edilmemiş poliçe ve çeklerde senedin asıl borçlusu olmadığından hamilin, kambiyo hukukuna göre talepte bulunma hakkı sona ermektedir. Bu durumda hamil, temel borç ilişkisine veya TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme yoluna başvurarak hakkını elde edebilir.

Aşağıda senedin asıl borçlusuna başvurulmasını engelleyen senedin zamanaşımına uğraması ve müracaat borçlularına karşı müracaat hakkının kaybına neden olan senedin ibraz edilmemesi ve protesto çekilmemesi halleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Zira bu haller, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının açılmasını gerektiren sebeplerdir.

B. SENEDE DAYANAN HAKLARIN MUHAFAZASI İÇİN KANUNEN YAPILMASI GEREKEN İŞLEMLERİN YAPILMAMIŞ OLMASI

1. SENEDİNİN İBRAZ EDİLMEMESİ

a. Kabul İçin İbraz

(1). Genel Olarak Kabul

Kabul, muhatabı vadede poliçeyi ödeme borcu altına sokan yazılı bir irade açıklamasıdır[14]. Kabul, kambiyo senetlerinde sadece poliçede vardır, bono ve çekin kabulü söz konusu değildir. Muhatap kabul beyanıyla, yabancısı olduğu kambiyo ilişkisine dahil olur ve senedin asıl borçlusu haline gelir[15]. Muhatabın bu sorumluluğu senedin ön yüzüne imza atması veya arka yüzüne kabulü belirten bir

---

14 Poroy / Tekinalp, s. 137.

15 Poroy / Tekinalp, s. 137; Öztan, s. 545; İmregün, s. 61; Tekil, s. 123. 11. HD.nin 23.12.1986 gün, E.5933, K.7032 (Eriş, Şerh, s. 355).

kayıt düşüp, imzalamasıyla doğar[16]. Kabul muhatabı kambiyo ilişkisine sokan soyut bir yüklenmedir[17].

Muhatabın poliçeyi kabul etme zorunluluğu yoktur. Temel ilişkiye göre muhatap borçlu durumda olsa da, poliçeyi kabule zorlanamaz[18]. Ancak, bu durumda kambiyo ilişkisi dışında temel ilişkiye dayanılarak muhataba karşı tazminat talep edilebilir[19].

Muhatabın, kabulden dolayı sorumluluğu; bir görüşe göre[20], poliçe üzerine kabul beyanının yazılıp imzalandığı; diğer görüşe göre[21] ise, kabul edilen poliçenin kabul için ibraz eden kişiye teslim edildiği anda başlamaktadır. Muhatap, poliçeyi kabule arz edene geri vermeden önce kabul beyanını çizmiş olursa kabulden kaçınmış sayılır (TTK. m. 611/1 c.1). Aksi ispatlanana kadar kabul beyanı, poliçenin geri verilmesinden önce çizilmiş sayılır (TTK. m. 611/1 c.2). Bununla beraber muhatap, hamile veya poliçede imzası bulunan bir kimseye poliçeyi kabul ettiğini yazı ile bildirmiş olursa, onlara karşı bu beyanıyla sorumlu olur (TTK. m. 611/2).

Kabul kural olarak kayıtsız, şartsız olmalıdır (TTK. m. 608/1). Bu kuralın iki tane istisnası vardır: Biri, muhatabın poliçedeki bedelin bir kısmını kabul etmesidir (TTK. m. 608/1)[22]. Diğeri ise, "adresli poliçe" çekilmesi halinde muhatabın kabul edilen poliçedeki ödeme yerini kendi ikametgahından başka bir adresi

---

16 Kabul beyanı poliçe üzerine yazılmalıdır. Bu beyan "*kabulümdür*", "*ödeyeceğim*" ve benzeri ifadelerin kullanılması ile belirtilebilir. Muhatabın sadece senedin ön yüzünü imzalaması kabul hükmündedir (TTK. m. 607/1). Muhataptan başka bir kişinin senedin ön yüzünü imzalaması, keşideci lehine aval sayılır (TTK. m. 612/3 - 4). 12. HD.nin 10.4.1979 gün, E.2179, K.3348 sayılı kararı; Batider, 1979, S.2, s. 543). Kabul beyanı poliçe metninin ön veya arka yüzü dışında alonj gibi başka bir şeye yazılamaz (Öztan, s. 539). Aynı şekilde poliçe "suretine" de kabul şerhi düşülemez (TTK. m. 658). Ancak, poliçe "nüsha"ları üzerine kabul beyanı yazılabilir (TTK. m. 657/1).

17 Poroy / Tekinalp, s. 139; İmregün, s. 61; Tekil, s. 122.

18 Poroy / Tekinalp, s. 139; İmregün, s. 61; Öztan, s. 547 - 548; Arslanlı, s. 70; Karayalçın, s. 167; Tekil, s. 121. Bu karşılık Domaniç; keşideci ile muhatap arasında anlaşma olmasına rağmen muhatap poliçeyi kabul etmezse, muhataba karşı dava açılarak kabul sağlanabilir fikrindedir (Domaniç, s. 207).

19 Poroy / Tekinalp, s. 139; İmregün, s. 61; Öztan, s. 548. 11. HD.nin 23.3.1979 gün, E.1597, K.1597 (Eriş, Şerh, s. 343).

20 İmregün, s. 62.

21 Poroy / Tekinalp, s. 139; Öztan, s. 541; Arslanlı, s. 71; Kınacıoğlu, s. 177.

22 12. HD.nin 10.4.1979 gün, E.2179, K.3348 (Batider, C.X, S.2, s. 543); TD.nin 12.2.1960 gün, E.3612, K.462 (Eriş, Şerh, s. 356).

göstermesi halidir. Bu iki hal dışında şart yazılırsa poliçe kabul edilmemiş sayılır. Ancak hamil dilerse muhatabı kabulündeki şartlarla sorumlu tutabilir (TTK. m. 608/2). Bu durumda hamil artık kabul etmeme protestosu çekerek müracaat borçlularına başvuramaz[23].

(2). Poliçenin Kabule İbrazı

Poliçeyi kabul için kimin ibraz[24] ettiği önemli değildir. Senedi elinde bulunduran kimse muhataba poliçeyi kabul etmesi için ibraz edebilir. Muhatap poliçeyi yetkili hamilin ibrazını isteyemez. Çünkü ödeme için senet tekrar ibraz edileceğinden muhatabın, yetkili hamili ödeme yapabilmesi için araştırması gerekecektir. Eğer muhatap, yetkili hamil tarafından senet ibraz edilmediği için kabulden kaçınırsa bu durumda hamil, kabul etmeme protestosu çekme hakkına sahiptir[25].

Poliçe kabul için muhatap veya yetkili temsilcisine ibraz edilir. Birden fazla muhatap varsa sadece muhataplardan birine yapılan ibraz yeterlidir. Kabul eden lehine aval veren kimseye poliçenin ibraz edilmesine gerek yoktur[26].

Poliçe vadeye kadar kabul için ibraz edilebilir (TTK. m. 603). Poliçe vade günü kabul için ibraz edilemez, ödeme için ibraz edilebilir[27]. Poliçenin kabul için ibraz edileceği ilk gün keşide edildiği tarihtir. Buna karşılık poliçenin kabul için ibraz edilebileceği son gün ise, poliçeye konan vade türüne göre değişmektedir. Belirli bir günde veya keşide gününden belirli bir süre sonra ödenecek poliçeler en geç vade gününe kadar kabul için ibraz edilmelidir (TTK. m. 603). Görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçelerde ise keşideci bir kısaltma veya uzatma yahut cirantalar tarafından bir kısaltma yapılmamışsa, poliçe keşide tarihinden itibaren bir yıl içinde kabul için ibraz edilmelidir (TTK. m. 605). Ayrıca keşideci

---

23 Poroy / Tekinalp, s. 141; İmregün, s. 62; Faik Şevket RUMELLİ, "Poliçelerde Şartlı Kabul", **İBD.**, C.25, (1951), S.7, s. 411 - 416.

24 Türk Ticaret Kanununda kabul için "arz", ödeme için "ibraz" terimleri kullanılmıştır. Bu iki kavram aynı anlama gelmektedir. Öztan, s. 525 dpn. 22; Karayalçın, s. 166 dpn. 1.

25 Poroy / Tekinalp, s. 139.

26 Karayalçın, s. 167.

27 Poroy / Tekinalp, s. 141; İmregün, s. 62; Öztan, s. 533; Karayalçın, s. 167 - 168, Tekil, s. 121.

belirli bir süre belirterek kabule ibrazı şart koşmuşsa, poliçe bu süre içinde muhataba ibraz edilmelidir. Görüldüğünde ödenecek poliçelerde ibraz ödeme için yapılır. Ancak kabule ibraz edilmiş ve poliçe kabul edilmemişse kabul etmeme protestosu yerine ödememe protestosu çekilmelidir[28].

Muhatap kabule ibraz edilen poliçenin, ibraz edildiği günü takip eden günde tekrar ibraz edilmesini isteyebilir (TTK. m. 606/1). Muhatap bu talebini açıkca belirtmesi gerekir. Bu talebe rağmen poliçe tekrar ibraz edilmezse, muhatabın kabulden kaçındığı sonucu çıkarılamaz. Muhatap bu hususu ancak protesto üzerine kaydettirmişse ileri sürebilir (TTK. m. 606/1 ve 628/3).

Poliçe hangi gün kabul edilmişse o günün tarihi atılır. Ancak kabul beyanına tarih yazılması şart değildir. Buna karşılık, görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenmesi gereken poliçeler ile kabule ibrazı için belirli bir süre şart edilen poliçelerde kabul beyanında tarihin belirtilmesini hamil isteyebilir. Tarih atılmasından kaçınılırsa hamil, keşideci ve cirantalara karşı müracaat hakkını korumak için protesto düzenleterek bu durumu belgelemesi gereklidir (TTK. m. 607/2). Bu iki hal dışında, tarih yazılmamışsa kabul beyanı kabule ibraz süresinin son günü yapılmış sayılır (TTK. m. 617/2).

Kabul için ibraz yeri muhatabın ikametgahıdır (TTK. m. 603). İkametgahlı poliçelerde de kabul için ibraz muhatabın ikametgahında yapılır. Poliçe muhatabın ticari ikametgahı varsa orada; ticari ikametgahı yoksa medeni ikametgahında ibraz edilir (TTK. m. 667/1)[29]. Poliçelerde muhatabın ikametgahı belirtilmesi gerekli değildir. Ödeme yerinin belirtilmiş olması yeterlidir. Ancak ödeme yeri ile muhatabın ikametgahı aynı olmayabilir. Muhatabın ikametgahı belirli değilse hamil, muhatabın ticari ikametgahı ile meskenini dikkatlice araştırması lazımdır (TTK. m. 667/2). Araştırma polisten veya mahalli posta idaresinden sorma şeklinde yapılmalıdır (TTK. m. 667/3). Araştırılmasına rağmen muhatabın ikametgahı veya

---

28 Karayalçın, s. 168

29 11. HD.nin 10.6.1976, E.3027, K.2130 (Batider, C.VII, S.4, s. 142); 11. HD.nin 8.3.1977 gün, E.865, K.1033 (Eriş, Şerh, s. 165).

meskeni tespit edilememişse poliçe kabul edilmemiş sayılıp, kabul edilmeme protestosu çekilebilir.

(3). Kabule İbrazın Zorunlu Olduğu Durumlar

Poliçenin kabul için ibrazı kural olarak mecburi değildir[30]. Hamil isterse poliçeyi kabul için ibraz eder, isterse vadeye kadar bekleyip ödeme için ibraz eder[31]. Ancak kabul için ibrazın ihtiyari olduğu kuralının istisnaları mevcuttur. Bazı hallerde kabul için ibraz mümkün olmaz. Görüldüğünde ödenecek poliçeler[32] ile keşidecinin kabule ibrazı süresiz veya belirli süre için yasakladığı poliçelerde[33] kabul için ibraz olanaklı değildir[34].

Bazı durumlarda da kabul için ibraz zorunludur. Kabul için ibrazın zorunlu olduğu durumlar kanuni veya iradi zorunluluk şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

---

30 11. HD.nin 13.7.1970 gün, E. 69/3300, K. 70/3076 sayılı kararı: "*...TTK. 603. m. göre poliçe vadenin gelmesine kadar hamil veya poliçeyi elinde tutan herkes tarafından poliçe muhatabının ikametgâhında onun kabulüne arz edilir. Bu madde hükmü kabule arzın kaide olarak zorunlu olmadığını, hamilin isteğine bırakıldığını göstermektedir.*" (Şimşek, s. 612 - 613).

31 HGK.'nın 4.7.1973 gün, E. 1972/11 D-660, K. 600 sayılı kararı: "*Poliçelerde kabul usulü varsa da, kural ibrazın ihtiyari olduğudur. Hamil poliçeyi muhataba kabul için ibraz etmek ya da ibraz etmeden vadesinde ödemeyi talep etmek yetkisine haizdir. Bu husus ve prensibin istisnaları TTK. nın 603, 604 ve 605. inci maddelerinin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Yalnız görüldüğünden muayyen bir müddet sonra ödenecek poliçelerle, keşidecinin bir müddet tayin ederek veya etmeyerek kabule arzı şart koştuğu poliçelerde kabul için ibraz mecburiyeti vardır. Olayda bu iki istisnaî durum yoktur. Poliçe muayyen vadeyi ihtiva etmektedir ve keşideci tarafından ibraz mecburiyeti de konmamıştır. Bu itibarla hamil kabul etmeme protestosu çekmeden, vadesinde poliçe ödenmediğinden bahisle ödememe protestosu çektikten sonra, TTK. nın 625 ve 636 ncı maddelerine göre keşideciye karşı müracaat hakkını kullanabilir.*" (Eriş, Şerh, s. 349).

32 Doktrinde görüldüğünde ödenecek poliçelerde keşidecinin bir süre tayin ederek ödeme için ibrazı yasaklaması halinde, yasak olan bu süre içinde poliçenin kabul için ibraz edilebilineceği ileri sürülmektedir (Kınacıoğlu, Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler, s. 480; Arslanlı, s. 80; Öztan, s. 532. Aksi fikir, Poroy / Tekinalp, s. 144).

33 Ayrıntılı inceleme için bkz.: Naci KINACIOĞLU, "Kabule Arzı Yasaklanmış Poliçeler", **ABD.**, Yıl 1967, S.6, s. 901 - 910.

34 Kabule ibraz yasağına rağmen poliçe ibraz edilip muhatabın kabulü sağlanmışsa bu kabul muteberdir. Ancak, muhatap kabulden kaçınırsa hamil, kabul etmeme protestosu çekerek diğer borçlulara başvuramaz. Kabule ibraz yasağının ihlâli kambiyo hukuku bakımından başka sonuç doğurmaz (Kınacıoğlu, s. 176).

i. Kanundan doğan zorunluluk

Görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçelerde hamil, senedi ibraz etmek zorundadır (TTK. m. 605/1). Bu çeşit poliçelerin kabule ibrazı yasaklanamaz. Hamil, görüldüğünden belirli süre sonra ödenecek poliçeyi keşide tarihinden itibaren bir yıl içinde muhataba kabul için ibraz etmelidir. Keşideci, bir yıllık kabule ibraz süresini kısaltabilir veya uzatabilir (TTK. m. 605/2). Cirantalar ise, süreyi sadece kısaltabilirler (TTK. m. 605/3).

İkametgahlı ve adresli poliçelerin de kabule ibraz edilmesi zorunludur (TTK. m. 604/2 ve 609)[35].

ii. İradeden Doğan Zorunluluk

Keşideci, poliçenin ibraz edilmesini zorunlu kılabilir (TTK. m. 604/1). Keşideci poliçenin ibrazının belirli süre içinde yapılmasını şart koşmuşsa, belirtilen sürede senet ibraz edilmelidir. Belirli süre tayin edilmeden ibraz zorunlu kılınmışsa, poliçe kabul için ibraz süresi içinde muhataba ibrazı gerekir. Ayrıca keşideci poliçenin belirli bir tarihten önce kabul için ibraz edilmesini de şart kılabilir (TTK. m. 604/3).

Keşideci poliçenin kabul için ibrazını yasaklamadığı durumlarda, cirantalar kabul için ibrazı zorunlu tutabilirler (TTK. m. 604/4)[36]. Hamil bu zorunluluğa uymazsa, sadece bu kaydı koyan cirantaya ve onun lehine aval veren kimseye karşı müracaat hakkını kaybeder; diğer sorumlulara başvurma hakkı devam eder (TTK. m. 642/3).

---

35 Domaniç, s.341; İmregün, s. 66.

36 İmregün, keşidecinin belirli bir süre belirterek ibraz yasağı koyduğu durumlarda da, bu sürenin sona ermesinden sonraki zaman için cirantaların senedin ibrazını zorunlu kılabileceklerini belirtmektedir (İmregün, s. 67).

(4). Kabul Edilmemenin Sonuçları

Muhatap tarafından poliçe kabul edilmemişse[37], hamil muhataba karşı herhangi bir talepte bulunamaz[38]. Ancak senette imzası olanlar, kabul edilmemeden sorumlu olmayacaklarına dair şart koymamışlarsa, senedin kabul edilmemesinden sorumludurlar. Çünkü senedin ödenmesi ve kabul edilmesi hususunda hamile garanti vermişlerdir. Ancak bunun için "kabul etmeme protestosu" düzenlenmesi gerekmektedir (TTK. m. 652/2). Esas olarak hamilin "görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçeler" ile "kabul için ibrazın zorunlu olduğu poliçeler" dışında kabul etmeme protestosu düzenletmesine gerek yoktur. Hamil vadeye kadar bekleyip senedi ödeme için ibraz eder ve ödenmemesi halinde ödememe protestosu çekerek müracaat hakkını kullanabilir.

a. Ödeme İçin İbraz

(1). Poliçe ve Bononun İbrazı

i. İbrazın Hukuki Niteliği

Kambiyo senetleri, birer ibraz senedidirler. Poliçe, bono ve çek kanunen emre yazılı kıymetli evrak sayıldığı için çift taraflı ibraz kaydını taşımaktadırlar. Senette yeralan hakkın devri ve dermeyanı için hem senet alacaklısı hem de senet borçlu tarafından ibraz edilmesi gerekir. Senet alacaklısı ancak senedi ibraz ederek ödeme talep edebilir. Senet borçlusu da kendisine senet ibraz edilmişse ödeme de bulunabilir (TTK. m. 558/1)[39]. Eğer senet ibraz edilmemişse ödemede yapılamaz[40]. Bu kural TTK. m. 558/1'de "Kıymetli evrakın borçlusu, ancak senedin teslimi mukabilinde ödeme ile mükelleftir" denilerek belirtilmiştir. Madde metninde geçen

---

37 12. HD.nin 23.6.1967 gün, E. 6240, K. 6345 sayılı kararı: "*Bir poliçenin muhatap tarafından kabul edilmeyiş oluşu, senedin kambiyo senedi vasfını gaip etmesini gerektirmez.*" (Şimşek, s. 612).

38 11. HD. nin 6.2.1989 gün, E. 3939, K. 523 (Erol ERTEKİN / İzzet KARATAŞ: **Uygulamada Ticari Senetler Hukuku**, Ankara,1992, s. 323).

39 Poroy / Tekinalp, s. 18 - 19.

40 TD.nin 22.5.1958 gün, E. 1420, K. 1396 sayılı kararı: "*Muhatap, poliçe kendisine ibraz edilmedikçe, ödemek zorunda değildir. Hamil poliçeyi ibraz etmeden kendi defter kayıtlarına dayanarak poliçe bedelini talep edemez.*" (Batider, C.I, S.1, s.113).

"senedin teslimi" ibaresi senedin ibrazını da kapsamaktadır. Eğer senet ibraz edilmeden ödemede bulunulursa, senet borçlusu senedin ibrazı halinde tekrar ödemede bulunmak zorunda kalabilir (TTK. m. 622/3)[41].

Poliçe (TTK. m. 620/1) ve bononun (TTK. m. 690) ödenmesi için ibrazı zorunludur[42]. Zira, poliçe borcu aranılacak borç niteliğindedir[43]. Senedin ibrazı, borçlunun ödeme yapacağı kimseyi öğrenmesi, senedin borçlu tarafın görülmesi, senedin unsurlarının incelenmesi ve hak sahibinin teşhis edilmesini sağlar[44]. Senedin aslının veya nüshasının ibraz edilmesi gerekir. Senedin sureti veya fotokopisi ibraz edilemez . Bununla birlikte senet iptal edilmişse, mahkeme kararıyla da ödeme talep edilebilir[45]. Nama yazılı senetler ibraz edilmeden de ödeme istenebilir (TTK. m. 569/2).

Senet fiilen ibraz edilmedir (TTK. m. 620, 621, 635/1)[46]. Senedin takas odasına ibraz edilmesi de fiilen ibrazdır (TTK. m. 620/2)[47]. Takas odalarının amacı, birbirlerinden alacaklı ve borçlu olanların nakit para kullanmaksızın borçlarını tasfiye edilmesidir. Bu sebeple takas odasına ibraz, ancak senedi ödeyecek olan ile senet alacaklısının takas odasına üye olması gerekmektedir[48]. Ancak ülkemizde poliçe ve bonoların ödemesi için takas odaları kurulmamıştır. Sadece çekler için bankalar arası takas odası kurulmuştur. Bu sebeple poliçe ve bonoların takas

---

41 Poroy / Tekinalp, s. 22.

42 HGK.nun 22.3.2000 gün, E. 12-706, K. 181 sayılı kararı: "*Bonoyu tanzim eden keşideci borçlu ödeme zamanında senedin kimin elinde olduğunu bilemeyeceğinden senet hamili TTK.nun 620. maddesi gereği ödenmek üzere bonoyu ibraza mecburdur.*" (YKD., C.26, S.7, s. 1018 – 1021).

43 Öztan, s. 669.

44 Poroy / Tekinalp, s. 22; Bozgeyik, s. 89.

45 HGK.'nın 17.9.1980 gün, E. 78/11-1005, K. 2134 sayılı kararı; "*Senet (bono) yerine geçen iptal kararına dayanılarak senet borçlularına tahsil için başvurulması, buna rağmen senet bedelinin tahsil edilemediği tespit edilmesi gerekirken, mahkemece bu yön araştırılmadan, sadece iptal kararından bahisle (alacak) davanın kabul edilmesi isabetsizdir.*" (İlm. Kaz. İçt. D., 1981, S.241, s.30).

46 Öztan, s. 670; Bozgeyik, s. 89.

47 TD.nin 22.5.1958 gün, E. 1420, K. 1396 (Batider, C.I, S.1, s.113).

48 Öztan, s. 673; Karayalçın, s. 180; Kınacıoğlu, s. 181.

odalarına ibrazı şu an için olanaklı değildir[49]. Ayrıca poliçe ve bonoların ibraz edilmeden kayda geçirilmek suretiyle de ödenmesi talep edilemez[50].

ii. İbrazın Tarafları

Poliçe ödenmek üzere hamil tarafından ibraz edilmelidir (TTK. m. 620/1)[51]. Poliçe borçlusu da, senedi kendisine ibraz eden yetkili hamile ödemede bulunmakla borcundan kurtulur (TTK. m. 622/3, 598/2). Yetkili hamil, poliçede şeklen hak sahibi gözüken kişi ile[52] onun temsilcisi veya senedi tahsil yahut rehin cirosu ile elinde bulunduran kişidir[53].

Doktrinde, protesto düzenlemekle görevli olan noterin poliçeyi ödemek üzere ibraz edip edemeyeceği konusunda tartışma vardır. Doktrinde hakim olan bu görüşe göre; noter tarafından düzenlenen protesto belgesinde TTK. m. 628/1 b.2'ye göre "*...kendisine protesto çekilen kimsenin, poliçeden doğan taahhüdünü yerine getirmeye davet edildiği halde taahhüdünü yerine getirmemiş veya kendisi bulunmamış yahut ticaret yerinin veya meskeninin tesbit edilmemiş olduğuna dair...*" kayıt yer almalıdır. Noterin TTK. m. 628/1 b.2'deki kayıtları protesto belgesine yazabilmesi için senedin bizzat noter veya temsilcisi tarafından ibraz edilmesi gerekmektedir[54]. Bu görüş taraftarlarının gerekçeleri şunlardır:

---

49 Kınacıoğlu, s. 181 dpn.311.

50 Poroy / Tekinalp, s. 175.

51 Domaniç, s. 254; Gürbüz, s. 410; Ertekin / Karataş, , s. 313.

52 Yetki hamilin tespiti 'hak sahipliğini isbat vazifesi' başlığını taşıyan TTK. m. 598/1'de şu şekilde düzenlenmiştir: "*Bir poliçeyi elinde bulunduran kimse, son ciro beyaz ciro dahi olsa kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı taktirde salâhiyetli hâmil sayılır. Çizilmiş cirolar bu hususta yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir beyaz ciro takip ederse son ciroyu imzalayan kimse, poliçeyi beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır*". Aynı husus çekler için de TTK. m.702/1 de benzer şekilde kaleme alınmıştır. Bu maddelere göre, hamil senedi düzgün ciro zincirine göre elinde bulunduruyorsa yetkili hamil sayılacaktır. Düzgün ciro zincirinden söz edebilmek için, ciro zincirinde bir önceki sırada lehine ciro yapılan kişinin bir sonraki ciroda ciro eden olarak yer alması, bunu hamile kadar bu şekilde devam etmesi ve ilk cironun lehtar tarafından yapılması gereklidir. Poroy / Tekinalp, s. 158;Öztan, s. 562; İmregün, s. 73; Ömer TEOMAN, **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 2: 1986 – 1988, İstanbul, 1993, s. 78 ve Kitap 11:2003, İstanbul, 2004, s. 102 - 104; Murat ALIŞKAN, **Kambiyo Senetlerinde Temlik Cirosu**, İstanbul, 1998, s. 125.

53 Ertekin / Karataş, s. 313;Gürbüz, s. 410; Bozgeyik, s. 92.

54 Arslanlı, s. 140; Domaniç, s. 291; İmregün, s. 94; Öztan, s. 675, 724; Karayalçın, s. 203; Kınacıoğlu, s. 192; Turgut KALPSÜZ, "Noterlikçe Ödememe Protestosu Düzenlenmesi",

a) Protesto belgesi noterin şahsi bilgisine dayanmaktadır ve noterin düzenlediği protesto belgesinin TTK. m. 628/1 b.2'deki kayıtları kapsaması için senedin bizzat veya yetkili temsilcisi tarafından ibraz edilmesi gerekir[55].

b) Hamilin, senet ibraz edildiği ve ödenmediği beyanına dayanılarak düzenlenen protesto belgesinde noter, sadece hamilin yapmış olduğu beyanın tarihini kayıt altına almaktadır. Eğer bu beyan doğru değilse yani ibraz zamanında veya hiç yapılmamışsa ödemeden kaçınma durumu bu tür bir belge ile tespit edilemez[56].

c) Noterin protesto belgesi düzenlerken gerçeğe aykırı durumları başka bir ifadeyle ibrazın usulüne uygun olarak veya hiç yapılmamış olmasına rağmen senedin ibraz edildiğini ve ödenmediğini resmi bir belge ile tespit etmesi suç teşkil etmektedir (NK. m. 83/1)[57].

Doktrinde bir başka görüş ise, senedin hamil ve noter tarafından birlikte ibraz edilmesi yönündedir[58].

Buna karşılık uygulamada noterler, hamilin beyanına dayanarak protesto düzenlemektedirler[59]. Nitekim doktrinde bazı yazarlar[60] ödememe protestosunun bu

---

TNBHD., S.1, s.15; Asım Kaya BERKMAN, "Ticari Senetlerin Protestosu", **ABD.**, 1969, S.4, s. 621.

55 Öztan, s. 723 - 724; İmregün, s. 94; Kalpsüz, s. 15.

56 Karayalçın, s. 201; Kalpüz, s. 18.

57 Öztan, s.724; Karayalçın, s. 207; Kalpsüz, s. 16.

58 İmregün, s. 95.

59 Uygulama Adalet Bakanlığının 7.3.1957 tarih ve 15/22-2996 sayılı genelgesine dayanmaktadır. Öztan, s. 724 dpn. 63; Karayalçın, s. 207 dpn. 63. Adalet Bakanlığının 17.11.1964 tarih ve 18732 sayılı genelgesi ile 3.5.1978 tarih ve 12415 sayılı genelgeleri de aynı yöndedir. Bozgeyik, s. 93 dpn. 113.

60 Şimşek, s. 106; Bozgeyik, s. 97 - 98; Fahrettin TANJU, "Kambiyo Senetlerinin İbraz ve Protestosu", **TNBHD.**, 1978, S.19, s. 19 - 24; Sezai AYDINALP, "Protestonun Geçerliliği", **Batider**, C.X, S.3, s. 681; Ziya GÖKÇE, "Ticari Senetlerle İlgili Noterlik İşlemleri",**TNBHD.**, 1990, S.67, s. 15 ve S.68, s. 19; Gürbüz, s.415. Anılan son yazar; ibrazın kural olarak hamil tarafından yapılması gerektiğini belirtikten sonra şu açıklamayı yapmaktadır: " *Hamilce, yasal yöntemiyle yapılmış bir ibraz varsa, bunun yeterli olduğunun kabulü zorunludur. Ancak, Yargıtay'ında kabul ettiği gibi, ibrazın varlığının ve geçerliliğinin saptanması göreviyse; protestoyu düzenlemekle görevli noterin olmalıdır. Noter 1512 sayılı yasaca tersi kanıtlayıncaya değin geçerli olan, resmi nitelikteki protesto belgesini düzenlemek görevini yaparken; hamilce, yöntemince yapılan ibraz ve ödemeye davete karşın ödemenin yapılmaması durumunun varlığı ve geçerliliğini saptama ve bunu TTK. nın 628. maddesinde öngörülen diğer hususlarla birlikte protesto belgesine yazma durumundadır. Bu nedenle, ibrazın varlığı ve geçerliliğinin saptanamadığı durumlarda, artık, yasaca öngörülen nitelikte bir ibrazın, noter tarafından*

şekilde düzenlenebileceğini ve senedin noter tarafından ibrazının gerekli olmadığını belirtmektedirler. Bu görüşün gerekçeleri ise şunlardır:

a) TTK. m. 628/1 b.2'de yeralan hususlar noter tarafından ancak istek üzerine tespit edilebilir (NK. m. 74). Bu tür bir istem olmadan hareket eden noter hamili fazla masrafa sokacak ve haksız kazanç elde edecektir. Noterlik işlemlerinin dairede yapılması yönündeki kural (NK. m. 83/1) haksız kazanç elde edilmesine engel olmak içindir[61].

b) TTK. m. 620'de ödeme için ibrazın yetkili hamil tarafından yapılacağı belirtilmiştir[62]. Kanunda protesto için ibraz diye ikinci ve farklı nitelikte bir ibraz yükümlülüğünden söz edilmemektedir. Ayrıca senedin ibraz edilip ödenmemesi halinde protesto çekilmesi gerekmektedir. Senet ibraz edilip ödenmemesi halinde protesto çekebilmek için senedin tekrar noter tarafından ibraz edilmesi, notere yeni bir külfet getirecektir. Aynı şekilde senedin hamil ve noter tarafından birlikte ibraz edilmesi durumunda da, hamil açısından (senet ödenmiş olsa bile) istenmeyecek bir durumdur[63].

c) TTK.'nın 626, 627 ve 628. maddelerine göre, protesto belgesindeki tespitlerin senedin ibraz veya ödememe beyanının yapıldığı anda noterce belgelendirilmesi gerekmemektedir. Emredici hüküm tespittin yapılması içindir; yoksa tespittin senedin ibraz edilmesi veya ödenmemesi eylemlerinin yapıldığı sırada olması için değildir[64].

d) Noterin senedi ödenmek üzere ibraz etmesi halinde fiili hamil olmaması nedeniyle sorun çıkacaktır. Zira, noterin hangi sıfatla hareket edeceği, kısmen veya

---

yapılması gerektiği ve noterce yapılacak bu tür bir ibrazın geçerli sayılmasının zorunlu olduğu kanısındayız. Böylece uygulamadaki, hamilce yöntemince ibraz yapılıp yapılmadığının saptanmaksızın hamilin beyanını protesto belgesine yazmakla yetinen yasaya tümüyle aykırı tutumun sakıncaları giderilmiş olacaktır." (Gürbüz, s. 415).

61 Bozgeyik, s. 93 dpn. 115; Tanju, s. 24.

62 Aydınalp, TTK.'nın 603, 607, 610/2, 621, 622 ve 624 üncü maddelerinin senedin ibrazının hamil tarafından yapılacağını gösteren maddeler olduğunu belirtmektedir (Aydınalp, s. 681).

63 Bozgeyik, s. 97 - 98.

64 Tanju, s. 23.

tamamen ödenmesi halinde noterin tediyeyi hangi sıfatla alacağı ve hangi sıfatla hamile devredeceği gibi hususlar belirsizdir[65].

e) Noter, hamilin senedin ibraz edilip ve ödenmediği yönündeki beyanı üzerine protesto düzenleyebilir. Aksine bir iddia sözkonusu olursa; hamil, senedi ibraz ettiğini ve bedelini tahsil edemediğini her türlü delille ispat edebilir. Bu durumda sorumluluk hamile yüklenmelidir. Çünkü noter hamilin haklarını korumak için hareket etmektedir[66].

f) Noterler tarafından düzenlenen protesto belgesinin geçerliliğini tartışmak; yapılmış ve yapılmakta olan işlemler bakımından hukuk kargaşası yaratacaktır[67].

Senedin ibrazı ile ilgili tartışmalı diğer bir konu ise; bankalar tarafından senet bedelini ödemeleri için senet borculularına gönderilen "ihbar mektup"larının ibraz niteliğine sahip olup olmadığı hususundadır. Bankalar kendilerine tahsil cirosuyla veya iskonto ettirilmek suretiyle ellerine geçen senetleri ödenmesi için ibraz etmemektedirler. Bunun yerine senet borçlularına senedi ödemeleri için ihbar mektubu göndermektedirler. Doktrinde hakim görüş; banka ihbar mektuplarının yasal anlamda ibraz niteliğinde olmadığı yönündedir[68]. Zira kambiyo senetleri ibraz senedi oldukları için ödenmek üzere ibraz edilmeleri gerekir (TTK. m.620/1, 667). Senedin ibraz edilmesi; senedin kimin elinde bulunduğunun ve meşru hamilin kim olduğunun tespit edilmesi açısından önemlidir. Ayrıca banka ihbarları senedin yetkili hamili veya bu konuda yetkilendirilmiş noter yahut vekili tarafından borçluya tebliğ edilmemekte; senedi ibraz yetkisi olmayan banka görevlisi veya posta memuru tarafından tebliğ edilmektedir. Bu durumda; borçlunun işyeri veya meskeninde

---

65 Tanju, s. 24 - 25.

66 Bozgeyik, s. 98.

67 Tanju, s. 23.

68 Poroy, s. 413; Öztan, s. 726 - 727; Kınacıoğlu, s. 192; Ertekin / Karataş, s. 344; Gürbüz, s. 412; Aydınalp, s. 690; Ömer TEOMAN, "Bonoda Ödeme İçin İbrazın Keşideci Lehine Avaliste Yapılmasının Sonucu ve Sakat Bir Protestoya Dayanılarak Tahsil Edilen Masrafların Geri Verilmesi", **Yasa Hukuk Dergisi**, 1979, C.2, S.8, s. 1158; Yaşar KARAYALÇIN, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler II**, Ankara, 1983, s. 125.

çalışma saatleri içinde senedin ibrazı emreden poliçe ilgili hükümler uygulanmamakta, tebligat hukukunun genel hükümlerine göre hareket edilmektedir[69].

Bu konuda Yargıtay çelişkili kararlar vermiştir. Yargıtay bazı kararlarında banka ihbar mektuplarının kanuni anlamda ibraz vasfına sahip olmadığına[70]; bazılarında ise banka ihbar mektuplarının ibraz vasfına sahip olduğuna hükmetmiştir[71].

Ödeme için ibrazın kime yapılacağı TTK. m. 620'de açıkca düzenlenmemiştir. Ödeme için ibraz, senedi ödemekle yükümlü olan kişiye yapılmalıdır[72]. Bu kişi poliçede muhatap, bonoda ise tanzim edendir. Ayrıca senette muhatap veya tanzim eden dışında üçüncü bir kişinin senedi ödeyeceği belirtilmişse, senet bu kişiye de ibraz edilmelidir. İkametgahlı ve adresli poliçelerde ibraz belirtilen bu üçüncü kişiye yapılmalıdır.

Senet, muhatabın veya ödeyeceği belirtilen üçüncü kişinin temsilcisine de ibraz edilebilir[73]. Birden fazla muhatabın bulunması halinde senet bunların hepsine birden ibraz edilmelidir. İçlerinden birinin ödemede bulunması senetten doğan borcun sona ermesi için yeterlidir. Muhatap lehine aval veren şahsa senedin ibraz edilmesi gerekli değildir[74]. Muhatabın ödemeden kaçınması halinde, senet araya girerek kabul edene de ibraz edilebilir[75].

---

69 Bozgeyik, s. 99.

70 11. HD.nin 30.4.1975 gün, E. 736, K. 3069 (Gürbüz, s. 412 dpn. 857); 11. HD.nin 10.3.1977 gün, E. 1045, K. 828 (Gürbüz, s. 412 dpn. 856); 11. HD.nin 5.12.1977 gün, E. 4974, K. 5325 (Aydınalp, s. 690 dpn. 63); 11. HD.nin 21.2.1979 gün, E. 767, K. 828 (Aydınalp, s. 690 dpn. 63).

71 TD.nin 21.6.1973 gün, E. 2982, K. 2862 (Eriş, Şerh, s. 446); 11. HD.nin 21.2.1979, E. 767, K. 828 (Gürbüz, s. 412 dpn. 858); 11. HD. nin 22.3.1979 gün, E. 755, K. 1460 (Gürbüz, s. 413 dpn. 859); 11. HD.nin 11.6.1979 gün, E. 2947, K. 3073 (Gürbüz, s. 413 dpn. 859).

72 Öztan, s. 679.

73 Öztan, s. 700, Bozgeyik, s. 100.

74 Öztan, s. 700; Teoman, Bonoda Ödeme İçin İbraz, s. 1157.

75 Kınacıoğlu, s. 181; Bozgeyik, s. 100.

iii. İbraz Yeri

Poliçe ve bono ödenmek üzere ödeme yerinde ibraz edilmelidir. Ödeme yerinin poliçede (TTK. m. 583/5) ve bonoda (TTK. m. 688/4) gösterilmesi gerekmektedir. Ödeme yeri senet metninde belirtilmemişse; poliçede muhatabın soyadının yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır[76]. Aynı şekilde ödeme yeri bonoda da gösterilmemişse; senedin düzenlendiği yer (TTK. m. 689/3), senedin düzenlendiği yer de gösterilmemişse bonoyu düzenleyenin adı ve soyadı yanında yazılı olan yer ödeme yeri kabul edilir (TTK. m. 689/4).

Ödeme yeri mülkî taksimatla gösterilebilir[77]; posta adresinin yazılması şart değildir[78]. Ödeme yeri sadece mülkî taksimatla gösterilmişse; ibraz, ödeyecek olan kişinin ticari veya medeni ikametgahında yapılmalıdır (TTK. m. 667/1)[79]. Ödeyecek olan kişinin ticaret yeri ve meskeni dikkatlice araştırılmalıdır (TTK. m. 667/2). Araştırma yükümü senedi ödeme talebiyle ibraz edecek hamile aittir[80]. Mahalli posta idaresi ve polisten bilgi alınmasına rağmen, bir netice elde edilemezse başka bir araştırma yapmaya gerek yoktur (TTK. m. 667/3)[81]. Bu durumda ödememe protestosu çekilerek, rücu mekanizması işletilebilir.

Adresli (TTK. m. 609/1) ve ikametgahlı (TTK. m. 609/2) poliçelerde ibraz yeri, senette belirtilen adres veya ikametgahtır. Poliçede ihtiyatî (yedek) muhatap gösterilmişse (TTK. m. 647/2) veya senet araya girmek suretiyle kabul edilmişse

---

76 İİD..nin 1.2.1971 gün, E. 912, K. 1150 (RKD., C.VI, S.2, s. 71)

77 Domaniç, s. 251 - 254. Eriş; kambiyo senetlerinde ibraz yerinin nasıl gösterileceği konusunda tartışma çıktığını, Türk Ticaret Kanununa bir madde eklenerek ibraz yerinin belediye veya mülki teşkilat göz önüne alınmak suretiyle açık ve seçik biçimde belirtilmesinin yararlı olacağını ifade etmektedir (Gönen ERİŞ, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 90).

78 Poroy / Tekinalp, s. 122.

79 Poroy / Tekinalp, s. 122, 175; Kınacıoğlu, s. 181.

80 Öztan; ödememe protesto düzenlemekle görevli olan noterlerin de senet borçlusunun ticaret yeri ve meskenini araştırmakla yükümlü olduklarını belirtmektedir. Noterler bu görevlerini yerine getirmezlerse tazminatla sorumlu tutulabilirler (Öztan, s. 733 - 734. Aksi görüş Bozgeyik, s. 101 – 102).

81 11. HD.nin 8.3.1977 gün, E. 866, K. 1033 sayılı kararı: "*İbraz etmek, protesto çekmek gibi, muayyen bir kimse nezdinde yapılacak bütün işlemlerin, bu kimsenin ticaret yerinde ve böyle bir yeri yoksa meskeninde yapılması ve bu yerin dikkatlice araştırılması gerekir. Ancak, zabıta ve mahalli posta idaresinden edinilen bilgiden bir sonuç alınamadığı taktirde başka araştırmalar yapmaya lüzum yoktur.*" (YKD., 1978, C.4, S.8, s. 1327).

(TTK. m. 647/1) ve bu kişilerin ikametgahları ödeme yerinde bulunuyorsa (TTK. m. 651); hamil, senedi ödenmek için bu kişilere de ibraz etmelidir. Bu durumda ibraz yeri, bu kişilerin ticaret yeri veya meskenidir (TTK. m. 646, 647, 651)[82].

iv. İbraz Süresi

Belirli bir günde veya keşide gününden yahut görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçelerde senet, vade gününde veya onu takip eden iki iş gününde ödenmek üzere ibraz edilmelidir (TTK. m. 620/1). Görüldüğünde ödenecek poliçeler ise, keşide gününden itibaren bir yıl içinde ibraz edilmesi gerekir (TTK. m. 616/1). Eğer ibraz süreleri uzatılmış veya kısaltılmışsa; belirlenen bu sürelere uyulması gerekir (TTK. m. 605, 616).

Ödeme için ibrazın yapılacağı gün bir tatil gününe rastlarsa; ibraz, tatil gününü takip eden iş gününde yapılır (TTK. m. 664)[83]. İbraz süreleri hak düşürü sürelerdir. Mücbir sebepler dışında ibraz süreleri uzamaz (TTK. m. 643).

Türk Ticaret Kanununda ibrazın günün hangi saatlerinde yapılması gerektiği hususunda bir hüküm yoktur[84]. İbrazın iş saatleri içinde yapılması gerektiği kabul edilmektedir. İş saatleri dışında yapılan ibraz geçerli sayılmaz. Ancak, iş saatleri dışında yapılan ibraz sonucu ödemede bulunulmuşsa, bu geçerlidir[85].

v. İbrazın Sonuçları

Senet ödenmek için ibraz edilir ve bedeli tahsil edilirse; kambiyo ilişkisi ve senet dolayısıyla doğan sorumluluk sona erer. Eğer ödemede bulunulmamışsa; senedin ibraz edilmiş olması şu sonuçları doğurur:

a) Senedin ibrazıyla senet borçlusu mütemerrit hale gelir. Vadenin gelmesi senet borçlusunu kendiliğinden temerrüde düşürmez. Çünkü, senet ibraz

---

82 Öztan, s. 674; Bozgeyik, s. 102.

83 TD.nin 28.12.1971 gün, E. 5624, K. 7709 (Batider, C.VI, S.3, s. 626).

84 Bu konuda İsviçre Borçlar Kanunu'nda da bir hüküm yoktur. Buna karşılık Alman Poliçe Kanunu'nda ibrazın 9 - 18 saatleri arasında yapılacağı düzenlenmiştir (WG. § 86).

85 Öztan, s. 674.

edilene kadar senet borçlusu alacaklının kim olduğunu bilecek durumda olmayabilir. Temerrüdün TTK. m. 637'de belirtilen sonuçları doğurması için ibraz şarttır. Burada Borçlar Kanununun temerrüde ilişkin esaslarından ayrılınmıştır. BK. m.101'e göre, borcun ifa edileceği gün taraflarca kesin olarak belirlenmişse, bu günün sonunda borçlu kendiliğinden mütemerrit hale gelmektedir. Kambiyo senetlerinde ise borçlunun temerrüde düşmesi için ibraz gereklidir. Senedin ibraz edilmesiyle senet dolayısıyla o anda borçlu durumda olanlar temerrüde düşer. Müracaat borçlularını temerrüde düşürmek için ihtar gereklidir (BK. m. 101/1)[86].

b) Senedin ibraz edilmesi ve ödenmemesinin ikinci sonucu; hamilin, müracaat borçlularına karşı başvuru hakkını kazanmasıdır. Ancak, hamil bu hakkını kullanmak istiyorsa ödememe protesto çekmesi gerekir (TTK. m. 625, 626).

vi. İbrazdan Muafiyet

Bir önceki kısımda açıklandığı gibi; senedin ibraz edilmesi ve ödenmemesi durumunda hamil müracaat borçlularına başvurabilir. Hamilin müracaat hakkının kullanabilmesi için senedi ibraz etmesi ve senet ödenmemesi üzerine protesto çekmesi gereklidir. Keşideci veya cirantalar senet üzerine koyacakları 'protestodan muafiyet' kaydıyla hamilin protesto düzenleme mecburiyetini kaldırabilirler (TTK. m.634/1). Protestodan muafiyet kaydı gibi senedin kabul eden muhataba ödeme için ibraz edilmeyip, hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi kararlaştırabilir mi?

Doktrinde bu konu tartışmalıdır[87]. Bir fikre göre; ibrazdan muafiyet mümkündür. Bu fikre taraftar olan Karayalçın görüşünü şöyle açıklamaktadır: "İlgili ticari senedin mahiyeti ve özelliği ile bağdaşmak, senet metninden açıkca anlaşılmak ve kanunun yasaklayıcı bir hükmüne aykırı olmamak kaydı ile ticari senetler hukukunda da akit serbestliği kabul edilmelidir. Kanunda öngörülmemiş olan husus, meselâ ibrazdan muafiyet, poliçe üzerine keşideci tarafından yazılmış ise, ondan sonra gelen poliçe ilgilileri bu kaydı bilerek ve kabul ederek senedi almış

---

86 Öztan, s. 680 - 681.

87 Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yaşar KARAYALÇIN, "Zürich Üst Mahkemesi'nin 27 Temmuz 1962 Tarihli Kararı ve Protestodan Muafiyet - İbrazdan Muafiyet - Temel Borç İlişkisi-Sebepsiz İktisap Konuları", **Batider**, 1973, C.VII, S.3, s. 711 - 719.

durumdadırlar. Böylece bu tür kayıtlar ticari senetlerde borcun 'skriptural' özelliğine aykırı sayılmazlar. İbrazdan muafiyet kaydını yasaklayan veya müracaat hakkının düşmesini kamu düzeni ile ilgili gören açık bir hüküm kanunda mevcut değildir. Görüldüğünden belli bir süre sonra ödenecek poliçelerde (ve bonolarda) ibrazdan muafiyet kaydı bu senedin özelliği ile bağdaşmaz. Bu gibi istisnaî haller dışında kanaatimizce ticari senetler hukukunda da akit serbestliği kabul edilmelidir"[88].

Aksi fikre göre ise; poliçelere ibrazdan muafiyet kaydı konması mümkün değildir. Mücbir sebeplerle ilgili TTK. m. 643 emredici hükümdür ve mücbir sebepler nedeniyle senedin ibraz edilememesi ibraz mecburiyetini ortadan kaldırmaz. Bu durumda sadece ibraz süreleri uzamaktadır. Mücbir sebeplerin ortadan kalkmasından sonra, senedin kabul veya ödeme için ibraz edilmesi ve gerekiyorsa protesto çekilmesi lazımdır (TTK. m. 643/3). Mücbir sebeplerle ilgili hüküm, kamu düzeni ile ilgili ve emredici nitelikte olduğundan ibraz mecburiyeti kaldırılamaz. Ayrıca TTK. m. 624 dolayısıyla da ibraz mecburiyetinden muafiyetin mümkün olduğu sonucuna ulaşılamaz. İlgililerin yapacakları bir anlaşma ile senet dolayısıyla borç altına giren herkes için ibraz mecburiyetini kaldırmaları, senedin kambiyo senedi olma vasfını ortadan kaldırır. Netice itibariyle, bir borçlunun senedin ibrazından diğer borçlulara da etkili olacak şekilde vazgeçmesi, poliçe hukuku esasları bakımından mümkün değildir[89].

(2). Çekte İbraz

i. Genel Olarak İbraz

Çekin ibrazı TTK.'nın 708, 709, 710 uncu maddeleri ile 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 4 ve 6. maddelerinde düzenlenmiştir. 3167 sayılı Çek Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle[90] çekin ibraz edileceği muhatap kavramı ile ilgili yapılan tartışma ve görüş ayrılıkları ortadan kaldırılmıştır. TTK. m. 708'de ibraz süreleri, m.

---

88 Karayalçın, Sebepsiz İktisap, s. 717 - 718.

89 Öztan, s. 683 - 684.

90 RG. 3.4.1985, S:18714. Kanunda yapılan değişikliklerin sırası şöyledir: RG. 26.1.1993, S:21477; RG. 4.4.1998, S: 23307 ve RG. 8.3.2003, S: 25042.

709'da ibraz sürelerinin belirlenmesi ile ilgili takvim ihtilafı, m. 710'da da çekin takas odasına ibrazı; Çek Kanunu'nun 4. maddesinde çekin ibraz şekli, 6. maddesinde ise çekin takas odasına ibrazı ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.

Poliçe ve bonoda olduğu gibi çek de bir ibraz senedidir[91]. Çekte yer alan hak senetten ayrı olarak talep edilemeyeceğinden, çekin ödenmesi için ibraz edilmesi lazımdır. Ayrıca kıymetli evraka bağlı alacak Borçlar Kanunu madde 73'de yer alan genel kuralın aksine aranılacak alacaklardandır. Bunun sebebi senedi ödeyecek olan kişinin senedin kimin elinde olduğunu ve nerede ödeneceğini bilecek durumda olamamasıdır. Buna karşılık, senedi ödeyecek kişi ve senedin ödenme yeri bellidir. Bu sebeple, çek hamilinin senedi muhataba ibraz etmesi gerekir[92]. TTK. m. 708/1ve 2'in " ...*muhataba ibraz edilmelidir*" şeklindeki hükmü emredici mahiyettedir[93].

Çek, muhataba ödenmek amacıyla, fiilen ibraz edilmelidir[94]. Hamilin telefon, faks veya noter aracılığıyla ihtar göndermesi ibraz yerine geçmez[95].

ii. İbraza Yetkili Kişi

Nama yazılı çekler, çekin hamili olan ve çekte adı yazılı olan kişi veya onun hukukî halefi tarafından ibraz edilebilir (TTK. m. 567/1). Nama yazılı çeki ibraz eden hamilin, gerçekten alacaklı olması gerekmektedir[96]. Nama yazılı çekler

---

91 Öztan, s. 1152; Korkut ÖZKORKUT, "Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri", **Batider**, C.XIX, S.2, s. 43; Faruk EREM / Turgut KALPSÜZ / Gürgân ÇELEBİCAN, **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek** , Genişletilmiş 2. Basım, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1974, s. 98.

92 Domaniç, s. 603; Öztan, s. 1152; Kalpsüz (Erem / Çelebican), s. 98; Şimşek, s. 444; Narbay, s. 3; Özkorkut, s. 43; Sinan ÖZTÜRK, "Çekte İbraz", **Yargıtay Dergisi**, C.27, S.3, s. 527,528; Sıtkı AKYAZAN, "Çekin Muhataba İbraz Zorunluluğu ve Çekten Cayma", **Batider**,C.IV, S.4, s. 687; Ahmet ZEYNELOĞLU, "Çekin Muhatap Bankaya İbrazı Zorunludur", **Yargıtay Dergisi**, 1976, C.2, S.2, s. 141.

93 Öztan, s. 1152; Şimşek, s. 444; Narbay, s. 3; Öztürk, s. 528; Yurttaş, s. 14. HGK.nun 19.12.1975 gün, E. 75/T-100, K. 1667 sayılı kararı: "...TTK.nun 708. maddesi hükmü kesin, amir bir hükümdür...". İBD., C.50, S.9 - 10, s. 65.

94 Şimşek, s. 445; Narbay, s. 4; Öztürk, s. 528; İlhan POSTACIOĞLU, "Çekin İbrazı İle İlgili Bazı Problemler", **Batider**, C.VIII, S.3, s. 116.

95 TD.nin 10.5.1973 gün, E. 1241, K. 2166 (RKD., 1973, S.9, s. 343); 11. HD.nin 28.4.1994 gün, E. 2257, K. 3570 (Gönen ERİŞ, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1995, s. 111 - 112).

96 Göle, s. 134.

ciro yoluyla devir edilemeyeceğinden, burada tahsil cirosu yapılamaz. Eğer hamil çek bedelini kendisi adına başka birisinin tahsil etmesini istiyorsa, o kişiye vekaletname vermesi gerekir[97]. Bir görüşe göre; vekaletnamenin içeriğinden, vekaleten hareket eden kişinin çek bedelini alma yetkisinin olduğu anlaşılmadır[98]. Diğer görüşe göre ise, vekaletnamede 'ahzu kabz' yetkisinin tanınması yeterlidir[99].

Emre yazılı çeklerde, çeki ibraz eden kişinin şeklen yetkili hamil olması gereklidir[100]. Muhatap, çeki ibraz eden kişinin yetkili hamil olup olmadığını ciro silsilesinin düzgünlüğünü inceleyerek tespit eder. Ancak ciranta imzalarının doğruluğunu araştırması gerekmez (TTK. m. 713)[101].

Hamile yazılı çeklerde, çeki elinde bulunduran kişi meşru hamil sayıldığından, çeke zilyet olan herkes çeki ödenmesi için ibraz edebilir[102].

iii. İbrazın Muhatabı

TTK. m. 708/1 ve 2'de çekin ödenmek için muhataba ibrazı zorunlu kılınmıştır. TTK. m. 692/3'e göre: " ödeyecek kimsenin 'muhatabın' adı soyadı" çek metninde yer almalıdır. Hukukumuzda çek ancak bir banka[103] veya özel finans kurumu[104] üzerine çekilebilir. TTK. m. 694/1'e göre "Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir". *Türkiye* diye bir ibarenin madde

---

97 Domaniç, s. 606 - 607.

98 Şimşek, s. 459.

99 Reisoğlu, Çek, s. 189 - 190; Öztürk, s. 539.

100 Göle, s. 134; Narbay, s. 43.

101 Domaniç, s. 612, 613. 11. HD.nin 3.11.1977 gün, E. 4626, K. 4786 sayılı kararı: "*Bir çeki ciro yoluyla devralmış olan hamile, hüviyetini de incelemek suretiyle ödeme yapmış olan muhatap banka, muntazam olan ciro silsilesindeki ciranta imzalarının sıhhatini tahkike mecbur değildir.*" (Batider, C.IX, S.4, s. 1155).

102 Domaniç, s. 614; Göle, s. 137. 11. HD. nin 27.2.1986 gün, E. 450, K. 1038 sayılı kararı: "*Hamiline yazılı senetler sadece teslim ile tedavül ettiği cihetle çeki elinde bulunduran her kimse o çekin meşru hamili sayılır.*" (Eriş, Şerh, s. 701 - 702).

103 TTK. m. 727'e göre banka tabirinden maksat "Bankalar Kanununun hükümlerine tabi olan müesseseler"dir.

104 Bakanlar Kurulu, eski 3182 sayılı Bankalar Kanununun 96/2 maddesinin verdiği yetki dayanarak Özel Finans Kurumlarının da çeke ilişkin mevzuatta tabi olduğuna karar (RG. 11.12.1985, S.10129) vermiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ünal TEKİNALP, **Banka Hukuku Esasları**, İstanbul, 1988, s.137 vd.; Seza REİSOĞLU, **Bankalar Kanunu Şerhi**, Ankara, 2002, s.914 vd.; Eriş, Çek2004, s. 26 vd.

metninde kullanılmasının sebebi; çekin ödenmesinin, ödeme yeri kanunlarına göre yapılması (TTK. m. 731 - 734) ve bazı ülkelerde çekin bir gerçek kişi üzerine çekilebilmesidir. Banka ve özel finans kurumları sadece anonim şirket şeklinde kurulabileceklerinden TTK. m. 694/1'de geçen "muhatabın adı soyadı" tabirinden muhatabın ticaret unvanı anlaşılmalıdır[105].

Çek Kanunu kabul edilmeden önce muhatap tabirinden ne anlaşılması gerektiği hususunda tartışmalar yapılmaktaydı[106]. Bir görüşe göre; muhatap, sadece çekin üzerinde yazılı banka şubesidir. Muhatap bankanın diğer şubelerine ve başka bir banka ile onun şubelerine yapılan ibraz, geçerli bir ibraz değildir[107]. Diğer görüşe göre ise; muhatap, bir merkeze bağlı bütün banka şubeleridir. Hamil, çeki ödenmesi için üzerinde yazılı banka şubesine veya aynı bankanın diğer şubelerine ibraz edebilir. Bu, kanuni anlamda ibraz sayılır[108]. Bu konudaki başka bir görüşe göre ise; muhatap, bir merkeze bağlı bütün şubeler ile diğer bankalar ve onların şubeleridir. Hamil, çeki ödenmek üzere üzerinde yazılı olan banka şubesinden başka aynı bankanın diğer şubeleri ile başka bir banka ve onun şubelerine de ibraz edebilir. Bu ibraz kanuni anlamda ibrazın bütün sonuçlarını doğurur[109].

Kanaatimizce; Çek Kanunu'nun kabulünden önceki dönem için, muhatap kavramından, çekin üzerine çekildiği banka şubesiyle birlikte aynı bankanın diğer şubeleri anlaşılmalıdır. TTK. m. 694/1'e göre çekte muhatap olarak sadece bankalar

---

105 Poroy / Tekinalp, s. 244; Domaniç s. 525; Göle, s. 19; Kınacıoğlu, s. 263 dpn. 11; Yasaman, s. 225; Şafak NARBAY, "Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan 'Yer' Kavramına 'De Lege Lata' ve 'De Lege Ferenda' Çözüm Önerileri", **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.I, İstanbul, 2003, s. 795 dpn. 12.

106 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Postacıoğlu, s. 115 - 126; Narbay, s. 4 - 12; Öztürk, s. 531 - 539; Zeyneloğlu, s. 141 vd.

107 Öztan1976, s. 701; Kınacıoğlu, s. 283; Postacıoğlu, s. 125; Zeyneloğlu, s. 143; Şimşek, s. 447 – 448; HGK.nun 19.12.1975 gün, E.75/T-100, K.1667 (İBD., C.50, S.9 - 10, s. 65); 11. HD.nin 13.1.1973 gün, E. 72/5277, K. 73/27 (Şimşek, s. 446 dpn. 384).

108 Gürbüz, s. 199 - 201, 452; Akyazan, s. 689; Narbay, s .9 - 12; Öztürk, s.541; A. Tahir ÖĞÜTÇÜ / Mehmet ALTIN, **Ticarî Senetler (Poliçe, Bono, Çek) ve Özel Takip Yolları**, Ankara, 1979, s.291; 11. HD.nin 11.10.1979 gün, E. 4041, K. 4714 sayılı kararı: "*Hamil ödenmek üzere çeki muhatap bankanın aynı şubesine (çekte gösterilen şubeye) ibraz zorunluluğu yoktur*" (Şimşek, s. 720).

109 Doğanay, s. 2140; Ertekin / Karataş, s. 199; Yaşar KARAYALÇIN, **Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler I,** Ankara, 1975, s. 285; HGK.nun 13.11.1974 gün, E.73/641, K.1185 (Şimşek, s. 446 - 447 dpn. 385).

gösterilebilir. Bankalar dışında başka bir kimse üzerine çek keşide edilmesi havale sayılacağından (TTK. m. 694/2) başka bir gerçek veya tüzel kişi üzerine çek keşide edilemez. Buradaki banka kavramından banka tüzel kişiliği anlaşılmalıdır. Banka tüzel kişiliğine şubeler de dahildir, şubelerin ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Kendi başlarına bankacılık işlemleri yapmaları onların ayrı bir tüzel kişiliği olduğunu göstermez. Şubeler bankacılık işlemlerini merkezin bilgisi ve denetimi altında yapmaktadır. İdari ve mali bakımdan da merkeze bağlı faaliyet göstermektedirler. Ayrıca, TTK. m. 692/3'de yeralan "ödeyecek kimsenin 'muhatabın' adı soyadı" ifadesindeki "adı soyadı" tabirinden muhatabın ticaret unvanı anlaşılmasıdır. Şubeler ise merkeze ait ticaret unvanını, kendilerinin şube olduklarını belirtip kullanmak zorundadırlar (TTK. m. 50). Bu sebeple muhatap kavramından bankanın merkez ve şubeleri anlaşılmalıdır.

Bu konuda gerek öğreti ve gerekse mahkeme karalarında görülen farklı görüşler 3167 sayılı Çek Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle[110] ortadan kalkmış ve sorun çözüme kavuşmuştur. Muhatap kavramı tanımlayan 4187 sayılı Kanunla[111] değişen Çek Kanunu'nun 4 üncü maddesi şu şekildedir: "*Çek hesabı açılan bankaya muhatap banka denir.*

Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak, çek hesabı açılmış olan şube dışında herhangi bir şubeye ibraz edilen çek, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir".

Muhatap kavramından çekle işleyen hesabın bulunduğu banka tüzel kişiliği anlaşılması gerektiği madde metninde açıkca belirtilmiştir (Çek K. m. 4/1). Ayrıca muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilen çekin hamilin vergi kimlik numarası tespit edildikten ve karşılığı sorulduktan sonra ödeneceği hususu da kanunda düzenlenmiş durumdadır. Bu sebeple muhatap kavramına, çekle ilgili hesabın açıldığı şube ile beraber bankanın diğer şubeleri de dahildir[112]. Kanunun bu

---

110 RG. 3.4.1985, S: 18714.

111 RG. 8.3.2003, S: 25042.

112 Poroy / Tekinalp, s. 244; İmregün, s. 125; Göle, s. 119 - 120; Tekil, s. 188 dpn. 53 ve s. 192; Eriş, Şerh, s. 806; Narbay, s. 12 – 13; Abuzer KENDİGELEN, "Çekten Cayma ve Ödeme

düzenlemesi karşısında çekin muhatap dışında başka bir bankaya ödenmek üzere ibrazı mümkün değildir[113].

iv. Takas Odasına İbraz

TTK. m. 708 "Çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer" ve Çek Kanunu madde 6/3 "*...çeklerin fizikî olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 710 uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir*" şeklindeki düzenlemelerinin sonucu olarak çekin takas odasına ibrazı[114], ödeme için ibraz yerine geçer[115]. Bu durum "ibrazın muhataba yapılması" kuralının istisnasıdır[116].

Takas odalarının düzenlenmesi hakkında Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm yoktur. Takas odalarının hukuki dayanağı 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun[117] 55. maddesi ile 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 6. maddesidir. Takas odaları tüzel kişiliğe sahiptir (Çek K. m. 6). Merkez Bankası, Çek Kanunu

---

Yasağı (TK 711)", **İBD.**, C.64, S.7 – 8 – 9, 1990, s. 602 - 603; Öztürk, s. 542. Buna karşılık doktrinde Çek Kanunu m. 4'ün getirdiği düzenlemeyi dikkate almayıp farklı görüşte olan yazarlar vardır: Kınacıoğlu, çekin üzerine çekildiği banka şubesine ibraz edilmesi gerektiğini, ilgili bankanın diğer şubeleri ile başka bir bankaya ibraz edilemeyeceği görüşündedir (Kınacıoğlu, s. 283). Başbuğoğlu'da aynı şekilde Çek Kanunu'nu hiç dikkate almadan, çekin muhatap bankanın hangi şubesi üzerine keşide edilmişse, o şubeye ibraz edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Tarık BAŞBUĞOĞLU,**Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (TTK 1 - 815)**, C.1, Ankara, 1988, s. 948). Ertekin / Karataş ise, aynı şekilde Çek K.'na hiç temas etmeyerek, çekin muhatabın bütün şubelerine ve başka bankalara ibraz edilebilineceği görüşündedir (Ertekin / Karataş, s. 199). Öztürk ise; delege frenda olarak teknolojideki hızlı gelişme ve ticari hayatın kolaylaşmasına paralel olarak çeklerin muhatap banka dışında diğer bankalara da ibraz edilebilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. (Öztürk, s. 543).

113 Narbay, s.13.

114 Çeklerin takas odalarına ibrazı ve takas odalarının işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Reisoğlu, çek, s. 208 – 230; Gülgün ANIK, "Çekin Takas Odasına İbrazı", **İBD.**, 2000, C. 74, S. 7 – 8 - 9, s. 673 – 705.

115 12. HD.nin 9.11.1999 gün, E.13014, K.13850 (Yasa Hukuk Dergisi, C.XIX, S.219, 2000, s. 294 - 295); 12. HD.nin 14.4.1998 gün, E.3614, K.4067 ve 12. HD.nin 17.11.1994 gün, E.13951, K.14481 (Eriş, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s.185).

116 Reisoğlu, Çek, s. 211; Şimşek, s. 448; Başbuğoğlu, s. 948.

117 RG.26.01.1970, S.13409.

madde 6/2'nin verdiği yetkiye dayanarak "*Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliğini*"[118] hazırlamıştır.

Takas odasına ibrazın ödeme için ibraz yerine geçebilmesinin ilk şartı; çekin muhatabı olan bankanın takas odasına üye olması ve çekin üye bir banka aracılığıyla ibraz edilmesi gerekir[119]. Bankanın çeki takas odasına ibraz edebilmesi için, çekin hamili olması gerekir. Çeke tahsil veya temlik cirosu ile banka geçtiği hallerde banka yetkili hamil olmaktadır. Eğer çek hamile yazılı ise, bankanın çeki elinde bulundurması yetkili hamil sayılması için yeterli olacaktır. Ancak hamile yazılı çeklerde de çek hamilinin imzası çek üzerine alınmakta ve çekin bu şekilde bankaya cirosu sağlanmaktadır[120]. Takas odasına ibrazın ikinci şartı ise, ibrazın ibraz süresi içinde yapılmasıdır[121]. Buna karşılık ibraz süresi içinde takas odasına ibraz edilen çekin, yine aynı süre içerisinde muhataba ibraz edilmesi şart değildir[122]. Takas odası, çekin ibraz tarihini çek üzerine kaydedecektir. TTK. m. 720/3'te süresinde ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğunu ve ödemeden imtina keyfiyetinin takas odasınca tarihli beyanı tespit edilmesi halinde hamilin müracaat hakkını kullanabileceği düzenlenmiş durumdadır[123].

TTK. m. 720/3'e göre süresi içerinde takas odasına ibraz edilen çekin ödenmediği veya ödemeden kaçınıldığı hususu tarih ve sebep belirtilerek, çekin arkasına yazılır ve imza edilir[124]. Bu beyanı muhatap banka imzalayabileceği gibi takas odası yetkilileri de imzalayabilir[125]. Bu tür beyanları ihtiva eden çekler,

---

118 RG. 25.9.1985, S.18879 ve değişiklik yapan yönetmelik RG. 17.6.1987, S.19490.

119 Domaniç, s. 621 - 622; Gürbüz, s. 450; Şimşek, s. 449.

120 Reisoğlu, Çek, s. 212.

121 Domaniç, s. 622; Öztan, s. 1161; Gürbüz, s. 451.

122 Domaniç, s. 623; Gürbüz, s. 452 - 453.

123 12. HD.nin 18.11.1994 gün E.14420, K.14514 sayılı kararı: "*Çek üzerindeki takas kaşesi iptal edildiğine göre çekin takasa verilme işlemi, yok hükmünde olup, bu çek ibraz edilmemiş sayılır.*" (Eriş, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1995, s. 144).

124 12. HD.nin 10.12.1992 gün, E.8992, K.16012 sayılı kararı: "*İbraz şerhinde, banka şubesinin isminin yazılı olmaması ibraz şerhinin geçersizliğini etkilemez*" (Eriş, **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1993, s. 112).

125 Eriş, Çek1995, s. 116; Öztürk, s. 545. 12. HD.nin 14.4.1998 gün, E.3614, K.4067 sayılı kararı: "*...Takas odasında muhatap bankaya ibraz edilen çeki muhatabın ödemeyi reddetmesi halinde, ödememe sebebi de belirtilerek, bu husus çekin arkasına yazılarak imzalanır. Bu beyanı*

kendilerini ibraz eden bankaya iade olunur; banka tarafından da müşterisine geri verilir. Geri verme işlemi, çek bankaya müşteri tarafından tahsil cirosu yoluyla verilmişse bu ciro çizilerek[126]; temlik cirosuyla verilmişse banka tarafından müşteri lehine bir ciro yapılarak gerçekleştirilir[127].

Reisoğlu, bankanın çeki yeni bir ciro yaparak son cirantaya çeki devretmesi halinde risk altına gireceğini ileri sürmektedir. Şöyle ki; son ciranta ibrazdan sonra karşılıksız çeki tekrar ciro edebilir. Bu durumda banka ciro silsilesine dahil olacağından, alacağın temliki hükümleri uygulanacak olsa dahi, bankanın son hamile karşı sorumluluğu söz konusu olacaktır. Yazar, bu durumdaki banka için şu seçeneklerin bulunduğunu belirtmektedir[128]: "Müşterinin bankaya yaptığı temlik cirosu çizilebilir. Ancak TTK. m. 598'de 'çizilmiş cirolar bu hususta yapılmamış hükmündedir' denildiğinden uygulamada bir tereddüdün ortaya çıkması ve bankanın çekin hamili olmadığı, bu nedenle çeki takasa ibraz yetkisinin bulunmadığı ve ibraz süresi geçtiği için çekin geçersiz olduğu itirazları ile karşılaşması mümkündür. Çekin takas odasına ibrazında cironun geçerli olduğu, sonradan çizildiği şeklindeki karşı görüşte savunulabilirse de, belli bir risk ortaya çıkacaktır. Çeki takasa sokan banka şubesi kendi imzasını çizerek, çeki son cirantaya iade edebilir. Yargıtay'ın yerleşik kararlarına göre; dönüş cirosuna gerek olmaksızın, muntazam ciro silsilesi içinde, çeki elinde bulunduran ciranta hamil sayılmaktadır. Ancak bu cirantanın cirosu, bankaya karşı ileri sürülemeyeceğinden bir risk ortaya çıkacaktır. Banka şubesi 'gayri kabili rücu' şerhi ile (TTK. m. 730, 597) çeki müşterisine ciro ve iade edebilir. O takdirde de banka korunmuş olacaktır."

Takas odalarına ibraz edilen çeklerin kısmi karşılığı bulunması halinde yapılacak işlemler Çek Kanunu madde 6/4'te şu şekilde belirtilmiştir: "*Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 10 uncu maddede belirlenen sorumluluk miktarı dahil kısmî ödeme yapılmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen*

---

muhatap banka imzalayabileceği gibi, TTK..nun 720/3 maddesi gereğince takas odası yetkilileri de imzalayabilir..." (Eriş, Çek2000, s. 185).

126 Öztan, s. 1166. Reisoğlu, bu durumda bankanın çeki aynen cirantaya iade edebileceğini belirtmektedir (Reisoğlu, Çek, s. 213).

127 Öztan, s. 1166.

128 Reisoğlu, Çek, s. 213.

çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığının belirlenmesi halinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir". Yasa hükmüne göre takas odaları Çek Kanunu madde 10'da belirtilen yasal sorumluluk miktarı dahil kısmi karşılığı olan çekleri ödemeyeceklerdir. Ancak muhatap bankanın çekin kısmi karşılığını, kısmi karşılık olmasa bile Çek Kanunu madde 10'da belirtilen yasal sorumluluk miktarını ödemek zorundadır.

Çeki geri alan hamil bu kısmi karşılığı veya en azından Çek Kanunu madde 10'da belirtilen miktarı muhatap bankadan talep edebilir. Bu nedenle muhatap banka çekin kısmi karşılığını keşidecinin hesabından çıkararak bloke bir hesapta tutması gerekir. Aksi takdirde keşideci hesabındaki parayı çekebilir. Muhatap bankanın bloke hesaptaki karşılığı Çek. Kanunu madde 6/3 gereği onbeş gün süreyle tutması gerekir. Doktrinde, muhatap bankanın kısmi karşılığın bloke hesapta onbeş gün süreyle tutulması ile ilgili hükmü eleştirilmekte ve takasta karşılıksız işlemi gören çeklerde, muhatap bankanın kendisini koruması açısından kısmi karşılığı, keşidecinin hesabından alarak hamil adına bloke hesapta tutmaya onbeş günlük süreyle sınırlı olmaksızın devam etmesi gerektiği belirtilmektedir[129].

iv. İbraz Süreleri

Çekte ibraz süreleri TTK. m. 708'de şu şekilde belirtilmiştir: "*Bir çek, keşide edildiği yerde ödenecekse on gün; keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.*

---

[129] Reisoğlu, Çek, s. 229 – 230. Reisoğlu, bu görüşünü açılarken 11. HD.nin 6.7.1992 gün, E.1232, K.8224 sayılı kararını örnek vermektedir. Yargıtay'ın bu kararına konu olan olayda, muhatap banka Takas Odaları Merkezi Yönetim Kurulu kararı uyarınca kısmi karşılığı çek üzerine yazmış ve hiçbir ödemede bulunmadan çeki iade etmiştir. Bunun üzerine çekin hamili keşideciyi icra yoluyla takip etmiş ve kısmi karşılığı da ödenmede bulunmayan muhatap bankadan talep etmiştir. Muhatap banka keşidecinin hesapta parasının bulunmadığını ileri sürerek ödemeyi red etmiştir. Yargıtay, TTK. m. 692/2, Çek. K. m. 4 ve 5 uyarınca muhatap bankanın kısmi karşılığı ödemek yükümlülüğünün bulunduğunu, Takas Odaları Merkezi Yönetim Kurulunun bu yasal düzenlemeler karşısında 31.1.1986 tarihli duyurusunun yasal dayanaktan yoksun kaldığını sonucuna varmış ve muhatap bankayı, ibraz tarihinde keşidecinin hesabında mevcut olan kısmi karşılığı ödemeye mahkum etmiştir. (a.g.e.).

Ödeneceği memleketten başka bir memlekette keşide edilen çek, keşide yeri ile ödeme yeri, aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Bu bakımdan, bir Avrupa memleketinde çekilip de Akdeniz'de sahili bulunan bir memlekette ödenecek olan ve bilmukabele Akdeniz'de sahili bulunan bir memlekette çekilip bir Avrupa memleketinde ödenmesi lazım gelen çekler aynı kıtada keşide edilmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.

Yukarıda yazılmış olan müddetler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler".

Madde metninde ibraz süreleri keşide ve ödeme yeri kıstas alınarak on gün, bir ay ve üç ay olarak belirtilmiştir. TTK. m. 708 emredici bir hüküm niteliğinde olduğundan[130]; hamil, belirtilen süreler içinde çeki ödenmesi için muhataba ibraz etmelidir. Aksi taktirde hamil çekten dolayı sorumlu olanlara karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 720). İbraz süreleri zamanaşımı süresi değil, hak düşürücü süre niteliğindedir[131]. Taraflar yapacakları bir anlaşmayla ibraz sürelerini kısaltıp, uzatamazlar. Çek üzerine konacak bu tür kayıtlar yazılmamış hükmündedir[132].

Çekte ibraz sürelerini düzenleyen TTK. m. 708, Cenevre Yeknesak Kanunu'nun 29. maddesi[133] ile İsviçre Borçlar Kanunu 1116. maddesi esas alınarak düzenlenmesine karşılık, onlardan farklıdır [134]. Şöyle ki; Cenevre Yeknesak Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu'nda çek, keşide edildiği ülkede ödenecekse sekiz gün

---

130 Öztan, s. 1174; Tekil, s. 207; Narbay, İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 794; Öztürk, s. 550; Özkorkut, s. 45; Doğanay, s. 2146; Ömer TEOMAN, "Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi", **Reha Poroy'a Armağan**, İstanbul, 1995, s. 432.

131 Öztan, s.1167; Kınacıoğlu, s.284; Tekil, s.207; Gürbüz, s.209; Narbay, s.26; Narbay, İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s.794; Özkorkut, s 45; Yurttaş, s.15; Abuzer KENDİGELEN, "Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)", **İBD.**, C.64, S.7-8-9, s.591; Nazif KAÇAK, **Kambiyo Senetlerinin Takibi İle Kambiyo Senetlerine İlişkin Borçtan Kurtulma Menfi Tespit ve İstirdat Davaları**, Ankara, 2003, s.117.

132 Poroy / Tekinalp, s. 247; Öztan, s. 1174 - 1175; Narbay, s. 25; Narbay, İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 795; Kınacıoğlu, s. 284; Şimşek, s. 450; Kaçak, s. 117.

133 Ayrıntılı bilgi için bkz.: E. Ernst HİRSCH, "Poliçe ve Çek Hukukunun Birleştirilmesine Dair Cenevre Uyuşması", Çev. Doçent Yavuz, **Mülkiye Mecmuası**, C.III, S.35.1934, s. 24 - 27 ve C.III, S.36, s. 34 - 37. Cenevre Yeknesak Kanunun metni için bkz.: Domaniç, s. 920 - 960.

134 Narbay, İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 795; Özkorkut, s. 44 ve 59 – 60; Poroy / Tekinalp, s. 247. TTK. m.708, Cenevre Yeknesak Kanunu'nun II nolu ekinin 14. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak farklı bir şekilde düzenlenmiştir (Poroy / Tekinalp, s. 246).

içinde ibraz edilmelidir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede keşide edilen çek, keşide yeri ile ödeme yeri dünyanın aynı kısmında yer alıyorsa, ödeme için ibraz süresi yirmi gündür. Çekin ödeneceği yer ile keşide edildiği yer ayrı ülkeler ve bu ülkeler dünyanın ayrı kısımlarında yer alıyorsa ödeme için ibraz süresi yetmiş gündür. Görüldüğü gibi Cenevre Yeknesak Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu'nda bütün süreler 'gün' olarak belirtilmiş ve daha kısa düzenlenmiştir. Buna karşılık; Türk Ticaret Kanunu'nda ibraz süreleri düzenlenirken 'gün' ve 'ay' olarak üzere iki farklı ölçü kullanılmış ve daha uzun tutulmuştur[135]. Ayrıca TTK. Cenevre Yeknesak Kanunu'nda yer verilen 'dünyanın aynı kısımları' tabiri yerine kıta terimini kullanılmıştır. Cenevre Yeknesak Kanunu'ndaki Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin aynı kıtada sayılması kuralı TTK. m. 708/3'e de alınmıştır[136].

Cenevre Yeknesak Kanunu sisteminin TTK.'dan farklı olan diğer bir özelliği de; ibraz sürelerinin belirlenmesinde esas alınan ölçünün hiçbir duraksamaya ve karışıklığa sebep vermeyecek nitelikte olmasıdır. Cenevre Yeknesak Kanunu sisteminde keşide ve ödeme yeri aynı ülke olan çek için ibraz süresi sekiz gündür. Burada esas alınan ölçü ülke sınırlarıdır ve sekiz günlük tek bir ibraz süresi öngörülmüştür[137].

TTK. m. 708'de birden fazla ibraz süresi öngörülmüş ve bu sürelerin belirlenmesinde esas alınan 'ödeme' ve 'keşide yeri' kavramlarından ne anlaşılması gerektiği hususu açıklanmamıştır. Çek Kanunu madde 3'ün "*...Çek defterlerinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, hesap numarası ve hesap sahibinin vergi kimlik numarası yazılır...*" şeklindeki hükmü sonucu ödeme yerinin çek yaprağında belirtilmesi gerekmektedir. Ödeme yeri TTK. m. 692/4 uyarıca çekte bulunması gereken unsurlardan biridir. Çekte ödeme yeri açıkca gösterilmemişse TTK. m. 693/2'ye göre "*...muhatabın adı soyadı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır*". Muhatabın ticaret unvanın yanında birden fazla yer yazılıysa *"ilk gösterilen yerde"* çek ödenir. Çek metninde ödeme yeri konusunda herhangi bir kayıt yoksa,

---

135 Narbay, İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 796. TTK. ibraz süreleri düzenlenirken, sürelerin uzunluğu bakımından ETK sistemine uygun bir yol takip edilmiştir (Poroy / Tekinalp, s. 247).

136 Poroy / Tekinalp, s. 247.

137 Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 797.

çek *"muhatabın iş merkezinin bulunduğu yerde ödenecektir"*. Görüldüğü gibi çekte her zaman ödeme yeri belirlenebilmektedir.

Çekte ödeme yeri konusundaki bu belirginliğe karşı, keşide yeri konusunda herhangi bir açıklık yoktur[138]. Keşide yeri, çekte alternatif zorunlu unsurlardandır (TTK. m. 692/5). Çekte keşide yeri açıkca belirtilmemişse çek TTK. m. 693/3 gereği keşidecinin adı ve soyadı[139] yanında yazılı olan yerde keşide edilmiş sayılır[140]. Eğer keşidecinin adı ve soyadının yanında bir yer gösterilmemişse[141], senet çek niteliğinde sayılmaz[142].

Çeke 'keşide yeri' olarak nerelerin yazılabileceği ve 'yer' kavramından ne anlaşılması gerektiği hususlarında değişik görüşler ileri sürülmüştür[143]. Bir görüşe

---

138 Kendigelen, s. 590 dpn. 9; Göle, s. 131; Gürbüz, s.205; Narbay, s. 36; Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 800.

139 TTK. m. 692/6 uyarınca çekte bulunması gereken zorunlu unsur keşidecinin 'adı ve soyadı' değil, keşidecinin 'imza'sıdır. Yargıtay kararlarında çekte bulunması gereken unsurun keşidecinin imzası olduğu belirtilmektedir. Örnek karar için bkz. 12. HD.nin 26.9.1989 gün, E.1509, K.11198 (YKD., C.16, S.2, s. 245). Bu sebeple TTK. m. 693/3 hükmü *'keşidecinin imzasının yanında yazılı olan yer'* şeklinde anlaşılmalıdır. Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s.796 dpn. 9; Erdoğan MOROĞLU, "Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri", **Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan**, Haz. Murat Yusuf Akın / Oğuz Caner, İstanbul, 2003, s. 158.

140 Yargıtay verdiği karalarda keşide yeri olarak mülkî taksimatta olan belirli bir yerin yani idari birimin yazılması gerektiğine hükmetmektedir. Örnek kararlar için bkz.: 10. CD.nin 14.9.1992 gün, E.6790, K.8581 (Sami SELÇUK, **Çek Suçları, Öğreti- Mevzuat- İçtihat**, Ankara, 1993, s. 250); 12. HD.nin 30.3.1995 gün, E.4810, K.4733 (Eriş, Çek2000, s. 46); 12. HD.nin 30.9.1997 gün, E.9166, K.9577 (Eriş, Çek2000, s. 457).

141 Keşide yeri kısaltılmış olarak da yazılabilir. İçt. Bir. K. 14.2.1992 gün, E.1992/1, K.1992/5 sayılı kararı:"*...Çeklerde keşide yerinin hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılmayacağı ...*" (YKD., C.19, S.5, s. 663). Öztan; bu kararı eleştirmekte ve keşide yerinin kısaltılmadan yazılmasının daha yararlı olacağını belirtmektedir (Öztan, s. 1057 - 1058).

142 12. HD.nin 27.2.1980 gün, E.336, K.1758 (Batider, C.X, S.3, s. 842); 12. HD.nin 29.4.1986 gün, E.4642, K.5077 (Batider, C.XIII, S.3 - 4, s. 326); 12. HD.nin 31.12.1987 gün, E.2478, K.14029 (YKD., C.14, S.3, s. 375 - 376); 12. HD.nin 4.3.1997 gün, E.1876, K.2448 (Eriş, Çek2000, s. 77).

143 Ayrıntılı inceleme için bkz. Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 798 - 821; Moroğlu, Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri, s.159 – 163. **Moroğlu**, özel olarak çekte keşide yeri kavramını incelememiş ancak tüm kambiyo senetlerinde düzenlenme yeri için şu görüşü ileri sürmüştür: *"...İşlevi ve hukuk güvenliği gereksimi gözönünde tutularak, düzenlenme yerinin bir yönetim biriminin coğrafi adı olarak gösterilmesi gerekir. Yönetim biriminin tüzel kişiliği olmasına gerek yoktur. Buna göre, il, ilçe, bucak, köy, ve mahalle adları hem coğrafi bir ad ve hem de idari bir birim olmaları nedeniyle hukuken geçerli bir düzenleme yeri oluştururlar. Buna karşılık cadde, sokak ve semt adları ile Van Gölü, Uzunyayla, Çamkoyu, Gemlik Körfezi,*

göre, 'yer' kavramından "il sınırları" anlaşılmalıdır[144]. Buna göre TTK. m. 708 tümüyle gözönünde bulundurulduğunda 'keşide yeri' ve 'başka yer' deyimlerinin belli bir il sınırını içerdiği anlaşılmaktadır[145]. Ayrıca 'il sınırlarının' kabulü halinde 'yer' kavramı konusundaki tereddüt, uygulama farklılıkları ve yanlışlıklar en alt seviyeye inecektir. Çünkü 'il sınırları' kesinlik taşımaktadır; yani bir ile bağlı ilçe, belde ve köyler hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde belirlidir ve yürürlükteki hukukumuz için tek bir ölçü ortaya koyacaktır[146].

Diğer görüşe göre ise, 'ilçe sınırları' esas alınmadır[147]. Türkiye, mülkî yönetim bölümleri olarak il, ilçe ve bucaklardan oluşmaktadır. Ancak bucak yönetimlerinden yeterli fayda elde edilemediği için tasfiye edilmektedir. Bu sebeple TTK. m. 708 açısında çekte ödeme konusunda, en küçük birim olarak ilçe alınması doğru olacaktır[148]. Bununla birlikte Büyükşehir Belediyesi bulunan yerlerde, bu belediyenin sınırları içinde kalan ilçelerin, il merkezi (merkez ilçe) birlikte 'aynı yer' kavramı içinde kalan yer sayılması yani Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki tüm ilçelerin bir bütün olarak kabul etmek gerekmektedir[149].

Başka bir görüşe göre ise; 'il belediye sınırları' kabul edilmelidir[150]. Keşide ve ödeme yerlerinin aynı ilin sınırları içinde ise çek on gün içinde ibraz edilmelidir.

Ölüdeniz gibi coğrafi adlar idari birim olmadıkları için hukuken geçerli bir düzenlenme yeri sayılmazlar" (a.g.e, s.159).

144 Şimşek, s. 451; Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 815. Anılan son yazar, bu konuda yapılan tartışmaları, uygulama farklılıklarını ve yanlışlıklarını ortadan kaldırmak için ibraz süreleri ile ilgili TTK. m. 708'in, Cenevre Yeknesak Kanunu m. 29'u esas alan Alman Çek Kanunu m. 29/1 ve İsviçre Borçlar Kanunu m. 1116/1'de olduğu gibi düzenlenmesini önermektedir. Eğer bu düzenleme getirilirse, ödeme için ibraz süreleri belirlenirken 'ülke içi' tek ölçüt olacak, yani çekin keşide ve ödeme yeri Türkiye içinde yer aldığı belirlendiği durumlarda 'tek bir ibraz süresi' sözkonusu olacaktır (a.g.e., s. 818). Aynı şekilde Özkorkut de; keşide ve ödeme yeri kavramlarında geçen 'yer' kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda farklı görüş ve uygulamaların olduğunu belirtikten sonra; bu sorun önüne geçilebilinmesi için , ülke içinde, Cenevre Yeknesak Kanunu m.29'da olduğu gibi tek bir ödeme için ibraz süresinin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Özkorkut, s. 60).

145 Şimşek, s. 451.

146 Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 815 - 817.

147 Öztan, s. 1168; Reisoğlu, Çek, s. 197.

148 Öztan, s. 1168 dpn. 84.

149 Öztan, s.1168; Reisoğlu, Çek, s.197.

150 Hasan PULAŞLI, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Bası, İstanbul, 2001, s. 193.

Buradaki il sınırından, il belediye sınırları anlaşılmalıdır. Bunun yanında Büyükşehir Belediye sınırları da göz önünde bulundurulmalıdır[151].

Bu konuda ileri sürülen son görüş göre ise; yer kavramından 'Büyükşehir Belediye sınırları' anlaşılmalıdır[152]. Göle, bu konudaki görüşünü şu şekilde açıklamaktadır:"*Bu düzenlemeye göre ödeme için ibraz sürelerinin tespitinde belediye ya da il sınırlarından hangisinin esas alınacağı açık değildir. Ankara'da keşide edildiği belirtilen bir çekin ödeme yeri muhatap bankanın Ankara il sınırları içindeki bir şubesi ise bir sorun olmamalıdır; süre on gündür. Ancak, keşide yeri olarak Kızılcahamam'ım yazıldığı, ödeme yerinin ise Ankara il sınırları içinde bir banka şubesi olduğu durumlarda ödeme için ibraz süresinin ne olacağı tereddütlere yol açmaktadır. Herhalde bu gibi durumlarda, şehirlerimizin süratle büyüdüğü göz önüne alınarak Büyükşehir belediye sınırlarının esasa alınması yerinde olur. Böylece keşide yeri olarak Kızılcahamam dışında ancak Ankara il sınırları içinde bir yer gösterilmişse, süre bir ay, buna karşılık aynı çekin ödeme yeri olarak muhatap bankanın Kızılcahamam şubesi gösterilmişse süre on gün olacaktır*"[153].

Yargıtay, yer kavramını belirlemede "il belediye sınırları"[154] ve "il sınırları"[155] ölçütlerini esas almaktadır.

Kanaatimizce; 'yer' kavramından il sınırları anlaşılmalıdır. Zira kıymetli evraktaki sürat, güven ve emniyet ilkeleri çek için ibraz sürelerinin belirlenmesinde

---

151 A.e.g., s. 192 - 193.

152 Göle, s. 132. Farklı görüşe sahip olup da Büyükşehir Belediye sınırlarını da yer kavramı içerisinde kabul edenler için bkz. Öztan2004, s. 256; Reisoğlu, Çek, s. 197; Pulaşlı, s. 193; Zeyneloğlu, s. 73 dpn. 132.

153 Göle, s. 132. Ancak yazar 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumunda görüşünü değiştirmiş ve 'yer' kavramının anlamını tespitte ne il ne de Büyükşehir Belediyesi ölçütünün esas alınamayacağını; ibraz süresinin tespitinde keşidecinin kendi iradesiyle oluşan çek metnindeki yazılı bilgilerden bir sonuca ulaşılması gerektiğini ileri sürmektedir (Celal GÖLE, Uygulama Açısından 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu, **Batider**, C.XV, S.2, s. 36).

154 10. CD.nin 16.6.1992 gün, E.6080, K.8747 sayılı kararı:"*Suça konu çekin ödeme yeri olan Değirmendere'nin keşide edilen Trabzon il belediye sınırları içerisinde bulunup bulunmadığı araştırılarak sonucuna göre TTK.nun 708. maddesinde belirtilen 10 günlük ibraz süreine tabi olup olmadığı saptandıktan sonra...*" (Selçuk, s. 247); 10. CD.nin 28.1.1992 gün, E.996, K.117 (Selçuk, s. 255).

155 10. CD.nin 2.7.1992 gün, E.6933, K.7919 sayılı kararı:"*Keşide ve ödeme yeri aynı ilin sınırları içinde bulunan çekin muhatap bankaya TTK.nun 708. maddesinde yazılı 10 günlük süre geçtikten sonra 23.8.1988 tarihinde ibraz edildiği...*" (Selçuk, s. 247 – 248).

de geçerlidir. Çeke hamil olan kişi, hangi süre içerisinde çeki ibraz etmesi gerektiğini kesin olarak bilebilmelidir. Hamilin bunda hukuki yararı vardır. Çünkü çek, ibraz süresi içinde ibraz edilmezse kambiyo senedi niteliğini kaybetmekte ve kambiyo senetlerine özgü takip yoluyla takip edilemez hale gelmektedir. Ayrıca zamanaşımı süresinin başlangıcı ve sona erme tarihinin kesin olarak belirlenememesi ihtimali sözkonusu olacağından; hamil hakkını geç ve zahmetli bir şekilde elde edecektir. Eğer 'il sınırlarını' ölçütünü esas alırsak bu sakıncalar giderilecek ve ileri sürülen diğer ölçütlerdeki belirsizlikte ortadan kalkacaktır. Şöyle ki; belediye sınırları kesin olarak bilmek kolay bir şey değildir[156] ve ayrıca bazı belediyeler Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalmaktadır. Büyükşehir belediyesi sınırlarının esas alınması halinde de Büyükşehir belediye teşkilatı kurulmayan yerlerde ek ölçüt kullanılarak ibraz sürelerinin belirleneceğinden ikili bir ölçüt kullanılacaktır. Aynı şekilde ilçe sınırlarının kabulü durumunda da aynı adı almış birden çok ilçenin bulunması[157] ve Büyükşehir belediye teşkilatı kurulmuş illerde merkez ilçelerin ayrı olarak değerlendirilmeyip bir bütün olarak göz önünde bulundurulacağından bu ölçüt gerekli faydayı sağlamayacaktır[158].

Türk Ticaret Kanunu'nda çekte ibraz sürelerinin başlangıcı[159] hakkında TTK. m. 708/4 "*Yukarıda yazılı müddetler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler*" ile TTK. m. 729 "*Kanunun bu kısmında gösterilen müddetler hesap edilirken bunların başladığı gün hesaba katılmaz*" şeklinde iki farklı hüküm vardır. Narbay, iki düzenlemenin birbirleriyle çeliştiğini ileri sürmektedir[160]. Eriş ise

---

156 Aynı yönde Öztan, s.1056 dpn. 77; Narbay, Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 816.

157 Kendigelen; 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Seminer Tartışmalarında bu hususa değinmiş ve bunun Türkiye'ye özgü bir sorun olduğunu, örneğin keşide yeri olarak Bahçelievler veya Aksaray yazılması halinde bunun hangi Bahçelievler veya Aksaray olduğunun nasıl anlaşılacağını ve keşide yeri sorununun bonoda ibrazın nereye yapılacağı, çekte ise ibraz sürelerinin belirlenmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Sorunun çözümü konusunda, keşide yerine ilişkin kısaltmaları geçerli olup olmadığına işaret eden İçtihadı Birleştirme Kararındaki (İçt. Bir. K. 14.12.1992 gün, E.1992/1, K.1992/5; YKD., C.19, S.5, s.663 vd.) "şüpheye yer vermeyecek şekilde nerede düzenlendiği belli" olması ilkesinden yaralanılması gerektiğine işaret etmektedir (Abuzer KENDİGELEN, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 100).

158 Narbay, s. 39; Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi, s. 816.

159 Ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Teoman, Çekte İbraz Süreleri, s. 426 - 435.

160 Narbay, s. 26.

bu maddeler arasında çelişki olmadığını şöyle ifade etmektedir[161]: " İlk bakışta, bu iki maddenin sözcük olarak, birbirlerine aykırı düzenlemeleri öngördüğü ileri sürülebilirse de, bu maddelerin amaç ve içeriğinin göz önüne alınarak değerlendirilmesi halinde, sözü edilen maddeler arasında bir farklılığın olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, TTK.'nın 729 uncu maddesi, bu yasanın çek kısmı için uygulanması gerekli, bir kural getirmiş bulunmaktadır. TTK.'nın 708/4 maddesinde, genel kuralın dışında özel ve ayrık bir hüküm getirdiği savunulabilir ise de, TTK.'nın 729 uncu maddesinde ayrık hükümlerden söz edilmemiştir. Ayrıca, TTK.'nın 708 inci maddesinde de, ayrık bir kuralın öngörüldüğüne ilişkin herhangi bir izlenim de yoktur. Öte yandan, TTK.'nın 708/4 maddesinin, ibraz süresinin başlangıcı değil de, ibraz süresinin hesabında, gerçek keşide tarihinin yerini, çekte yazılı keşide tarihinin esas alınması gerektiği vurgulanmak üzere düzenlendiği gözlemlenmiştir[162]".

Öğretide bu konuya değinen yazarların bir bölümüne göre; çekte ibraz süreleri hesaplanırken, keşide günü olarak yazılı olan gün sayılmamalıdır[163]. Bazı yazarlar ise; TTK. m. 729'u hiç belirtmeden, ibraz sürelerinin çekin keşide gününden itibaren işlemeye başlayacağını ifade etmektedirler[164]. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise; TTK. m. 708/4, TTK. m. 729 karşında özel bir hüküm niteliğindedir. TTK. m. 729 ibraz süreleri dışında kalan, çekle ilgili diğer bütün sürelerin hesaplanmasında göz önüne alınması zorunlu olan genel bir hükümdür. Bu sebeple ibraz sürelerinin başlangıcı çekte yazılı keşide günüdür ve ibraz süreleri buna göre hesaplanmalıdır[165].

Bu görüşlerin dışında yeni bir görüş ileri süren Özkorkut; çekteki ibraz sürelerin Borçlar Kanunu madde 76'da dikkate alınarak, TTK. m. 708'de 'gün'

---

161 Öztan'a göre de; TTK. m. 729 ile TTK. m. 708/4 arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Zira TTK. m. 708/4'de sadece, ibraz sürelerinin gerçek keşide tarihinden değil de, senetten yazılı olan tarihten itibaren başlanarak hesaplanacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple ibraz süreleri hesaplanırken, çekte keşide tarihi olarak gösterilen gün hesaba dahil edilmemelidir (Öztan, s. 1174).

162 Eriş, Çek2004, s. 217.

163 Poroy / Tekinalp, s. 247 - 248; Öztan, s.1173 - 1174; Karayalçın, s. 291; Reisoğlu, Çek, s.196; Tekil, s. 207 - 208; Göle, s. 133; Doğanay, s. 2146; Kınacıoğlu, s.283; Eriş, Çek, 2004, s. 216 - 218.

164 Domaniç, s. 605; İmregün, s. 129.

165 Teoman, Çekte İbraz Süreleri, s. 431 ve 435; Narbay, s. 29.

olarak belirtilen sürelerin hesabında TTK. m. 729'un, 'ay' olarak belirtilen sürelerin hesabında ise TTK. m. 708/4'ün kullanılması gerektiğini savunmaktadır[166].

Yargıtay'ın ibraz sürelerinin başlangıcı ile ilgili verdiği kararların çoğu TTK. m. 729 yönündedir[167]. Ancak 12. HD.nin 11.11.1978 gün, E.11666, K.11529 sayılı kararında[168] "*Olayda takip dayanağı çekin düzenleme tarihi olan 27.1.1981 gününden başlayarak keşide ve muhatabın bulunduğu yerler itibariyle bir ay içersinde ibrazı gerekirken bu sürenin de geçirilmiş bulunduğu anlaşılmaktadır*" demekle Yargıtay'ın çekte ibraz sürelerinin başlangıcını olarak keşide tarihini kabul ettiği anlaşılmaktadır[169].

İbraz süreleri içinde TTK. m. 723'de belirtilen mücbir sebeplerin ortaya çıkması halinde, ibraz süreleri uzayacaktır[170]. İbraz süreleri içinde mücbir sebep hallerinde biri ortaya çıkar ve çekin ibrazını engel olursa; durumun hamil tarafın kendi cirantasına ihbar edilmesi ve ihbarın çeke veya alonja işaretlenip, yer ve tarih belirtilerek imzalanması gerekir (TTK. m. 723/2). İhbardan itibaren on beş gün geçmemiş olmak ve ibraz süresi sona ermeden mücbir sebep hali ortadan kalkmışsa; hamil çeki gecikmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek zorundadır (TTK. m. 723/3 - 4). Eğer mücbir sebep hali; ihbardan itibaren on beş günden fazla sürerse, hamil çeki ibraz etmek zorunda değildir. Ayrıca protesto çekmesine veya buna eşdeğer bir tespit işlemi yapmasına gerek yoktur; doğrudan müracaat hakkını kullanabilir (TTK. m. 723/4).

---

166 Özkorkut, s. 54 - 55.

167 12. HD.nin 23.12.1999 gün, E.16678, K.17211 sayılı kararı: "*...Takip dayanağı çekin keşide tarihi 19.12.1998 olup, ibraz müddeti 29.12.1998 tarihinde sona ermektedir...*" (Eriş, Çek2000, s. 180 ve 277); 12. HD.nin 17.6.1999 gün, E.7423, K.8302 (Eriş, Çek2000, s. 180); 12. HD.nin 16.9.1997 gün, E.8259, K.8647 (Eriş, Çek2000, s. 176).

168 Eriş, Şerh, s. 820.

169 Aynı yönde Teoman, Çekte İbraz Süreleri, s. 430; Narbay, s. 29.

170 12. HD.nin 21.5.1992 gün, E.14081, K.7005 sayılı kararı: "*Çekin ibrazı; polis, savcılık veya mahkemece önlenmişse, hamil TTK.nun 723 üncü maddesinden yaralanabilir*" (Eriş, Çek, s.150). Çekin ibrazı keşidecinin talebi üzerine verilen ihtiyati tedbir kararıyla önlenmişse, bu durum mücbir sebep sayılır. Ancak ibrazın değil de, ödemenin ihtiyati tedbir kararıyla önlenmesi halinde bu durum mücbir sebep sayılmaz (Reisoğlu, Çek, s. 200; Eriş, Çek2004, s. 319 dpn. 6).

vi. İleri Keşide Tarihli Çeklerin İbrazı

İleri keşide tarihli çek[171]; çekte esaslı şekil şartı olan 'keşide tarihinin' gerçeğe uymadığı, yani senedin, keşide edildiği günün tarihini değil, fakat ileride gelecek bir günü 'keşide tarihi' olarak içerdiği çektir[172]. Türk hukuk sisteminde ileri keşide tarihli çekler geçerli sayılmaktadır[173]. Bu konuyu düzenleyen TTK. m. 707'ye göre[174]: "*Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.*

Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek ibraz günü ödenir".

İleri keşide tarihli çekler, ödenmek üzere ibraz edildiklerinde ödenirler[175]. Ödeme zorunluluğu Çek Kanunu madde 4/2 c. 1 "*Koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir*" ve madde 16/1 "*Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde,*

---

171 Bu tür çekler için çeşitli terimler kullanılmaktadır: 'İleri keşide tarihli çek' (Poroy / Tekinalp, s.248; Ünal TEKİNALP, "İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri", **MHB, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan**, Yıl 19 - 20, S.1 - 2, 1999 - 2000, İstanbul, 2001, s. 925; Teoman GÖKÇE, "İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukukî Sonuca İlişkin Düşünceler", **AD**, Yıl 93, Nisan 2002, S.11, s. 127), 'ileri tanzim tarihli çek' (Kendigelen, s. 591; Narbay, s. 32), 'ileri tarihli çek' (Öztan, s. 1054; İmregün, s. 128; Reisoğlu, Çek, s. 137; Göle, s. 68), 'sonraki tarihli çek' (Haluk TANDOĞAN, "Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortay Çıkardığı Sorsunlar", **Batider**, C.XI, S.2, s. 63 - 94; Karayalçın, s. 279), 'önceki tarihli çek' Kapsüz (Erem / Çelebican), s. 104 vd.; Kınacıoğlu, s.277), 'vadeli çek' (Nurkut İNAN, Özel hukukta Karşılıksız Çek Kavramı", **Batider**, C.XI, S.2, s. 99 - 118).

172 Tekinalp, s. 926; Narbay, s. 32; Tandoğan, s. 67.

173 İleri keşide tarihli çekler, Cenevre Yeknesak Kanunu m. 28 ve İsviçre Borçlar Kanunu m. 1155'de de düzenlenerek, İngiltere hariç tüm dünyada kabul edilmiştir (Tekinalp, s. 926). Tandoğan, İngiliz hukukunda ileri keşide tarihli çeklerin geçerli olduğunu; fakat üzerinde yazılı olan keşide tarihinde ödenmekte olduğunu belirtmektedir (Tandoğan, s. 76).

174 TTK. m. 707'in kenar başlığı 'vade' şeklindedir. TTK. m. 1474'e göre kenar başlıklar madde metninden sayıldığı için; öğretide bazı yazarlar çekte vade bulunduğunu ve bunun tek tip vade şeklinde, başka bir söyleyişle 'görüldüğünde vadeli' olduğunu ifade etmektedirler. (Öztan, s. 1079; Domaniç, s. 604; Karayalçın, s. 266, 290; İmregün, s. 128; Akyazan, s. 687; Eriş, Çek2004, s. 211; Doğanay, s. 2137). Diğer bazı yazarlar ise çekte vade olmadığı fikrindedirler (Poroy / Tekinalp, s. 247; Göle, s.131; Kınacıoğlu, s. 277; Narbay, s. 25; Şimşek, s. 439; Kendigelen, s. 589; Başbuğoğlu, s. 946; Nurkut İNAN, **Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk**, Ankara, 1981, s. 94).

175 12. HD. nin 17.1.1995 gün, E.144, K.168 sayılı kararı: "*Takip dayanağı 22.10.1994 keşide tarihli çek, 4.3.1994 tarihinde takasa verilmiştir. TTK. 707 nci maddesi hükmüne göre , keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir...*". (Eriş, Çek2000, s. 165).

yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar... Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir" hükümlerince de pekiştirilmiştir[176].

İleri keşide tarihli çeklerde ibraz süresi; çekin üzerinde yazılı olan keşide tarihinden itibaren mi, yoksa çekin ödenmek üzere bankaya ibraz edildiği veya çekin keşide edildiği gerçek keşide tarihinden itibaren mi hesaplanacaktır? Öğretide hakim olan görüş[177] ve Yargıtay kararlarına[178] göre, ileri keşide tarihli çeklerde ibraz süresi, çek üzerinde yazılı olan keşide tarihinden itibaren başlar. Bu durumda ileri tarihli çeker; gerçek keşide tarihinden itibaren üzerinde yazılı olan keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinin sonuna kadar ödenmek üzere ibraz edilebilir[179].

İleri keşide tarihli çeklerde, keşideci çek üzerinde yazılı keşide tarihi gelmeden önce ölür, ehliyetini kaybeder veya iflas ederse çek geçerliliğini kaybetmez. Zira TTK. m.712'ye göre "*Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra keşidecinin ölümü veya medeni haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi yahut iflası çekin muteberliğine halel gelmez*" şeklindeki hükmü ileri keşide tarihli çeklere de uygulanır[180].

Çeke keşide gününden önceki bir tarihin yazılması şeklinde düzenlenen çekler de TTK. m.707/1 uyarınca geçerlidir[181]. Bu tür çeklerde ibraz süresi kısaltıldığı için, hamil çeki bir an önce ödenmek üzere ibraz etmelidir.

---

176 Sistemin eleştirisi için bkz.: Tekinalp, s. 925 - 930; Gökçe, s. 130 - 136.

177 Poroy / Tekinalp, s. 249; Öztan, s. 1179; Domaniç, s. 605; Karayalçın, s. 291; Tandoğan, s. 82; Göle, s. 75; Eriş, Şerh, s. 805; Reisoğlu, Çek, s. 101 - 102; Kendigelen, s. 591; Narbay, s. 33 - 34; Gürbüz, s. 154; Şimşek, s. 440; Kınacıoğlu, s. 277; Gökçe, s. 129.

178 Gökçe, s. 129; 11. HD.nin 7.5.1981 gün, E.1850, K.2241 (YKD., C.12, S.7, s. 865 - 867).

179 Narbay, s. 35.

180 Poroy / Tekinalp, s. 250; Tandoğan, s. 84.

181 Poroy / Tekinalp, s. 250; Kınacıoğlu, s. 277.

vii. İbrazın Sonuçları

Hamilin çeki ibraz süresi içinde ödenmek üzere ibraz etmesiyle, çekte yeralan alacak muaccel hale gelir. Bu durumda, çekin muhatabı olan banka, çekin tam veya kısmi karşılığını[182] ödemek zorundadır (TTK. m. 695/2, Çek K. m. 4)[183]. Muhatap bu yükümlülüğünü yerine getirmezse, hukuki ve cezaî bakımdan sorumlu hale gelir. Şöyle ki; muhatap karşılığı olan ve ibraz süresi içinde ibraz edilen çeki ödemezse hamile karşı temerrüde düşer ve hamil muhataba dava açabilir[184]. Ayrıca muhatabın Çek Kanunu madde 15 gereğince cezalandırılması söz konusudur.

Çek bedeli ödenmesiyle çek alacaklıları ile borçluları arasındaki kambiyo ilişkisi sona erer. Çek bedeli çekin muhatap bankada karşılığının bulunmaması nedeniyle ödenmez ya da kısmen ödenirse hamilin çek borçlularına karşı müracaat hakkı doğar (TTK. m. 720). Ödememe durumu muhatabın davranışından dolayı oluşması halinde de hamil müracaat hakkını kullanabilir[185].

c. İbraz Edilmemenin Sonuçları

(1). Poliçe ve Bononun İbraz Edilmemesinin Sonuçları

Poliçe ve bononun süresi içinde ibraz edilmemesinin sonuçları şunlardır:

a) Kabule ibrazın zorunlu olduğu durumlarda poliçeyi ibraz etmeyen hamil, poliçe borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 642). Kabule ibrazın zorunlu olduğu durumlarda başka bir ifadeyle görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçeler ile ikametgahlı ve adresli poliçelerde; poliçenin hamil tarafından muhataba ibraz edilmemesi keşideci, ciranta ve diğer senet borçlularına karşı

---

182 Çekte kısmî karşılık hakkında bkz.: Abuzer KENDİGELEN, "Çekte Kısmî Karşılık", **Türk Hukuk Dünyası**, Ekim 2000, Yıl 1, S.2, s. 5 – 18.

183 Muhatabın ödeme yükümlülüğü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: M. Tekil, s. 32 - 39; Narbay, s. 14 - 19; Şafak NARBAY, " '3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun 'Çekte Şekil Şartları' ve 'Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü' Konuları Açısından İncelenmesi", AÜEHFD, C.VII, S.1-2 (Haziran 2003), s. 490 - 494.

184 Öztan, s. 1077; Gürbüz, s. 210; Narbay, s. 44.

185 Narbay, s. 44.

müracaat hakkının kaybedilmesi sonucunu doğurur. TTK. m. 691'e göre görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek bonoların da TTK. m. 605'te belirtilen ibraz süresi içinde tanzim edene ödeme için ibraz edilmemesi, müracaat hakkını kaybettirir. Ancak tanzim eden poliçeyi kabul eden muhatap gibi sorumlu bulunduğundan zamanaşımı süresince senet borcundan sorumlu olmaya devam edecektir. Bu durumda tanzim eden senet bedeli ve kararlaştırılmışsa faiz ile sorumludur.

Keşidecinin kabul için ibraz zorunluluğu koyduğu poliçelerde de hamilin, keşidecinin koyduğu şarta uymaması müracaat hakkının kaybına yol açar (TTK. m. 642/1 b.3). Ancak keşideci 'kabul edilmemeden mesul olmayacağı' kaydını koyduğu poliçelerde hamil, senedi kabul için ibraz etmese bile müracaat hakkını kaybetmez (TTK. m. 642/1 b.3 c.2). Bu durumda hamil, poliçeyi ödeme için ibraz edip, ödenmemesi halinde gerekli tespit işlemlerini yaparak keşideci ve diğer müracaat borçlularına başvurabilir. Kabule ibraz şartını ciranta koymuşsa ve bu şarta uymamışsa sadece o cirantaya karşı müracaat hakkı kaybedilir (TTK. m. 642/4).

Görüldüğünde vadeli poliçelerin TTK. m. 616'da belirtilen süre içinde ödenmek üzere ibraz edilmemesi müracaat hakkını kaybettirir. Bunun gibi kabule ibraz şartı bulunmayan poliçelerin vadeye kadar ibraz edilmemesi veya poliçe kabul için ibraz edilip de kabul etmeme protestosu çekilmemesi üzerine poliçenin TTK. m. 620'de belirtilen sürede ödeme için ibraz edilmemesi müracaat hakkının kaybedilmesine sebep olur. Aynı şekilde TTK. m. 691/2' ye göre görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenmesi şart olan bonoların tanzim edene TTK. m. 605'te belirtilen süreler içinde ibraz olunmaması müracaat hakkının kaybına yol açar.

b) Poliçeyi ödeme için ibraz etmeyen hamil açısından alacaklı temerrüdü durumu ortaya çıkar[186]. Poliçenin asıl borçlusu olan muhatap senet bedelini notere tevdi ederek borcundan kurtulabilir. Bu husus TTK. m. 624'te " *Bir poliçe 620. maddede tayin edilen müddet zarfında ödeme için ibraz edilmediği takdirde borçlu masraf ve hasar hamile ait olmak üzere poliçenin bedelini notere tevdi edebilir*"

[186] Öztan, s. 682.

şeklinde düzenlenmiştir[187]. Bu madde, TTK. m. 690/1'in yollamasıyla bono hakkında da uygulanır. Bonoyu tanzim eden kişi açısından senet bedelini notere tevdi etme imkanı söz konusudur[188].

c) Poliçenin ödeme için ibraz edilmemesi durumunda, kabul eden muhatabın sorumluluğu poliçe bedeli ve şart kılınmışsa faizden ibarettir (TTK. m. 637/1). Buna karşılık TTK. m. 637/1 b.2, 3 ve 4'te belirtilen hususlardan sorumlu değildir. Ayrıca ibraz süresinden sonra ibraz edilen poliçe sebebiyle muhatap yine temerrüde düşer; ancak sorumluluğu TTK. m. 637/1 b.1'de sayılanlarla sınırlıdır. TTK. m. 637/1 b.2, 3 ve 4'de belirtilen diğer yükümlülükler istenemez; temerrüt faizi ise ancak genel hükümlere göre talep edilebilir[189]. Bononun ödeme için ibraz edilmemesi durumunda da, tanzim edenin sorumluluğu kabul eden muhatap gibidir (TTK. m. 691, 637/1).

d) Kabule ibrazın zorunlu olduğu durumlarda senedin ibraz edilmemesi müracaat hakkını kaybına yol açar. Bu durumda poliçe muhatap tarafından kabul edilmemiş olduğundan hamilin, senet dolayısıyla başvura bileceği kimse kalmamaktadır. Aynı şekilde ödeme için ibraz edilen poliçenin muhatabı senedi ödemez ve hamil ödememe durumunu protesto çekerek de tespit ettirmemişse hamil, müracaat hakkını kaybedecek ve senet dolayısıyla başvuracağı kimse kalmayacaktır. İşte bu durumlarda zamanaşımı sürelerinin başlaması da söz konu olmadığından, hamil müracaat hakkının kaybedildiği andan itibaren ya temel borç ilişkisine ya da TTK. m. 664'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasına dayanarak poliçe bedelini elde edebilir.

Muhatap tarafından kabul edilmiş poliçe ve bonoda ise, senet ibraz edilmese bile hamil senedin asıl borçlusuna zamanaşımı süresince başvurabilecektir.

---

187 İİD.'nin 25.1.1968 gün, E.618, K.646 (RKD. 1968; S. 5-6, s. 46); İİD.'nin 2.2.1968 gün, E. 808, K.1005 (RKD. 1968, S.5 - 6, s. 56).

188 12. HD.nin 30.1.1978 gün, E.456, K.643 sayılı kararı: "*Ödeme için ibraz edilmemiş olan bononun keşidecisinin, borcundan kurtulabilmesi için, bono bedelini TTK.nun 624. maddesi gereğince, notere tevdi etmiş olması gerekir. Aksi halde, kusurlu hareketi TTK.nun 637/ No. 2 maddesi gereğince, vadeden itibaren % 10 üzerinden faizle sorumlu tutulur*" (Yasa Hukuk Dergisi, Yıl 1996, S.2, s. 1593 -1594).

189 Öztan, s. 682.

Bu durumda sebepsiz zenginleşme davası senedin asıl borçlusuna karşı işleyecek zamanaşımı süresinin bittiği tarihten sonra açılabilir. Zira, bu hallerde sadece müracaat hakkının kaybedilmiş olunması sebepsiz zenginleşme davası açmaya yeterli değildir. Ayrıca zamanaşımı sürenin geçmesi gerekir.

(2). Çekin İbraz Edilmemesinin Sonuçları

Türk Hukukunda TTK. m. 708'de belirtilen ibraz süreleri içinde çeki ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz etmeyen hamilin hukuki durumu, TTK.'nın çeşitli maddelerinde açıklanmıştır. Çekin süresi içinde ibraz edilmemesinin sonuçları şunlardır:

a) Çek, hamil tarafından ibraz süresi içinde ibraz edilmezse geçerliliğini kaybetmez; kambiyo senedi niteliğini korur[190]. Zira TTK.'nın ibraz süreleriyle ilgili 705, 711 ve 720 maddeleri ile İcra ve İflas Kanunu'nun kambiyo senetlerine özgü takibe ilişkin 167 – 170a maddelerinde ibraz süresi içinde ibraz edilmeyen çekin kambiyo senedi niteliğini kaybedip kaybetmeyeceğine ilişkin hiçbir açıklık yoktur[191]. Ayrıca TTK. m. 711/2'in "*Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz müddetinin geçmesinden sonra dahi çeki ödeyebilir*" şeklindeki ifadesi çekin kambiyo senedi niteliğini sürdürdüğünü açıkça bildirmektedir[192]. Bunun gibi TTK. m. 705 çekin kambiyo senedi olma niteliğini devam ettirdiğini destekler mahiyettedir. Bu maddeye göre ibraz süresinden sonra yapılan cironun alacağın temliki hükmünde olduğunu ve alacağın temlikinin sonuçlarını doğuracağını belirtmekle, kambiyo senetlerinin devir şekillerinden biri olan alacağın temliki ve senedin teslimi şeklinde senedin tedavül edeceğini düzenlenmektedir. Buradan çekin kambiyo senedi olma niteliğini yitireceği anlamı çıkarılmaz, hüküm defilerle ilgilidir[193]. Son olarak belirtmek gerekir ki, TTK.

---

190 Narbay, s. 44; Şimşek, s. 449 ve 458; Postacıoğlu, s. 116; Şükrü YILDIZ, "İbraz Süresini Geçiren Çek Hamilinin Hukuki Durumu ve Yargıtay Karaları", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIX**, 2003, s. 193. Ancak bu görüşü savunan bazı yazarlar, ibraz süresini geçiren çekin kambiyo senedi olma vasfını korumasını keşidecinin çekten caymamış olmasına bağlamaktadır. Eğer çekten cayılmışsa çek kıymetli evrak olma özelliğini kaybedecektir (Şimşek, s. 449 ve 458; Postacıoğlu, s. 116; Yıldız, Sempozyum, s. 193).

191 Yıldız, Sempozyum, s. 193.

192 Yıldız, a.g.e., s. 195 - 196. Bununla birlikte yazar, çekten cayılmışsa, çekin kambiyo senedi niteliğini kaybedeceğini ileri sürmektedir (a.e.g., s. 195).

193 Aynı yönde Yıldız, a.g.e, s. 193 - 194.

m. 730 14. bendinin TTK. m. 644'e yaptığı yollamaya göre de çek kambiyo senedi niteliğini devam ettirmektedir. Zira ibraz süresi içinde ibraz edilmeyen veya edilemeyen çek bedelinin TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davası açılarak keşideciden alınması imkanı, çekin kambiyo senedi olmasından dolayı hamile tanınmıştır. Aksi halde çekin kambiyo senedi niteliğini kaybedip adi havale veya adi senet ya da yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmesi, bizi sebepsiz zenginleşme davasının açılabileceği sonucuna götürür ki, bu sonuç kanunun maksadını aşan bir durumun oluşmasına yol açar.

Buna karşılık doktrinde bir görüşe göre; çek ibraz süresi içinde ibraz edilmediği taktirde kambiyo senedi özelliğini kaybeder. Bu durumda senedin bir borç ikrarı, borç taahhüdü veya kefalet şeklinde de değerlendirilmesi mümkün değildir[194]. Diğer bir görüşe göre ise; böyle bir çek adi havale hükmündedir[195]. Yargıtay'ın bu konuyla ilgili kararlarında birlik yoktur. Bazı kararlarında çekin kambiyo senedi vasfını koruduğunu belirtilirken[196], bazılarında bu vasfını kaybettiği belirtilmektedir[197]. Ayrıca Yargıtay'ın ibraz süresi içinde ibraz edilmeyen çek hakkında; bu çekin yazılı delil başlangıcı sayılacağına[198], adi senede dönüşeceğine[199] ve adi havale hükmünde olacağına[200] ilişkin karaları da vardır.

---

194 Öztan, s. 1169 - 1170; Gürbüz, s. 206.

195 Poroy / Tekinalp, s. 248.

196 TD.nin 27.11.1959 gün, E.2750, K.2992 sayılı kararı: "*...muayyen müddetler zarfında çekin ibraz edilmemiş oluşu onun hükümden düşmesini gerektirmez...*". (Doğanay, s. 2151 - 2152); 12. HD.nin 29.11.1973 gün, E.11448, K.10653 sayılı kararı: "*...İbraz süresi içinde bankaya ibraz edilmemiş oluşu senedin çek vasfını kaybetmesini gerektirmez...*". (İlm. Kaz. İçt. D., Yıl 18, S.208, s. 6064 - 6065); 11. HD.nin 31.1.1980 gün, E.1980/435, K.402 sayılı kararı: "*...TTK. nun 708/1 maddesi gereğince çeklerin muhataba ibraz edilmemiş olsalar bile TTK. nun 708 inci maddesinin 711 inci maddesi ile yorumlanmasından ibraz süresi geçtikten sonra keşideci ve lehtar olan davacılar çekten caymadıkları gibi, çeklerin ciranta elinde kayba uğraması nedeniyle muhatap bankayı da ödemeden men etmediklerine göre, çeklerin hukuki değerlerini muhafaza ettiklerinin kabulü gerekir*". (Eriş, Şerh, s. 808).

197 11. HD.nin 28.11.1984 gün, E.5695, K.5878 (Eriş, Şerh, s. 846); 19. HD.nin 25.2.1994 gün E.253, K.1792 (Eriş, Çek2000, s. 224).

198 19. HD. nin 14.5.2002 gün, E.3170, K.3660 sayılı kararı:"*Dava konusu çeklerin süresinde muhatap bankaya ibraz edilmemesi nedeniyle davacı hamil kambiyo hukukundan kaynaklanan haklarını kullanma olanağını kaybeder. Bu durumda taraflar arasında temel ilişki bulunmaması sebebiyle söz konusu çeklere yazılı delil başlangıcı olarak dayanılıp, davacı hamil haklılığı her türlü delille kanıtlayabilir.*" (YKD., C.30, S.2, Şubat 2004, s. 265); 19. HD.nin 24.2.1997 gün, E.5465, K.1710 (Eriş, Çek2000, s. 226); 19. HD.nin 21.4.1994 gün, E.3914, K.4015 (Eriş, Çek2000, s. 172).

b) TTK. m. 705'e göre ibraz süresinin sona ermesinden sonra yapılan ciro alacağın temliki hükmündedir ve böyle bir temlikin neticelerini doğurur[201].

c) Çekten cayma ancak ibraz süresinden sonra hüküm ifade eder (TTK. m.711/1)[202]. Keşideci ibraz süresi içinde veya ibraz süresinden sonra çekten cayabilir. Keşideci ibraz süresi içinde çekten caymışsa; bu beyanı ancak ibraz süresinden sonra ve çek ibraz süresi içinde ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmemişse hüküm ifade eder[203]. Keşidecinin bu beyanı, ibraz süresinden sonraki dönem için muhatabı bağlar ve muhatap cayma beyanına uymak zorundadır[204].

d) Çekin ibraz edilmemesinin diğer bir sonucu da, muhatabın çek karşılığını ödeme yükümlülüğünün sona ermesi, serbestiye dönüşmesidir (TTK. m. 711/2). Muhatap, ibraz süresinden sonra ödenmek üzere ibraz edilen çeki ödemekten kaçınabilir. Burada muhatap bankanın çeki ödeyip ödenmeme hususunda seçimlik bir yetkisi vardır[205]. Ayrıca TTK. m. 711/2 emredici bir hüküm olmadığından, keşideci ile muhatap arasında yapılan çek anlaşmasına konulacak bir hükümle, muhatabın ibraz süresinden sonra çeki ödeme yetkisi kaldırılabilir[206].

---

199 11 HD.nin 28.11.1983 gün, E.1290, K.2044 sayılı kararı: "*...muhatap bankaca karşılığı olmadığı belirtilen ve süresi geçen hamiline yazılı çekin kıymetli evrak vasfını kaybederek adi senet haline geldiği...*" (Eriş, Şerh, s. 845).

200 19. HD.nin 15.12.1993 gün, E.10073, K.8613 sayılı kararı: "*...söz konusu çek, süresinde bankaya ibraz edilmediğinden, davalının bu çeke istinaden keşideciye müracaat hakkı yoktur (TTK: 720). Bu durumda; takibin dayanağı çek havale niteliğinde bulunmasına...*". (Eriş, Çek2000, s. 221). 12. HD.nin 2.2.1995 gün, E.1269, K.1341 sayılı kararı: "*Çek süresi içinde ibraz edilmediğinden adi havale hükmündedir ve İİK. m.68'deki belgelerden değildir*" (Eriş, Çek2000, s. 174); 12. HD.nin 7.5.2002 gün, E.8386, K.9572 (Eriş, Çek2004, s. 229)

201 12. HD.nin 18.6.1998 gün, E.6903, K.7430 sayılı kararı: "*HGK.nun 24.4.1996 tarih E.1996/12-136, K.1996/288 sayılı kararında da açıklandığı gibi, hamile yazılı bir çekin bankaya ibrazından sonra ciro edilmeksizin başkasına elden devri olanaksızdır. İbrazından sonra alacaklının çekte hak sahibi olabilmesi için TTK.nun 705. maddesi uyarınca adına alacağın temliki hükümlerini doğuran bir cironun bulunması gerekir*" (Yasa Hukuk Dergisi, C.18, S.210, Mayıs 1999, s. 660).

202 Ayrıntılı bilgi için bkz.: Narbay, s. 47 - 82; Kendigelen, s. 597 - 609.

203 Kendigelen, s. 605; Akyazan, s. 691; Karayalçın, s. 293 - 295; Öztan, s. 1351; Şimşek, s. 462; Eriş, Şerh, s. 824; Kınacıoğlu, s. 285; Kaçak, s. 117; 11. HD.nin 23.9.1976 gün, E.3852, K.3866 (YKD., 1978, C.IV, S.3, s. 387).

204 Kendigelen, s. 605.

205 Narbay, s. 45; Kendigelen, s. 605.

206 Kendigelen, s. 605.

Çek ibraz süresinden sonra ibraz edilmiş ve karşılığı muhatap bankada bulunmadığından dolayı ödeme yapılmamışsa; muhatap banka, çekin üzerine 'karşılıksız' şerhini koyamaz. Bu şerh yazılmış olsa bile geçerli değildir, hukuken bir sonuç doğurmaz. Ayrıca karşılıksız çeke ilişkin Çek Kanunu'nda öngörülen cezalar uygulanamaz[207]. Bu halde şartları varsa, keşideci muhatap bankaya tazminat davası açabilir[208].

e) Çekin ibraz süresi içinde ibraz edilmemesinin en önemli sonucu ise; hamilin, keşideci[209], ciranta ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybetmesidir (TTK. m.720)[210].

Doktrinde hakim olan bu görüşün aksine bazı yazarlar; ibraz süresinin geçmesine rağmen çekten cayılmamışsa çekin geçerli olduğunu ve hamilin keşideciye karşı kambiyo senetlerine özgü dava ve takip hakkını kullanabileceğini ileri sürmektedirler[211]. Bu yazarlara göre, TTK. m.720'ye göre hamilin keşideciye karşı müracaat hakkının düşmesi için çekin ibraz edilmemiş olmasının yanında, bunun usulüne uygun olarak tespit ettirilmiş ve çekten cayılmış olması da

---

207 Poroy / Tekinalp, s. 248; Öztan, s. 1172 - 1173.

208 Poroy / Tekinalp, s. 248.

209 Çeke uygulanacak poliçe hükümlerinin belirtildiği TTK. m. 730'da poliçede ve bonoda müracaat hakkının düşmesiyle ilgili TTK. m. 642'ye yer verilmemiştir. TTK. m. 642'de poliçeyi ödenmek üzere ibraz etmeyen hamilin, kabul eden muhatap hariç, keşideci, ciranta ve diğer sorumlulara karşı müracaat hakkını kullanamayacağı düzenlenmiştir. Aynı şekilde TTK. m. 690/1 yollamasıyla bu hüküm bonoya da uygulanmaktadır. Boyu düzenleyen kişi poliçeyi kabul eden gibi sorumlu olduğundan, bonoyu ödeme için ibraz etmeyen kişi bonoyu düzenleyen dışındaki sorumlulara başvuramayacaktır. Bundan dolayı ibraz süresi içinde çeki muhataba ibraz etmeyen hamil keşideciye karşı da müracaat edemeyecektir.
Doktrinde Yıldız; öncelikle çekler için TTK m. 642'ye yollama yapılmamasını muhatabın çeki kabul etmesi, aval vermesi ve ciro etmesinin mümkün olmaması nedeniyle isabetli bulmaktadır. Daha sonra ise, " ...TTK. m. 720 f.2 de keşideci hariç diğer çek borçlularına müracaat edemez hükmü getirilse idi, daha isabetli olurdu. Çünkü, TTK m. 730/3'ün TTK m.591'e atfı nedeniyle çekin asıl borçlusu keşidecidir. Bu maddenin hükmüne göre, keşideci, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden dolayı sorumludur. Keşidecinin ödenmeme halindeki sorumluluktan muaf olduğunu gösteren kayıtlar yazılmamış hükmündedir." şeklinde görüş bildirmektedir (Yıldız, Sempozyum, s. 161 dpn. 30).

210 Arslanlı, s. 149; Karayalçın, s. 295 dpn. 58; Karayalçın, Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler I, s. 278; Öztan, s. 1169 - 1170; Domaniç, s. 966 dpn. 2; Kendigelen, s. 694; Göle, s. 129; Ertekin / Karataş, s. 199; Doğanay, s. 2145; Zeyneloğlu, s. 145; Gürbüz, s. 206-207; Reisoğlu, s. 166; Akyazan, s. 689; Tekil, s. 203; Kınacıoğlu, s. 284; Narbay, s. 44 - 45, 82 - 83; Nurkut İNAN / Serpil KIVANÇ, "Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları (1979-1982)", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I**, Ankara , 1984, s. 148.

211 Postacıoğlu, s. 116; Şimşek, s. 449; Yıldız, Sempozyum, s. 197.

gerekmektedir[212]. Zira çekten cayma muhatap dışında hamil için de sonuçlar doğurmaktadır. İbraz süresinden sonra çekten cayıldığı taktirde; bu beyan muhatabın ödeme yapmasını engellediği gibi, hamilin de cayılan çeke dayanarak kambiyo hukuku içinde keşideciye başvurmasını engellemektedir[213]. Çekten cayılmamışsa çek kıymetli evrak olma özelliğini koruduğundan, hamil keşideciyi zamanaşımı süresi içinde kambiyo senetlerine özgü yolla dava ve takip etmeye devam edecektir[214]. Yargıtay da verdiği bazı kararlarda ibraz süresi içinde ibraz edilmeyen çek nedeniyle hamilin müracaat hakkını kaybetmesini, keşidecinin çekten caymış olmasına bağlamıştır[215].

Doktrinde bir başka görüşe göre ise; ibraz süresi içinde çeki ibraz etmeyen hamil, keşideci çekten caymamışsa muhataba başvurabilir[216]. Okçuoğlu, bir Yargıtay kararının karşı oy yazısında[217] görüşünü şöyle açıklamıştır: "*...TTK. m.642 "müracaat hakkının düşmesi" başlığı altında poliçenin süresinde ibraz edilmemesi halinde hamilin, kabul eden kişi hariç, keşideciye, cirantaya ve diğer borçlulara karşı haiz olduğu hakları kaybedeceği hükmü açıkça konmuş olduğu halde, çeklerde böyle bir hükmün mevcut olmaması yanında, çeklere, poliçelere ait bazı hükümlerin uygulanacağını belirten TTK. m. 730'da da TTK. m. 642'ye gönderme yapılmamıştır. Her halükarda poliçelerde, TTK. m. 642 gereğince, kabul eden kişiye, çeklerde de TTK. m. 720 gereğince, muhataba karşı müracaat hakkının düşmediği anlaşılmaktadır. Nitekim TTK.'nın 711/2 deki, çekten cayılmadı ise muhatabın ibraz*

---

212 Şimşek, s. 467.

213 Yıldız, Sempozyum, s. 194 - 195.

214 Şimşek, s. 468; Yıldız, Sempozyum, s. 198.

215 12. HD.nin 29.11.1973 gün, E.11448, K.10673 sayılı kararı:"*Bir çek keşide edildiği yerde ödenecekse on gün, gayri yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilir. Kanunî süre içinde ibraz edilmemişse keşideci için çekten cayma hakkı doğar. Caymaması halinde muhatap ibraz müddetinden sonra da çeki ödemek yetkisine haizdir. Yani, ibraz süresi içinde bankaya verilmemiş oluşu senedin çek vasfını kaybetmesini gerektirmez. Banka cayma nedeni ile değil karşılığı olmadığı için ödemeden kaçınmış, keyfiyeti senet arkasına şerh etmiştir. Karşılığı bulunmaması nedeniyle ödenmeyen çekten dolayı sorumludur. Bu esaslar göz önünde tutulmadan takibin iptal olunması isabetsiz temyiz itirazları yerindedir.*" (İlm. Kaz. İçt. D., Yıl 18, S.208, s. 6064 - 6065); 12. HD.nin 10.12.1973 gün, E.1191, K.11070 (İlm. Kaz. İçt. D., Yıl 18, S.208, s. 6062 - 6063); TD.nin 17.2.1951 gün, E.2949, K.480 (Hayri DOMANİÇ / Ersin, ÇAMOĞLU, **İçtihatlı – Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticari Mevzuat**, 1. Bası, İstanbul, 1965, s. 429).

216 Yavuz OKÇUOĞLU, **Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım**, Ankara, 1991, s. 426.

217 11. HD. nin 12.2.1985 gün E.760, K.644 sayılı kararı (Okçuoğlu, s. 422 - 428).

süresinin geçmesine rağmen çeki ödeyebileceğine ilişkin hüküm de bunu teyid etmektedir. O kadar ki, çekler hakkındaki 30 Ekim 1935 tarihli Fransız Kanununun 65/2. maddesinde, karşılığı olan ve cayılmamış bir çekin süresinden sonra ibrazı halinde çek bedelini ödemeyen bankaya karşı keşidecinin, ödeme emrinin yerine getirilmemesinden ve itibarının zedelenmesinden dolayı tazminat davası açabileceği hükmü getirilmiştir. TTK.nın 711/2. maddesindeki cayılmamışsa muhatabın, ibraz süresinin geçmesinden sonra dahi, çeki ödeyebileceğine dair hükmü benzer bir hüküm Fransız Çek Kanununun 32/1. maddesinde mevcut olmasına rağmen, iş bu 65. maddedeki hükmün düzenlenmesi, adeta muhatap bankaları süresinden sonra ibraz edilen çekleri ödemeye mecbur kılmaktadır. Gerek bankalara, gerekse çek müessesesine olan güvenin sarsılmaması ve itibarını korumaları yönünden Fransız sistemi yerindedir.

Türk hukukunda açık bir hüküm bulunmamakla beraber, benzer bir yol, MK. m. 1 gereğince tutulabilir. TTK. nun 720. maddesi, ayrıca, bu görüşü desteklemektedir; zira vaktinde ibraz edilmemiş bir çekten dolayı keşideci, ciranta ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkının düşeceğini belirten (karşıt anlamından) bu madde hükmünden, muhatap bankaya karşı müracaat hakkının düşmeyeceği anlamı çıkarılmalıdır. O halde bu madde hükmü ile, yani muhatap bankaya karşı müracaat hakkının düşmeyeceği hükmü ile 711/2. maddedeki, cayılmamışsa süresinden sonra ibraz edilen çeki bankanın ödeyebileceği, hükmü bir arada mütalâa edildiğinde, bankanın adeta ödeme mecburiyetinin var olduğu anlamı çıkarılabilir; zira müşteri (keşideci) ödeme emri vermiştir, karşılığı vardır ve müşteri caymamıştır. Bu durumda, bankanın çek bedelini ödememesi için hiçbir makul gerekçe yoktur. Her halükârda, TTK. nun 711/2 ve 720. maddeleri gereğince ibraz süresi geçmiş olsa bile, hamilin ödeme için bankaya müracaat edebileceği kabul edilmelidir"[218].

Kanaatimizce; hamil ibraz süresi içinde çeki ödenmek üzere ibraz etmezse keşideci, ciranta ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 720). Keşidecinin çekten caymış olması müracaat hakkının kaybedilmesini

---

[218] Okçuoğlu, s. 426 - 427.

etkilemez. Zira, çekten cayma sadece muhatabın ibraz süresi geçen çeki ödenmesine engel olmakta, keşidecinin çeki ödeme borcunu ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıca çekten cayılmamış olunması durumunda muhataba karşı da müracaat hakkı kullanılamaz. TTK. m. 711/2'de muhatabın, çekten cayılmamış olması şartıyla ibraz süresinden sonra ibraz edilen ve karşılığı olan çeki ödeyebileceği düzenlenmiştir. Burada muhataba çek bedelini ödeme zorunluluğu getirilmemiş, aksine bir serbesti tanınmıştır. İbraz süresinden sonra ibraz edilen ve karşılığı olan çek, muhatap tarafından iyi niyet kurallarına göre ödenmelidir.

f) İbraz süresi geçirilen çek, kambiyo senetlerinin takibine ilişkin özel hükümler uyarınca takip edilemez[219]. Takip başlatılmışsa iptal edilmelidir[220]. Zira, kambiyo senedi alacaklısının, kambiyo hukuku gereğince takip yapmaya hakkı olup olmadığı İcra Tetkik Merciince resen dikkate alınması gereken bir husustur (İİK. m.170a / 2)[221].

Buna karşılık doktrinde, süresi içinde ibraz edilmeyen çekin, keşidecisinin çekten caymamış olması şartıyla, İcra ve İflas Kanunu hükümleri uyarınca takip edileceği ileri sürülmektedir[222]. Bu görüşe göre; ibraz süresi geçen çek, kambiyo senedi niteliğini ancak keşideci çekten cayarsa kaybeder. Eğer çekten cayılmamışsa, çek kambiyo senedi niteliğini devam ettirdiğinden, kambiyo hukukuna göre dava ve takip edilebilir[223].

Yargıtay, bazı kararlarında süresi içinde ibraz edilmeyen çek hakkında kambiyo senetlerine özgü takip yoluna gidilebileceğini kabul etmiştir[224].

---

219 Poroy / Tekinalp, s. 248; Narbay, s. 44; 12. HD.nin 2.12.1994 gün, E.15406, K.15392 sayılı kararı: "*Takip konusu çek muhatap bankaya ibraz edilmemiştir. Bu durumda, TTK.nun 708 ve 720 nci maddeleri gereğince hamilin keşideciyi müracaat hakkı bulunmamaktadır. Ayrıca, dayanak belge İİK.nun 68 inci maddesinde sayılan kesin borç ikrarını içeren bir belge olmadığından, adi haciz yoluyla da takip yapılamaz*" (Eriş, Çek2000, s. 174).

220 12. HD.nin 29.12.1994 gün, E.16797, K.17042 (Eriş, Çek2000, s. 174); 12. HD.nin 2.7.1996 gün, E.8830, K.6536 (Eriş, Çek2000, s. 175); 12. HD.nin 17.5.1999, E.6089, K.6474 (Eriş, Çek2000, s. 179).

221 Narbay, s. 44; 12. HD.nin 17.5.1999, E.6089, K.6474 (Eriş, Çek2000, s. 179).

222 Yıldız, Sempozyum, s. 197 - 198; Şimşek, s. 468 - 469.

223 Yıldız, Sempozyum, s. 197 - 198; Postacıoğlu, s. 116; Şimşek, s. 469.

224 12. HD.nin 17.9.1991 gün, E.1857, K.9190 (Eriş, Çek2000, s. 433);

g) Çek, ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmezse hamil, keşideci dahil olmak üzere çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 720). Bu durumda hamil, muhatap bankaya başvurabilirse de, yukarıda belirttiğimiz gibi muhatap banka karşılığı olan çeki isterse öder. Karşılığı olmasına rağmen muhatap bankanın çeki ödememesi, çekten cayılmış olunması veya çekin karşılığının olmaması hallerinde hamil, çekten doğan alacağını sebepsiz zenginleşme davası (TTK. 730/1 b.14'ün yollamasıyla TTK. m. 644)[225] veya genel hükümler uyarınca temel borç ilişkine dayanan tahsil davası açarak [226] elde edebilir[227]. İbraz süresi içinde çekin ibraz edilmemesi halinde zamanaşımı süresinin başlaması sözkonusu olmayacağından, sebepsiz zenginleşme davası ibraz sürensin sona ermesinden itibaren açılabilir. İbraz süresinden sonra yapılan ciro, alacağın temliki hükmündedir. Bu sebeple ibraz süresinden sonra çeki ciro veya zilyetliğin geçirilmesi yoluyla devralan hamil, sebepsiz zenginleşme davasını açamaz[228]. Zira,

---

225 19. HD.nin 24.11.1998 gün, E.5534, K.7135 sayılı kararı:"*Davacı hamil, dava konusu çeki süresinde bankaya ibraz etmemiş olması nedeniyle, TTK. nun 720 nci maddesi gereğince kambiyo hukukuna dayılı müracaat hakkını kaybetmiş ise de, aynı yasanın 644 üncü maddesi gereğince, davalı keşideci aleyhine sebepsiz zenginleşme nedeniyle başvurabileceği düşünülmeden; yazılı şekilde davanın reddinde isabet görülmemiştir*" (Eriş, Çek2000, s. 233); 11. HD.nin 13.5.1997 gün, E.2847, K.3530 (İlm. Kaz. İçt. D., Yıl 38, S.445, Ocak 1998, s. 11235 - 11236).

226 19. HD.nin 25.2.1998 gün, E.8791, K.1334 sayılı kararı:"*Ciro yoluyla çeklere hamil olan, bu çekleri süresinde ibraz etmez ise müracaat hakkını keşideciye karşı kaybeder. Çekin ilk hamili çekleri bankaya ibraz etmese bile, temel ilişkiye dayanarak, icra takibi yapabilir veya dava açabilir*" (Eriş, Çek2000, s. 230); 11. HD.nin 29.1.1991 gün, E.8557, K.353 (Eriş, Çek2000, s. 171).

227 Doktrinde Yıldız; çekten cayılmış olunması halinde ibraz süresini geçiren çek hamilinin, TTK. m. 644 göre kambiyo senetleri için öngörülen sebepsiz zenginleşme davasını açamayacağını ileri sürmektedir (Yıldız, Sempozyum, s. 195). Kanaatimizce; bu fikre katılmaya olanak yoktur. Şöyle ki; cayma beyanı keşideci ile muhatap arasında geçerlidir. Hamil açısından bir etkisi yoktur. Burada keşideci muhataba verdiği ödeme yetkisini geri almaktadır. Çekin kendisinden caymamaktadır (Öztan, s. 1328). Bundan dolayı TTK. m. 711/1'in verdiği yetkiyi kullanarak çekten cayan keşideci sadece muhatap tarafından çekin ödenmesini engelleyebilir. Ancak hamil, diğer hukuki yolları kullanarak çekten doğan alacağını dava ve takip edebilir. Bu durumda hamil temel ilişkiye dayanarak tahsil davası veya TTK. m. 644'de dayanarak sebepsiz zenginleşme davası açabilir. Hamile çekten cayma halinde sebepsiz zenginleşme davası açma imkanını tanımamak özellikle çek ciro görmüşse temel ilişkiye de gidemeyeceğinden hamilin hakkını elde edememesi sonucunu doğuracaktır ki, bu durum hakkaniyete aykırıdır. Ayrıca sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen gerek 644 üncü maddede, gerekse Türk Ticaret Kanunu'nun çekle ilgili maddelerinde çekten cayılması halinde sebepsiz zenginleşme davasının açılamayacağına ilişkin herhangi bir ibare yoktur.

228 Poroy / Tekinalp, s. 248. Yazarlar bu konuyla ilgili görüşlerini 12. HD.nin verdiği bir karara dayandırmışlardır (a.g.e., s. 248 dpn. 25). Ancak ilgili karar 12.HD.nin değil, 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.1590, K.1342 sayılı kararıdır (Batider, C.XX, S.2, s. 187-189).

ibraz süresinden sonra yapılan ciro, ibraz süresi içinde yapılan cironun sağladığı hukuki imkanları vermez.

İbraz süresini geçiren çek hamili, alacağını elde etmek için sebepsiz zenginleşme veya temel ilişkiye göre tahsil davası açması halinde TTK. m. 722'deki talepleri ileri süremez[229]. TTK. m. 722 müracaat hakkının kapsamını açıklamaktadır. Çekin süresi içinde ibraz edilmemesi durumunda müracaat hakkı kaybedileceğinden TTK. m. 722'deki müracaat hakkının kapsamında olan temel alacak, temerrüt faizi, masraflar ve %03 komisyon ücreti istenemez. Bu durumda hamil sadece çek bedelini yani temel alacağını talep edebilir. Doktrinde, giderler ve şartları varsa faiz istenebileceğini ileri sürülmektedir[230]. Ayrıca bu durumda keşideciden TTK. m. 695/3'deki %5'lik tazminat da istenemez[231].

2. PROTESTO ÇEKİLMEMESİ

a. Genel Olarak

Senede dayanan hakların korunmasının, başka bir ifadeyle müracaat hakkının kullanılmasının maddi şartı senedin ibraz edilmesidir. Şekli şartını ise, protesto çekilmesi oluşturmaktadır. Protesto[232], hamilin senet dolayısıyla sorumluluk altına girmiş olan şahıslara (keşideci, ciranta ve bunlar lehine aval verenler) karşı müracaat hakkını kullanmak için, senedin ibraz edilmesine rağmen kabul edilmediğini veya ödenmediğini resmen tespit edilmesidir[233].

Protesto ile ilgili olarak TTK.'nın 626 ile 636. maddelerinde protestonun şartları, müddetleri, şekli (noterlikçe tanzimi, içindekiler, varakası, kısmî kabul hali, birden fazla kimse aleyhine tanzim edilen protesto), saklama mükellefiyeti, sakat

---

229 Poroy / Tekinalp, s. 248; Yıldız, Sempozyum, s. 196 - 198.

230 Poroy / Tekinalp, s. 248.

231 Yıldız, Sempozyum, s. 196, 198.

232 Protesto kelimesinin içerdiği çeşitli anlamlar için bkz.: Kalpsüz, s. 9; Domaniç, s. 288 – 289.

233 Poroy / Tekinalp, s. 248; Kalpsüz, s. 9; Domaniç, s. 289; Öztan, s. 717; Tekil, s. 143; Kınacıoğlu, s. 190; Aydınalp, s. 185.

protesto hususları düzenlenmiştir. İlgili hükümler bono (TTK. m. 690/1) ve çeke de uygulanırlar (TTK. m. 730/9 ve 10) .

Protesto düzenleme görevi noterlere aittir (TTK. m. 627). Poliçe ve bononun ibraz edilmiş olmasına rağmen kabul edilmediği ve ödenmediği hususu sadece noterlikçe düzenlenen protesto belgesi ile tespit edilebilir. Buna karşılık çekin, vaktinde ibraz edilmesine rağmen ödenmediği, noter tarafından düzenlenen protesto dışında, kanunen tanınan diğer imkanlarla da tespit edilebilir. Bu imkanlar TTK. m. 720'de şu şekilde belirtilmiştir: "*Vaktinde ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödemeden imtina keyfiyeti: 1. Resmî bir vesika ile (protesto); 2. Muhatap tarafından, ibraz günü gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla; 3. Bir takas odasının, çek vaktinde teslim edildiği halde ödenmediğini tesbit eden tarihli bir beyanı ile; sabit olduğu taktirde hamil; cirantalar, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı müracaat haklarını kullanabilir*". Çek hamili, TTK. m. 720'de belirtilen şekilde ödenmeme hususunu tespit ettirmezse, müracaat hakkını kaybeder. Ödememe halinin noterlik dışında muhatap banka veya takas odasınca tespit edilmesi halinde tespit, ibraz tarihi de belirtilmek suretiyle yapılmalıdır[234].

b. Protesto Çeşitleri

(1). Kabul Etmeme Protestosu

Kabul etmeme protestosu, poliçenin kabul için ibraz edilmesi üzerine muhatabın kabulden kısmen veya tamamen kaçınmasını resmen tespit eden bir belgedir[235]. Kabul etmeme protestosu, TTK.'da ödememe protestosuyla birlikte düzenlenmiştir. TTK.'nın bir çok maddesinde kabul etmeme protestosundan

---

234 12. HD.nin 30.3.1993 gün, E.863, K.5603 sayılı kararı:"TTK.*nun 720/II. md.si uyarınca çekin muhataba ibraz edildiği, muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılan bir beyanla anlaşıldığı takdirde hamil borçlulara karşı müracaat hakkını kullanabilir. Takip dayanağı çekin bankaya ibraz şerhi varsa da tarihi çek üzerinde belirtilmediğinden takip alacaklısı borçluya yönelemez. Bankadan sorulmak suretiyle yasada açıklanan hususun giderilmesi sözkonusu değildir*" (YKD., C.19, S.4, s. 547 – 548); 12. CD.nin 12.9.1994 gün, E.10282, K.10310 (YKD., C.21, S.2, s. 239 – 240).

235 Poroy / Tekinalp, s. 192; Domaniç, s. 299.

bahsedilmiş ve ödememe protestosunun içeriği özel olarak belirtilmişken, kabul etmeme protestosunun nasıl düzenleneceği belirtilmemiştir. Kabul etmeme protestosu da ödememe protestosu gibi düzenlenir, fakat protesto çekme süreleri farklıdır[236].

Kural olarak kabul etmeme protestosu çekmek, isteğe bağlıdır. Her ne kadar TTK. m. 626/1'de kabul etmeme ve ödememe protestosu çekilmesinin mecburi olduğu belirtilmişse de bu zorunluluk, sadece kabule ibrazı zorunlu olan poliçeler içindir[237]. Kabule ibrazı mecburi olan poliçeler için kabul etmeme protestosu düzenlenmemesi müracaat hakkının kaybına neden olur (TTK. m. 642).

Kabule ibrazın mecburi olmaması gibi kabul etmeme protestosu da çekmek mecburi değildir. Hamil isterse vadeye kadar bekleyip, senedi ödeme için ibraz edip ödememe protestosu çekebilir. Bu durumda hamilin kabul etmeme protestosu çekmemesi müracaat hakkını kaybettirmez. Fakat kabul etmeme protesto çekerse vadeden önce müracaat borçlularına başvuru hakkını elde eder. Bu sebeple kabul etmeme protestosunun düzenlenmesi, senedin ödeme için ibraz ve ödememe protestosu çekilmesi mecburiyetinden kurtaracaktır (TTK. m. 625/2, 626/4).

Kabul etmeme protestosu, kabul için, ibraz yerinde, başka bir ifadeyle muhatabın ikametgahında düzenlenmelidir (TTK. m. 667/1). Kabul etmeme protestosuna, muhatabın senedi kabulden kısmen veya tamamen kaçındığı hususu kaydedilmelidir[238]. TTK. m. 630'a göre kabul, poliçenin bir kısmına münhasır olursa, poliçenin bir sureti çıkarılarak, protesto bunun üzerine yazılmalıdır.

Kabul etmeme protestosu, kabule ibraz için muayyen olan süre içinde çekilir. Bu süre vadeye kadardır. Muhatap TTK. m. 606 gereği, vadenin son günü kendisine ibraz edilen poliçenin ertesi iş günü tekrar ibrazını isterse, kabul etmeme protestosu istisnaen o günün ertesi günü çekilebilir (TTK. m. 626/2).

---

236 Domaniç, s. 299; Ahmet ZEYNELOĞLU, "Kambiyo Senetlerinde Protesto", **TNBHD.**, S. 15, Ağustos 1977, s. 8.

237 Kabule ibrazın mecburi olduğu poliçeler için bkz.: ikinci bölüm II A 1 (3).

238 Domaniç, s. 302.

Görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek olan poliçelerin kabule ibraz müddeti ihdaslarından itibaren bir yıldır (TTK. m. 616 c.1). Bu poliçeler için kabul etmeme protestosunun çekilme süresi bir yıldır. Keşideci bir yılık süreyi uzatıp kısaltabileceğinden, kabul etmeme protestosunun düzenlenme süresi değiştirilebilir. Cirantalar ise, bu bir yıllık süreyi sadece kısaltabilirler (TTK. m. 616 c.2). Eğer ciranta süreyi kısaltır ve bu süre içinde kabul etmeme protestosu çekilmezse, cirantaya karşı müracaat hakkı kaybolur. Ancak bu durumda normal süre içinde protesto çekmek şartıyla diğer müracaat borçlularına başvurulabilir. Keşideci ibraz süresini uzatır veya kısaltırsa, belirlenen yeni süre içinde protesto düzenlenmesi gerekir, aksi taktirde tüm borçlulara karşı müracaat hakkı kaybedilmiş olur.

(2). Ödememe Protestosu

Ödememe protestosu, poliçenin ödeme için ibraz edildiğini, fakat muhatabın senet bedelini ödemeden kaçındığını tespit eden bir belgedir. Hamil, kısmî ödemeyi reddedemeyeceğinden (TTK. m. 621), poliçenin ödenmeyen kısmı için de ödememe protestosu düzenlenmelidir. Ödememe protestosu, poliçenin yetkili hamili tarafından[239] senedin ödeme yerinde çekilmelidir[240].

Ödememe protestosu, belirli bir günde veya keşide gününden ya da görüldüğünden belirli bir süre sonra vadeli poliçelerde, vadeyi takip eden iki iş günü içinde çekilmelidir (TTK. m. 626/3 c.1). Ödeme günü ile protesto çekme süresi olan iki iş gününün hesaplanmasında vade tarihi esas alınır. Vade bir tatil gününe rastlarsa, ödeme günü tatili takip eden ilk iş günü olacaktır (TTK. m. 664/1)[241]. Bu

---

239 Bozgeyik, s. 111.

240 Poroy / Tekinalp, s. 196.

241 12. HD.nin 23.2.1987 gün, E.86/6956, K.2455 sayılı kararı:"*Ödememe protestosunun, vadeyi izleyen iki iş günü içinde keşide edilmesi zorunludur. Cumartesi tatil günü olmakla, iş günü deyimi içinde sayılamaz*" (Uyar, Kambiyo Senetleri, s. 696). Yargıtay verdiği bazı kararlarda hatalı olarak protestoya ilişkin sürelerin hesabında tatil günlerinin sayılacağına hükmetmektedir. Örnek karar için bkz.: 12. HD.nin 6.10.1997 gün, E.9505, K.10067 sayılı kararı:"*Olayımızda müddetin ilk günü Cumartesi gününe rastlamıştır. Protesto için tatil günüde sayılacağından 14.8.1996 Çarşamba günü çekilen protesto süreden sonradır. Bu durumda takip alacaklısı lehtara karşı müracaat hakkını kaybetmiştir*" (Uyar, Kambiyo Senetleri, s. 676 – 677).

durumda ödememe protestosu da ödeme gününü takip eden iki iş günü içinde çekilecektir[242].

Görüldüğünde ödenmesi şart edilen poliçelerde ödememe protestosu, kabul etmeme protestosu için gösterilen müddetler içinde çekilmesi gerekir (TTK. m. 626/3 c.2, 626/2). Görüldüğünde ödenmesi gereken poliçelerin, ihdas tarihinden itibaren bir yıl içinde ibraz edilmesi gerektiğinden (TTK. m. 616), ödememe protestosu bu bir yıllık süre içinde çekilmelidir. Poliçe ibraz süresinin son günü ibraz edilirse, protesto çekmek için ek iki iş günü süre verilmez[243]. Bu durumda ödememe protestosu ibraz günü çekilmelidir. Hamil görüldüğünde ödenecek poliçeyi bir yıllık ibraz süresinin içinde herhangi bir tarihte ibraz edebilir. Eğer poliçe ödenmezse hamil, hemen protesto çekebilir ya da ibraz süresinin sonuna kadar bekleyip senedi tekrar ibraz edip ödememe protestosunu ibraz süresinin sonunda da çekebilir[244].

Protesto ödeme gününde çekilemez. Ödememe protestosu, ödeme gününü takip eden iki iş günü içinde çekileceğinden, bu süreden önce veya sonra protesto düzenlenemez[245]. Protesto düzenleme işlemleri iki ünlük protesto çekme süresi içinde olmak şartıyla çalışma saatleri içinde istenilen zamanda çekilebilir[246].

---

242 Poroy / Tekinalp, s. 196 dpn. 189; Öztan, s. 719; Bozgeyik, s. 131; 12. HD.nin 23.3.1984 gün, E.934, K.5461 sayılı kararı: "... *30.4.1983 vade tarihinin Cumartesi resmi tatil ve bunu takip eden «1 Mayıs» resmi tatil bulunduğundan, vadenin 2.5.1983 olarak kabul edilmesi gerektiği, vadeyi takip eden iki iş günü içerisinde ve 4 Mayıs 1983'de ihbarnamenin (protestonun) çekildiği...*" (Uyar, Kambiyo Senetleri, s. 696 - 697).

243 Öztan, s. 721; Kınacıoğlu, s. 195; Karayalçın, s. 198; Domaniç, s. 296; Gürbüz, s. 418 - 419; Poroy / Tekinalp, s. 197.

244 Poroy / Tekinalp, s. 197; Öztan, s. 721.

245 Öztan, s. 720; Domaniç, s. 295; Karayalçın, s. 198; Gürbüz, s. 417; Şimşek, s. 185; Bozgeyik, s. 130; İİD.nin 2.4.1965 gün, E.4214, K .4333 sayılı kararı:"*Gününden evvel çekilen ödememe protestosu Ticaret Kanununda yazılı hukuki neticeleri doğurmaz*" (Uyar, Kambiyo Senetleri, s.710); 12. HD.nin 28.9.1961 gün, K.8451 (Şimşek, s. 641). Ancak Yargıtay verdiği bir kararda hatalı olarak, vadeden önce protesto çekilmesinin geçerli olduğunu belirtmiştir: 12. HD.nin 9.6.1958 gün, K.3333 sayılı kararı:"*Vadenin gelmesinden birkaç gün önce, protesto keşidesi geçerlidir. Çünkü, Kanun protestonun gönderileceği son müddetleri göstermiş, ancak bu müddetlerden evvel çekilen protestonun hükümsüz olacağına işaret etmemiştir*" (Şimşek, s. 640).

246 Domaniç, s. 295; Bozgeyik, s. 131. Poroy / Tekinalp, uygulamada ödememe protestosunun nezaket icabı olarak, iki iş günün sonunda çekildiğini belirtmektedir (Poroy / Tekinalp, s. 196).

(3). Tespit Protestoları

Kabul etmeme ve ödememe protestoları dışında şu hallerde de protesto çekilmesi gereklidir: a) TTK. m.607/2 uyarınca, poliçenin görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şart edildiğinde veya özel bir kayıt gereğince belirli bir süre içinde kabul için ibraz edilmesi gerektiğinde tarih atılmamışsa, hamil ciranta ve keşideciye karşı müracaat haklarını korumak için bu eksikliği vaktinde düzenlenen bir protestoyla tesbit ettirmelidir. Buna tarih tespit protestosu denir.

b) TTK. m. 657/2 gereğince, poliçenin diğer nüshası üzerine kabul veya ödeme elde edilememişse müracaat hakkı bunu tespit eden bir protesto ile kullanılabilir.

c) TTK. m. 626/5'e göre, poliçeyi kabul etmiş olsun olmasın muhatap – iflas dışında – ödemelerini tatil etmiş veya aleyhinde herhangi bir icra takibi semeresiz kalmışsa, hamil müracaat haklarını ancak poliçeyi ödemek için ibraz etmiş ve protesto çekmişse kullanabilir[247].

d) TTK. m. 651/1 uyarınca, poliçe ikametgahları ödeme yerinde bulunan kimseler tarafından araya girme suretiyle kabul edilmiş veya ikametgahları ödeme yerinde bulunan kimseler lüzumu halinde ödemede bulunmak üzere tâyin edilmişlerse hâmil en geç, ödememe protestosunun çekilmesi için muayyen olan sürenin bitiği günün ertesi günü poliçeyi bütün bu kimselere ibraz etmeye ve icabında araya girme suretiyle ödemeden imtina edildiğinden dolayı protesto çekmeye mecburdur.

c. Protestonun Şekli

Protestonun ne şekilde tanzim edileceği ve kapsamının ne olacağı Eski Ticaret Kanunu ve Cenevre Yeknesak Kanunu'nda düzenlenmemiş, sadece resmî bir tespit varakası olduğu belirtilmiştir. Bu hususta İsviçre Borçlar Kanunu'nda, Cenevre

---

[247] Poroy / Tekinalp, TTK. m. 626/5 gereği çekilen protestoyu aczin tespiti protestosu şeklinde adlandırmaktadır (Poroy / Tekinalp, s. 192).

Yeknesak Kanunu'nda saklı tutulan haklardan yararlanarak ek hükümler getirilmiştir (OR. 1035 – 1041). TTK.'nın protesto ile ilgili hükümleri (TTK. m. 627 – 638), İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınmıştır[248].

Protesto, kanunda belirtilen şekil ve içeriğe uygun olarak noterlikçe düzenlenir (TTK. m. 627). Protesto ayrı bir varaka halinde düzenlenerek poliçeye bağlanır (TTK. m. 629/1). Poliçenin birden fazla nüshalarının veya aslı ve suretlerinin bulunması halinde protesto, poliçenin nüshalarından veya asıl senede bağlanır. Diğer nüshalara veya suretlere poliçenin protestolu olduğu ve protesto belgesinin nüshalardan birine veya asıl senede bağlı olduğu kaydedilir (TTK. m. 629/2, 3).

Kabul, poliçedeki bedelin bir kısmına münhasır bulunup da bu yüzden protesto düzenlenirse poliçenin bir sureti çıkarılarak protesto bu suret üzerine yazılmalıdır (TTK. m. 630)[249]. Poliçeyi kabul edecek veya ödeyecek birden fazla kişi varsa, bunların hepsi için tek bir protesto varakası tanzim edilebilir (TTK. m. 631)[250].

Protestonun içermesi gereken kayıtlar şunlardır (TTK. m. 628): a) Protestoyu çeken ve kendisine protesto çekilen kimselerin ad ve soyadları veya ticaret unvanları, b) Kendisine protesto çekilen kimsenin, poliçeden doğan taahhüdünü yerine getirmeye davet edildiği halde taahhüdünü yerine getirmemiş veya kendisi bulunamamış yahut ticaret yerinin ya da meskeninin tesbit edilememiş olduğuna dair şerh, c) Sözü edilen davetin yapıldığı ya da davet teşebbüsünün sonuçsuz kaldığı yer ve güne ait bir şerh, d) Protestoyu düzenleyen noterin imzası.

Poliçe kabul için ibrazın son günü ibraz edilmiş ve muhatap ertesi iş günü tekrar senedin ibra edilmesini istemişse, protestonun vaktinde düzenlendiğinin ispatı için bu hususun da protestoda belirtilmesi gerekir (TTK. m. 626/son).

---

248 Poroy / Tekinalp, s. 193; Karayalçın, s. 202 - 203.

249 Her poliçe hamilinin poliçe suretlerini çıkarmaya hakkı vardır. Suretin cirolar ve poliçede bulunan diğer bütün kayıtlarla birlikte senedin aslını aynen ihtiva etmesi ve nerede son bulduğunu göstermesi gerekir (TTK. m. 658/1,2). Bonolar için suret çıkarılabilir (TTK. m. 690/1). Çekler içinse suret çıkarılamaz.

250 TTK. m. 631 protesto düzenleme işlemlerini basitleştirmek amacıyla konmuş olup, birden fazla protesto çekilmesini yasaklamamaktadır (Kınacıoğlu, s. 194).

d. Protestodan Muafiyet

(1). Genel Olarak

Müracaat hakkının kullanılmasının maddi şartı senedin ibraz edilmesi, şekli şartı ise protesto düzenlenmesidir. Ancak, TTK. m. 634'de düzenlenen 'protestodan muafiyet halleri'nde protesto düzenlenmesine gerek kalmadan müracaat hakkı kullanılabilmektedir.

Protestodan muafiyet halleri kabul etmeme ve ödememe protestosu için birlikte düzenlenmiştir (TTK. m. 634). Fakat bazı hallerde kabul etmeme protestosu düzenlenemez. Örneğin, keşideci tarafından poliçenin kabule ibrazı yasaklanmışsa (TTK. m. 604/2), kabul etmeme protestosu düzenlenemez. Aynı şekilde keşideci veya cirantalar poliçenin kabul edilmemesinden sorumlu olmayacaklarını şart etmişlerse (TTK. m. 591, 597/1), rücu hakkı sözkonusu olmayacağından ödememe protestosu düzenlenmez. Eğer, bu tür sorumsuzluk kaydına rağmen kabul etmeme protestosu düzenlenmişse, hamil ödememe dolayısıyla müracaat hakkını kullanırken protesto masraflarını isteyemeyecektir[251].

Protestodan muafiyet veya sorumsuzluluk kayıtlarının bulunmasına rağmen bazı hallerde yine de protesto düzenlenmesi gerekir. Görüldüğünden belirli bir süre sonra ödenecek poliçelerde muhatabın kabul için tarih yazmaması (TTK. m. 607/2)[252] ve poliçenin nüsha veya aslının teslim edilmemesi (TTK. m. 657/2, 659/2) hallerinde bu durumları tespit eden bir protesto düzenlenmelidir. Aksi takdirde hamil müracaat hakkını kaybeder. Ayrıca borçlunun ticaret yeri veya meskeninin bulunamaması hallinde de protestodan muafiyet kaydına rağmen protesto düzenlenmelidir[253].

---

251 Poroy / Tekinalp, s. 197 – 198 dpn. 194.

252 A.g.e., s. 198.

253 Öztan, s. 746.

(4). Kanuni Muafiyet Halleri

Kanunin muafiyet halleri iki tanedir: a) Poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın, muhatap veya kabul için ibrazı yasaklanan bir poliçenin keşidecisi iflas etmişse, protesto düzenlenmeden iflas ilamının ibrazı müracaat hakkının kullanılması için yeterlidir (TTK. m. 626/6).

b) TTK. m. 643/4 uyarınca, mücbir sebepler vadenin gelmesinden itibaren otuz günden fazla devam ederse poliçenin ibrazına ve protesto düzenlenmesine gerek kalmadan müracaat hakkı kullanılabilir. Mücbir sebebin kanunda tarifi yapılmamış, TTK. m. 634/1'de "*...bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkansız bir mani...*" şeklinde ifadelendirilmiştir[254]. Bir devletin mevzuatından kaynaklanan engele örnek olarak moratoryum ilanı[255], savaş, ve olağanüstü hal verilmektedir[256]. Mücbir sebebe ise, deprem, su baskını, salgın hastalık, belli bir bölgeye veya şehre giriş çıkışın yasaklanması, sokağa çıkma yasağı, ihtilal, genel grev ve savaş halleri örnek gösterilmektedir[257]. Ayrıca kambiyo senedinin ibraz ve protestosunun ihtiyati tedbir kararı alınarak önlenmesi halinin de mücbir sebep olarak kabul edilmesi gerekir[258].

---

254 HGK.'nın 18.11.1981 gün, E.79/11 – 165, K.739 sayılı kararı:"*TTK.nun 643/I. Maddesinde mücbir sebepler tahdidi olarak sayılmamış, ancak (bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep aşılması imkansız bir mani) olarak genel bir biçimde ifade edilmiştir. O halde bir olayda mücbir sebebin gerçekleşip gerçekleşmediğinin maddi olgulara göre değerlendirilmesi zorunludur. Elinde bulunan ve ziya nedeniyle iptali dava edilmiş olan bonoların TTK.nun 676. maddesi gereğince tevdi zorunda kalması nedeniyle kanuni süre içinde ödeme için ibraz ve protesto edemediğini bildiren davacı bankanın bu davranışının, hayatın normal akışının doğal bir sonucu olduğunun kabulü gerekir. Ayrıca, olayın değerlendirilmesinde ve mücbir sebebin takdirinde, senetlerin ödenmesinin yasaklanmış olduğunun ilanda yer almış bulunması vakasının da gözden uzak tutulmaması zorunludur. Bütün bu nedenle karşısında, davacı bankanın, davalı tarafından yaratılan ve mahkeme kararına uyma zorunluluğu altında ve mücbir sebeple senedi yasada öngörülen sürelerde protesto etme olanaklarından yoksun kaldığının kabulü, hem yasa hem de hakkaniyet kurallarına uygun düşmektedir.*" (İlm. Kaz. İçt. D., S.253, (Ocak 1982), s. 814 vd.); TD.'nin 11.3.1958 gün, E.256, K.676 sayılı kararı:"*Bir olayın mücbir sebep sayılabilmesi için keşif ve tahmin edilemeyecek nitelikte olması lâzımdır. Tedbirli bir tacir gibi hareket halinde evvelden öğrenilmesi veya tahmin edilmesi mümkün bir hal mücbir sebep değildir.*" (Moroğlu, s. 535).

255 Karayalçın, s. 212.

256 Öztan, s. 739.

257 Domaniç, s. 348; Karayalçın, s. 212; Öztan, s. 719; Doğanay, s.1991.

258 Karayalçın, s. 213; Öztan, s. 740; Nurkut İNAN, "Protestoya İlişkin Bazı Sorunlar", **Batider**, Temmuz 1967, C.IV, S.2, s. 294 – 295.

Mücbir sebep halleri hamilin şahsıyla ilgili olmamalıdır. Bu sebeple hamil veya hamilin senedi ibraz etmesi ve protesto düzenlemesi için görevlendirdiği kimsenin şahsıyla alakalı hastalık, kaza ve ölüm halleri mücbir sebep sayılamaz[259]. Mücbir sebep dolayısıyla çıkan bir ihtilafta ispat yükü müracaat hakkını kullanan kişinin üzerindedir[260].

(3). İradî Muafiyet Halleri

Keşideci, ciranta veya aval veren kimse, senet üzerine 'masrafsız iade', 'protestosuz' veya bunlara benzer herhangi bir ibareyi yazar ve imzalarsa, hamil kabul etmeme veya ödememe protesto düzenlemeden müracaat hakkını kullanabilir (TTK. m. 634/1). Muafiyet kaydı senet veya alonj üzerine yazılmalıdır. Ayrı bir kağıt üzerine yazılırsa geçerli olmaz; genel hükümler uyarınca ancak taraflar arasında hüküm doğurur[261]. Protestodan muafiyet kaydının bulunması hamili, senedi ibraz ve ihbarda bulunma külfetinden kurtarmaz. Hamilin müddetlere uymadığını iddia eden kişi, bu hususu ispat etmelidir (TTK. m. 634/2)[262].

Poliçede muhatap ve muhataba aval vermiş kişilerin protestodan muafiyet kaydı koymalarına gerek yoktur. Zira, bu kişilere karşı protesto düzenlenmese de başvurulabilir. Buna karşılık bonoyu düzenleyen protestodan muafiyet kaydı koyabilir. Bu kayıt düzenleyenin hamil karşısındaki hukuki durumunu etkilemezken müracaat borçlularınınkini etkiler. Zira bu durumda hamil, müracaat borçlularına protesto çekmeden başvurabilir. Ayrıca poliçenin ödenmemesinden sorumlu olmayacağı kaydını poliçeye koyan ciranta ile senedi tahsil cirosuyla devreden ciranta da protestodan muafiyet kaydı koyamaz. Araya girerek senedi kabul eden

---

259 Domaniç, s. 348; Öztan, s. 742; Karayalçın, s. 212. Fakat Karayalçın mücbir sebeple ilgili hükmün bu şekilde yorumlanmasını tatmin edici bulmamakta ve otomobil kazası gibi haricî sebeplerin mücbir sebep sayılması gerektiğini ifade etmektedir (a.g.e., s. 212 – 213).

260 Öztan, s. 743.

261 Karayalçın, s. 200; Öztan, s. 745 - 746; Bozgeyik, s. 138; Öğütçü / Altın, s. 174;

262 İmregün'e göre, 'müddetlere uyulmadığını kanıtlama yükümü', poliçeyi süresinde ibraz veya ihbarı süresinde yaptığını iddia eden hamilin üzerinde olmalıdır. Zira poliçeyi süresinde kabul ve ödeme için ibraz, fiili bir eylemdir, bunu kanıtlama da eylemi yapana yani ibraz edene düşer (İmregün, s. 98 – 99).

kimse müracaat borçlusu olduğundan, hamili protesto düzenlemeden muaf tutabilir[263].

Protestodan muafiyet kaydı, sadece kabul etmeme veya ödememe protestosu için konabilir[264]. Bu konuda herhangi bir açıklık yoksa, muafiyet kaydı her iki protesto türünü de kapsar[265].

Protestodan muafiyet kaydının keşideci veya cirantalar tarafından konulmasının sonuçları birbirinden farklıdır. Bu kayıt keşideci tarafından konulmuşsa, senet dolayısıyla sorumluluk altına girmiş olanların hepsine karşı hüküm eder. Keşideci tarafından yazılan muafiyet kaydına rağmen protesto düzenlenirse, hamil protesto düzenleme masraflarına kendisi katlanır (TTK. m. 634/3).

Protestodan muafiyet kaydını ciranta veya aval veren kişiler koymuşsa, bu kayıt yalnız onlara karşı hüküm ifade eder (TTK. m. 634/3)[266]. Ciranta veya aval veren kişi tarafından muafiyet kaydı konmasına rağmen hamil protesto çekerse, protesto masraflarını, kambiyo senedi dolayısıyla sorumluluk altına giren kimselerin hepsinden isteyebilir (TTK. m. 34/4).

Cirantalardan biri protestodan muafiyet kaydı koyar ve hamil protesto çekmeden kaydı koyan cirantaya başvurup senet bedelini tahsil ederse, bu ciranta diğer müracaat borçlularına başvurabilecek midir? Poroy / Tekinalp, bu konuda kanunda açıklık bulunmadığı fakat protesto çekmeyen hamilin muafiyet kaydını koyan dışındaki müracaat borçlularına karşı başvuru hakkını kaybedeceğini, bu itibarla senet bedelini ödeyen cirantanın da müracaat hakkını kullanamayacağını

---

263 Öztan, s. 744 – 745.

264 Kınacıoğlu, s. 197; Öztan, s. 746; Bozgeyik, s. 136.

265 Öztan, s. 746.

266 Domaniç, cirantanın protestodan muafiyet kaydı koyması halinde, kaydı koyan ciranta lehine aval veren kişinin de bu kayıttan yararlanması gerektiği fikrindedir. Zira, aval veren kişi lehine aval veren kişi gibi sorumludur. Ayrıca ciranta lehine aval veren kişinin muafiyet kaydı koyması halinde, hamil protesto çekmediği için ciranta ve diğer müracaat borçlularına karşı başvuramazken, avaliste başvurabilir. Bu durumda senet bedelini ödeyen avalist lehine aval verdiği kişiye protesto düzenlenmediği için başvuramayacaktır. Bu sebeplerle protestodan muafiyet kaydı hem ciranta, hem de lehine aval veren kişi hakkında da geçerli olmalıdır. (Domaniç, s. 305 - 306 dpn. 5).

ifade etmektedir. Bu durumda ciranta, senedin esas borçlusuna başvurabilir veya poliçe kabul edilmemişse keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilir[267].

e. Sakat Protesto

Sakat protesto TTK. m. 633'te düzenlenmiştir. Bu hükme göre; "*Noter tarafından imza edilen protesto kanuna uygun olarak tanzim edilmediği veya içindeki kayıtlar yanlış olduğu takdirde dahi muteberdir. Noter hakkındaki inzibati hükümler mahfuzdur*".

İsviçre'de de ilgili hüküm (OR. 1041) protestoda oluşacak bazı hataların bir tehlike kaynağı olmaması için kabul edilmiştir[268]. Yargıtay da verdiği bir kararda[269] bu hususa şu şekilde işaret etmektedir: "*TTK.nun 633. maddesinde noter tarafından imza edilen protestonun kanuna uygun olarak tanzim edilmediği veya içindeki kayıtlar yanlış olduğu taktirde dahi geçerli olacağı belirtilmektedir. Bununla beraber bu geçerlilik 642. maddede öngörülen cirantalara, keşideciye ve diğer borçlulara karşı hamilin haiz olduğu hakların kaybolmamasını temin ve mütedavil evraka dayanan alacak hakkının korunması ve bu yönden çıkacak ihtilafları önleme amacını taşır...*".

Protesto belgesinin içeriğinde bulunması gereken unsurlar TTK. m. 628'de belirtilmiştir. TTK. m. 633/1'de protestoda bulunması gereken unsurlardan sadece noterin imzasına yer verilmiş; diğer unsurlardan bahsedilmeden protestonun kanuna uygun olarak düzenlenmemesi veya içindeki kayıtların yanlış olması durumunda da geçerli olacağı belirtilmiştir. Kanun maddesinin bu şekilde düzenlenmiş olması hatalıdır ve geniş yorumlanmaması gerekir[270]. Bu sebeple TTK.m. 633/1'in geçerlilik tanıdığı unsurlar protesto belgesinde yer alan tali nitelikteki unsurlardır. TTK. m. 628 uyarınca protesto belgesinde bulunması gereken esaslı unsurların yokluğu veya

---

267 Poroy / Tekinalp, s. 199; İmregün, s. 100.

268 Karayalçın, s. 206.

269 11.HD.nin 30.4.1975 gün, E.736, K.3069 (YKD., 1976, S.8, s. 1164).

270 Öztan, s. 735 – 736; Karayalçın, s. 206 – 207; Domaniç, s. 293.

yanlış olması TTK. m. 633/1'e rağmen protesto belgesini geçerli kılmaz[271]. Domaniç, bu yöndeki görüşünü şöyle açıklamaktadır:"...*TK. 633 gereğince kanuna uygun olarak düzenlenmemiş bir protestonun geçerli olacağı keyfiyetini, 628'de belirtilen protestoya yazılması emredilen hususlardan, muameleye protesto nitelik ve şekli verecek ve protestoyu haklı gösterecek unsurların dışındakilere hasretmek gerekir. Ezcümle, kısmî ödemenin yahut kabul için kendisine senet ibraz edilen muhatabın, TK.606'daki yetkiyi kullanarak poliçenin ertesi günü ibrazını talep etmiş olduğu hususlarının protestoda belirtilmemiş olması onu hükümden düşürmez; sadece noterin sorumluluğunu gerektirebilir (TK. 633/2)...Yazılması zorunlu olan bu yapıcı unsurların esastan ve tamamen yanlış olması sebebile protestonun geçerli olamayacağı bu hallere karşılık, bu unsurlarda vuku bulacak, esasa tesir etmeyecek yanlış ve hatalar, protestonun sıhhatine halel vermez, lüzumunda sadece inzibatî hükümlerin uygulanmasını gerektirir. Örneğin muhatap Rıza Yaman Koll. Şt.'i iken protestoda Rıza Yaman Ltd. Şt.'inden bahsedilmesi gibi*"[272].

f. Protesto Çekilmemesinin Sonuçları

Kabul etmeme ve ödememe protestosunun çekilmemiş olması müracaat hakkının kaybına yol açar (TTK. m. 642)[273]. TTK. m. 642'de kabul etmeme ve ödememe protestosu birlikte zikredilmişse de madde metninde geçen kabul etmeme protestosundan kabul için ibrazın zorunlu olduğu durumlarda çekilen kabul etmeme protestosu anlaşılmalıdır. Zira kabul için ibraz zorunlu olmadığı gibi, kabul etmeme protestosu çekilmesi de zorunlu değildir. Kabul için ibraz edilen ve muhatapça kabul edilmeyen poliçenin hamili, vadeden önce müracaat borçlularına karşı başvuru hakkını kullanmak istiyorsa protesto çekebilir. Eğer protesto çekmezse vadeye kadar

---

271 Domaniç, s. 293 – 294; Bozgeyik, s. 150; Seyfettin TOKBEY, "Günü Geçmiş Senetleri Kabul Ederek, Günü Geçmemiş Gibi Protesto Eden Noterin Eyleminin Ceza Hukuku Karşısındaki İsmi Nedir?", **İlmî ve Meslekî Noterlik Dergisi**, 1969, S.1, s. 24.

272 Domaniç, s. 293 -294.

273 12. HD.nin 29.1.1997 gün, E.437 K.773 sayılı kararı:"*TTK.nun 690. maddesinin göndermesi ile bonolar hakkında da uygulanması gereken aynı kanunun 626. ve 642. maddeleri gereğince keşideci protesto edilmediği takdirde hâmil lehdara karşı müracaat hakkını kaybeder.*" (Yasa Hukuk Dergisi, C.17, S.203 (Kasım 1998), s. 1351 – 1352); 12. HD.nin 4.3.1997 gün, E.1873, K.2445 (Yasa Hukuk Dergisi, C.17, S.197 (Mayıs 1998), s. 525).

bekleyebilir, senedi ödeme için ibraz edip ve ödeme protestosu çekerek müracaat hakkını kullanabilir[274].

Hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için protesto çekmesinin gerekli olduğu hallerde, protesto çekilmesi için kanunda belirtilen sürelere uygun davranması gerekir. Kanunda belirtilen sürelerden önce veya sonra çekilen protesto geçersizdir ve müracaat hakkının kaybına yol açar[275]. Protesto çekme süreleri hak düşürücü nitelikte olduklarından re'sen dikkate alınmalıdır[276]. Ancak Yargıtay'a göre müracaat hakkının kullanılması için önemli olan, süresi içinde protesto çekmek için notere başvurmaktır. Protestoyu düzenlemede ve tebliğinde noterin ihmali, hamilin müracaat hakkını kullanmasını etkilemez[277].

Süresi içinde protesto çekilmemesi, kambiyo senedinin adi senede dönüşmesine yol açmaz[278]. Bu durumda hamil, poliçede kabul eden muhataba, bonoda ise düzenleyene zamanaşımı süresi içinde başvurabilir. Zira, poliçeyi kabul edenle bonoda düzenleyen senedin esas borçluları olduklarından her zaman başvurulabilir[279]. Eğer poliçe kabul edilmemişse veya çek bankaya ibraz edilip

---

274 Öztan, s. 776 – 777; Karayalçın, s. 211 – 212; Kınacıoğlu, s. 204; HGK.'nın 4.7.1973 gün, E.72/ İc. İf.660, K.600 sayılı kararı:"*...Poliçelerde kabul usulü varsa da, kural kabul için ibrazın ihtiyari olduğudur... Ticaret Kanununun 642. maddesinin 2. bendinde keşideciye müracaat için kabul etmeme protestosu keşidesi gerekeceği dahi yazılı ise de, bu hüküm kabul için ibrazın mecburi olduğu poliçeler için kabili tatbiktir... Kabul için ibraz mecburiyeti olmayan hamilden kabulden imtina edildiğini tevsik ve ispat etmesini istemek ve müracaat hakkını kullanmasını buna bağlamak kanuna aykırıdır. Bu nedenle alacaklı (hamil) kabul için ibraz etmeden ve/veya kabul etmeme protestosu göndermeden, ödememe protestosuna dayanarak keşidecisi olan şahsa başvurabilir.*" (RKD., 1973, S.12, s. 72); 12. HD.nin 10.9.1977 gün, E.6500, K.6680 (Uyar, Kambiyo Senetleri, s .704 - 705).

275 Öztan, s. 775;İmregün, s. 101; Karayalçın, s. 198; Kınacıoğlu, s. 204; Öğütçü / Altın, s .174.

276 Öztan, s. 776; İDD.nin 4.5.1971 gün, E.5242, K.5070 sayılı kararı:*"...Kanuni süre içinde ödememe protestosu keşide etmeyen hamil, cirantalara müracaat hakkını kaybeder. Bu süre hak düşürücü nitelikte olduğundan mahkemece re'sen nazara alınması lazımdır...*" (RKD., 1971, S.8, s. 253).

277 İİD.nin 28.12.1967 gün, E.12327, K.12310 sayılı kararı:"*TTK. 642.nci maddesinde ödememe protestosunun muayyen müddet içinde keşide edilmesi hamilin sorumlulara müracaatı için şart koşulmaktadır. Noterin protesto tanzim ve tebliğini ihmal etmesi, müracaat hakkının düşmesini önlemeyip ancak noter aleyhinde disiplin kovuşturması ve tazminat davasını gerektirir.*" (Moroğlu, s. 533).

278 Öztan, s. 776.

279 11. HD.nin 21.2.1978 gün, E.403, K.695 sayılı kararı: "*Süresinde protesto edilmemiş olan bononun hamili ödeme için ancak keşideciye başvurabilir. Senetteki imzanın keşideciye ait olmaması halinde, hamil hakkını cirantalardan, aralardaki hukuki ilişkiye veya haksız iktisap kurallarına göre genel hükümler çerçevesinde isteyebilir.*"(Batider, C.IX, S.4, s. 1171).

karşılıksız olduğu TTK. m.720'ye göre tespit ettirilmemişse müracaat hakkı kaybedildiğinden hamil müracaat borçlularına başvuramayacak, senedi kendisine devreden cirantaya aralarındaki temel borç ilişkisine göre veya senedin keşidecisine TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davası açarak alacağını elde edebilecektir[280].

C. SENEDİN ZAMANAŞIMINA UĞRAMASI

1. GENEL OLARAK

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının şartlarından en önemlisi kambiyo senedin zamanaşımına uğramasıdır. Kabul edilmiş poliçe ve bonoda müracaat hakkının kaybedilmiş olması tek başına sebepsiz zenginleşme davasının açılması için yeterli değildir. Ayrıca senedin zamanaşımına uğraması gerekmektedir. Diğer senetlerde ise müracaat hakkının muhafazası için gerekli olan senedin ibraz edilmesi veya protesto çekilmesi şartlarının yerine getirilmemesi halinde zamanaşımı süreleri işlemeye başlamadığından hamilin müracaat hakkını kaybettiği anda hamil sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı kazanmaktadır. Müracaat hakkının muhafaza edildiği hallerde ise, zamanaşımı süresinin dolması ile sebepsiz zenginleşme davası açılabilecektir.

Kambiyo senetlerinin tabi olduğu zamanaşımı süreleri[281] genel zamanaşımı süresinden farklı olarak kısa tutulmuş ve özel olarak düzenlenmiştir. Bunun sebebi ise kambiyo senetlerinin sıkı şekil şartlarına tabi olması ile birlikte bu senetlere ilişkin ticari güven, emniyet ve sürat ilkelerinin göz önünde bulundurulmasıdır.

---

[280] 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.590, K.3442 (Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189).

[281] Hukukta zamanaşımı, bir hakkın kazanılmasında veya kaybedilmesinde yasanın kabul etmiş olduğu sürenin sona ermesidir. Bu süreler kanunların düzenlemesine göre türleri ve nitelikleri değişmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: M. Akif TUTUMLU, **Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulaması**, 2. Bası, Ankara, 2001, s. 1 vd.; Çelik A. ÇELİK, **Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı**, İstanbul, 2004, s. 37 vd.; Oğuzman/ Öz, s. 447 vd.; Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop, s. 1030 vd.

Netice olarak, kambiyo senetleri için öngörülmüş sıkı ve sert hükümler ile hamilin hakkını daha çabuk elde etmesi istenmiştir[282].

Kambiyo senetlerinde zamanaşımı süreleri; Poliçe hakkında TTK. m. 661 - 663 ve Çekle ilgili TTK. m. 726 olarak dört madde halinde düzenlenmiştir. Bono için özel bir hüküm tesis edilmemiş, poliçe ilgili zamanaşımını düzenleyen hükümlere yollama yapılmıştır (TTK. m. 690). Bu hükümlerde zamanaşımı ve zamanaşımını kesen sebepler ayrıca özel olarak düzenlendiğinden Borçlar Hukukundaki zamanaşımı süreleri (BK. m. 125 - 141) uygulanmaz; ancak bu hususların dışındaki durumlar için genel hükümler uygulanabilir[283]. Kambiyo senetleri için öngörülen zamanaşımı sürelerinin uygulanabilmesi için şekil şartları tam olan bir kambiyo senedinin bulunması gerekir. Herhangi bir unsuru eksik olduğu için kambiyo senedi niteliğini kazanmayan senetler ile adi senetler için TTK. m. 661, 726 değil; BK. m. 125'deki on yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanır[284].

Kambiyo senetlerindeki zamanaşımı süreleri; alacaklı hakkını kanunda yer alan süre ve koşullara göre talep etmediğinde dava yoluyla elde etme imkanını kaybetmesi sonucunu doğurur. TTK. m. 661 - 663 ile 726 da düzenlenen süreler "*hak düşürücü süre*" niteliğinde değildir[285]; çünkü hak düşürücü sürelerde sürenin sona ermesi ile hak da sona erer. Ayrıca hak düşürücü sürelerde durma ve kesilme söz konusu olmaz ve hakim bu süreleri resen göz önüne almak durumundadır. Oysa ki zamanaşımı borçluya tanınmış bir defi hakkıdır ve hakim kendiliğinden gözetmez[286].

Kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması halinde alacak hakkı sona ermemekte, sadece hukuken – borçlunun rıza dışında - dava ve takip edilme imkanı

---

282 Domaniç, s. 394; Öztan, s. 182;İmregün, s. 104; Poroy/Tekinalp, s. 210; Karayalçın, s. 250; Bozgeyik, s. 177; Şükrü YILDIZ, "Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı", **Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer Kendigelen, İstanbul, 2002, s. 821.

283 İmregün, s. 104; Kınacıoğlu, s. 224; Karayalçın, s. 250; Öztan, s. 876; Domaniç, s. 394; 12. HD.nin 25.2.2000 gün, E.644, K.3079 sayılı kararı: "*...Ticari işlemlerin özellikleri itibari ile TTK.da daha kısa süreli zamanaşımı süreleri belirlenmiş olup BK.daki düzenlemelerin somut olayda uygulama yeri bulunmamaktadır. Ancak TTK.da özel hüküm bulunmayan hallerde TTK.nun 1. maddesi uyarınca BK.nun ilgili hükümleri uygulanabilir...*" (YKD., C.26, S.6, s. 897).

284 Poroy / Tekinalp, s. 210; Öztan, s. 880; Bozgeyik, s. 177.

285 Öztan, s. 877; Bozgeyik, s. 177.

286 Poroy/Tekinalp, s. 210; Öztan, s. 877; Karayalçın, s. 251; Kınacıoğlu, s. 225; Bozgeyik, s. 177.

kaybolmaktadır. Borç, tabi borç haline gelmektedir. Bu durumda borçlu isterse borcunu yine ödeyebilir; ancak ödediğini geri isteyemez (Borçlar Kanunu m. 62)[287].

Bir borç için kıymetli evrak düzenlenmesi kural olarak o borcun yenilenmesi (tecdidi) sonucunu doğurmaz (Borçlar Kanunu m. 114/2). Taraflar taleplerini temel ilişkiye dayandırmışlarsa artık TTK.'daki zamanaşımı süreleri uygulanmaz, temel ilişkiye ait zamanaşımı süresi uygulanır[288].

Kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması halinde senet kambiyo senedi vasfını korumaktadır; adi senede dönüşmesi söz konusu olmaz. Temel ilişkiye dayanılarak açılan davada kambiyo senedi, "delil başlangıcı" olarak kullanılabilir[289].

2. ZAMANAŞIMI SÜRELERİ

a. Poliçede Zamanaşımı Süreleri

(1). Kabul Eden Muhataba Karşı Açılacak Davalarda

Muhatabın, poliçe ilişkisine dahil olabilmesi için poliçeyi kabul etmesi gerekir. Kabul, muhatabı poliçe bedelini ödeme yükümü altına sokan yazılı bir irade

---

287 Öztan, s. 877; Bozgeyik, s. 177; Doğanay, s. 2019; TD.nin 2.6.1969 gün, E.68/5786, K.69/2787 sayılı kararı: "*...Davada iptali istenen senet (bono) zamanaşımına uğramış olmakla beraber davacı olan borçlu tarafından bedeli ödenmiştir. BK.nun 62. maddesi uyarınca zamanaşımına uğramış olan borcu eda için verilen şey geri alınamaz...*" (Batider, C.V, S.4, s. 820).

288 Poroy / Tekinalp, s. 210; Öztan, s. 878; HGK.'nın 22.2.1984 gün, E.81/11-716, K.84/141 sayılı kararı: "*...Ticari senetlerde keşideci ile lehtar arasında ticari belge ilişkisinden evvel, kural olarak bir adi hukuk alacak - borç ilişkisi de vardır. Asıl borç ilişkisinin kurulmasından sonra veya bu ilişki kurulurken bir ticari belge düzenlenmiş olması, mevcut bu iki tür ilişkiden birine dayanılarak dava açılmasını engellemez. Her iki ilişki bir arada varlıklarını sürdürdükleri hallerde, alacaklı telahuk eden haklardan herhangi birini ileri sürmeye yetkilidir. Öte yandan, ticari belgenin TTK.nun 661. maddesinde öngörülen zamanaşımına uğramış olması halinde de, yine adi borç ilişkisine dayanılarak dava açılmasını engelleyen bir yasa kuralı yoktur. Hal böyle olunca, artık bu davada, ileri sürülüşe göre TTK.nun 661. maddesindeki zamanaşımı değil, davanın dayandığı hukuki sebep, yani aradaki ilişki gözetilerek belirlenecek zamanaşımının uygulanması gerekir...*" (YKD. C.10, S.8, s. 1155).

289 Öztan, s. 878; Bozgeyik, s. 176; Kaçak, s. 222; HGK.'nın 28.3.2001 gün, E.19-230, K.310 sayılı kararı:"*...zamanaşımına uğramış bono adi senet sayılmayacağı gibi, aralarında temel ilişki bulunmayan hamil yönünden yazılı delil başlangıcı da teşkil etmez...*" (Yasa Hukuk Dergisi, C.XXI, S.244/03 (Mart 2002), s. 395 - 396); 11. HD.'nin 28.3.1989 gün, E.4829, K.1985 (Ertekin / Karakaş, s. 415); 19. HD.nin 21.10.1997 gün, E.2937, K.8696 (Eriş, Çek2003, s. 297 - 298).

açıklamasıdır. Muhatabın bu yükümü, senedin ön yüzüne kabulü belirten bir imza koyması ile doğar. Kabul etmemiş muhatap, poliçe ilişkisinin dışında olacağından, onun için zamanaşımı sorunu ortaya çıkmaz[290].

Poliçeyi kabul etmiş muhataba karşı açılacak davaların tabi olduğu zamanaşımı süresi; TTK. m. 661/1 "*Poliçeyi kabul edene karşı açılacak davalar vadenin geldiği tarihten itibaren üç yıl geçmekle müruruzamana uğrar*" şeklinde özel olarak belirtilmiştir. Kanunda öngörülen üç yıllık süre; kabul eden muhatap lehine aval veren, araya girerek poliçeyi kabul eden ve yetkisiz temsilciler için de geçerlidir[291]. Üç yılık zamanaşımı poliçe hamili ve poliçe bedelini ödeyen müracaat borçlularının, kabul etmiş muhataba karşı yönelen talepler için öngörülmüştür[292].

Kanun koyucu poliçede zamanaşımı sürelerini, imza sahiplerinin sorumluluk dereceleri ile hak ve dava sahiplerinin korunmaya liyakatları olmak üzere iki ölçüyü esas alarak düzenlemiştir. Muhataba karşı açılacak davalarda zamanaşımı süresi belirlenirken poliçede yeralan şahısların sorumlulukları kriterine göre hareket edilmiştir. Muhatabın poliçenin asıl borçlu olmasının bir sonucu olarak, kambiyo senetlerinde en uzun zamanaşımı süresine tabi tutulmuştur[293].

Üç yıllık zamanaşımı süresinin başlangıcı, özel ve objektif bir an olan vadedir. Kabulün vadeden önce veya sonra olması, vade ile ödeme günün aynı yada farklı olması, müracaat hakkının vadeden önce doğması, mücbir sebepler nedeniyle poliçenin vadesinde ödeme için ibraz edilememesi zamanaşımının başlama anı

---

290 Keşideci, poliçeyi kendi üzerine de keşide edebilir (TTK. m. 585). Keşidecinin kendisinin muhatap olduğu poliçe ile bonoyu düzenleyenin lehtarı olduğu senet birbirinden farklıdır. Bonoyu düzenleyen poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi sorumludur. TTK. m.642'e göre senet vadesinde ibraz ve protesto edilmese bile asıl borçluya gidilebilir. Keşideci poliçeyi ayrıca muhatap sıfatıyla kabul etmemişse asıl borçlu sayılmayacağından onun tabi olduğu zamanaşımı süresi üç yıl değil bir yıl olacaktır (Poroy / Tekinalp, s. 118; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 823 dpn. 5; Öztan, s. 457; Ömer TEOMAN, **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I, Kitap 5 (1992 - 1993), 2. Bası, İstanbul, 2000, s. 173).

291 Domaniç, s. 395; Karayalçın, s. 251; Bozgeyik, s. 179; Öztan, s. 883 - 884. Ancak Öztan, araya girerek kabul edan kimsenin gerçek anlamda muhatap olmadığını, dolayısıyla asıl borçlu sıfatını taşımadığını, onun borcunun üç yıllık süreye tabi olmamasını gerektiğini belirtmektedir (a.g.e., s. 884).

292 Öztan, s. 883; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 339.

293 Domaniç, s. 394; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 337.

açısından önemli değildir. Bu gibi durumların hepsinde de zamanaşımı vadeden başlar[294].

Zamanaşımının başlangıcı vadeyi takip eden gündür, sürenin işlemeye başladığı gün hesaba katılmaz (TTK. m. 665). Sürenin son günü tatile denk gelirse, zamanaşımı tatili takip eden ilk iş günü bitmiş sayılır (TTK. m. 664/2).

Poliçede; görüldüğünde, görüldüğünden belli bir süre sonra, belli bir günde ve keşide gününden belli bir süre sonra olmak üzere dört çeşit vade vardır (TTK. m. 615). Vadesi belirli bir gün veya keşide gününden belli bir süre sonra olan poliçelerde, zamanaşımının başlama anı herkes için belirlidir. Ancak vadesi görüldüğünde, görüldüğünden belli bir süre sonra olan poliçelerde önceden belirli bir vade olmadığından, vade hamilin poliçeyi ibraz etmesi anına göre netleşmektedir. Görüldüğünde vadeli poliçelerde hamilin kanuni ibraz süresi içinde senedi ödenmek için ibraz ettiği tarihte vade gerçekleşmiş olmaktadır ve zamanaşımı bu tarihten itibaren işlemeye başlar. Hamil senedi ibraz ettiği anda muhatap poliçeyi kabul etmezse poliçe ilişkisine dahil olmadığından muhataba karşı zamanaşımının süresinin işlemesi söz konusu olmayacaktır.

Hamil, senedi ibraz etmiş fakat alacağını elde edememişse, ibraz süresinin sonuna kadar bekleyebilir ve poliçeyi ödenmesi için tekrar ibraz edebilir ya da ödememe protestosu keşide ederek vade tarihini netleştirebilir. Tüm bu hallerde de zamanaşımı ibraz tarihinden başlar[295]. Hamil senedi ibraz etmemişse veya ibraz etmiş protesto etmemişse ve yahut ibraz günü ispat edilemiyorsa vade, ibraz süresinin son günüdür ve zamanaşımı da bu tarihten itibaren başlar[296]. Buna karşılık öğretide ve Yargıtay kararlarında görüldüğünde ödenecek poliçelerde zamanaşımının ibraz

---

294 Öztan, s. 881; Kınacıoğlu, s. 225; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 823; Bozgeyik, s. 180.

295 Poroy / Tekinalp, s. 211; Tekil, s. 151 dpn. 142; Doğanay, s. 1832; Arslanlı, s. 155; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 833; Naci KINACIOĞLU, "Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler", **Batider**, C.IV, S.3, s. 488 - 490.

296 Poroy / Tekinalp, s. 211; Doğanay, s. 1832.

süresinin son günü yani poliçenin keşide tarihinden bir yıl sonra başlayacağı belirtilmektedir[297].

Senedin vadesi görüldüğünden belirli bir süre sonra başlayacaksa; hamil, senedi kabule arz süresi olan keşide tarihinden itibaren bir yıl içinde ibraz etmelidir. Bu durumda vade, senedin muhatap tarafından görülmesinden sonra işleyecek süre geçince gelir. Eğer muhatap poliçeyi kabul etmezse, süre kabul etmeme protestosunun çekilmesiyle başlar. Muhatap poliçeyi kabul etmiş fakat tarih belirtmemişse ve hamil de tarih tespit protestosu çekmemişse veya protestodan muafiyet kaydı sebebiyle protesto düzenlenmemişse; ibraz kabule arz süresinin son günü yapılmış sayılır ve senedin vadesi bu tarihten itibaren hesaplanır[298].

Vadenin bir tatil gününe rast gelmesi halinde vade ile ödeme günü farklı günler olacaktır. Ödeme, vadeyi takip eden ilk iş günü veya ödeme gününü takip eden iki iş gününde istenebilecektir. Bu durumda zamanaşımının vadede değil de, onu takip eden ilk iş günü başlaması gerektiği ileri sürülmektedir. Çünkü vadeden kasıt, ödemenin yapılabileceği yani borcun muaccel olacağı gündür[299]. Buna karşılık bizim de katıldığımız çoğunluk görüşü, zamanaşımının bu durumda da vadeden itibaren başlayacağı yönündedir. Vade, poliçenin muaccel olduğu günü ifade etmekle beraber ödeme günü kavramından farklı bir anlama gelmektedir. Eğer poliçe vadede ödeme için ibraz edilmişse, vade ile ödeme günü aynı olurken; ödeme gününü takip eden iki iş günü içinde ibraz edilmesi halinde ise vade ile ödeme günü farklı

---

297 Öztan, s. 882 - 883; Kıran, s. 77; Kınacıoğlu, Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler, s. 492; 11. HD.nin 10.05.1985 gün, E.2995, K.2865 sayılı kararı: "...*TTK. nun 661. madde hükmüne göre poliçeyi kabul edene ve bonoyu keşide edene karşı açılacak davalar, vadenin geldiği tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bu üç yıllık süre görüldüğünde ödenecek senetlerde, ödenmesi için ibrazı gereken bir yıllık sürenin bitimi tarihinden itibaren işlemeye başlar...*" (YKD., C.II, S.9, Eylül 1985, s. 1335); 12. HD.'nin 24.10.1978 gün, E.8428, K.8516 (İBD., C.53, S.4-5-6, s. 373 - 374).

298 Poroy / Tekinalp, s. 121 - 122; Öztan, s. 882; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 835; Yücel KIRAN, "Poliçe Bono ve Çekte Zamanaşımı", **İBD.**, 1978, S.1 - 2 – 3, s. 77.

299 Poroy / Tekinalp, s. 210; Okan, s. 78; Kıran, s. 77. Ayrıca Kıran, "...*her ne kadar poliçe tutarı alacağın muaccel olduğu günün vade günü olduğunu belirtmekte ise de, zamanaşımı alacaklının hareketsiz kaldığı karinesine dayanır. Alacaklı vadenin bir kanuni tatil gününe rastlaması halinde ödemeyi tatil gününü takip eden ilk iş günü içinde isteyebileceğinden tatil günü içinde alacaklının hareketsiz kalmış olması söz konusu değildir ki, zamanaşımı tatile gelen vade günü olsun*" şeklinde ek bir gerekçe belirtmektedir (a.g.e., s. 77).

olmaktadır. Ayrıca kanunda açıkça zamanaşımının vade tarihinden itibaren başlayacağı belirtilmiştir. Bunun sebebi ise, senetle ilgili bütün kişilerin zamanaşımının başlangıcını tam olarak tespit etmelerine olanak sağlamaktır. Zamanaşımının başlangıç anını ödeme günü olarak değiştirmek poliçe ilgililer için istenmeyen durumlar ortaya çıkarabilir. Buna ilave olarak; TTK. m. 664 vadenin tatil gününe rastlaması halinde ödeme gününün ne zaman olacağını düzenlemek; vade ile ilgi bir değişiklik yapmamaktadır[300].

Poliçeye bağlı alacağın vadeden önce muaccel olduğu hallerde de zamanaşımı vadeden itibaren başlar[301]. TTK. m. 625/2'ye göre poliçenin muhatap tarafından kısmen veya tamamen kabul edilmemesi, poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın muhatabın iflas etmiş olması, muhatabın ödemelerini tatil etmesi, muhatap aleyhindeki herhangi bir icra takibinin semeresiz kalması ve kabul için arz edilmesi men edilen bir poliçenin keşidecisinin iflas etmiş olması durumlarında hamil vadeden önce müracaat hakkına sahip olmaktadır.

Domaniç'e göre; TTK. m. 625/2'de belirtilen durumların ortaya çıkması halinde zamanaşımının borcun muacceliyet kazandığı tarihten itibaren başlatılmasının kanunun ve zamanaşımı müessesinin ruh ve gerekçesine uygun olduğunu belirtmektedir. Zira hamil vadeden önce müracaat hakkına sahip olduğundan, bu fevkalade ve istisnai sebepler dolayısıyla vadeden itibaren üç sene içinde kullanabileceği dava ve takip hakkı uzamaktadır. Bu durum zamanaşımı müessesesine aykırılık oluşturmaktadır. Borçlar Kanunu madde 132'de düzenlenen sebeplerle zamanaşımının kesintiye uğraması kuralının karşıt kavramı da bunu doğrulamaktadır. Bundan dolayı da kesinti halinde zamanaşımı süresi uzadığı gibi vadeden önce müracaat hakkının doğması halinde de dava ve talep hakkının bir an önce kullanılması gerekmektedir[302].

---

300 Domaniç, s. 395; Öztan, s. 882; İmregün, s. 105; Şimşek, s. 133; Kınacıoğlu, s. 225 ve dpn. 451; Arslanlı, s. 155; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 826.

301 Poroy / Tekinalp, s. 210; İmregün, s. 105; Tekil, s. 151; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 828.

302 Domaniç, s. 396.

Buna karşılık *Yıldız*; kanun lafzının bunu savunmaya engel olduğunu, kanun koyucunun üç yıllık zamanaşımı süresinin başlangıcı konusunda BK. m.128'deki genel kural yerine TTK. m. 661/1'de özel ve objektif vade kuralını benimsediğini belirtmektedir. Ayrıca TTK. m. 625/2 belirtilen durumların gerçekleşmesi halinde hamilin, keşideciye, cirantalara yani dolayısıyla sorumluluk yüklenmiş kişilere başvurma hakkını elde etmektedir. Bu durumda kabul etmiş muhatap poliçe ilişkisi dışında kalmakta ve ona karşı açılacak bir takip ve davadan bahsedilemez. Bu sebeple muhataba karşı açılacak davalarda zamanaşımının vadeden itibaren başlatılması halinde zamanaşımı sürelerinin uzayacağı gerekçesi gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü hamilin vadeden önce müracaat borçlularına başvurması halinde de, müracaat borçlularının sonuçta gidecekleri kişi muhatap olduğundan zamanaşımının vade tarihinden başlaması gerekmektedir[303].

Zamanaşımın başlama anı açısından tartışmalı olan bir hususta mücbir sebep halidir. Bir fikre göre; TTK. m. 643'teki mücbir sebep hallerinin gerçekleşmesi halinde, vade mutlak surette zamanaşımına başlangıç teşkil etmez. Zamanaşımının başlangıcı mücbir sebeplerin sona erdiği tarihe nakledilmesi gerekir. TTK. m. 643'teki mücbir sebepler senedin ibraz ve protestosuna engel olmaktadırlar. İbraz ve protesto süreleri arasında vade günü bulunduğundan, mücbir sebepler alacağın dava ve icra yoluyla takibine engel olabileceğinden zamanaşımının başlangıcının vadeden, bu sebeplerin ortadan kalktığı tarihe geçtiğinin kabulü gerekmektedir. Ayrıca Borçlar Kanunu madde 132/6'da zamanaşımının başlamasına engel olan veya başlamış olan zamanaşımını kesintiye uğratan tatil sebepleri arasına "*alacağın bir Türk mahkemesi huzurunda iddia etmek*" imkanını ortadan kaldıran mücbir sebebe yer vermiştir[304].

Başka bir fikre göre ise; kanunda zamanaşımının ertelendiğine ilişkin özel bir kural yoktur. TTK. m. 643 müracaat hakkının mücbir sebepler nedeniyle düşmesini engelleyen istisnai bir hükümdür. İstisnaların öngörüldükleri alanla sınırlı olarak uygulanması genel kuraldır. Ayrıca Borçlar Kanunu madde 132'de yer alan

---

303 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 828 - 829.

304 Domaniç, s. 396 - 397; aynı yönde Kıran, s. 78; Tekil, s. 152.

zamanaşımını durduran sebepler içerisinde mücbir sebeplere açıkça yer verilmediğinden ve TTK. m. 643'deki mücbir sebeplerden, alacağını bir Türk mahkemesi huzurunda iddia etmek imkanını ortadan kaldıran hal dışındakilerin zamanaşımını durdurmayacağı ve bundan dolayı da zamanaşımının vade tarihinde başlaması gerektiğini belirtmektedir[305].

(2). Hamilin Müracaat Borçlularına Karşı Açacağı Davalarda

Poliçede müracaat borçluları; keşideci, cirantalar, aval veren ve araya girerek kabul edenler ile bunların yetkili ve yetkilerini aşan temsilcileri[306] ile mirasçılarıdır. Müracaat borçluları poliçenin muhatap tarafından kabul edileceğini ve ödeneceğini sorumluluk zincirine değişik sıfatlarla girerek hamile karşı temin etmektedirler. Bunlar; asıl borçlu yani kabul eden muhatap ve onun avalisti dışındaki tüm poliçe borçlularıdır. Müracaat borçluları ikincil nitelikte ve müteselsilen sorumluluk altındadırlar[307].

TTK m. 661/2 "*Hamilin; cirantalar ile keşideciye karşı açacağı davalar müddetinde keşide edilen protesto tarihinden veya senette 'masrafsız iade olunacaktır' kaydı varsa vadenin bittiği tarihten itibaren bir yıl geçmekle müruruzamana uğrar*" hükmüyle hamilin müracaat borçlularına ne kadar süre içinde başvuracağını belirtmektedir. Hamilin müracaat borçlularına açacağı dava zamanaşımı, zamanında keşide edilmiş protestodan itibaren başlar. Belirli bir günde veya keşide tarihinden belli bir süre sonra vadeli poliçelerde, ödememe protestosunun vadeyi takip eden iki iş gününde çekilmesi gerekir (TTK. m. 626/3)[308]. Vade tatil gününe rast gelirse ödeme günü ile birlikte protesto süresi de uzayıp, tatili takip eden iş gününde yapılacaktır. Görüldüğünde vadeli poliçelerde; hamil senedi

---

305 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 830.

306 M. Fatih ARICI, "Kambiyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambiyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk", **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer Kendigelen, İstanbul, 1999, s. 13 dpn. 3.

307 Poroy / Tekinalp, s. 179; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 835; Bozgeyik, s. 35 - 36.

308 Poroy / Tekinalp, s. 196; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 837.

keşide tarihinden itibaren bir yıl içinde ibraz edebilir ve ödememe halinde ödememe protestosu çekip, zamanaşımı süresini başlatabilir. Protesto ibraz süresinin son gününe kadar keşide edilebilir; eğer senet son gün ibraz edilmişse, hamile ödememe protestosu çekmesi için ek iki iş günü süre verilmez[309]. Çifte protesto çekilmesi gereken hallerde, zamanaşımı ikinci protestonun çekildiği tarihte başlar[310].

Senede "*masrafsız iade olacaktır*" şeklinde protestodan muafiyet kaydı konmuşsa zamanaşımı vadenin bittiği tarihten itibaren başlar. Kaydı, keşideci koymuşsa diğer poliçe borçlularını da bağlar; ancak kaydı cirantalardan veya avalistlerden biri koymuşsa hamil sadece kaydı koyan kişiye karşı protestodan muaf olur. Hamilin muafiyet kaydı koyan dışındaki müracaat borçlularına başvurabilmesi için vaktinde protesto keşide etme yükümlülüğü devam etmektedir ve protesto düzenletmemesi durumunda müracaat hakkını kaybeder[311].

Keşideci tarafından protestodan muafiyet kaydı konmasına rağmen hamil protesto keşide etmişse bir görüşe göre, zamanaşımı vadede değil, protesto tarihinden itibaren işler[312]. Diğer görüş ise; bu durumda da zamanaşımının vadeden başlayacağı yönündedir[313]. Kanaatimizce de; zamanaşımı vade tarihinden itibaren başlamalıdır. Bir işlemin hukuken sonuç doğurması için kanunun belirttiği şekil ve zamanda yapılması gerekir. Kanununda açıkça protestodan muafiyet kaydı bulunan hallerde zamanaşımının vadede başlayacağı belirtildiği için; protesto çekilmesi zamanaşımının başlangıcını değiştirecek bir sonuç yaratmaz. Ancak muafiyet kaydını keşideci dışındaki müracaat borçlularından biri koymuşsa; kaydı koyan için zamanaşımı vade tarihiden, diğer sorumlular için protesto tarihinden başlayacaktır[314].

Vadeden önce müracaat hakkının doğduğu hallerde zamanaşımının ne zaman başlayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, muhatabın senedi kabulden

---

309 Poroy / Tekinalp, s. 196.

310 Öztan, s. 885; Kınacıoğlu, s. 226; Kıran, s. 84.

311 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 839.

312 Tekil, s. 152; Doğanay, s. 2025; Arslanlı, s. 156.

313 Öztan, s. 886; Kınacıoğlu, s. 226; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 839; Kıran, s. 84.

314 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 839.

kaçındığı hallerde hamil, kabul etmeme protestosu çekerek müracaat hakkını kullanabilir; ancak zamanaşımı vadeden veya vade beklenip ödememe protestosu çekildiği tarihten itibaren başlar[315]. Diğer görüş sahipleri ise, kanunda belli bir protesto türü öngörülmediğini, kanun koyucunun bunu bilinçli yaptığını ve kabul etmeme ile ödememe protestolarının farklı olmadığını belirtmektedirler[316]. Ayrıca muhatabın ödemelerini tatil etmesi, hakkındaki icra takibinin semeresiz kalması halinde de hamilin müracaat hakkını kullanması için protesto çekmesi gerekmektedir ve zamanaşımı protesto tarihinde başlamalıdır. Muhatabın iflas etmesi halinde ise kanunen protestodan muafiyet söz konusu olduğundan süre vadeden başlayacaktır[317].

Mücbir sebeplerin oluşması halinde senedin ibrazı ve protestosu mümkün olmamaktadır. Hamil, bu durumda müracaat hakkına sahiptir; ancak mücbir sebepleri kendinden önce gelene ihbar etmesi ve bunu senet üzerine işaret ederek altına yer ve tarih yazması gerekmektedir (TTK. m. 643/2). Mücbir sebeplerin otuz günden az sürmesi halinde hamil, mücbir sebebin sona erdiği tarihte senedi gecikmeksizin ibraz etmesi ve protesto çekmesi gerekir. Zamanaşımı da kabul etmeme veya ödememe protestosunun çekildiği tarihte başlar[318]. Eğer protestodan muafiyet kaydı varsa, senedin ibrazı mücbir sebeplerin sona erdiği tarihe kadar erteleneceğinden zamanaşımın başlaması senedin ibraz tarihi olacaktır[319].

Mücbir sebepler vadenin gelmesinden itibaren otuz günden fazla sürerse senedin ibrazına ve protesto çekmeye gerek kalmadan hamil müracaat hakkını kullanabilir (TTK. m. 643/4). Zamanaşımı da otuz günlük sürenin sonunda başlar[320].

---

315 Bu görüş taraftarlarına göre, aksine düşünüşün hamilin aleyhine sonuçlar doğuracağını; muhatap veya keşidecinin iflaslarını, muhatap hakkındaki icra takiplerinin semeresiz kalmasını ya da muhatabın ödemelerini tatil etmiş olması hallerinin hamilin bilgisi dışında oluşacağından zamanaşımının vadede başlaması gerekmektedir (Arslanlı, s. 156; Domaniç, s. 398; Karayalçın, s. 252; Kınacıoğlu, s. 226; Tekil, s. 152; Doğanay, s. 2025).

316 Poroy / Tekinalp, s. 211; Öztan, s. 886; İmregün, s. 105; Kıran, s. 83; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 841.

317 Poroy / Tekinalp, s. 211; Öztan, s. 886; Kıran, s. 84; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 841.

318 Domaniç, s. 398; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 842.

319 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 842 - 843.

320 Domaniç, s. 398; Öztan, s. 886; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 843.

(3). Müracaat Borçlularının Birbirlerine Karşı Açacakları Davalarda

Müracaat borçlularının birbirlerine karşı açacakları davalarda zamanaşımı süresi TTK. m. 661/3 şöyle düzenlenmiştir:"*Bir cirantanın başka cirantalarla keşideci aleyhine açacağı davalar, cirantanın poliçeyi ödediği veya poliçenin dava yolu ile kendisine karşı dermeyan edildiği tarihten itibaren altı ay geçmekle müruruzamana uğrar*". Kanun metninde yer verilmemiş olmasına rağmen müracaat borçluları lehine aval verenler ile bunların yerine araya girip kabul eden ve ödeyenlere karşı da altı aylık süre uygulanır[321]. Kanun hükmünde öngörülen zamanaşımının herkes için aynı olan, objektif bir başlangıcı yoktur; müracaat borçlularının hareketlerine bağlı olarak farklılık gösterecek sübjektif bir başlangıcı vardır[322].

Zamanaşımının başlangıcı iki farklı şekilde düzenlenmiştir. İlki müracaat borçlusunun poliçe bedelini ödediği andır. Ödeme gününden başlayan sürenin hesabında ödeme günü hesaba katılmaz. Ödeme kavramının içine takas, borcun nakli, hibe gibi alacaklının tatmin edildiği diğer haller de girmektedir[323]. Senedin cirantanın eline hibe yoluyla bedelsiz olarak geçtiği hallerde; zamanaşımı iktisap tarihinden itibaren başlayacaktır[324]. Bu durumda zamanaşımın başlaması için bir görüşe göre; senedin iadesi şart değildir[325]. Senedi geri almadan ödeyen müracaat borçlusunun müracaat hakkını kullanırken zorluklarla karşılaşabilir, bu yüzden senedi geri alarak ödemesi faydalı olacaktır. Ödemenin ispat edilmesi şartıyla zamanaşımının başlaması için senedin iadesine gerek yoktur; çünkü kanunun

---

321 Domaniç, s.399; Öztan, s. 887; Karayalçın, s. 252; Kıran, s. 84; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 845.

322 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 845.

323 Arslanlı, s. 157; Öztan, s. 887; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 846; Karayalçın, s. 253; Kıran, s.85; Doğanay, s. 2026; Eriş, Şerh, s. 542.

324 Arslanlı, s. 157.

325 Karayalçın, s. 253; Öztan, s. 887.

lafzında senedin iadesinden değil, poliçe bedelinin ödenmesinden itibaren zamanaşımı süresinin başlayacağı açıklanmıştır[326].

Diğer görüşe göre ise; zamanaşımın başlaması için sadece ödemenin yapılmış olması yeterli değildir. Senedi ödeyen müracaat borçlusunun diğer sorumlulara başvurabilmesi için senedin iadesi gerekir. Kanun metninde iadeden bahsedilmemiş olmasının doğrudur. Fakat senet iade edilmeden kıymetli evrak hukuku bakımından sonuç alınamaz. Ayrıca hak ile senet ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Bu sebeplerle zamanaşımı süresi, senedin aide edilmesi anında başlamalıdır[327].

İkinci olarak zamanaşımı, poliçenin dava yoluyla müracaat borçlularından talep edilmesiyle başlar. Dava mahkemede veya hakem huzurunda açılabilir[328]. Zamanaşımı dava dilekçesinin mahkeme kalemine verildiği tarihte değil, davanın davalıya tebliğ edildiği tarihte başlar[329]. Zamanaşımının dava dilekçesinin tebliğinden itibaren işlemeye başlaması halinde, kendisine karşı dava açılan müracaat borçlusu diğer borçlulara karşı başvuru hakkını kullanabilmesi için ya onlara karşı dava açmak ya da açılan davayı onlara ihbar etmek zorundadır. Bu sebeple aynı konu hakkında birden fazla dava açılması ve masraf yapılması gerekecektir. Doktrinde; oluşacak bu sakıncalı durumun, zamanaşımı süresinin davanın kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlatılması halinde giderileceği ileri sürülmüştür[330]. Karşı görüşe göre ise; kanun lafzının bu yorumu yapmaya müsait değildir ve zamanaşımını kesen muamelelerin birkaç kez yapılması zorunluluğu poliçe borçlusunun ödemeyi zamanında yapmasını sağlayamaya yönelik dolaylı bir tedbir olmaktadır[331].

---

326 Karayalçın, s.253; Öztan, s. 887. Ayrıca zamanaşımının başlaması için senedin iadesinin aranması halinde; müracaat borçlusu senedi mahsustan geri almadan ödeme yapabilir ve zamanaşımının başlamasını dilediği kadar uzatma imkanına sahip olabilir (a.g.e., s. 887).

327 Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 847.

328 Poroy / Tekinalp, s. 211; Tekil, s. 152 dpn. 147; Ertekin / Karakaş, s. 406.

329 Domaniç, s. 400; Kınacıoğlu, s. 227; Kıran, s. 84.

330 Domaniç, s. 401; Kıran, s. 84; Ünal TEKİNALP / Ersin ÇAMOĞLU, **Açılamalı, Notlu ve Karşılaştırmalı Türk Ticaret Kanunu ve Ticari Mevzuat**, Genişletilmiş 10. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2000, TTK. m. 661'in altındaki not, s 261.

331 Karayalçın, s. 253; Öztan, s. 888; Tekil, s. 152 dpn. 145; Yıldız, Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı, s. 850.

Dava açılması kavramının içine; müracaat borçlusu lehine olan adli işlemler; başka bir ifadeyle TTK. m. 622'de sayılan dava açmak, takip talebinde bulunmak, davanın ihbar edilmesi, alacağın iflas masasına yazdırılması halleri de girmektedir[332].

Müracaat borçlularının birbirlerine karşı açacakları davalar için öngörülen altı aylık zamanaşımı süresinin ne kadar süre içinde kullanılacağı yönünde TTK.'da genel bir hüküm bulunmamaktadır. Doktrinde bir fikre göre; müracaat borçluların birbirlerine karşı açacakları davalar kabul eden muhatap için öngörülen üç yıllık zamanaşımı süresi içinde açılmalıdır. Zira, esas borçlunun ödemek zorunda olmadığı poliçeyi, müracaat borçlusunun da ödemek yükümlülüğü yoktur. Üç yıllık süre dolduktan sonra müracaat borçlusuna yapılacak ödeme talebi zamanaşımı sebebiyle reddedilmelidir. Çünkü müracaat borçlusu senet bedelini ödemesi halinde artık asıl borçlu olan muhataba başvuramayacaktır[333].

Bu konuda ileri sürülen diğer fikre göre ise; TTK. m.661/3 uyarınca cirantaların birbirlerine veya keşideciye karşı sahip oldukları haklar ödeme ya da dava açılması tarihinden itibaren altı ay ve her halde on yıl geçmekle zamanaşımına uğramalıdır[334]. Çünkü TTK.'da kambiyo senetlerinden doğan talepler için genel bir zamanaşımı süresi öngörülmemiştir[335]. Bu konuda kanun boşluğu bulunmaktadır. Bu boşluk TTK. m. 1'ın yollamasıyla Borçlar Kanunu madde 125 ile doldurulmalıdır. Kabul etmiş muhataba karşı açılacak davalar hakkındaki üç yıllık süre, sadece muhataba yönelen talepler içindir. Müracaat borçlularının birbirlerine açacakları

---

332 Poroy / Tekinalp, s. 211; Öztan, s. 888; Domaniç, s. 400; Karayalçın, s. 253; Doğanay, s. 2027; Tekil, s. 152 dpn. 145; İmregün, s. 105; Kıran, s. 85; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 340 dpn. 18; Şimşek, s. 133.

333 Öztan, s. 883.

334 Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 341 – 345; 11. HD.'nin 7.3.1978 gün, E.584, K.982 sayılı kararı: "*...TTK. 661. maddede öngörülen 3 yıllık zamanaşımı senet borçlusu ile senet hamili arasında uygulama olanağı vardır. Olayda ise müşterek borçlulardan her birinin yaptığı ödemeden dolayı diğerine rücu etmesi sözkonusu olup davada, 8.6.1972 günlü ihbarnameye dayandığından sözü edilen maddedeki 3 yıllık zamanaşımı uygulanmaz. Bu durumda BK.nun ve 146. maddeleri gereğince taraflar arasındaki hukuki ilişki 10 yıllık zamanaşımına tabi olduğu...*" (Ertekin / Karataş, s. 418 - 419).

335 BK. m. 60, 61; TTK. m. 62, 173, 309 ve 335'de yer alan zamanaşımı süreleri için üst sınır olarak genel bir zamanaşımı süresi düzenlenmiştir (Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 339 dpn. 16).

davalar veya senedin kabul edilmemesi halinde keşideciye karşı açılacak davalarla ilgili zamanaşımı süreleriyle ilgisi yoktur. Asıl borçlu olan muhatabın poliçe bedelini ödemek yükümlülüğünden kurtulduğu durumlar da diğer poliçe borçlularının ödeme yükümlülüğü devam edebilir. Ayrıca üç yıllık zamanaşımı sebebiyle kabul etmiş muhataba karşı dava açılamasa bile müracaat borçlusu kendisine yönelen talebi yerine getirip TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açarak ödediğini muhataptan alabilir. On yıllık sürenin başlangıcı vade tarihidir[336].

b. Bonoda Zamanaşımı Süreleri

TTK. m. 690'nın yollamasıyla poliçeyle ilgili zamanaşımı süreleri (TTK. m. 661 - 663) bonoya da uygulanır. Buradaki zamanaşımı süreleri; bono ile poliçe arasındaki mahiyet farkından dolayı bazı özellikler göstermektedir. Şöyle ki; bonoyu tanzim eden kişi poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi sorumludur (TTK. m. 691/1).

Bononun asıl borçlusu olan düzenleyene karşı açılacak davalar, vadeden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresine tabidir[337]. Düzenleyen lehine aval verene karşı açılacak davalarda da üç yıllık zamanaşımı süresi geçerlidir[338]. Görüldükten belli bir müddet sonra ödenecek bonolar, TTK. m. 605 gereği tanzim tarihinden itibaren bir yıl içinde bonoyu düzenleyene ibraz edilmelidir. Bonoda "kabul" söz konusu olmadığından bu ibraz vadenin belirlenmesi açısından önem taşır. İbraz edilen bonoya görüldüğüne dair tanzim eden tarafından, tarih ve imza atılarak bir şerh düşülmelidir. Eğer bonoyu düzenleyen böyle bir kayıt düşmekten kaçınırsa bunun bir protestoyla tespit edilmesi gerekir (TTK. m. 607/2). Aksi takdirde, bononun ibraz süresinin son günü ibraz edildiği varsayılarak vade hesaplanır[339].

TTK m. 661/2'deki "Hamilin; cirantalar ile keşideci karşı açacağı davalar..." tarzındaki düzenlemesini "Hamilin cirantalara karşı açacağı davalar"

---

336 Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 342.

337 İİD.nin 15.6.1967 gün, E.5915, K.6043 sayılı kararı: "*Bir bonoyu keşide eden kişi tıpkı bir poliçeyi kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan (TK.691), hakkında 661. maddeye göre üç yıllık zamanaşımı süresi caridir*" (Moroğlu, s. 576).

338 Kıran, s. 85.

339 Poroy / Tekinalp, s. 234; Öztan, s. 1015.

şeklinde anlamak gerekir[340]. Bu sebeple keşideciye karşı olan bir yıllık başvuru süresi, bonoda düzenleyen kabul etmiş muhatap gibi asıl borçlu olduğundan, uygulama alanı bulamayacak ve bonoyu düzenleyene karşı bir yıl yerine üç yıllık zamanaşımı süresi söz konusu olacaktır[341]. Hamilin, cirantalar ile onların yerine aval verenlere karşı açacağı davalar zamanında keşide edilen protesto tarihinden veya bonoda protestodan muafiyet kaydı varsa, vadenin bittiği tarihten itibaren bir yıl sonra zamanaşımına uğrar[342].

Aynı şekilde TTK. m. 661/3'de yer alan " *Bir cirantanın başka cirantalarla keşideci aleyhine açacağı davalar...*" ifadesinden keşideci tabiri çıkartılmalıdır. Bono tutarını ödeyen cirantanın kendinden önce gelen cirantalara ve lehtara karşı açacağı davalar altı aylık zamanaşımı süresine tabidir[343]. Buna karşılık ilk ciranta olan lehtarın, bonoyu düzenleyene karşı üç yıllık zamanaşımı süresi içinde dava açması gerekir[344].

c. Çekte Zamanaşımı Süreleri

Çekte zamanaşımı süreleri TTK. m. 726'da şöyle düzenlenmiştir: "*Hamilin; cirantalarla, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu müracaat hakları ibraz müddetinin bitiminden itibaren altı ay geçmekle müruruzamana uğrar.*

Çek borçlularından birinin diğerine karşı haiz olduğu müracaat hakları bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı dermeyan edildiği tarihten itibaren altı ay geçmekle müruruzamana uğrar". Burada poliçede olduğu gibi; hamile, muhataba karşı bir kambiyo davası açma hakkı verilmemiştir. Bunun nedeni, çeki keşide eden ile muhatap arasındaki ilişkinin çek hukuku dışında kalmasıdır[345].

---

340 Öztan, s. 1022.

341 İmregün, s. 117.

342 Öztan, s. 1022; Kıran, s. 85.

343 Öztan, s. 1022; Kıran, s. 85.

344 Öztan, s. 1022.

345 Poroy / Tekinalp, s. 272; Kıran, s. 87; Göle, s. 183; Reisoğlu, Çek, s. 356; Eriş, Çek2003, s.291.

Çekte zamanaşımının söz konusu olması için öncelikle müracaat hakkının kaybedilmemiş olması gerekir. Hamil ibraz süreleri içinde çeki ibraz etmemiş veya ibraz etmiş olmasına rağmen bu durumu tespit edecek işlemleri yapmamışsa keşideciye ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder. Müracaat hakkının kaybı halinde zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması söz konusu değildir[346].

Çek hamilinin, keşideci, ciranta ve avalistlere karşı açacağı davalar, çekin ibraz süresinin bittim tarihinden itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrar. Çekin ibraz edildiği tarih ile karşılığının bulunmadığı hususunun tespit edildiği tarih zamanaşımının başlaması açısından dikkate alınmazlar.[347].

İleri tarihli çeklerde de zamanaşımı süresi, çek üzerinde yazılı keşide gününe göre hesap edilecek ibraz süresinin bittiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır[348]. Buna karşılık doktrinde ileri sürülen bir fikre göre; her ne kadar çeklerde zamanaşımı süresi keşide günü esas alınarak ibraz süresinin bittiği tarihte başlayacaksa da bunun sebebi çeklere başka tarih konulmasının yasak olmasıdır. Ayrıca vadeli çek keşidesini engellemek ve çekin ödeme vasıtası olmasını pekiştirmek için zamanaşımını çekin fiilen ibraz edildiği tarihte başlatmak yaralı olacaktır.[349]

---

346 Poroy / Tekinalp, s. 273; Öztan, s. 1360; Tekil, s. 216; Eriş, Çek2004, s. 330 - 331.

347 Eriş, Çek2004, s. 331; 12. HD.nin 23.9.1997 gün, E.8841, K.9111 sayılı kararı: "... *TTK' nın 726'ncı maddesi ise; hamilin müracaat haklarının çekin ibraz müddetinin bitiminden itibaren altı ay geçmekle zamanaşımına uğrayacağı öngörüldüğünden, çekin bankaya ibraz tarihinin zamanaşımı süresinin başlangıcı olarak tayini doğru değildir...*" (Eriş, Çek2003, s. 296 - 297).

348 Poroy / Tekinalp, s. 273; Öztan, s. 1361; Reisoğlu, Çek, s. 356; Haluk TANDOĞAN, "Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardığı Sorunlar", **Batider**, C.XI, S.2, s. 84; 11. HD.'nin 25.3.1997 gün, E.2899, K.3661 sayılı kararı: "*TTK. nun 726. maddesi hükmüne göre, "hamilin keşideci ve diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu müracaat hakları ibraz müddetinin bitiminden itibaren 6 ay geçmekle müruruzamana uğrar" Somut olayda çekin keşide tarihi 6.04.1996 olup 10 günlük ibraz süresinin ilavesi ile bu süre 16.10.1996 tarihinde sona ermektedir. İcra takibi 5.10.1996 tarihinde yapıldığına göre ibraz müddetinin bittiği tarih itibariyle zamanaşımı süresi dolmamıştır. Çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmiş olması yasanın açık hükmü karşısında duruma etkili değildir.*" (YKD, C.23, S.6, s. 939).

349 Kıran, s. 89; Yaşar KORU, **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 93. Yaşar Koru, bu konudaki görüşlerini 11. HD.'nin 25.3.1997 gün, E.2899, K.3661 sayılı kararına yazdığı karşı oy yazısında şu şekilde açıklamıştır: "*Takip konusu çekte keşide tarihi 6.4.1996 olarak gösterilmiştir. İbraz tarihi ise 11.3.1996'dır. Yani keşide tarihi olarak gösterilen tarihten önceki bir tarihtir. Çek muhatap bankaya ibraz edilmiş, tedavüle çıkmıştır. O*

Çekte ibraz süresinin son günü resmi tatile rast gelirse TTK. m.728/2'ye göre ibraz ve protesto işlemleri tatili takip eden iş gününe uzayacağından, zamanaşımının başlangıcının da tatili takip eden gün olması gerektiği ileri sürülmektedir[350].

Hamilin müracaatı üzerine çeki ödeyen veya çeki ödemesi amacıyla kendisine karşı dava açılan cirantalarla ile avalistlerin, diğer çek borçlularına karşı kullanacağı müracaat hakkı hamilin çeki ödediği veya dava yoluyla ile kendisinden talep edildiği tarihten itibaren altı ay geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Dava açılması ifadesine müracaat borçlusunun yapacağı icra işlemleri de dahildir ve zamanaşımı süresi dava dilekçesinin veya icra takibinin müracaat borçlusuna tebliği tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır[351].

Çek borçlularından birinin diğerine karşı haiz olduğu müracaat hakkı, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya dava yoluyla ile kendisine başvurulduğu tarihten itibaren altı ay ve her halde on yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Altı aylık zamanaşımı süresi TTK.'da belirtilmemiş olmasına rağmen TTK. m. 1'in yollamasıyla Borçlar Kanunu m. 125'deki on yıllık genel zamanaşımı süresi içinde kullanılmalıdır. On yıllık sürenin başlangıcı olarak da çekteki ibraz sürelerinin bittim tarihi kabul edilmelidir[352].

---

halde, çekte keşide tarihi olarak gösterilen 6.4.1996 tarihi gerçeği yansıtmamakta ve çekin daha önce keşide edildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çek üzerindeki bu tarihin artık, ibraz süresi ve zamanaşımının hesabında esas alınması mümkün değildir. Aksi görüşün benimsenmesi, çeklerde vadeyi kabul etmek anlamına gelir. Çeklerde ise vade olamaz. TTK.'nun 707. maddesinin "çek görüldüğünde ödenir buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek, ibraz günü ödenir" şeklindeki hükmü çeklerde vade olamayacağını açıkca vurgulamaktadır.

İbraz tarihinden sonraki bir tarihi taşıyan ve gerçek keşide gününü göstermeyen tarihin, zamanaşımı süresinin tayininde esas alınması, TTK.'nun 6. maddesinin, "kanunda aksine hüküm olmadıkça ticari hükümler koyan kanunlarla tayin olunan müruruzaman müddetleri mukavele ile değiştirilemez" emredici nitelikteki hükmüne de aykırılık teşkil eder.

Bir yandan çeki ibraz ederek alacağı istemek ve tahsil etmek hakkını kazanacaksınız yani alacak muaccel hale gelecek, diğer yandan ise ibraz süresi ve zamanaşımını işletmeye başlatmayacaksınız. Bu bir çelişkidir. Yasa, çelişkiyi himaye eder şekilde yorumlanamaz ve çeklerde vade kabul edilemez..." (YKD, C.23, S.6, s. 939).

350 Kıran, s. 88.

351 Domaniç, s. 853.

352 Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 345 dpn. 31; ayrıca bkz.: ikinci bölüm II B 2 a (3).

3. ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

a. Genel Olarak

Zamanaşımının kesilmesi kanunlarda gösterilen sebeplerin gerçekleşmesiyle bu sebeplerin ortaya çıkma tarihine kadar işlemiş olan zamanaşımı sürelerinin hükümden düşmesi ve söz konusu zamanaşımı sürelerinin yeniden işlemeye başlamasıdır[353]. Zamanaşımının kesilmesiyle hamil, senedin asıl borçlusu veya müracaat borçlularına karşı kambiyo hukuku kurallarına göre başvurma imkanına kesilip yeniden işlemeye başlayan zamanaşımı süresincende sahip olacaktır. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme talebi, kesilip yeniden işleyecek olan zamanaşımı süresinin geçmesinden sonra kullanılabilir.

Ticaret Kanununda zamanaşımını kesen sebepler poliçeyle ilgili hükümler arasında yer almasına (TTK. m. 662) rağmen TTK. m. 690 ve 730/18 yollamasıyla gereği bono ve çekte de uygulanırlar. Kambiyo senetlerinde zamanaşımının kesilmesi sebepleri TTK. m. 662'de şu şekilde düzenlenmiştir: "*Müruruzaman; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi sebepleriyle kesilir*". TTK. m. 662 zamanaşımının kesilmesi sebeplerini gösteren özel bir hüküm olduğundan genel hükümlerin (BK. m.133,134,135) uygulanması söz konusu değildir[354] ve bu sebepler sınırlı olarak sayılmıştır[355].

Zamanaşımını kesen sebepler; Borçlar Kanunu'nda alacaklının ve borçlunun yaptığı fiillere göre ayrı ayrı belirtilmişken (BK. m. 133), Ticaret

---

353 Domaniç, s. 410.

354 Poroy / Tekinalp, s. 211 - 212; Öztan, s. 889; Karayalçın, s. 256; Kınacıoğlu, s. 227; Tekil, s. 152; Şimşek, s. 140; Yavuz OKÇUOĞLU, "Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Dava Açmasıyla Zamanaşımı Kesilir mi?", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu III**, Ankara, 1986, s. 9.

355 Poroy / Tekinalp, s. 212; Domaniç, s. 410; Öztan, s. 889; Karayalçın, s. 256; Kınacıoğlu, s. 227; İmregün, s. 105; Tekil, s. 152; Eriş, Şerh, s. 552; Okçuoğlu, s. 9; 12. HD.'nin 25.2.2000 gün, E.644, K.3079 sayılı kararı: "*...TTK'nın 662. maddesinde zamanaşımını kesen sebepler "dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya iflas masasına bildirilmesi" şeklinde sınırlı olarak sayılmıştır. Ticari işlemlerin özellikleri itibari ile TTK. da daha kısa süreli zamanaşımı süreleri belirlenmiş olup BK. daki düzenlemelerin somut olayda uygulama yeri bulunmamaktadır...*" (YKD. C.26, S.6, s. 897 - 898).

Kanunu'nda (TTK. m. 662) böyle bir ayrım yapılmamıştır[356]. Borçlar Kanunu'nda borçlunun yaptığı fiiller olarak sayılan, borçlunun borcunu ikrar etmesi, hususiyle faiz veya mahsuben bir miktar para veya rehin yahut kefil verdiği haller (BK. m. 133/1) kambiyo senetleri bakımından zamanaşımını kesmez[357].

b. Zamanaşımının Kesildiği Haller

(1). Dava Açılması

Dava hakim veya hakem önünde açılabilir[358]. Zamanaşımının kesilmesi için davanın; dava ehliyetine sahip bir şahıs tarafından, kambiyo senetlerine ilişkin bir talep dolayısıyla yetkili mahkeme veya hakem huzurunda ve usulüne uygun bir şekilde açılması gerekir[359]. Açılan dava, usul hatalarından yani mahkemenin yetkisiz veya görevsiz olması sebebiyle reddedilirse ve bu arada zamanaşımı süresi dolarsa, dava açılması ve zamanaşımı kesmesi için altmış günlük ek süre verilir (BK. m. 137)[360].

Davanın açılma zamanı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Kurulu'nun 6.2.1984 gün E.83/7 K.84/3 sayılı kararında[361] şu şekilde açıklanmıştır:"*...harca tabi olmayan davalarda, hakimin dava dilekçesini havale tarihinde; harca tabi davalarda ise, harcın ödendiği tarihte açılmış sayılacağını; ancak dava dilekçesinin, ilgilisi tarafından daha sonraki bir tarihte mahkeme kalemine verildiğinin kalemce*

---

356 Kınacıoğlu, s. 227.

357 Domaniç, s. 410; Karayalçın, s. 256; Kınacıoğlu, s. 228; Eriş, Şerh, s. 552; 12. HD.'nin 29.12.1979 gün, E.6964, K.8957 sayılı kararı:"*...TTK.nun 662. maddesinin hükmüne göre kambiyo hukukunda kısmi tediye zamanaşımını kesen sebeplerden olmadığı cihetle bu özel hüküm yönünden Borçlar Kanununun 133. maddesinin 1. bendi hükmü uygulanmaz...*" (YKD., C.3, S.3, s. 390); 12. HD.'nin 13.3.1986 gün, E.9294, K.2778 (Eriş, Şerh, s. 554).

358 Poroy / Tekinalp, s. 212; Domaniç, s. 410; Öztan, s. 890; Karayalçın, s. 256; Kınacıoğlu, s. 227; Şimşek, s. 141; Doğanay, s. 2028.

359 Domaniç, s. 412; Öztan, s. 890; Kınacıoğlu, s. 226.

360 Domaniç, s. 412. Davanın usul yönünden reddedilmesi halinde ek süre verilmesi konusu için bkz.: Tutumlu, s. 263 - 265.

361 RG. 19.3.1984, S.18346.

belgelendirilmiş olması halinde, davanın o tarihte açılacağının kabulü gerekir". Zamanaşımı da harcın ödendiği tarihte kesilmiş olur[362].

Açılmış davaya kambiyo senetlerine dayanarak müdahale etmenin de zamanaşımının kesen bir dava mahiyetinde olduğu kabul edilmektedir[363]. Alacaklının borçlu tarafından açılan senedin iptali davasına, karşılık dava açması halinde de zamanaşımı kesilir[364]. Ancak savcılıkça ceza davası açılması halinde zamanaşımı kesilmez[365]. Ayrıca ihtiyati tedbir[366], ihtiyati haciz[367], ödeme yasağı[368], delil tespiti, adli yardım ve idari birimlere başvurulması[369] taleplerine ilişkin davalar, zamanaşımını kesmez[370].

Doktrinde borçlunun açacağı borçtan kurtulma veya menfi tespit davasının zamanaşımını kesip kesmeyeceği hususunda tartışma vardır. Bir fikre göre; TTK. m. 662'deki zamanaşımını kesen sebeplerin alacaklının fiilleri olması sebebiyle borçlunun kendinden kaynaklanan fiilleriyle zamanaşımının kesilmemesi gerekir[371]. Diğer fikre göre ise; TTK. m. 662'de sadece "dava açılması" ifadesinin kullanıldığını, Borçlar Kanunu madde 133/2'deki gibi davanın alacaklı tarafından

---

362 Öztan, s. 892.

363 Domaniç, s. 413; Şimşek, s. 143. Ayrıca Öztan; ceza mahkemesi nezdinde başlamış bir davaya müdahil sıfatıyla katılmanın da duruma göre zamanaşımını kesebileceğini belirtmektedir (Öztan, s. 890). 11. HD.'nin 26.5.1991 gün, E.423, K.1559 (Ertekin / Karataş, s. 436 - 437).

364 Domaniç, s.413; İİD.'nin 13.11.1950 gün, E.2900, K.5098; İİD.'nin 20.2.1958 gün, E.1025, K.976; İİD.'nin 28.12.1693 gün, E.13209, K.13979; İİD.'nin 14.12.1964 gün, E.14204, K.14547 (Gözübüyük, s. 606 - 612).

365 Öztan, s. 890; 12. HD.'nin 4.3.1992 gün, E.1863, K.2451 (Eriş, Çek, s. 165).

366 12. HD.'nin 16.3.2001 gün, E.3208, K.4506 sayılı kararı: "*Takip dayanağı bononun, vade tarihi 25.8.1994 olup, 28.5.1997 tarihinde mahkeme 1997/459 sayılı kararıyla "senedin icra takibine konu edilmemesi ve üçüncü kişilere ciro edilmemesi" şeklinde tedbir kararı verildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, alacaklının senedi icra takibine koymasında fiili imkansızlık bulunduğundan, zamanaşımı süresi belirtilen tarihte kesilmiştir...*" (Eriş, Çek2003, s. 303); Eriş, bu kararı eleştirerek; mahkemelerce bu şekilde karar verilmemesi gerektiğini,çünkü bu tür tedbir kararlarının hak sahiplerinin dava ve icra takip haklarını önlediğini ve kötü niyetli borçluları cesaretlendirdiğini belirtmektedir (Eriş, Çek2003, s. 304 dpn. 24).

367 12. HD.'nin 12.6.2000 gün, E.9295, K.9741 ve 12. HD.'nin 21.9.2000 gün, E11527, K.9741 (Eriş, Çek2003, s. 302 - 303).

368 11. HD.'nin 29.12.1977 gün, E.5787, K.5946 (Ertekin / Karataş, s. 435).

369 12. HD.'nin 26.6.2001 gün, .E.10470, K.11510 sayılı kararı:"*...TTK'nın 662'nci maddesinde, zamanaşımının hangi hallerde kesileceği açıklanmış olup, tetkik merci nezdinde yapılan itiraz ve şikayet başvurusu zamanaşımını kesmeyeceği...*" (Eriş, Çek2003, s. 304).

370 Domaniç, s. 412; Öztan, s. 890; Kınacıoğlu, s. 227; Bozgeyik, s. 183.

371 Öztan, s. 891; Karayalçın, s. 256; Doğanay, s. 2031; Gözübüyük, s. 606 - 613.

açılması veya defi hakkının kullanılması sebeplerine TTK. m. 662'de yer verilmediğini bu sebeple borçlunun açacağı davanın da zamanaşımını keseceği ileri sürülmüştür[372].

Bu konuda Yargıtay'ın verdiği kararlar çelişkilidir. Yargıtay bazı kararlarında[373] borçlunun açtığı davanın zamanaşımını kesmeyeceğine hükmederken; son yıllarda verdiği diğer kararlarında[374] açılan davanın zamanaşımını keseceğine hükmetmektedir[375].

Borçlu hileli ve oyalayıcı davranışları yüzünden, zamanaşımının geçirilmesine sebebiyet vermişse, Medeni Kanunu 2. maddesi uyarınca zamanaşımı def'inde bulunma hakkını kaybeder[376]. Mahkeme, borçlunun zamanaşımı savunmasında bulunurken hakkını kötüye kullanıp kullanmadığını resen nazara almalıdır[377].

---

372 Poroy / Tekinalp, s. 212; Domaniç, s. 413; Kınacıoğlu, s. 227; Eriş, Şerh, s. 552; Okçuoğlu, s. 1 vd.

373 İİD.'nin 13.11.1950 gün, E.2900, K.5098; İİD.'nin 20.2.1958 gün, E.1025, K.976; İİD.'nin 28.12.1693 gün, E.13209, K.13979; İİD.'nin 14.12.1964 gün, E.14204, K.14547 (Gözübüyük, s. 606 - 612).

374 HGK.'nun 22.2.1984 gün, E.81/11-716, K.84/141 sayılı kararı: "*...Borçlar Yasasının 133. maddesine nazaran özel nitelikte bulunan Türk Ticaret Kanununun 662. maddesi, poliçe ve bonolara uygulanan zamanaşımının hangi sebeplerle kesileceğini sınırlı bir şekilde açıklanmıştır. Bu sebeplerden biri de dava açılmasıdır. Gerçi, alacaklının açacağı davanın anılan maddedeki zamanaşımını keseceği görüş ayrılığı mevcut değil ise de, borçlunun açacağı bir davanın zamanaşımını kesip kesmeyeceği konusunda bir görüş birliği mevcut değildir. Anılan maddede mücerret dava açılmasından söz edildiğine ve bu davanın kimin tarafından açılacak bir dava olduğu açıklık bulunmadığına ve esasen borçlu tarafından açılan davada, alacaklı durumundaki davalı, asıl iddiasını def'i yolu ile ileri sürüldüğüne göre, borçlu tarafından alacaklı aleyhine açılan bir davanın da bu nedenle zamanaşımını kesmesi mümkündür.*" (YKD. C.10, S.8, s. 1155); HGK.'nun 20.10.1996 gün, E.12-654, K.805 (Moroğlu, s. 552); 12. HD.'nin 19.2.1997 gün, E.1162, K.1528 (Eriş, Çek2003, s. 295 - 296); 12. HD.'nin 8.7.2002 gün, E.14465, K.14789 (Eriş, Çek2003, s. 306).

375 Poroy / Tekinalp, davalının açacağı menfi tespit davasının zamanaşımını keseceğini, 12. HD.'nin 23.3.1998, E.2918, K.3430 sayılı kararını da örnek göstererek, Yargıtay'ın kökleşmiş içtihadının bu yönde olduğunu belirtmektedir (Poroy / Tekinalp, s. 212 dpn. 223).

376 Zamanaşımı savunmasında hakkın kötüye kullanılması konusunda bkz.: Tutumlu, s.210 - 213.

377 Öztan, s. 891.

(2). Davanın İhbarı

Bir kimsenin davanın açılmış ve görülmekte olduğunu ilgililere bildirmesine, "davanın ihbarı" denir[378]. Davanın ihbarı, kendisine dava açılan kişinin davayı kaybetmesi halinde üçüncü kişiye karşı rücu hakkına sahip olduğu durumlarda, onların davaya müdahalesini temin etmek amacıyla mahkeme veya noter marifetiyle yapılır[379]. Davanın ihbarı ile zamanaşımının kesilmesi için kendisine ihbar yapılan kişinin davaya katılması gerekli değildir[380].

(3). Takip Talebinde Bulunulması

Alacaklının, kambiyo senetlerinden doğan alacağını icra dairesine başvurarak cebri icra yoluyla tahsilini istemesine "*takip talebinde bulunulması*" denir[381]. Takip talebi, haciz veya iflas ve yahut rehnin paraya çevrilmesi yoluyla yapılabilir[382]. Takibin kambiyo senetlerine özgü yolla yapılmayıp, genel haciz yoluyla yapılması halinde de zamanaşımı kesilir[383].

Takip talebinin yetkisiz bir icra dairesine yapılması halinde de zamanaşımı kesilir[384]. Ayrıca takip talebinin zamanaşımını kesmesi için senedin aslının veya tasdikli suretinin talebe eklenmesi gerekir[385]. Takip, icra tetkik merciince iptal edilmedikçe zamanaşımını kesmeye devam eder[386]. Takibin işlemden kaldırıldığı tarih ile yenilendiği tarih arasında zamanaşımı süresinden uzun bir süre geçerse, borçlunun borcu zamanaşımına uğramış olur[387].

---

378 Kınacıoğlu, s. 228.

379 Öztan, s. 895; Kınacıoğlu, s. 228; Şimşek, s. 145.

380 Öztan, s. 895; Bozgeyik, s. 184.

381 Domaniç, s. 414; Öztan, s. 892; Kınacıoğlu, s. 228; 11. HD.'nin 24.2.1975 gün, E.4888, K.1242 sayılı kararı:"*TTK.nun 662 nci maddesi gereğince zamanaşımı, takip talebinde bulunulması sebebiyle de kesilir...*" (Eriş, Şerh, s. 553).

382 Domaniç, s. 414; Kınacıoğlu, s. 228; Bozgeyik, s. 184.

383 Öztan, s. 893. 12. HD.'nin 1.2.1978 gün, E.810, K.800 (Gürbüz, s. 385).

384 Öztan, s. 893; Karayalçın, s. 256 dpn. 30; Kınacıoğlu, s. 228.

385 Öztan, s. 893.

386 TD.'nin 11.6.1968, E.66/4840, K.68/3646 (Doğanay, s. 2029 dpn. 41).

387 Şimşek, s.145. 12. HD.'nin 10.4.1996 gün, E.4185, K.5011 sayılı kararı: "*Takip talebinde bulunulması ile zamanaşımı kesileceğinden, takip talebi tarihi ile, ödeme emri çıkartılmasının*

İhtiyati haciz kararı alınıp, tatbik ettirilmiş olunsa bile; süresi içinde takip talebinde bulunulmaması durumunda zamanaşımı kesilmez[388].

(4) Alacağın İflas Masasına Bildirilmesi

İflasa tabi borçlu hakkındaki iflas kararı iflas idaresine bildirilir. İflas idaresi, alacaklıların alacaklarını basit tasfiyede yirmi gün ile iki ay, adi tasfiyede bir ay içinde iflas masasına kaydettirmeleri için ilanla davet eder. Süresi için masaya yazdırılan alacaklar hakkında zamanaşımı kesilir. Bu süreleri kaçırmış olan alacaklı, kambiyo senedinin tabi olduğu zamanaşımı süresi geçmemişse, iflasın tasfiyesinden önce alacağını masaya kaydettirmek suretiyle tahsil ve işleyen zamanaşımı süresini kesebilir. Ayrıca, tasfiyeden sonra fakat iflasın kapanmasından önce iflas idaresine başvurup, aciz vesikası alınması halinde de zamanaşımı kesilir[389].

c. Zamanaşımının Kesilmesinin Sonuçları

Kambiyo senetlerine ilişkin alacak hakkında işlemekte olan zamanaşımı süresinin kesilmesinin sonuçları TTK. m. 663'te şu şekilde düzenlenmiştir: "*Müruruzamanı kesen muamele her kim hakkında vaki olmuşsa ancak ona karşı hüküm eder.*

Müruruzaman kesilince, müddeti aynı olan yeni bir müruruzaman işlemeye başlar".

Zamanaşımı süresini kesen işlem kimin tarafından yapılmışsa, sadece onun hakkında hüküm ifade eder (TTK. m. 663/2)[390]. Bu durum, Borçlar Kanunu'ndaki düzenlemenin (BK. m. 134) aksinedir. Şöyle ki; genel hükümlere göre müteselsilen

---

istendiği tarih arasında zamanaşımının süresinin geçmiş olması halinde, takibin zamanaşımı sebebiyle iptaline karar verilmesi..." (Talih UYAR, **Gerekçeli – Notlu – İçtihatlı İcra ve İflas Kanunu**, C.IV, İzmir, 1997, s. 5090 - 5091).

388 Öztan, s. 894; Kınacıoğlu, s. 227; Şimşek, s. 145; Doğanay, s. 2029; 12. HD.nin 12.2.1973 gün, E.7/1482, K.1290 sayılı kararı: "*...Takip ya da davadan önce gelen ve onları hazırlayıcı nitelik gösteren (ihtiyati haciz) kararı ile zamanaşımı kesilmez...*" (Şimşek, s. 151); 12. HD.'nin 30.3.1978 gün, E.2708, K.2987 (YKD. 1978, S.12, s. 1991).

389 Domaniç, s. 419; Öztan, s. 894 - 895.

390 11. HD.'nin 24.5.2001 gün, E.8271, K.9141 (Eriş, Çek2003, s. 304); 12. HD.'nin 31.1.2002 gün, E.113, K.1930 (Eriş, Çek2003, s. 305); 12. HD.'nin 21.3.2002 gün, E.4640, K.5721 (Eriş, Çek2003, s. 305).

borçlu olan kimselerden biri hakkında zamanaşımı kesilirse, diğerleri hakkında da kesilmektedir. Ayrıca asıl borçluya karşı kesilen zamanaşımı, kefillere karşı da kesilir. Ticaret Kanunu'yla Borçlar Kanunu arasında böyle bir farklılığın oluşmasının sebebi ise, kambiyo senetlerinde imzaların bağımsızlığı ilkesidir (TTK. m. 589)[391]. Bu sebeple, kambiyo senetlerinde asıl borçlu hakkında zamanaşımının kesilmesi durumunda; senet için aval veren veya araya girerek kabul eden kimselere karşı zamanaşımı kesilmiş olmaz. Aval veren veya araya girerek kabul edenlere karşı da zamanaşımının kesilmesi isteniyorsa, onlar hakkında da zamanaşımını kesen muamelelerden birinin yapılması gerekmektedir[392].

TTK. m. 663/2'ye göre zamanaşımı kesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar[393]. Ancak kanun metninde zamanaşımının başlama anı gösterilmemiştir. Bu durumda zamanaşımı bir icra veya mahkeme işlemiyle kesilirse, zamanaşımı son usulü işlem tarihinden itibaren yeniden başlar[394]. Sebepsiz zenginleşme talebi yeniden işlemeye başlayan zamanaşımı süresinin dolmasına kadar kullanılamayacaktır. Hamil, yeniden işleyecek zamanaşımı süresi içinde de senetten doğan alacak hakkını hale elde edemezse, sebepsiz zenginleşme davası açma veya temel borç ilişkisine başvurma imkanlarını kullanabilir.

4. ZAMANAŞIMININ DURMASI

Kanunda belirtilen sebeplerin[395] gerçekleşmesi halinde işlemekte olan sürenin işlememesine zamanaşımının durması denilir. Zamanaşımı süresi,

---

391 Öztan, s. 896; Karayalçın, s. 257; Kınacıoğlu, s. 229; Eriş, Şerh, s. 556.

392 Öztan, s. 896; Kınacıoğlu, s. 229.

393 12. HD.'nin 25.2.1998 gün, E.1443, K.2168 sayılı kararı: "*...kanunun 663/2 maddesi gereğince zamanaşımı kesilince, son işlem tarihinden itibaren, müddeti aynı olan yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar...*" (Eriş, Çek2003, s. 299).

394 Öztan, s. 896 - 897; Şimşek, s. 144; 11. HD.'nin 24.12.1985 gün, E.6749, K.7273 (Moroğlu, s. 554).

395 Zamanaşımını durduran sebepler şunlardır: Velayet süresince çocukların ana ve babalarındaki alacakları (BK. m. 132/1), vesayet süresince vesayet altında bulunanların vasilerinde veya vesayet mahkemesi hakimlerinde bulunan alacakları (BK. m.132/2), nikah süresince eşler arasındaki alacaklarda (BK. m.132/3), hizmet sözleşmesi süresince hizmetçilerin işverende bulunan alacakları (BK. m.132/4), borçlunun alacak üzerinde intifa hakkına sahip olması, alacağın bir Türk mahkemesi önünde dava edilememesi. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Tutumlu, s. 237 - 244; Çelik, s. 75 - 78; Oğuzman / Öz, s. 455 - 458; Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop, s. 1048 - 1052.

zamanaşımını durduran sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren, kaldığı yerden işlemeye devam eder. Zamanaşımının durması hususunda TTK.'da özel hüküm öngörülmediğinden genel hükümler (BK. m. 132) uygulanır[396]. Zamanaşımı süresinin durması halinde hamil, kambiyo hukukuna göre başvuru hakkını kaybetmediğinden sebepsiz zenginleşme davası açması söz konusu olmaz. Ancak durma halinden ortadan kalkmasıyla işleyecek olan zamanaşımı süresinden sonra sebepsiz zenginleşme davası açılabilir.

5. KAMBİYO SENETİNE DAYANAN ALACAĞIN ZAMANAŞIMINA UĞRAMAMASI

Kural bütün alacakların zamanaşımına uğramasıdır; ancak bu kuralın istisnaları mevcuttur. Doktrinde, kambiyo senedine tabi alacağın bir taşınmaz rehni (MK. m. 864) ile temin edilmesi halinde zamanaşımına uğramayacağı belirtilmektedir[397]. Kambiyo senetlerinden doğan alacak taşınır rehni ile teminat altına alınması halinde ise zamanaşımı süresi işlemeye devam eder (BK. m. 138). Ancak bu durumda alacaklı, taşınır rehninden faydalanarak alacağını elde edebilir[398].

Kambiyo senetlerinden doğan alacakların zamanaşımına uğramayacağı ikinci durumsa, alacağın aciz vesikasına bağlanması halidir (İİK. m. 143/6). Bu durumun ortaya çıkması için kambiyo senetlerinden doğan alacağın cebri icra yoluyla takip edilmesi ve tahsil edilemeyen alacak tutarı için İcra ve İflas Kanunu'nun 105 ve 143. maddelerindeki belgelerden biriyle tespit ettirilmiş olması gerekir. Aciz vesikasına bağlı alacak sadece borçluya karşı zamanaşımına uğramaz. Alacaklı, borçlunun ölmesi durumunda, mirası kabul eden mirasçılara karşı mirasın intikal tarihinden itibaren bir yıl içinde harekete geçmeli, alacak hakkını talep etmelidir.

---

396 Poroy / Tekinalp, s. 213 Eriş, Şerh, s. 552; 11. HD.'nin 29.12.1977 gün, E.5787, K.5946 sayılı kararı: "*...Ayrıca TTK. nun 662, 663. maddeleri zamanaşımını kesen nedenleri sayılı ve sınırlı gösterilmiş olmakla beraber, zamanaşımının hangi hallerde duracağına dair bir hüküm ihtiva etmediğinden TTK. nun 1. maddesinin yaptığı yollama ile BK. nun 132. maddesi ticari senetler hakkında da uygulanabilir...*" (Ertekin / Karataş, s. 435).

397 Domaniç, s. 406; Karayalçın, s. 255.

398 Domaniç, s. 407.

Bu durumlarda kambiyo senedinde yeralan alacak hakkı zamanaşımına uğramadığından, sebepsiz zenginleşmenin şartlarının oluşması ve sebepsiz zenginleşme davasının açılması sözkonusu olmayacaktır.

IV. HAMİLİN ZARARA UĞRAMASI

Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için hamilin zarara uğraması şarttır [399]. Hamilin zararı, kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması, senedin ibraz edilmemesi veya gerekli protestonun düzenlenmemesi sebebiyle oluşmalıdır[400]. Hamilin zararı kambiyo hukukundan doğan talep hakkının kaybedilmesinden dolayı ortaya çıktığından, senet borçlularının veya hamilin kusurlu olması aranmaz[401]. Buradaki zarar tazminat hukukundaki zarar kavramından farklı, soyut bir zarardır. Zira zarar, bir malvarlığının eksilmesi şeklinde değil, malvarlıklarından senedin tahsil edilememesi sebebiyle meydana gelmektedir. Şöyle ki; hamilin temel ilişkiye dayanarak alacağını elde edebilecek olması veya senedin hamile ivazsız verilmiş bulunması zararın varlığını etkilememektedir. Hamilin zararı müracaat hakkının kaybı veya zamanaşımı nedeniyle kambiyo ilişkisi seviyesinde gerçekleşmiştir. Şöyle ki, hamilin kambiyo alacağını talep edememesine karşılık, bu alacak bir senet borçlusunun malvarlığında kambiyo hukukuna özgü bir 'zenginleşme' şeklinde durmaktadır[402].

Zararın varlığı için hamilin kambiyo senedini bir karşı değer vererek elde etmiş olması şart değildir[403]. Bundan dolayı hamilin temel borç ilişkisinde alacaklı

---

399 Öztan, s. 913; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 602.

400 Öztan, s. 913; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 602; Poroy/ Tekinalp s. 223; Kınacıoğlu s. 231; Özkan s. 524; Karayalçın s. 340. Fakat Karayalçın, zararın senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının kaybedilmesi halleri dışında başka sebeplerle de oluşabileceğini ileri sürmektedir. Örnek olarak şunları vermektedir: "*Kabul edilmemiş bir poliçenin kaybedilmesi, poliçedeki bir imzanın muteber olmaması halinde imzaları muteber olan diğer poliçe borçlularına müracaat edilebilir,müracaat borçlularının mevcut olmaması veya imzaların – keşideci dahil-muteber olmaması halinde hamil sadece muhataba karşı sebepsiz iktisap açabilir*" (a.g.e., s. 340 dpn. 22). Domaniç'de imzaların muteber olmaması durumunda hamilin zarara uğrayacağı ve sebepsiz zenginleşme davası açabileceği fikrindedir (Domaniç, s. 355).

401 Öztan s. 913; Şimşek, Haksız İktisap, s. 360.

402 Poroy / Tekinalp, s. 223.

403 Poroy / Tekinalp, s. 223; Öztan s. 913; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 603; Kınacıoğlu, s. 231; Özkan s. 524.

olduğunu ispat etmesi gerekmez [404]. Kambiyo senedi hatır ilişkisi veya bağışlama sebebiyle verilmiş olsa bile, diğer şartların bulunması halinde sebepsiz zenginleşme davası açılabilir. Zira, hamil kambiyo senedini tahsil edememiş ve zarara uğramış durumdadır[405].

Hamilin zarara uğramasından bahsedebilmek için bütün poliçe borçlularına karşı seneden doğan talep hakkını kaybetmesinin gerekli olup olmadığı hususunda tartışma vardır. Şöyle ki; senet hamilinin kabul eden muhataba karşı talep hakkı mevcut iken, keşideci bakımından sona ermiş olabilir. Zira hamilin keşideciye karşı ileri sürebileceği talep hakkı müddetinde keşide edeceği protesto tarihinden veya senette protestodan muafiyet kaydı varsa vadenin bittiği tarihten itibaren bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar (TTK. m. 661/1). Keşideciye karşı başvuru süresi olan bir yıllığın geçmesiyle hamil artık keşideciye başvuramayacaktır. Ancak hamil, kabul eden muhataba karşı başvuru imkanına sahiptir. Zira hamilin, kabul edene muhataba karşı başvuru hakkı vadenin gelmesinden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğramaktadır. Buna karşılık hamil, kabul edilen poliçeyi ödeme için ibraz etmez veya ibraz etmesine rağmen ödenmeme durumunu protesto çekerek belgelemez ise, müracaat hakkını kaybettiğinden keşideciye hiç başvuramayacaktır.

Bu durumda *bir görüş*e göre; kambiyo senedinden doğan talep haklarının bütün borçlulara karşı düşmüş olması zararın varlığı için şart değildir[406]. *Öztan*'a göre; hamil, senette doğan alacağını, kabul eden muhatabın ödeme gücünü kaybetmiş olması sebebiyle elde edemiyorsa, keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açabilir. Zira, sebepsiz zenginleşme müessesesini düzenleyen TTK. m. 644'te, sebepsiz zenginleşme sebebiyle kanunda belirtilen kişilerden herhangi birine başvurabilmek için, bütün senet borçlularına karşı kullanılabilecek talep hakkının düşmüş olması şartı aranmamıştır. Zararın mevcudiyetini kabul için aranacak husus 644'üncü maddede belirtilen kimselerden hepsine karşı borcun düşmüş olması değildir; burada üzerinde durulaması gereken nokta, hamilin daha önce kendisine

---

404 Öztan, s. 913; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 603.

405 Öztan s. 913, Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 603; Kınacıoğlu s. 231; Özkan s. 524; Reisoğlu, Çek, s. 346.

406 Öztan s. 914 ; Şimşek , Haksız İktisap, s. 360 ; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 603 - 604.

başvurulması gereken borçlulardan alacağını derhal tahsil edebilip edemediğidir. Eğer bu imkan yoksa, talep hakkının varlığı önem taşımaz; önemli olan 'derhal tahsil' imkanıdır[407].

Benzer yönde görüş bildiren Şimşek de; kambiyo hukukuna dayanan sebepsiz zenginleşme davasının borçluları arasında müteselsil sorumluluk olduğunu, zararının tümü için yalnız birinin dava edilmesinin mümkün bulunduğunu belirtmektedir[408] .

Bizim de katıldığımız *diğer görüş*e göre ise; hamil poliçe borçlularından herhangi birine karşı poliçeden doğan hakkını ileri sürebiliyorsa bir zarara uğramamıştır ve TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmünden yararlanamaz[409]. Zira, kabul edilmiş olan poliçenin esas borçlusu muhataptır. Keşideci müracaat borçlusu konumundadır. Hamil keşideciye karşı müracaat hakkını kaybetmiş veya zamanaşımına uğratmışsa artık ona başvuramaz. Bu durumda hamil, vadeden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi içinde sadece muhataba başvurabilir. Üç yıllık zamanaşımı süre dolmasından sonra da, sebepsiz zenginleşme davasını sadece kabul eden muhataba açabilir. Muhatabın aciz durumuna düşmesi bu sonucu değiştirmez. TTK. m. 626/5'te belirtildiği gibi muhatap ödemeleri tatil etmiş veya aleyhinde yapılan bir icra takibi semeresiz kalmış olması halinde hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için poliçeyi ibraz ve protesto düzenletmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi muhatabın aciz durumda olması keşideci ve diğer müracaat borçlularına başvurulması için yeterli değildir. Senedin ibraz ve protesto edilmesi gereklidir. Bunun gibi keşideciye karşı müracaat hakkının kaybedildiği veya senedin zamanaşımına uğradığı hallerde de sebepsiz zenginleşme davasının keşideyi yöneltilmesine yol açmaz. Öncelikle hamil, kabul eden muhataba başvuracak ve ona karşı sebepsiz zenginleşme davası açacaktır.

---

407 Öztan s. 914.

408 Şimşek, Haksız İktisap, s. 360.

409 Kınacıoğlu , s.231.

Hakların yarışması durumunda, başka bir ifadeyle hamilin alacağını elde edebilmesi için asıl borç ilişkisinden doğan talep hakkını kullanabileceği durumlarda, zararın kabulü hususunda tartışma vardır.

Doktrinde *hakim olan görüş*e göre; hamilin alacağını elde edebilmesi için dayanabileceği temel borç ilişkisinin ve bu ilişkiden doğan talep hakkının söz konusu olması, zararı ortadan kaldırmaz[410]. TTK m. 644'te hamile tanınan talep hakkı, genel hükümlerden kaynaklanan talep hakkının yanında yer alır. Hamil genel hükümler gereği sahip olduğu talep hakkını kendinden öncekilerden birine veya üçüncü bir şahsa karşı kullanırsa, 644'üncü maddeden doğan talep hakkını bu kimseye temlik etmesi gerekir[411] .

*Aksi görüş*e göre ise, başka bir hukuki sebebe dayanarak alacağını tahsil etme imkanının olduğu hallerde, hamilin zararı söz konusu değildir ve bu sebeple hamil, sebepsiz zenginleşme ile ilgili hükümden yararlanamaz[412]. Bu fikir taraftarlarına göre, son hamil ile senedin asıl borçlusu arasındaki kambiyo ilişkisi zincirine paralel olarak bir de 'asıl borç ilişkileri zinciri' mevcuttur; poliçe bu ikinci zincir üzerinde geriye doğru gitmelidir ve alacaklılar önce bu şekilde tatmin aramalıdırlar.

Öztan, bu görüşü şu gerekçelerle eleştirmektedir: TTK m. 644. maddesinden kaynaklanan bir talep hakkının, sadece zaman aşımının gerçekleştiği veya hakkı koruyucu işlemlerin yapılmaması sebebiyle müracaat imkanının kaybedildiği anda senedin hamili bulunan kimseye ait olacağı esasından hareket edilirse, zararın bu şekilde genel esaslara göre tespiti, hamilin senedin ifa yerine kaim olmak üzere almış bulunduğu hallerde, ifa için alana nazaran daha avantajlı bir durum elde etmesi sonucuna varılır ki, böyle bir sonuç mantıkla çelişir. Hamil senedi ifa yerine kaim olmak üzere aldığından, asıl borç tecdit sebebiyle sona ermekte;

---

410 Öztan s. 914 - 916; Kınacıoğlu s. 231; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 604.

411 Öztan s. 915;Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 604.

412 RİLK, Kommentar zum Wechselgesetz, Leipzing, 1993, s. 326; KNUR / HAMMERSCLANG, Kommentar zum Wechselgesetz, Bonn, 1949, Art. 89, Anm. 4, s. 277; L. QUASSOWSKİ / E. ALBRECHT, Wechselgesetz, Berlin, 1934, Art. 89, Anm. 10, s. 455; H. SCHUMANN, Handelsrecht, Band II, Wiesbaden, 1954, s. 409 (Öztan s. 915 dpn. 64'ten naklen).

dolayısıyla, hamil için başvurabileceği başka bir borç ilişkisi (asıl borç ilişkisi) kalmamakta; bu sebeple de 644. maddeye dayanarak sebepsiz zenginleşme iddiasında bulunabilmektedir. Halbuki ifa amacıyla senedi alan hamil tecdit vaki olmadığından, varlığı devam etmekte olan asıl borç ilişkisinden tatmin aramak zorundadır; dolayısıyla da, 644. maddeden yararlanması mümkün değildir[413].

Bu görüşe getirilen diğer bir eleştiri de; asıl borç ilişkisi dolayısıyla sorumlu kişi durumundaki önceki ilgililerden birinin bazı hallerde zararı tek başına taşımak zorunda kalmasıdır; eğer kendinden önce gelenlere karşı genel hükümlerden kaynaklanan bir talep hakkı bulunmuyor ise bu mahsurlu durum ortaya çıkar[414]. Örneğin; K muhatap M üzerine bir Poliçe keşide ediyor ve lehdar L'ye veriyor. L bu poliçeyi C1'e ciro ediyor. C1 de senedi bir satış borcunu ifa ile C2'ye devrediyor. Bu durumda poliçe borcu TTK. m. 644'te anılan sebeplerle kaybedildiğinde; ilk görüş açısından C2'in C1'e aralarındaki asıl borç ilişkisine göre başvurabilecek olması, C2'nin muhatap veya keşideciye karşı sebepsiz zenginleşme davası açmasına engel olmayacaktır. İkinci görüş açısından ise, C2 asıl borç ilişkisi sebebiyle C1'e başvurmak zorundadır. C1'e müracaat etmeden sebepsiz zenginleşme davası açamaz. Bu durumda ise bütün zarar C1'de toplanması ihtimali olabilir. Zira, C1 senedi malvarlığına giren bir değer karşılığında almış olacağından asıl borç ilişkisine dayanması mümkün olmayabilir. Bu durumda, senedin C1'e verilmesi ve onun kendisine alacak temlik edilen olarak keşideci ve muhataba başvurması söz konusu olsa da, böyle bir durum işlerin lüzumsuz yere uzatılmasına yol açacaktır. Bu sebeple hamil, asıl borç ilişkisine başvurmadan 644. maddede yeralan sebepsiz zenginleşme davasını açması daha yararlı olacaktır[415].

---

413 Öztan, s. 914 – 915.

414 Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme s. 604; Öztan, s. 916.

415 Öztan, s. 916.

V. KEŞİDECİ VEYA KABUL EDEN MUHATABIN ZENGİNLEŞMESİ

TTK. m. 644/1'e göre sebepsiz zenginleşme davasında davalılar keşideci ve muhataptır. Keşideci kavramına, hesabına poliçe çekilen şahıs veya ticarethane; muhatap kavramına, ikametgahlı poliçeyi ödeyecek kişi de dahildir (TTK. m. 644/2)[416]. Sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için, bu şahısların zenginleşmiş olmaları gerekir[417]. Eğer bir zenginleşme söz konusu değilse, sebepsiz zenginleşme davası açılamaz[418].

TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasının kabulü için, kambiyo senedinden doğan talep hakkının zamanaşımına uğramış veya kanunen yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması nedeniyle müracaat hakkının kaybedilmiş olması yeterli değildir. Ayrıca maddi hukuka göre bir zenginleşmenin bulunup bulunmadığına bakılması gerekir[419]. Bunun içinde, senedin oluşturulmasına zemin hazırlayan asıl borç ilişkisinin ve senedin kabul edilip edilmediğinin incelenmesi gerekir[420].

Zenginleşmenin tanımı ve tespiti hususlarında öğretide tartışma vardır. *Bir görüş*e göre[421]; zenginleşme, poliçeye ilişkin müracaat hakkının kaybı veya poliçenin zamanaşımına uğraması bağlamında, poliçe için almış olduğu bedel ile verdiği karşılık dolayısıyla, borçlunun malvarlığında oluşan artmadır. Fark teorisi şeklinde adlandırılan bu görüşe göre, zenginleşme sadece asıl borç ilişkisi temeline dayalı olarak, alınanla verilene bakılmak suretiyle tespit edilmelidir[422]. Buna göre

---

416 Öztan, s. 916 – 917; Domaniç, s. 356; Tekil, s. 88.

417 Poroy / Tekinalp, s. 223; Öztan, s. 917; Karayalçın, s. 340; Kınacıoğlu, s. 231; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 607; Özkan, s. 522; Uyar, s. 20.

418 Karayalçın, s. 340; Kınacıoğlu, s. 231; Özkan, s. 522.

419 Öztan, s. 917; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 608.

420 Öztan, s. 917; Kınacıoğlu, s. 232.

421 HUECK, A.: Recht Der Wertpapierrect, 10 Auflage, Berlin, 1967, s.85; JACOBI, E.: Wechsel – und Scheckrecht, Unreranderter Nachdruck, Berlin, 1956, s.934 vd.; STRANZ, M.: Wechselgesetz, Kommentar 14 Auflage, Berlin, 1952, m.89, No:9, s.425; ULMER, E.: Das Recht der Wertpapiere, Stuttgart / Berlin, 1938, s.272 (Poroy / Tekinalp, s .223 dpn. 255'den naklen); Kınacıoğlu s. 232.

422 Öztan, s. 917; Poroy / Tekinalp, s. 224.

zenginleşmenin oluşması için, keşidecinin poliçe bedelini alıp muhafaza etmesi, fakat karşılığı kısmen veya tamamen vermemesi, vermişken geriye çekmesi veya talep edebilecek olması gereklidir. Aynı şekilde, kabul eden muhatap karşılığı almış veya karşılık zaten onda bulunuyorsa fakat senet bedelini ödememişse, fark kadar zenginleşmiş olacaktır[423]. Sonuç olarak, fark teorisinde zenginleşme asıl borç ilişkisi temeline dayalı olarak, kimin ne aldığı ve ne verdiğinin hesabı yapılarak tespit edilmektedir[424].

Doktrinde yeralan *diğer görüş* ise[425], fark teorisini eleştirmekte ve zenginleşmenin tespitinin asıl borç ilişkisi göz önünde tutularak, verilene karşılık alınandaki fazlalığa bakılmak suretiyle değil, zamanaşımının gerçekleşmesi veya müracaat hakkının kaybı sonunda , senet dolayısıyla yapılması gereken bir ödemeden kurtulma durumunun ortaya çıkıp çıkmadığına bakılarak tespit edilmelidir[426]. Yeni doktrin diye adlandırılan bu görüşe göre, asıl borç ilişkisine kazanç hesabı yapmak için değil, sadece kambiyo hukukuna özgü zenginleşmenin kimin nezdinde olduğunu belirlemek amacıyla gidilmelidir. Yeni doktrin, asıl borç ilişkisine son hesaplaşmada poliçenin bedelini kim ödemek zorundaysa zenginleşmenin onun nezdinde oluştuğunu kabul etmektedir. Buna göre, asıl borç ilişkisinde bakılması gereken nokta poliçenin verilmesi için taraflar arasında nasıl bir anlaşma yapıldığıdır[427].

---

423 Poroy / Tekinalp, s. 224. Yazarlar hakim görüş olduğunu belirtikleri fark teorisini şu örnekle açıklamaktadırlar: " *(1) Keşideci 10 milyon TL'lik bir poliçe keşide etmiş ve bu parayı lehtardan alarak poliçeyi ona vermiş, fakat kabul eden muhatapta karşılığı, yani 10 milyon TL.'yi hazır etmemişse veya karşılık hazırken geri çekmişse, poliçe lehtarda veya onun ciro ettiği kişinin (hamil) elinde zamanaşımına uğramış veya müracaat hakkı yitirilmişse keşideci 10 milyon TL. zenginleşmiş demektir. (2) 10 milyon TL. tutarındaki keşideci alacağı halen muhatapta mevcutsa ve zamanaşımı veya müracaat hakkı kaybı gerçekleşmişse zenginleşme muhataptadır. (3) Poliçe hatır için kabul edilmiş, karşılık vadeden önce muhataba ulaştırılmışsa, zenginleşme muhataptadır; çünkü para muhataptadır. (4) Kabul bağışsa, ancak bedel, zamanaşımı veya müracaat hakkının yitirilmesi nedeniyle talep edilemiyorsa zenginleşme yoktur*" (a.g.e., s. 224). Fark teorisinin ayrıntılı açıklaması ve eleştirisi için bkz.: Öztan, s. 918 – 926.

424 Öztan, s. 917; Poroy / Tekinalp, s. 224.

425 CANARİS, W.: Wertpapier – Mitteilungen, 1977, s.39; HUECK, A. / CANARIS, W. H.: Recht der Wertpapiere, 12. Nuebearbitete Auflage, 1986, § 17 II 5; ZÖLLNER, W. : Wertpapierrecht, 14. Völlig Nuerbearbitete Auflage, Müchen, 1987, § 22 II; BAUMBACH, A. / HEMERFEHL, W.: Wechselgesetz und Scheckgesetz, 22. Auflage, Müchen, 2000, m.89, No.9 (Poroy / Tekinalp, s. 224 dpn. 256'dan naklen).

426 Öztan, s. 918.

427 Poroy / Tekinalp, s. 225.

Kanaatimizce, zenginleşmenin tespitini yeni doktrinin yaklaşımı çerçevesinde çözmek daha isabetli olacaktır. TTK. m. 644'e göre senet borçlularının zenginleşmesi, senedin ibraz edilmemesi veya ibraz edilmesine rağmen protesto düzenlenmemesi veyahut da zamanaşımı sebebiyle kambiyo senedinden doğan borcu ödemekten kurtulmaları dolayısıyla oluşmaktadır. Bu sebeple zenginleşmeyi tespit ederken kambiyo senedinin verilme amacı, senet bedelini en son kimin ödemekle yükümlü olduğu ve senedin ödenmemesi sebebiyle kimin zenginleştiği hususlarının incelenmesi gerekmektedir.

Poliçede zenginleşmeyi, senedin muhatap tarafından kabul edilip edilmemesine göre ikiye ayrılarak incelemesi gerekir. Poliçe, kabule ibraz edilmesine rağmen muhatap senedi kabul etmemişse veya kabule ibraz zorunlu olmasına karşı senet ibraz edilmemişse ya da kabule ibraz edilmeden senet ödeme için ibraz edilmiş fakat muhatap senedi ödememişse, tüm bu hallerde muhatap poliçeyi kabul etmediğinden kambiyo ilişkisine girmemiş durumdadır. Bu sebeple kambiyo ilişkisi dışında kalan muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamayacağı gibi muhatabın zenginleşmesi de söz konusu değildir. Bu durumda kambiyo senedinden doğan borcun ödenmemesi sebebiyle keşideci sorumludur ve zenginleşen de keşidecidir[428].

Keşideci bir kambiyo senedi düzenleyip lehtara vererek, kambiyo senedine bağlı bir borcun doğmasına yol açmış olmaktadır. Çeşitli sebeplerle poliçeden doğan bu borç ödenmemişse, keşideci bu borçtan sorumlu olacaktır. Bu husus 'keşidecinin mesuliyeti' başlıklı TTK. m. 591/1'de "*Keşideci, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden dolayı mesuldür*" şeklinde belirtilmiştir. Bu durumda keşidecinin karşılığı muhataba intikal ettirmiş olması önemli değildir. Zira, keşideci ile muhatap arasındaki karşılık ilişkisi ile keşideci ile lehtar arasıdaki bedel ilişkisi birbirinden bağımsızdır. Muhatabın karşılığı devralmasına rağmen poliçeyi kabul etmemesi ve karşılığı geri vermemiş olması bedel ilişkisini etkilemez. Karşılık ilişkisinin dışında yeralan lehtar ve lehtardan sonra senede sahip olanlara karşı sözleşmelerin nisbîliği

[428] Poroy / Tekinalp, s. 225.

ilkesi gereğince karşılık ilgili defiler ileri sürülemez. Keşideci bu sakıncayı ortadan kaldırmak için, muhatabın kabulünü sağladıktan sonra poliçeyi tedavüle çıkarabilir.

Keşideci, hamil senedi ibraz etseydi senedin kabul edileceğini ve ödeneceğini iddia ve ispat ederse, hamilin kambiyo hukukuna göre yapması gereken işlemleri yapmaması sebebiyle uğradığı zararı isteyebilir[429]. *Poroy / Tekinalp*, bu hususu şu şekilde belirtmektedir: "*Hamil, kusuru nedeniyle kambiyo alacağının kaybına sebep olduğu taktirde, sebepsiz zenginleşme kuralına veya alt ilişkiye dayanarak ilgili borçluya başvurduğunda, bu borçlunun tazminat talebi veya geri verilmesi gerekeni isteyen kimse iyiniyetli değildir def'i ile karşılaşabilir. Çünkü, hamil kanundan doğan kambiyosal özen borcunu ihlâl etmiştir. Örneğin, K keşide ettiği görüldüğünde vadeli poliçeyi, semen borcu için ifa uğruna lehtar L'ye vermiş, L poliçeyi süresinde ibraz etmemişse, K, L'nin kendisine müracaatında tazminat talebi ve 'geri verilmesi gerekeni isteyen kimse iyiniyetli* değildir' def'ini ileri sürebilir"[430].

Poliçe kabul edilmişse zenginleşen muhataptır. Zira, muhatap poliçeyi kabul etmekle senedin asıl borçlusu haline gelmektedir. Senedin ibraz edilmemesi veya protesto düzenlenmemesi halinde dahi zamanaşımı süresi içinde muhataba başvurup, senet bedeli talep edilebilmektedir. Hamil, müracaat hakkını kaybetmiş olsa bile, vadenin gelmesinden itibaren üç yıl süre ile muhatabı takip ve dava edebilir. Bu üç yıllık zamanaşımı sürenin sonra ermesi üzere hamilin kambiyo senetleri hukukuna göre muhatabı dava ve takip sona erecektir. Bu durumda muhatap poliçeden doğan borçtan kurtulmuş ve zenginleşmiş olacaktır.

Muhatap poliçeyi ifa yerine kabul etmişse, zenginleşme ondadır. Çünkü, kabul eden muhatap keşideciyle aralarındaki asıl borç ilişkisinden doğan borcundan kurtulmuş durumdadır. Kabul eden muhataptan asıl borç ilişkisine dayanılarak bir talepte bulunulamaz. Poliçenin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkı kaybedilmesi halinde, zenginleşme kabul eden muhatapta olduğu için sebepsiz zenginleşme talebi ona karşı ileri sürülecektir.

---

[429] Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s .607.

[430] Poroy / Tekinalp, s. 225.

Poliçenin ifa uğruna kabul edilmesi halinde de sonuç değişmeyecektir. Çünkü, muhatap senedi kabul ederek poliçenin asıl borçlusu haline gelmiştir ve kambiyo senedinden doğan borç onun borcu olmuştur. Poliçenin zamanaşımına uğraması veya müracaat haklarının kaybedilmesi durumunda senet bedeli henüz ödenmediğinden kabul eden muhatap zenginleşmiştir.

Muhatap poliçeyi keşideciye bağışta bulunmak amacıyla kabul etmişse, poliçeden doğan talebin zamanaşımına uğraması veya müracaat haklarının yitirilmesiyle, bağıştan doğan borç yerine ödenmediğinden zenginleşmektedir.

Muhatap poliçeyi hatır için kabul etmişse, bu durumda da zenginleşenin muhatap olduğu kabul edilmelidir[431]. Hatır ilişkisi muhatap ile keşideci arasındadır ve bu ilişkinin dışındaki kişilere karşı ileri sürülemez. Ayrıca hatır için kambiyo senedi düzenleyen kişi lehine hatır senedi verdiği kişinin vadede senet bedelini ödememesi halinde sorumluluğu üzerine almış olmaktadır[432]. Bu sebeplerle bu ilişkinin dışında yeralan lehtar ve lehtardan senedi devralan kimselere karşı hatır defi ileri sürülememesi gerekir.

İkametgâhlı poliçede ödeyecek kişi gösterilmişse, zamanaşımı veya müracaat hakkının yitirilmesiyle bu kişi zenginleşmiştir; gösterilmemişse, poliçeyi poliçenin ikametgâhında kabul eden muhatap ödemelidir. Çünkü, sözkonusu varsayımda zenginleşen muhataptır. Poliçenin hesaba çekilmesinde poliçe kabul edilmişse durum aynıdır. Aksi halde hesabına poliçe çekilen kişiye başvurulur[433].

Havale niteliğinde olan çekte ise, muhatap bankanın çeki kabul etmesinin mümkün olmaması (TTK. m. 696) ve keşideci kural olarak çekin karşılığını muhatap bankada hazır bulundurmak zorunda olduğundan (TTK. m. 695/1), çekin ibraz edilmemesi veya ibraz edilip de karşılığının olmadığının kanunun aradığı şekilde tespit edilmemiş olunması ya da zamanaşımı hallerinde, çek bedeli keşidecinin mal varlığında kalacağından, zenginleşen keşidecidir.

---

431 Poroy / Tekinalp, hatır kabulünde son hesaplaşmada poliçeyi keşideci ödeyeceğinden zenginleşenin keşideci olduğu görüşündedir (Poroy / Tekinalp, s. 225).

432 Poroy / Tekinalp, s. 216; İnan, Hatır Senetleri, s. 80.

433 Poroy / Tekinalp, s. 225.

Bonoyu düzenleyen kişi poliçede kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan, hamil müracaat hakkını kaybetmiş olsa bile zamanaşımı süresi içerisinde bonoyu düzenleyen kişiye başvurabilir. Bonoyu düzenleyen senedin zamanaşımına uğraması üzerine borcundan kurtulmakta ve kambiyo senetleri hukukuna göre dava ve takip edilmemektedir. Dolayısıyla zenginleşme bonoyu düzenleyen kimse nezdinde oluşmaktadır.

Yargıtay'ın hangi görüşte olduğu net olarak belli değildir. Her iki görüşe yakın kararları bulunmaktadır. Yargıtay 19. HD.nin 30.5.1995 gün, E.7419, K.4705 sayılı kararında[434] "*Çeke dayalı olarak, TTK'nın 644'üncü maddesi uyarınca açılan haksız iktisap davasında, temel ilişki olan hallerde, çek üzerinde yazılı olan miktara değil, temel ilişki nedeniyle bulunan miktara göre karar verilir*" denilmektedir. İlgili karar fark teorisinin kabul edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Yargıtay 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.159, K.4342 sayılı başka bir kararında[435] ise "*...borçlunun zenginleştiği miktarda ödeme istenir*" denilmektedir. Poroy / Tekinalp, bu kararın yeni doktrin yaklaşımına göre anlamlandırılması gerektiğini; çünkü, yeni doktrinin TTK. m. 644'ün amacına daha uygun olduğunu ve ilgili hükümde "*hamilin zararına ve sebepsiz olarak iktisap etmiş oldukları nispetinde borçlu kalır*" denilerek, sağlanan kazanç farkından söz edilmediğini belirtmektedirler. Ayrıca yazarlar, Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin çeşitli kararlarında[436], çeklerin hatır için verilmiş olduğu durumlarda TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme hükmüne dayanan hamilin temel ilişkiyi ispat etmek zorunda olmadığını, bu durumlarda asıl borç ilişkisindeki bedel tartışmasına girilmesinin reddedildiğini, bu sebeple Yargıtay'ın yeni doktrince ileri sürülen görüş yönünde karar verdiğinin kabulü gerektiğini ifade etmektedirler[437].

---

434 Eriş, Çek2003, s. 355.

435 Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189.

436 Poroy / Tekinalp, s. 226'da örnek olarak verilen karalar şunlardır: 11. HD.nin 13.9.1999 gün, E.4504, K.6608; 11. HD.nin 22.2.1999 gün, E.98/9564, K.99/1342 (Yasa, C.18, S.212/7, Temmuz 1999, s. 881 - 882); 11. HD.nin 11.11.1999 gün, E.7302, K.8994 (Yasa, C.19, S.226/9, Eylül 2000, s. 1250).

437 Poroy / Tekinalp, s.226.

içerisinde bonoyu düzenleyen kişiye başvurabilir. Bonoyu düzenleyen senedin zamanaşımına uğraması üzerine borcundan kurtulmakta ve kambiyo senetleri hukukuna göre dava ve takip edilmemektedir. Dolayısıyla zenginleşme bonoyu düzenleyen kimse nezdinde oluşmaktadır.

Yargıtay'ın hangi görüşte olduğu net olarak belli değildir. Her iki görüşe yakın kararları bulunmaktadır. Yargıtay 19. HD.nin 30.5.1995 gün, E.7419, K.4705 sayılı kararında[434] "*Çeke dayalı olarak, TTK'nın 644'üncü maddesi uyarınca açılan haksız iktisap davasında, temel ilişki olan hallerde, çek üzerinde yazılı olan miktara değil, temel ilişki nedeniyle bulunan miktara göre karar verilir*" denilmektedir. İlgili karar fark teorisinin kabul edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Yargıtay 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.159, K.4342 sayılı başka bir kararında[435] ise "*...borçlunun zenginleştiği miktarda ödeme istenir*" denilmektedir. Poroy / Tekinalp, bu kararın yeni doktrin yaklaşımına göre anlamlandırılması gerektiğini; çünkü, yeni doktrinin TTK. m. 644'ün amacına daha uygun olduğunu ve ilgili hükümde "*hamilin zararına ve sebepsiz olarak iktisap etmiş oldukları nispetinde borçlu kalır*" denilerek, sağlanan kazanç farkından söz edilmediğini belirtmektedirler. Ayrıca yazarlar, Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin çeşitli kararlarında[436], çeklerin hatır için verilmiş olduğu durumlarda TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme hükmüne dayanan hamilin temel ilişkiyi ispat etmek zorunda olmadığını, bu durumlarda asıl borç ilişkisindeki bedel tartışmasına girilmesinin reddedildiğini, bu sebeple Yargıtay'ın yeni doktrince ileri sürülen görüş yönünde karar verdiğinin kabulü gerektiğini ifade etmektedirler[437].

---

434 Eriş, Çek2003, s. 355.

435 Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189.

436 Poroy / Tekinalp, s. 226'da örnek olarak verilen karalar şunlardır: 11. HD.nin 13.9.1999 gün, E.4504, K.6608; 11. HD.nin 22.2.1999 gün, E.98/9564, K.99/1342 (Yasa, C.18, S.212/7, Temmuz 1999, s. 881 - 882); 11. HD.nin 11.11.1999 gün, E.7302, K.8994 (Yasa, C.19, S.226/9, Eylül 2000, s. 1250).

437 Poroy / Tekinalp, s.226.

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM

KAMBİYO SENETLERİNDE SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME DAVASI

I. DAVANIN KONUSU

Sebepsiz zenginleşme davasının konusu, kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması veya senede dayalı hakların (müracaat hakkının) korunması için kanunen yapılması gerekli işlemlerin yapılmamış olması sebebiyle, senet hamilinin zararına zenginleşen kambiyo borçluları nezdînde 'sebepsiz' kalan tutardır[1]. Bu tutarın belirlenmesinde, senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının kaybedilmesi ânı dikkate alınacaktır[2]. Sebepsiz zenginleşme talebi takip[3] ve dava şeklinde kullanılabilir[4]; fakat İcra ve İflas Kanunu'nun özel hükümlerine (m. 167 vd.) göre takip yapılamaz[5].

Kambiyo senetleri para alacağını ihtiva ettiklerinden dolayı, sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek ve ödenmesine hükmedilecek olan şey her zaman bir miktar para olacaktır[6]. Bu bakımdan davalının, zenginleştiği miktarın tamamını veya bir kısmını iyiniyetli elden çıkardığına dair iddiaları önem arz etmez.

---

1 Öztan, s. 927; 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.1590, K.3442 sayılı kararı: "*...Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetlerine ilişkin sebepsiz iktisap talebiyle ilgili tek hükümde (TTK.'nun 644. maddesi), nelerin istenebileceği belirtilmemiştir. Bu taleple borçlunun zenginleştiği miktarda bir ödemede bulunması istenebilir. Çünkü borçlu çekten dolayı bu miktarda sorumlu kalmıştır. Bu nedenle davalının çek tazminatı, komisyon ve icra takip giderlerinden sorumlu tutulmaması gerekirken yazılı şekilde bu kalemlerden dolayı sorumluluğuna hükmolunması da kabul şekli bakımından yanlış olmuştur...*" (Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189).

2 Öztan, s. 928; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 605; Bahtiyar, s. 94; 19. HD.nin 17.2.1998 gün; E.8522, K.998 sayılı kararı:"*Sebepsiz zenginleşmeye esas alınacak an, alacağın zamanaşımına uğradığı veya müracaat hakkının düştüğü andır*" (Eriş, Çek2004, s. 417).

3 19. HD.nin 7.10.1997 gün, E.2289, K.8173 sayılı kararı:"*Davacı, yasada öngörülen süre içinde muhatap bankaya ibraz etmemiş bulunması sebebiyle, çeke dayalı müracaat hakkını kaybetmiş ise de; TTK'nın 730'uncu maddesi yollaması ile çeklere de uygulanması gereken 644'üncü maddesi gereğince ve genel haciz yoluyla talepte bulunabileceğinin kabulü gereki.*" (Eriş, Çek2004, s. 408).

4 19. HD.nin 13.10.1994 gün, E.8825, K.9345 sayılı kararı:"*Çek alacaklısı, itirazın iptali davasında TTK.nın 644'üncü maddesine dayanabilir.*" (Eriş, Çek2004, s. 373).

5 Poroy / Tekinalp, s. 226.

6 Poroy / Tekinalp, s. 227; Kınacıoğlu, s. 235; Özkan, s. 532. Poroy / Tekinalp, gerektiğinde bir alacağında temlik edilmesinin istenebileceğini ifade etmektedir (Poroy / Tekinalp, s. 227).

Çünkü paranın elden çıkarılması halinde ya yerine ikame bir değer geçer ya da yapılması gereken bir masraftan kurtulur. Bu bakımdan gerçek anlamda bir elden çıkarma söz konusu değildir[7]. Buna karşılık doktrinde bir fikre göre; sebepsiz zenginleşme davasında hamilin zararına olarak zenginleşenin malvarlığında kalan miktar kadar sorumlu olması gerektiğini, iyiniyetli olarak elden çıkardığı kısımdan mesul tutulamayacağını ileri sürmektedir[8]. Ayrıca sebepsiz zenginleşme davasında, borçlunun iade konusundan vâki istifadesi ve faiz talep edilemez. Bunlar ancak genel hükümlere göre istenebilir[9].

Sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktarın ne olacağı hususunda tartışma vardır. *Bir görüş*e göre, sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktar konusunda Türk Ticaret Kanunu'nda açıklık olmadığından Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 63. maddesini uygulanmalıdır. Borçlar Kanunu'nun 63. maddesine göre ise, sebepsiz zenginleşme davasının konusu, ne zarar görenin bütün kaybı ve ne de haksız olarak zenginleşenin bütün kazancı oranındadır. Bu oranlar sebepsiz zenginleşme davasında üst sınırı teşkil ederler. Bu miktarın sebepsiz zenginleşme davası ile talep edilebilmesi için, davanın ikamesi, daha doğrusu, haksız ve hüsnüniyet sahibi zenginleşenin davayı öğrendiği tarihte tam olarak mal varlığında mevcut olması lazımdır. Başka bir ifade ile, sebepsiz zenginleşme davasının konusu, dava zamanında zenginleşenin malvarlığında mevcut bulunan miktar kadardır[10].

Doktrinde *hakim olan görüş*e göre ise, sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktar senet bedeline eşit olmalıdır[11]. Senet bedelinden fazlası talep edilemez. Senet bedelinin bir kısmı hamile veya önceki hamilerden herhangi birine

---

7 Özkan, s. 532.

8 Domaniç, s. 359 – 360.

9 Öztan, s. 928; Poroy / Tekinalp, s. 227 .

10 Domaniç, s. 359 - 360.

11 Poroy / Tekinalp, s. 227; Karayalçın, s. 341; Kınacıoğlu, s. 235; Göle, s. 185 – 186; Özkan, s. 532. Anılan son yazar göre; sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktar çoğu zaman senet bedeliyle sınırlı olacaktır. Fakat dava muhataba karşı açılmış ve keşideci muhatabın malvarlığında senet bedelinden daha az bir karşılık tesis etmişse, ancak bu miktar talep edebilir. Buna karşılık, davan keşideciye karşı açılmış ve keşideci de senet bedelinin bir kısmını muhatap nezdinde tesis etmişse, dava sonunda bu miktarın ödenmesine karar verilmelidir. Geri kalan miktar için ayrıca dava açılması gerekir (a.g.e., s. 532)

ödenmişse, ödenen miktar indirilir. Burada müracaat hakkının içeriğine ilişkin TTK. m. 637 ve 638 uygulanmaz[12].

Doktrinde hakim fikre yakın olan *üçüncü bir fikre* göre ise; sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktarın belirlenmesi hususunda senedin zamanaşımına uğraması ile kanunen gerekli işlemlerin yapılmaması nedeniyle müracaat hakkının kaybedilmesi hallerinin ayrı ayrı incelenmesi gerekir. Senet hamili müracaat hakkını kaybetmişse, dava konusu yalnız senet bedeli ve koşulları varsa faizi ile temerrüt faizinden ibaret olacaktır. Buradaki temerrüt faizi TTK. m. 637'de gösterildiği gibi vade tarihinden değil, hamilin sebepsiz zenginleşme davası sebebiyle borçluyu temerrüde düşürdüğü tarihten, böyle bir tarih yoksa dava tarihinden itibaren işlemeye başlayacaktır. Buna karşılık senet, zamanaşımına uğramışsa sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktar, şayet senet zamanaşımına uğramadan davalı takip edilseydi tahsil edilebilecek miktar kadar olacaktır. Bu miktarda davacının sıfatına göre değişecektir. Davacı senet taşıyıcısı lehtar veya ciro suretiyle senedi elinde bulunduran kimse ise, senedin kabul edilmemiş veya ödenmemiş bedeli ve koşulları içeren ve tanzim tarihine göre hesaplanacak sözleşme faizi ile vade tarihten itibaren yüzde on faizi, masraflar ve senet bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücreti kadar olacaktır (TTK. m. 637). Davacı hamil senedi ödeyerek elinde bulunduruyorsa; zamanaşımına uğramadan önce ödenen tutar, bu miktarın ödendiği tarihten itibaren yüzde on faiz, masraflar ve senet bedelinin binde ikisi oranında komisyon ücreti sebepsiz zenginleşme davasının konusunu teşkil edecektir (TTK. m. 638)[13].

Kanaatimizce sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktarın belirlenmesi hususunda senedin zamanaşımına uğraması ve müracaat hakkının kaybedilmesi hallerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Şöyle ki; kambiyo senedi hamili müracaat hakkını kullanmak için gerekli olan senedi ibraz ve protesto çekme

---

12 Poroy / Tekinalp, s. 227.

13 Şimşek, Haksız İktisap, s. 362 – 363. Yazar, aynı ayrımı çek içinde yapmaktadır. Buna göre, çek hamili, çeki ibraz etmez veya ödemeden kaçınma tutumunu TTK m. 720'ye göre tespit ettirmezse sadece çek bedeli kadar talepte bulunabilir. Eğer çek hamili, zamanaşımı sebebiyle sebepsiz zenginleşme davası açmışsa talep edebileceği miktar; TTK m. 722'ye göre çek bedeli, ibraz gününden itibaren işleyecek yüzde on faiz, masraflar ve çek bedelinin binde üç oranında komisyon ücreti kadardır.(a.g.e., s. 363).

işlemlerini gerçekleştirmiş, fakat senet zamanaşımına uğramışsa, senet hamilinin talep edebileceği miktar TTK. m. 637 ve 638'e göre belirlenmelidir. Çünkü, senet zamanaşımına uğramasaydı, senetten dolayı borçlu olan kişinin sorumlu olacağı miktar bu hükümlere göre tespit edilecekti. Başka bir ifadeyle senet zamanaşımına uğramamış olsaydı, kambiyo senedinden dolayı borçlu olan kişi TTK. m. 637 ve 638'e göre belirlenecek tutarı ödeyecektir. Senet zamanaşımına uğradığı için belirtilen tutarı ödemekten kurtulacak ve bu tutar kadar zenginleşmiş olacaktır. Hamil de senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle kambiyo borçlusunun ödeyeceği miktarı elde edemeyeceği için, bu miktar kadar zarara uğrayacaktır. Ayrıca senedin zamanaşımına uğraması ödenecek borç miktarını değiştirmemekte, sadece borcun borçlunun rızası dışında dava ve takip edilmesine engel olmaktadır. TTK. m. 644 ise senet zamanaşımına uğramış olmasına rağmen; hamile kambiyo senedi borçlusunu dava ve takip edebilme hakkı tanımaktadır. Senedin zamanaşımına uğraması halinde hamilin talep edebileceği miktar; senet bedeli, yüzde on gecikme faizi, masraflar ve komisyon ücretinden oluşacaktır.

Buna karşılık senedin ibraz edilmemesi, ibraz edilmesine rağmen kabul veya ödememe durumlarının kanunun aradığı şekilde tespit edilmemesi hallerinde müracaat hakkı da düşmüş olduğundan, sebepsiz zenginleşme davasında hamil, senet bedeli kadar talepte bulunabilir. Bu sebeple müracaat hakkıyla ilgili TTK. m. 637, 638 ve 722 burada uygulanmazlar. Hamilin faiz talep edebilmesi için, bu hususun şart edilmiş olması gerekir. Her iki hal için de temerrüt faizin istenmesi, genel hükümlere göre söz konusu olur[14]. Ayrıca TTK. m. 695'de öngörülen çek

[14] 11. HD.nin 17. 06. 2002 gün, E.2756, K.6224 sayılı kararı:"*Davacı, çekin tanzim tarihinden itibaren temerrüt faizi talep etmiştir. Konuyu özel olarak düzenleyen sözü edilen maddede, bu konuda açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte davanın sebepsiz zenginleşme ilkelerine dayalı bir talep şekli olduğu kuşkusuz bulunmaktadır.O halde, uyuşmazlığın çözümünde bu hukuki dayanağın ilkelerinden yararlanılması gerekir. Nitekim doktrinde de bu davada faizin genel hükümlere göre istenebileceği vurgulanmıştır.BK.nun 61.ve onu izleyen maddelerinde düzenlenmiş olan sebepsiz zenginleşme taleplerinde, ana alacağa sebepsiz zenginleşmenin meydana geldiği tarihten itibaren temerrüt faizi yürütülmesi gerektiği uygulamada kabul edildiğine göre, TTK.nun 664.maddesine dayalı davalarda da sebepsiz zenginleşmenin vaki olduğu tarihten itibaren temerrüt faizine hükmedilmesi gerekir. Dava konusu, kambiyo senedi çek niteliğinde olduğuna göre, sebepsiz zenginleşmenin oluştuğu tarih, şayet çek ibraz edilmiş ise ibraz günü, ibraz edilmemiş ise ibrazı gereken son gün olarak kabul edilmelidir . Olayda çekin bankaya ibraz tarihi çek üzerindeki takas odasına verildiği 22.02.1999 tarihi olup, faiz başlangıcının bu tarih olarak alınması gerekirken yazılı olduğu şekilse dava tarihinden itibaren faize hükmedilmesi doğru görülmemiş..."* (YKD., C.29, S.2, Şubat 2003, s. 217 - 218).

tazminatı ve senet için icra takibi yapılmış ve bu takip iptal edilmişse, bu takibin giderleri de istenemez[15].

II. DAVANIN TARAFLARI

A. DAVACILAR

Sebepsiz zenginleşme davasının davacısı, senedi elinde bulunduran yetkili hamildir[16]. Davacı hamil, senet zamanaşımına uğradığı veya senedin ibraz veya protesto edilmemesi yüzünden müracaat hakkının düştüğü andaki yetkili hamil olmalıdır[17]. Senedi elinde bulunduran kişinin yetkili hamil olup olamadığı, kambiyo hukukuna özgü kurallara göre belirlenecektir (TTK. m. 598, 690, 713). Senedi elinde bulundurmakla beraber meşru hamil olmayan kişiler, sebepsiz zenginleşme davası açamazlar. Buna karşılık senedi elinde bulunduran kişi, senedi kendisine devreden kişi ile aralarındaki asıl borç ilişkisine göre bir alacak hakkına sahipse, o kişiyi dava ve takip edebilir. Senedi tahsil cirosuyla devralan kişi de, ciranta adına sebepsiz zenginleşme davası açabilir; ancak bunun için adına hareket ettiği cirantanın TTK. m. 644 hükmüne göre dava hakkına sahip olması gerekir[18]. Ayrıca bile bile borçlu zararına hareket ederek senedi devralan hamil de, sebepsiz zenginleşme davası açamaz (TTK. m. 599, 690, 730/5)[19].

Müracaat hakkını kaybetmeden veya zamanaşımı süresini geçirmeden önce senet bedelini ödeyen müracaat borçluları da (keşideci, ciranta veya aval veren) sebepsiz zenginleşme davasını açabilirler[20]. Fakat, müracaat borçlusu senet zamanaşımına uğradıktan sonra veya hamil müracaat hakkını kaybetmesinden sonra

---

15 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.1590, K.3442 (Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189).

16 Kınacıoğlu, s. 235; Şimşek, Haksız İktisap, s.3 54; Özkan, s. 524.

17 Poroy / Tekinalp, s. 226; Öztan, s. 907; Kınacıoğlu, s. 235; 11. HD.nin 3.5.1999 gün, E.1590, 3442 sayılı kararı:"*...Böyle bir davada talep hakkı zamanaşımının gerçekleştiği veya müracaat hakkının kaybedildiği anda maddi hukuk açısından hak sahibi bulunan hamile aittir...*" (Batider, C.XX, S.2, s. 187 – 189).

18 Öztan, s. 908.

19 Şimşek, Haksız İktisap, s. 354.

20 Poroy / Tekinalp, s. 226; Öztan, s. 907; Domaniç, s. 356; Kınacıoğlu, s. 235; Özkan, s. 525; Uyar, s. 20; Şimşek, Haksız İktisap, s. 354. Anılan son yazar, sayılan kişilerin yetkisiz temsilcilerin de bu davayı açabileceğini savunmaktadır (a.g.e, s. 354).

senet bedelini öderse sebepsiz zenginleşme davasını açamaz. Çünkü, bu durumda onun zararı senet bedelini ödemesinden dolayı oluşmuş; müracaat hakkının kaybı veya zamanaşımından dolayı olmamıştır[21]. Çekin ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmemesi sonucu müracaat hakkının kaybedilmesinden (TTK. m. 720) sonra çeki alacağın temliki yoluyla (TTK. m. 705/1) devralan kişi de TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açamaz[22].

Hamilin ölümü halinde de, senedi elinde bulunduran mirasçılar sebepsiz zenginleşme davasını açabilirler[23]. Senedin kaybedilmesi veya rızası hilafına elden çıkması hallerinde, mahkemeden iptal kararı alan kişide dava hakkına sahiptir[24]. Ayrıca doktrinde ileri sürülen bir fikre göre; ciro edilmeden senedin iflas masasına geçmesi halinde iflas masasının, müracaat hakkının düştüğü veya zamanaşımının gerçekleştiği bir senedi alacağın temliki yoluyla devralan kişinin de sebepsiz zenginleşme davasını açabileceğini savunmaktadır[25]. Kanaatimizce senedi alacağın temliki yoluyla devralan kişinin TTK. m. 644'ten yararlanabilmesi için senedi devreden kişinin bu hakka sahip olması gerekmektedir. Aksi taktirde sadece senedi devralması sebepsiz zenginleşme davasını açmaya yeterli değildir.

Yasal koşullar dışında araya girerek senedi ödeyenler, sebepsiz zenginleşme davası açamazlar. Zira, araya girme suretiyle ödeme, en geç ödememe protestosunun çekilmesi için belli olan sürenin bitmesini izleyen gün yapabilir (TTK. m.650, 626). Belirtilen süreden sonra araya girerek senedi ödeyen kimse, senede hamil olmasına rağmen, sebepsiz zenginleşme davası açma hakkını elde edemez. Bu durumda araya giren kişi ancak, lehine ödemede bulunduğu kimseye karşı vekaletsiz iş görme hükümlerine göre başvurabilir[26].

---

21 Kınacıoğlu, s. 235; Öztan, s. 907 – 908. Arıca Öztan, "*Poliçede mevcut olmayan üçüncü bir kişinin senedi ödemesi durumunda, onun da 644'üncü maddeye dayanarak talepte bulunabilmesi, yine bir temlik işlemine bağlıdır. Kanunen temlik (cessio legis) söz konusu değildir*" şeklinde de görüş bildirmektedir (a.g.e., s. 908).

22 19. HD.nin 25.2.1997 gün, E. 5578, K. 1759 (Eriş, Çek2004, s. 396 – 397).

23 Şimşek, Haksız İktisap, s. 354; Özkan, s. 525.

24 Öztan, s. 908; Şimşek, Haksız İktisap, s. 354.

25 Şimşek, Haksız İktisap, s. 354.

26 A.g.e., s. 354 – 355.

B. DAVALILAR

1. GENEL OLARAK

Sebepsiz zenginleşme davasında davalı olabilecek kimseler Türk Ticaret Kanununda sınırlı olarak sayılmıştır[27]. TTK. m.644'e göre sebepsiz zenginleşme davası; keşideciye, kabul etmiş muhataba, ikametgahlı poliçeyi ödeyecek kimseye ve keşideci poliçeyi başla bir şahıs veya ticarethane hesabına çekmiş ise o kimse veya ticarethaneye (komisyoncu poliçesi)[28] karşı açılabilir. Bunların iflas etmesi halinde iflas masasına karşı da sebepsiz zenginleşme talebi yönetilebilir[29]. Cirantalara karşı bu dava açılamaz (TTK. m. 644/3).

2. KEŞİDECİ

Sebepsiz zenginleşme davası öncelikle keşideciye karşı açılabilir[30]. Keşideci terimi havale niteliğinde olan poliçe ve çek için kullanılmaktadır (TTK. m. 583/3, 692/6). Keşideci ödeme emrini veren kişidir. Buna karşılık bir ödeme vaadi olan bonolarda keşideci yoktur. Bunu yerine bonoyu düzenleyen (tanzim eden) terimi kullanılmaktadır. Kabul edilmemiş poliçede sebepsiz zenginleşme davası keşideciye karşı açılır. Zira muhatap poliçeyi kabul etmediğinden kambiyo ilişkisi dışında yer almaktadır. Bu durumda bir kambiyo senedinin ortay çıkmasına sebebiyet veren keşideci senet bedelini ödemekle yükümlüdür. Ayrıca keşideci poliçenin kabul edilmemesi ve ödenmemesinden sorumludur. Bu sebeple kabul edilmemiş poliçede davalı keşideci olacaktır.

---

27 Öztan, s. 908; Şimşek, Haksız İktisap, s. 355.

28 Poroy / Tekinalp, s. 226.

29 Poroy / Tekinalp, s. 226.

30 11. HD.nin 27.01.2003 gün, E.2002/8182, K.2003/794 sayılı kararı: "...Dolayısıyla ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmeyen çeklerde hamil, keşideciye ve diğer çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybetmekte ancak Türk Ticaret Kanununun 644. maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak keşideciye karşı dava hakkı bulunmaktadır..." (YKD., C.29, S.5, Mayıs 2003, s.735). 19. HD.nin 24.11.1999 gün, E.5534, K.7135 sayılı kararı: "Davacı hamil, dava konusu çeki süresinde bankaya ibraz etmemiş olması nedeniyle TTK.nun 720. maddesi gereğince kambiyo hukukuna dayalı müracaat hakkını kaybetmiş ise de, aynı Yasanın 644. maddesi gereğince davalı keşideci aleyhine sebepsiz zenginleşme nedeniyle başvurabileceği düşünülmeden yazılı şekilde davanın reddinde isabet görülmemiştir." Yasa Hukuk Dergisi, C.18, S.211, Haziran 1999, s. 258.

Kural olarak bonoyu düzenleyen, poliçeyi kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan (TTK. m. 691) ve senedin asıl borçlusu konumunda bulunduğundan bonoda sebepsiz zenginleşme davası ona karşı açılır[31].

Çeklerde ise, muhatap kambiyo ilişkisi dışında yer aldığından, sebepsiz zenginleşme davası çekin keşidecisine karşı açılır. Kabul yasağının bir sonucu olarak çek muhatabı olan bankaya karşı bu açılamaz[32].

3. MUHATAP

TTK. m. 664/2'de sebepsiz zenginleşme davasının 'muhataba' karşı açılacağı düzenlenmiştir. Ancak söz konusu maddenin ilk fıkrasında 'keşideci' ve 'poliçeyi kabul etmiş olan muhatabın' hamilin zararına ve sebepsiz olarak iktisap etmiş olduğu miktarda sorumlu kalacağı belirtilmektedir. Bu iki fıkra arasında çelişki varmış gibi gözükmektedir[33]. Kanaatimizce; ikinci fıkrada yeralan 'muhatap' kavramından, 'kabul etmiş muhatap' anlaşılmalıdır. Zira, muhatap poliçeyi kabul etmedikçe kambiyo ilişkisine girmiş sayılmaz. Ayrıca poliçe bedelinin ödenmemiş olmasından muhatap sorumlu tutulamaz(TTK. m. 610). Keşidecinin muhatap üzerine poliçe keşide etmesine sebep olan karşılık ilişkisi, sözleşmelerin nisbîliği ilkesi gereğince sadece tarafları bağlar[34]. Keşidecinin muhataba karşılığı intikal ettirip ettirmemesi veya keşidecinin karşılığı intikal ettirmesine rağmen muhatabın poliçeyi kabul etmemesi, hamil açısından herhangi bir sonuç doğurmaz. Bu sebeple TTK. m. 644/2'de 'muhatap' kavramına yer verilmesi sebepsiz zenginleşme davası açmak için

---

31 Şimşek, Haksız İktisap, s. 355.

32 Şimşek, Haksız İktisap, s. 357; Reisoğlu, Çek, s. 346; Göle, s. 185..

33 *Öztan* da belirttiğimiz bu hususa dikkat çekmekte ve şu açıklamayı yapmaktadır: "*Türk Ticaret Kanunun 644'üncü maddesinin ilk fıkrasında, sebepsiz zenginleşecek kimseler belirtilirken 'keşideci' ve 'kabul eden muhatap' zikredilmiştir. Kanun yapma tekniği icabı olarak, normalde, bir kanun maddesinin ilk fıkrasında genel esas ortaya konur (özellikle de, belli bir düzenlemenin ilk fıkraya sığdırıldığı hallerde); sonraki fıkralarda ise, 'bu esas doğrultusunda' gerekli ilave ve açıklamalar yapılır, sınırlar belirginleştirilir. Bu sebeple 2'nci fıkrada, kabul edilip edilmediğine bakılmaksızın 'muhatabın' da hakkında dâva açılabilecekler arasında gösterilmesi, en azından, ilk fıkrayla bir uyumsuzluk yaratmaktadır. Buna karşılık, 2'nci fıkrada zikrolunan 'ikametgahlı poliçeyi ödeyecek olan kimse', zaten kabul eden muhatap adına hareket etmekte; hesabına poliçe keşidesi halinde ise, keşideci, 'hesabına poliçe çekilen' için senedi düzenleyip vermiş bulunmaktadır. Bu sebeple, bu iki husus birinci fıkrayla mantıken bağlıdır; dolayısıyla da, işaret ettiğimiz mahzur söz konusu olmayabilir*" (Öztan, s. 909).

34 Aynı yönde Öztan, s. 909 – 910.

yeterli değildir. Ancak poliçeyi kabul etmiş olması şartıyla muhataba karşı dava açılabilir[35]. Aynı şekilde muhatap poliçeyi kabul etmekle kambiyo ilişkisine girmekte ve poliçe bedelinin ödenmemesinden sorumlu olmaktadır (TTK. m. 610). Bu sorumluluğu sebepsiz zenginleşme davası içinde söz konusudur.

Buna karşılık doktrinde, muhatabın keşideciden karşılığı almasına, fakat poliçeyi kabul etmemesi durumunda zenginleşmenin muhatabın malvarlığında oluşacağından kabul etmeyen muhataba da sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi gerektiği ileri sürülmektedir[36].

Muhatap, keşidecinin karşılığı intikal ettirmemesine rağmen poliçeyi kabul eder ve ödemede bulunursa; ödemiş olduğu miktarı, keşideci ile arasındaki hukuki ilişkiye ve Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre keşideciden talep edebilir. Buna karşılık, keşideci karşılığı intikal ettirir, fakat muhatap poliçeyi kabul etmezse; muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Keşideci poliçenin kabul edilmemesi ve ödenmemesinden sorumlu olduğundan sebepsiz zenginleşme davası ona karşı açılır. Bu durumda keşideci, muhataba intikal ettirdiği karşılığı Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri isteyebilir. Ayrıca keşideci, muhatabın poliçeyi kabul etmemesinden dolayı bir zarara uğrarsa; muhatapla aralarındaki hukuki ilişkiye veya haksız fiil hükümlerine göre zararını tazmin ettirebilir.

Bazı yazarlar ise, keşideci ve muhatabın birlikte dava edileceğini ileri sürmektedirler[37]. *Domaniç*; keşidecinin poliçe karşılığını sadece muhatap nezdinde bulundurması veya karşılık önce tam olarak temin edilmiş olmakla beraber, daha sonra kısmen geri alınmış olunması hallerinde, sebepsiz zenginleşmenin kısmen muhatap, kısmen de keşideci nezdinde oluşacağından, hamilin hem muhatabı hem de keşideciyi ayrı ayrı dava etmesi gerektiğini ileri sürmektedir[38]. *Karayalçın* ise; karşılık üzerinde kimin hak sahibi olduğunun veya hak iddia ettiğinin şüpheli olduğu

---

35 Tekil, s. 88; Şimşek, Haksız İktisap, s. 353; Doğanay, s. 1995.

36 Özkan, s.526.

37 Tekil, s. 88; Domaniç, s. 358; Karayalçın, s. 341 dpn. 24.

38 Domaniç, s. 358.

durumlarda sebepsiz zenginleşme davasının hem keşideci hem de muhatap aleyhine açılacağı fikrindedir[39].

Kanaatimizce; hem keşideci hem de muhatap aleyhine dava açılması poliçenin kabule ibrazının zorunlu olmasına rağmen, ibraz edilmeği durumlar için düşünülebilir. Şöyle ki; hamil senedi ibraz etmemiş ve müracaat hakkını kaybetmiştir. Keşideci de karşılığı kısmen veya tamamen muhataba geçirmiş bulunmaktadır. Bu durumda hamil, karşılığın geçirilmiş olup olmadığını bilemez. Bilecek durumda olsa veya bilse dahi muhatap senedi kabul etmemiş bulunduğundan kambiyo ilişkisinin dışında bulunmaktadır. Senedi kabul etmeyen muhatabın hiçbir şekilde senet bedelini ödeme sorumluluğu söz konusu olmadığı için, muhatabın zenginlemiş olduğu bu durumda dahi ona karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Bu halde de sebepsiz zenginleşme davası keşideciye karşı açılabilir. Keşideci muhataba intikal ettirdiği karşılığı, muhatapla aralarındaki hukuki ilişkiye veya Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri isteyebilir. Ayrıca keşideci, senedi kabul için ibraz etmeyip muhatabın kabulünü sağlamayan ve müracaat hakkını kaybeden hamile, muhataba intikal ettirdiği karşılık miktarından fazla olan masraf ve zararları dava açarak tazmin ettirebilir.

4. HESABINA POLİÇE ÇEKİLEN KİŞİ

Çek ve poliçede, keşideci kendi adına fakat üçüncü bir şahıs veya ticarethane hesabına çek ve poliçe keşide edebilir (TTK. m. 585, 730/1). *Şimşek*, bu durum için şu örneği vermektedir: "*...keşideciye borçlu olan üçüncü şahıs, aynı zamanda muhataptan bir alacağı; keşidecinin de poliçe lehtarına bir borcu olsun. Normal bir yol izlendiğinde, muhatabın poliçe dışında kalan üçüncü şahsa borcunu ödemesi, onun da keşideciye ödemede bulunması ve ondan sonra keşidecinin kendi alacaklısına (lehtar) borcunu vermesi gibi üç aşamalı bir işlem gerektirdiğinden, zaman ve emek kaybına yol açacaktır. İşte bu durumlarda poliçe veya çek keşidesi suretiyle ödemelerin tek bir işlemde yürütülmesi mümkündür*"[40]. Eğer hamil, bu tür

[39] Karayalçın, s. 341 dpn. 24.

[40] Şimşek, Haksız İktisap, s. 356.

senetten doğan hakkını kaybederse, sebepsiz zenginleşme davasını hesabına poliçe veya çek keşide edilen kimseye karşı açabilir (TTK. m. 664/2)[41].

5. İKAMETGAHLI POLİÇEYİ ÖDEYECEK KİŞİ

Poliçe üçüncü bir kişi tarafından muhatabın kendi ikametgahında ödenecekse, ikametgahlı poliçe söz konusudur (TTK. m. 586). İkametgahlı poliçeye sahip olan hamil, müracaat hakkını kaybeder veya senet zamanaşımına uğrarsa, zenginleşme muhataba ödemede bulunacak üçüncü şahsın malvarlığında gerçekleşeceğinden, sebepsiz zenginleşme davası bu şahsa karşı açılabilir (TTK. m. 644/2). Çekler açısından bu kuralın uygulama alanı olduğu kabul edilmektedir. Çeklerde ikametgahlı poliçeyle ilgili hükümlere yollama yapılmamış olmasına rağmen, ikametgahlı çek keşide edilmesi TTK. m. 699'da özel olarak düzenlenmiştir. Ancak burada üçüncü şahıs bir banka olmalıdır (TTK. m. 699). Sebepsiz zenginleşme davası üçüncü kişi durumundaki bankaya karşı da açılabilir[42].

6. CİRANTALAR

TTK. m. 644/3'te yeralan "*Poliçeden doğan borcu düşmüş olan cirantaya karşı böyle bir dava açılamaz*" şeklindeki hüküm gereği[43], cirantalara karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamaz[44]. Ancak doktrinde, cirantalara karşı sebepsiz zenginleşme davasının açılamamasının makul bir sebebinin bulunmadığı ileri sürülerek bu düzenleme eleştirilmektedir. Özellikle, hatır cirosuyla devredilen

---

41 Karayalçın, s. 341 dpn.25; Kınacıoğlu, s. 230; Şimşek, Haksız İktisap, s. 356; Özkan, s. 526 – 527.

42 Şimşek, Haksız İktisap, s. 356; Özkan, s. 526 – 527.

43 Nordik kanunlarında (Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya), İtalyan, Yunan ve Belçika sistemlerinde cirantalara karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmasına izin verilmiştir (Poroy / Tekinalp, s. 221; Karayalçın, s. 341 dpn. 23).

44 Öztan, s. 910; Kınacıoğlu, s. 230; Doğanay, s. 1996; Özkan, s.528; 11. HD.nin 27.01.2003 gün, E.2002/8182, K.2003/794 sayılı kararı: "*Somut olayda davalılardan Önder Uğurlu davaya konu çekte lehtar ve cirantadır. Yukarıda anılan ilkeler doğrultusunda bu davalıya karşı T.T.K. nun 644. maddesine dayanılarak dava açılması mümkün bulunmayıp, mahkemece verilen red kararında bu davalı yönünden isabetsizlik bulunmamakta ise de, diğer davalı kooperatif, davaya konu çekin keşidecisi olup, bu davalıya karşı T.T.K.nun 644. maddesine göre dava açılması mümkündür*"(YKD., C.29, S.5, Mayıs 2003, s. 735); 11. HD.nin 8.6. 1998 gün, E.2790, K.4240 sayılı kararı:"*Sebepsiz zenginleşme davası ciranta aleyhine açılamayıp sadece bonoyu düzenleyen kişi aleyhine açılabilir*" (Batider, C.XIX, S.3, s. 197).

senetlerde, bedelsiz olarak aldığı senedi bir bedel karşılığında devreden cirantanın, hamilin kambiyo hukukuna dayanan haklarını kaybetmesi halinde sebepsiz zenginleşeceği ve bu zenginleşmenin korunmasını gerektiren bir sebebin olmadığı hususlarına işaret edilmektedir[45].

Doktrinde yeralan bir fikre göre; TTK. m. 644/3'te sadece borcu düşmüş olan cirantalardan söz edilmiştir. İbraz edilen ve ödememe durumu yasal yollarla saptanmış bulunan kambiyo senedinde yeralan cirantanın hamile karşı borcu düşmemiş olduğundan, zamanaşımına uğratılan bu tür bir senetten dolayı sebepsiz zenginleşme davası bu cirantaya karşı açılabilir. Bu fikre göre; burada sebepsiz zenginleşmeye yol açan sebepler açısından bir ayrım yapmalıdır. Buna göre kanun gereği yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması sebebiyle müracaat hakkının düştüğü durumlarda cirantalara karşı sebepsiz zenginleşme davasının açılamayacak iken; yapılması gereken işlemlerin yapıldığı halde senedin zamanaşımına uğradığı durumlarda cirantalara karşı dava açılabilecektir[46].

Kanaatimizce; cirantalara karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamayacağına ilişkin hüküm emredici niteliktedir. Yukarıda belirtilen durumlarda istisnai de olsa cirantaların zenginleşmesi söz konusudur. Ancak cirantaların zenginleşmiş olması sebepsiz zenginleşme davasının açılması için yeterli değildir. Şöyle ki; senedin cirantaya hatır için verilmesi halinde[47] keşideci veya muhatabın senedi ödeme borcu devam etmektedir. Senedi cirantaya devredenle ciranta arasındaki hatır ilişkisi şahsi defi oluşturacağından, diğer kişilere karşı ileri sürülemeyecektir[48]. Bu sebeple senedi elinde bulunduran hamilin, kendisinin taraf olmadığı hatır ilişkisine dayanarak cirantanın zenginleştiğini iddia etmesi ve sebepsiz zenginleşme davası açması söz konusu değildir.

---

45 Karayalçın, s. 340 dpn. 23; Domaniç, s. 359; Uyar, s. 20.

46 Şimşek, Haksız İktisap, s. 358.

47 Hatır cirosu, senedin karşılıksız alınıp daha sonra bir karşılık mukabilinde ciro edilmesi veya fidüsyer tahsil cirosuyla alınıp, temlik cirosu ile devredilmesi hallerinde düşünülebilir (Poroy / Tekinalp, s. 222 dpn. 249). Hatır cirosu hakkında bkz.: İnan, Hatır Senetleri, s. 70 – 71.

48 Hatır defi senedin ciro veya alacağın temliki yoluyla devredildiği hallerde üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez (İnan, Hatır Senetleri, s. 138).

Diğer taraftan doktrinde Şimşek tarafından ileri sürülen fikre de katılmıyoruz. Senet hamilinin müracaat hakkına sahip olması halinde kendisinden önce gelen cirantaya başvurması mümkünken, senet zamanaşımına uğradıktan sonra bu imkanı artık kalmamıştır. Zira, ciranta senedi bir bedel ödeyerek devralmakta ve bir bedel karşılığında devretmektedir. Bundan dolayı ciranta zenginleşmemektedir. Müracaat hakkı sırasında cirantaya başvurulduğu takdirde cirantada da kendisinden önceki ciranta, keşideci veya onlar lehine aval verenlere kaşı müracaat edebilecek durumdadır. Senet zamanaşımına uğradıktan sonra senedi ödeyen ciranta artık bu haktan yararlanamayacaktır. Ayrıca senedi bir bedel karşılığında aldığı için ikinci defa senet için bir bedel ödemek zorunda kalacaktır ki, bu durum hakkaniyete aykırı bir sonuç olacaktır. Bu sebeple senedi devreden ciranta, senedi devrettiği kişiye karşı borcunu ödememiş olsa bile, zenginleşmemiş olacağından ona karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Ancak hamil senedi kendisine devreden cirantaya karşı aralarındaki asıl borç ilişkisine dayalı bir dava açabilir.

Çekin muhatabına karşı da sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Çekte kabul olmadığından (TTK. m. 696) muhatap olarak gösterilen banka veya özel finans kurumlarının kambiyo borçlusu sıfatını kazanmaları sözkonusu değildir[49]. Çekte muhatabın görevi süresi içinde ibraz edilen çeki ödemek, karşılığı yoksa bu hususu çek üzerine belirtmekten ibarettir. Çek bedelinin ödenmemesi sebebiyle hamile karşı her hangi bir sorumluluğu yoktur. Muhatap karşılığı olmasına rağmen çeki ödemezse hamile karşı değil, keşideciye karşı sorumlu olacaktır.

Sebepsiz zenginleşme davası araya girerek senedi kabul edenler ile aval veren kişilere karşı da açılamaz[50].

---

[49] Öztan, s. 910; Şimşek, Haksız İktisap, s. 357. Muhatap çeki kabul etse bile bu kabul, TTK. m. 696 gereği geçersiz sayılacaktır (Özkan, s. 526, Reisoğlu, Çek, s. 138). Buna karşılık, çekin karşılığının bankada bulunduğunu belirten, 'teyit', 'bloke' ve benzeri kayıtlar ise geçerlidir. Ancak, bu kayıtlar muhatap olan bankayı kambiyo borçlusu haline getirmemekte; sadece borçlar hukuku yönünden bankayı bağlar (Reisoğlu, Çek, s. 138, 141). Kanaatimizce, 'teyit' ve 'bloke' kaydının konmuş olması muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılması sonucunu sağlamaz. Zira, senede bu tür kayıtların konmasının kıymetli evrak hukuku açısından her hangi bir sonuçu yoktur.

[50] Öztan, s. 910; Kınacıoğlu, s. 230; Şimşek, Haksız İktisap, s. 358.

III. GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME

Sebepsiz zenginleşme davasında görevli mahkeme genel hükümlere göre belirlenir. TTK. m. 4/1 gereğince Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen hususlardan doğan davalar ticari davadırlar. Ticari davalar, dava olunan şeyin değerine göre asliye hukuk veya sulh hukuk mahkemelerinde de görülebilir (TTK. m..5/1). Buna göre sebepsiz zenginleşme davasında, dava olunan şeyin değerine göre sulh hukuk veya asliye ticaret ya da asliye ticaret mahkemesi bulunmuyorsa asliye hukuk mahkemesinde görevlidir[51].

Kambiyo senetlerinden doğan borç aranılacak borçlardandır. Bu sebeple Borçlar Kanunu'nun 73. maddesindeki kuralın aksine, borçlunun senet hamili tarafından bulunması ve dava ve takibin borçlunun ticari işlerini yürüttüğü yerde veya böyle bir yoksa meskeninde yapılması gerekir (TTK. m. 667, 690, 730). Sebepsiz zenginleşeme davasında yetkili mahkeme, kambiyo senedinin ödeneceği yer mahkemesidir[52]. Bu sebeple sebepsiz zenginleşme davası, davalının ticari işlerini yürüttüğü bir yer varsa o yer; böyle bir yer yoksa davalının ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinde açılabilir (HUMK. m. 9).

Yargıtay'a göre sebepsiz zenginleşme davası, çekin düzenlendiği yer mahkemesinde ve kambiyo senedi hakkında ihtiyati haciz kararı verilen mahkemede de açılabilir[53].

Kambiyo senetlerinde yetkili mahkeme, senet üzerine konulacak bir kayıtla da belirlenebilir (HUMK. m. 22). Yetki sözleşmesini yapıldığı bu gibi durumlarda senedi elinde bulunduran hamil, seçimlik bir yetkiye sahiptir. Davayı isterse senet

---

51 Öztan, s. 932; Özkan, s. 528 – 529.

52 Öztan, s. 932; Şimşek, Haksız İktisap, s. 361; Özkan, s. 529.

53 11. HD.nin 28.4.1997 gün, E.2557, K.2918 sayılı kararı:"*Davacı çeklere dayanarak, TTK'nın 644'üncü hükmü uyarınca istemde bulunmuştur. Çekler, Trabzon'da düzenlendiğine göre, çeke dayalı bu davada çekin düzenlendiği yer mahkemesi yetkilidir. Ayrıca, çeklere dayanılarak ihtiyati haciz kararı istenmiş ve Trabzon Mahkemesi'nce ihtiyati haciz kararı verilmiş ve davalı keşideci de, bu karara karşı, yetki yönünden itiraz etmemiştir. Bu durumda, HUMK'un 12'nci maddesine göre, ihtiyati haciz kararının verildiği yer mahkemesi de yetkilidir.*" (Eriş, Çek2004, s. 399 – 400).

üzerinde belirtilen yer mahkemesinde, isterse borçlunun ticari işlerini yürüttüğü veya ikametgahının bulunduğu yer mahkemesinde açar[54].

IV. İSPAT KÜLFETİ VE DEFİLER

Sebepsiz zenginleşme davasında ispat külfetinin hangi taraf üzerinde olduğu hususunda tartışma vardır. *Bir görüş*e göre; sebepsiz zenginleşme davasını açan hamilin senede dayanarak talepte bulunma hakkını, müracaat hakkının düşmesi veya senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle kaybettiğini ispat etmesi gerekir[55]. Davacının soyut zararını, başka bir deyişle müracaat hakkını yitirdiğini veya zamanaşımı süresinin sona erdiğini ispat etmesi yeterlidir. Bunun üzerine davalı taraf zenginleşmediğini ispat etmelidir[56].

Doktrinde *hakim durumda olan ikinci görüş*e göre ise; davacı taraf olan hamilin, müracaat hakkını kaybettiğini veya zamanaşımı süresinin dolduğunu ispat etmesi yeterli değildir. Ayrıca davalının kendi aleyhine zenginleştiğini ispat etmesi gerekir[57].

Yargıtay ise, sebepsiz zenginleşme davasında ispat yükünün davalı üzerinde olduğu görüşündedir[58]. Yargıtay 11. HD.nin 22.01.2001 gün, E.2000/9468, K.2001/373 sayılı kararında[59] bu husus açıkca belirtmiştir: "*Davacı, keşidecisi davalı Mehmet olan 30.05.1999 tarihli çek'in yetkili hamili olup, ibraz süresinin kaçırılmış oluğunu beyanla çek bedelini talep etmektedir. Çeke dayalı müracaat hakkı düşmüş olan hamilin alacağına kavuşabilmesi için ya doğrudan temel ilişkiye dayanarak bir tahsil davası, ya da TTK. nun 730/14 bendi yollamasıyla çeklerde de uygulanması gereken ve aynı Yasanın 644. maddesinde düzenlenmiş bulunan sebepsiz iktisap*

---

54 Öztan, s. 932; Şimşek, Haksız İktisap, s. 361; Özkan, s. 529.

55 Poroy / Tekinalp, s. 227.

56 Poroy / Tekinalp, s. 227; 19. HD.nin 21.4.2000 gün, E.11890, K.3037 sayılı kararı (a.g.e., s. 227).

57 Öztan, s. 926; Karayalçın, s. 342; Domaniç, s. 360; Özkan, s. 528; Doğanay, s. 1998; Bahtiyar, s. 94.

58 19. HD.nin 25.3.2003 gün, E.115, K.1443 sayılı kararı: "*Dava, TTK'nın 644'üncü maddesine dayanmaktadır. Buna göre keşidecinin sebepsiz zenginleşmediğini kanıtlaması gerekir.*" (Eriş, Çek2004, s. 451); 19. HD.nin 21.1.2003 gün, E.8871, K.472 (Eriş, Çek2004, s. 450).

59 Hukukta Son Nokta, Yıl 1, S.1, Mayıs 2002, s. 37- 38.

davası yoluna başvurması gerekir. Somut olayda davacı ciro yolu ile hamil olup, keşideci ile aralarında temel ilişki bulunmaması nedeniyle TTK. nun 644. maddesine göre talepte bulunmaktadır. Bu maddeye göre açılan davalarda ispat yükü sebepsiz olarak zenginleşmediğini veya çek bedelini cirantalardan birine veya hamile ödediğini savunan keşideci davalıya aittir. O halde mahkemece davalıya bu konuda ispat imkanı vermek gerekirken yazılı olduğu şekilde davacıya ispat külfeti yüklemek ve icapsız olarak yemin delilinin hatırlatılması ve yeminin eda edildiğinden bahisle davanın reddine karar verilmesi doğru bulunmamıştır".

Kanaatimizce; sebepsiz zenginleşme davasında ispat yükü önce davacı tarafta, daha sonra davalı taraf üzerindedir. Şöyle ki; sebepsiz zenginleşme davasını açan hamil, senedin zamanaşımına uğradığını veya müracaat hakkını senedin ibraz edilmemesi veya protesto çekilmemesi sebebiyle kaybettiğini ispat etmesi gerekir. Bu hususu ispat etmesi üzerine ispat yükü davalı tarafa geçer. Davalı taraf, senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının kaybedilmesi sonucu zenginleşmediğini ispatlamalıdır. Zira, bir kambiyo senedi düzenleyip veren kimse, bu senet dolayısıyla bir borç altına girmektedir. Senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının yitirilmesi hallerinde kambiyo senedinden doğan borcu ödemekten kurtulmakta ve zenginleşmektedir. Davalı taraf senetten doğan borcunu ödememiş olmasına rağmen zenginleşmediğini ispat etmelidir. Ayrıca davalı taraf sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımına uğradığını ispatlayarak da, kendisine yöneltilen sebepsiz zenginleşme iddiasını geri çevirebilir[60].

Sebepsiz zenginleşme davasında davalı, davacıya karşı TTK. m. 571 ve 599 uyarınca senet metninden anlaşılan veya senedin hükümsüzlüğüne ilişkin defiler[61] ile davacıya karşı sahip olduğu şahsi defileri[62] ve sebepsiz zenginleşme davasının

---

60 Domaniç, s. 360; Özkan, s. 360.

61 Kıymetli evrak hukukunda defiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet HELVACI, **Kıymetli Evrakta Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985; Saibe OKTAY, **Poliçede Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1984; M. Fadlullah CERRAHOĞLU, **Türk Ticaret Kanununa ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Bonoda Mutlak Defiler**, İstanbul, 1974; Oğuz İMREGÜN, "Kıymetli Evrakta Defiler", **İktisat ve Maliye Mecmuası**, C. XII, S. 12, s. 655 - 663; Saibe OKTAY, "Poliçede Defiler", **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtırasına Ârmağan**, Ankara, 1986, s. 335 – 366.

62 Kınacıoğlu, s. 231; Özkan, s. 518.

zamanaşımına uğradığı yönündeki zamanaşımı defini de ileri sürebilir[63]. Buna karşılık temel borç ilişkisinden kaynaklanan defileri ileri süremez[64]. Ancak sebepsiz zenginleşme davasının taraflarıyla temel borç ilişkisinin tarafları aynıysa temel borç ilişkisinden kaynaklanan defiler de ileri sürülebilmelidir.

V. SEBEPSİZ ZENGİNLEŞME DAVASINDA ZAMANAŞIMI

A. GENEL OLARAK

Sebepsiz zenginleşme davasının hangi sürede zamanaşımına uğrayacağı hususunda Türk Ticaret Kanunu'nda herhangi bir hüküm yoktur. Türk Ticaret Kanunu'na mehaz teşkil eden İsviçre Borçlar Kanunu'nun ilgili maddesinde de (OR. Art. 1052) bir süre öngörülmemiştir. Buna karşılık Alman Poliçe Kanunu'nda sebepsiz zenginleşme davasının üç yıllık zamanaşımı süresine tabi olduğu düzenlenmiştir (WG. § 89/1)[65].

İsviçre Federal Mahkemesi, sebepsiz zenginleşme talebine ilişkin davanın on yıllık genel zamanaşımı süresi (OR. Art. 127 = BK. m. 125) içinde açılması gerektiğine karar vermiştir[66]. İsviçre'deki doktrin de bu karara katılmakta ve zamanaşımı süresini on yıl olarak kabul etmektedir[67].

---

63 11. HD.nin 27.01.2003 gün, E.2002/8182, K.2003/794 sayılı kararı: "... *Öte yandan davalı kooperatifçe davaya cevap dilekçesinde söz konusu çekin zamanaşımına uğradığı öne sürülmüş ise de, ne bu dilekçede ne de yargılamanın daha sonraki bir aşamasın da iş bu davanın TTK'nun 644 ncü maddesinde bahsedildiği gibi 1 yıllık zamanaşımı süresi içerisinde açılmadığı yönünde bir defi ileri sürülmemiştir. Zamanaşımı savunması bir def'i olması nedeniyle resen dikkate alınmayacağı gözetilmeden mahkemece davacının bu davalı yönünden zamanaşımı nedeniyle reddi doğru bulunmamıştır.*" (YKD., C.29, S.5, Mayıs 2003, s.735).

64 Poroy / Tekinalp, s. 227.

65 Sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi Avusturya'da üç yıl, İtalya'da bir yıldır (Karayalçın, s. 342).

66 BGE 52 II 119, 67 II 176 (Öztan, s. 929 dpn.116'dan naklen).

67 Meier – Hayoz, A. / Crone, H. C., Wertpapierrecht, Bern, 1985, s.216; Gulh, T. / Koller, A. / Druey, J. N., Das Schweizerische Obligationenrecht, 8. Aufl. Zürich, 1991 – Nachdruck 1995, s. 851 (Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 621 dpn.133'den naklen).

B. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER

Bu konu tartışmalıdır. Bir görüşe göre; zamanaşımı konusunda Türk Ticaret Kanunu'nda bir hüküm bulunmadığından buradaki kanun boşluğunun Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini düzenleyen 66. maddeye kıyasen doldurulması gerekir[68]. Bu görüşte olan yazarlara göre; sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı hakkında da Ticaret Kanunu'nda açıklık bulunmamaktadır. TTK 644'deki sebepsiz zenginleşme ile Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme arasında nitelik farkı bulunmamaktadır. Nitelik farkı olsa bile amaç benzerliği bulunmaktadır. Bu sebeple TTK. m. 1'in yollaması gereği Borçlar Kanunu'nun 66. maddesindeki sebepsiz zenginleşmeye ilişkin bir ve on yıllık zamanaşımı sürelerinin uygulanması yerinde olacaktır.

Borçlar Kanunu'nun 66. maddesinin poliçeye uygulanması halinde bir yıllık zamanaşımı süresi söz konusu olacak; on yıllık süre ise nadiren uygulanacaktır. Zira, poliçeye bağlı hakkını kullanmamış olan hamil, sebepsiz zenginleşmeyi bilmediğini veya sonradan öğrendiğini ileri süremez. Sadece sebepsiz zenginleşmeden dolayı kimin zenginleştiğini tespitte güçlük çekebilir[69].

Ayrıca, sebepsiz zenginleşme davasının İsviçre Federal Mahkemesinin kabul ettiği gibi senetten doğan hakkın düştüğü veya zamanaşımının gerçekleştiği tarihten itibaren on yıl içinde zamanaşımına uğramasının kabulü, bazı hallerde genel zamanaşımını süresini on üç yılla çıkaracaktır. Ticari senetler hukukuna göre zamanında ve usulüne uygun olarak hakkını kullanmamış hamille, böyle bir talep hakkı vermenin makul bir sebebi yoktur[70].

Doktrindeki diğer görüşe göre ise; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi, Borçlar Kanunu'nun 125. maddesine göre

---

[68] Domaniç, s. 360 – 361; Karayalçın, s. 342; Göle, s. 186; Doğanay, s. 1996; Özkan, s. 530 – 531;

[69] Domaniç, s. 360 - 361.

[70] Karayalçın, s. 342.

on yıldır[71]. Bu görüşte olanlara göre; TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme talebi Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme ilkelerine dayanmadığı gibi onun bir türü olarak da nitelendirilemez ve iki talep hakkı mahiyet mahiyet olarak birbirlerinden farklıdır[72]. Bu sebeple Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükümler kıyas yoluyla da olsa TTK. m. 644'e uygulanmazlar. Bu durumda TTK. m. 1'in yollaması Borçlar Kanunu'nun 66. maddesindeki zamanaşımı hükümlerine değil, Borçlar Kanunu'nun 125. maddesindeki hükme yapılmış saymak gerekir ve oluşan boşluğu bu hükümle doldurmak gerekir. Ayrıca Borçlar Kanunu'nun madde 125'in "bu kanunda başka bir surette hüküm bulunmadığı takdirde her dava on senelik müruruzamana tabidir" şeklindeki lafzı da bu fikri desteklemektedir[73].

Sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı konusunda Borçlar Kanunu 125. maddesini uygulamamak kanunun iradesini aşmak olacaktır. Zira, Borçlar Kanunu'nun 66. maddesindeki yazılı öğrenme unsurunun zamanaşımının işlemesine esas oluşturması TTK. m. 644'te düzenlenen talebin bünyesine uymamaktadır. Çünkü, TTK. m. 644'deki kambiyo haklarının düşmesi, sebepsiz zenginleşme önceden bilinse bile sebepsiz zenginleşme davası açma gereği sonradan ortaya çıkacaktır. Bu durum oluşuncaya kadar öğrenme esasına dayanan bir yıllık süre bitmiş olabilir veya yeni başlayacaksa öğrenme ilkesi dikkate alınmıyor olacaktır. Bu sebeple sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı BK. m. 125'e göre on yıldır[74].

Bu görüşte olanların ileri sürdüğü gerekçelerden biri de şudur: Poliçeye dayanan talep hakkının TTK. m. 642 uyarınca kaybedildiği veya TTK. m. 661 uyarınca zamanaşımına uğraması durumunda, hakkın hukuki niteliği değişmektedir. Sebepsiz zenginleşme talebi, vaktiyle geçerli olan poliçe alacağının yerine geçen, kambiyo talebi niteliğinde yeni bir haktır. Sebepsiz zenginleşme talebi niteliği gereği

---

71 Poroy / Tekinalp, s. 222 – 223; Öztan, s. 931; Tekil, s. 91 -92; Kınacıoğlu, s. 235; Yıldız , Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 348; Eriş, Şerh, s. 499; Bozgeyik, Sebepsiz zenginleşme, s. 624.

72 Poroy / Tekinalp, s. 222 – 223, Kınacıoğlu, s. 235; Yıldız , Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 348

73 Yıldız , Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 348.

74 Tekil, s. 91 - 92.

TTK. m. 661'deki zamanaşımı süresi içinde mevcut veya hakkın düştüğü anda geçerli olan poliçe taleplerinin devamı niteliğinde olmadığından, her iki zamanaşımı süresinin toplanması veya birlikte değerlendirilmesi söz konusu değildir. Sebepsiz zenginleşme talebi Borçlar Kanunu madde 61 vd. düzenlenen "haksız bir fiil ile mal iktisabından" doğmamaktadır. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşmeden doğan hakkın zamanaşımına uğraması Borçlar Kanunu'nun 66. maddesine istinaden bir yıllık sürenin dolmasıyla değil, hakkında açık bir düzenleme bulunmayan alacaklara ilişkin olarak konulmuş genel nitelikteki Borçlar Kanunu'nun 125. maddesine göre on yıllık sürenin dolmasıyla gerçekleşmelidir[75].

Borçlar Kanunu'nun 125. maddesindeki 10 yıllık zamanaşımı sürenin uygulanması halinde oluşacak mahzurlu sonuçlar, Alman, Avusturya veya İtalyan kanunlarında olduğu gibi TTK. m. 644'e zamanaşımı süresi gösteren bir fıkranın eklenmesiyle ortadan kaldırılabilir[76].

C. YARGITAY'IN GÖRÜŞÜ

Yargıtay, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı konusunda Borçlar Kanunu'nun 66. maddesini uygulamakta ve zamanaşımı süresini bir yıl olarak kabul etmektedir.

Yargıtay, TTK. m. 644'ta düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini verdiği bir kararda[77] bir yıl olarak kabul etmiştir. Sonraki tarihli verdiği başka bir kararda[78] da bir yıllık süreden kastının Borçlar Kanunu'nun 66. maddesinde düzenlenen bir yıllık süre olduğunu açıklamıştır. Kararın ilgili bölümleri şöyledir:"*...TTK. nun 644. maddesinde, zamanaşımı süresinin ne olacağı belirtilmemiştir. Bu hususta dahi kanun boşluğu mevcut bulunmaktadır. Bazı yazarlar ve İsviçre Federal Mahkemesi, 644. maddede yazılı sebepsiz iktisabın*

---

75 Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 624.

76 Öztan, s. 931; Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 348.

77 TD.nin 24.4.1968 gün, E.67/4479, K.68/2365 sayılı kararı:"*Türk Ticaret Kanunun 644. maddesine dayanılarak açılacak haksız iktisap davasının, poliçeden doğan hakkın zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren bir yıl içinde açılması gerekir.*" (Batider, C.V, S.I, s. 114).

78 11. HD.nin 27.1.1984 gün E.5921, K.327 (Eriş, Şerh, s. 504 - 506).

Borçlar Kanununda düzenlenen sebepsiz iktisaptan farklı ve özel bir sebepsiz iktisap olduğu düşüncesindedirler. Bu görüş sonucu olarak da, ilgili maddede zamanaşımı süresi belirtilmediğinden, BK.nun 125. maddesindeki 10 yıllık genel zamanaşımının uygulanacağını kabul etmişlerdir. Fakat TTK. nun 644. maddesinde zikredilen sebepsiz iktisabın, MK.da bahsi geçen sebepsiz iktisaptan farklı bir hukuki müessese olduğunu gösteren açık bir hüküm mevcut değildir. TK.nun 1. maddesinde (Türk Ticaret Kanunu, Türk Medeni Kanununun ayrılmaz bir cüzüdür...hakkında ticari hüküm bulunmayan ticari işlerde mahkeme, ticari örf ve adete, bu dahi yoksa umumi hükümlere göre karar verir) hükmü mevcuttur. Sebepsiz zenginleşme ile ilgili genel hükümler BK. nun 61 ve müteakip maddelerinde düzenlenmiş bulunmaktadır... Kambiyo senedi zamanaşımına uğradığında, lehtar veya hamil, bu hakkını, senede dayanarak kullanamaz bir duruma girdiğinden keşideci borçlu, senet bedeli kadar zenginleşmiş olmaktadır. BK. nun 66 ncı maddesine göre, sebepsiz iktisapta bir yıllık zamanaşımı süresi uygulanır. Bu sebeple, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme halinde de bir yıllık zamanaşımı süresinin uygulanması Türk Ticaret ve Borçlar Hukukunun genel düzenlemesine uygun düşecektir.

İsviçre Federal Mahkemesinin kabul ettiği gibi, 10 yıllık genel zamanaşımı uygulanacak olursa, kambiyo senedine ait üç yıllık zamanaşımı süresine 10 yıllık genel zamanaşımı süresi eklendiğinde 13 yıllık bir süre meydana gelecektir ki, süratli işlem gerektiren ticari ilişkilerde zamanında takip yetkisini kullanmayan kusurlu lehtar veya hamile, genel zamanaşımı süresinden fazla bir süre tanınmış ve o kişi böylece yersiz bir korumaya mahzar kılınmış olur..."[79]. Yargıtay, bu kararında TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme ile Borçlar Kanunu'ndaki düzenlemenin farklı olmadığı sunucuna varmış ve BK. m. 66'yı uygulamıştır. Yargıtay bazı

---

[79] Bu kararın karşı oy yazısında Eriş, Türk Ticaret Kanunu'nun düzenlediği sebepsiz zenginleşme davası ile Borçlar Kanunu'nun kabul ettiği sebepsiz zenginleşme davasının aynı isimde olmasına karşın, yasal öğeleri (unsurları) bakımından farklı davalar olduğunu; Eski Ticaret Kanununda bu konuda özel hüküm bulunmadığından sebepsiz zenginleşme ilgili Borçlar Kanunundaki genel hükümlerin kıyasen uygulanacağının kabul edildiğini, ancak özel hüküm öngörüldüğü için (TTK. m. 644) artık BK. m. 61 ve devamı maddelerin uygulanmasının söz konusu olmadığı ve bu sebeple TTK. m. 644'te zamanaşımı süresi ile alakalı hiçbir hüküm olmaması nedeniyle genel hüküm olan BK. m. 125 uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca , genel zamanaşımı süresinin kabulü halinde 13 yıllık uzun zamanaşımı süresinin ortaya çıkacağı iddiasının doğru olmadığını, zira zamanaşımının kesilip tekrar işlemeye başlaması sonucu daha uzun bir süreninde ortaya çıkacağını hususuna da vurgu yapmıştır. Eriş, Şerh, s. 506 - 508 dpn.244.

kararlarında[80] ise, TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasının kambiyo hukukuna has bir dava olduğunu kabul etmiş; ancak zamanaşımı süresi bakımından Borçlar Kanunu'nun 66. maddesinin uygulanacağına ve zamanaşımı süresinin bir yıl olacağına karar vermiştir[81].

D. KANAATİMİZ

Kanaatimizce; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi Borçlar Kanunu'nun 125. maddesi gereğince on yıllık zamanaşımı süresine tabi olmalıdır. Çünkü kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme TTK. m. 644'te özel olarak düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu'nun 61 ilâ 66. maddeleri arasında düzenlenen sebepsiz zenginleşmeden farklıdır ve onun kıymetli evrak hukukundaki bir görünümü değildir. TTK. m. 644'te Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükümlere (BK. m. 61 - 66) herhangi bir yollama yapılmamıştır. Bu sebeple zamanaşımı konusunda oluşan kanun boşluğu TTK. m. 1'in atfı gereği Borçlar Kanunu'nun 125. maddesindeki genel zamanaşımı süresi olan on yıl ile doldurulmalıdır. Borçlar Kanunu'nun 125. maddesinin uygulanması halinde ortaya çıkacak mahzurlu sonuçlar, TTK. m. 644'e zamanaşımı ile ilgili bir fıkranın eklenmesiyle giderilebilir.

E. ZAMANAŞIMI SÜRESİNİN BAŞLANGICI

TTK. m. 644'te zamanaşımı süresiyle ilgili bir hüküm bulunmadığı gibi zamanaşımı sürensin başlangıçı konusunda da bir hüküm yoktur. Aynı şekilde İsviçre

---

[80] 11. HD.nin 5.7.1984 gün, E.3061, K.3867 sayılı kararı: "...TTK. m.644 üncü maddesinde düzenlenmiş olan sebepsiz zenginleşme davasının kambiyo hukukuna dayalı bir dava çeşididir...". Eriş, Şerh, s. 508 - 509; 11. HD.nin 27.10.1998 gün, E. 5470, K.7225 (İBD. C.73, S.1, s. 224 - 225); 11. HD.'nin 26.4.1999 gün, E.1329, K.3234 (İBD. C.73, S.10 - 11 - 12, s. 1091 - 1092).

[81] 11. HD.nin 26.3.1998 gün, E.1997, K.4240 sayılı kararı:"*TTK. m.644 üncü maddesine göre açılacak olan sebepsiz zenginleşme davası BK.nun 66. maddesinde öngörülen bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir.*" (Batider, C.XIX, S.3, s. 198 - 199); HGK.'nın 28.3.2001 gün, E.19 - 230, K.310 sayılı kararı:"*...Davacının, hamil olduğu senetlere dayanarak üç yıl içinde keşideciye müracaat etmemesi sebebiyle ancak vadeyi takip eden üç yıldan sonra sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre ve bir yıl içinde borçluya başvurması gerekirken...*" (Yasa Hukuk Dergisi, C.XXI, S.244/03 (Mart 2002), s. 395 - 396); 11.HD.nin 10.5.2001 gün, E. 2015, K. 4133 (İBD. C.77, S.1, s. 215 - 216); 11. HD.nin 27.1.2003 gün, E.2002/8182, K.2003/794 (YKD. C.29, S.5, s. 735 - 737).

Borçlar Kanunu'nda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Alman Poliçe Kanunu'nda ise zamanaşımı süresinin "poliçeden kaynaklanan yükümlülüğün düştüğü" tarihten itibaren işlemeye başlayacağı açıkca düzenlenmiştir (WG. § 89/1) .

Yargıtay TD.nin 24.4.1968 gün, E.67/4479, K.68/2365 sayılı kararında[82]: "*Türk Ticaret Kanununun 644. maddesine dayanılarak açılacak haksız iktisap davasının, poliçeden doğan hakkın zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren bir yıl içinde açılması gerekir*" şeklinde karar vererek davanın açılma zamanını poliçeden doğan hakkın zamanaşımına uğradığı tarih olarak kabul etmiştir[83]. Yargıtay verdiği başka bir kararda da[84] sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini, kambiyo senetlerinin için işlemekte olan zamanaşımı süresinin kesilmesi halinde yeniden işleyecek sürenin sonundan itibaren başlayacağına hükmetmiştir.

Doktrinde, Yargıtay'ın sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcı hakkındaki çözüm tarzına katılmaktadır[85]. Buna göre sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi; müracaat hakkının Türk Ticaret Kanunu'nun 642. maddesine göre kaybedildiği veya kambiyo senetlerine ilişkin zamanaşımı sürelerinin dolduğu (TTK. m. 661) tarihten itibaren işlemeye başlar[86].

---

82 Batider, C.V, S.1, s. 114 - 115.

83 11. HD.nin 17.6.1993 gün, E.1992/4865, K.1993/4363 sayılı kararı: "...Bu başvuru süresi de, bononun vade tarihinden itibaren üç yılın geçmesinden sonra başlayabilir. Yani, bono 30.10.1985 vadeli olduğuna göre üç yıllık süre 30.10.1988 tarihinde sona erer ve TTK.nun 644. maddesinde öngörülen bir yıllık süre başlar..." (YKD. C.19, S.9, s. 1355 - 1357).

84 11. HD.nin 27.1.1984 gün, E.5921, K.327 sayılı kararı: "...Zamanaşımına uğramış olan kambiyo senetlerinde lehtar veya hamile TTK.nun 644 üncü maddesi ile ayrıca ek bir süre tanınmış olduğundan ve ek sürenin, vadeden itibaren üç yıllık sürenin sonu itibariyle veya zamanaşımının herhangi bir sebeple kesilmesi halinde yeniden işleyecek üç yıllık sürenin sona erme tarihinden başlayacağının ve bunun hak sahibinin bilmesi gerektiğinin kabulü zorunludur..." (Eriş, Şerh, s. 506).

85 Öztan, s. 931; Tekil, s. 92; Kınacıoğlu, s. 235; Doğanay, s. 1809; Göle, s. 186; Özkan, s. 531 Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 626.

86 Doktrinde *Yıldız*, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini kambiyo senedinin zamanaşımına uğradığı tarihten itibaren başlatmaktadır. Ancak senedin zamanaşımı süresini sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi içinde değerlendirmektedir. Yazara göre sebepsiz zenginleşme davası, poliçede vadeden itibaren on üç yıl (10 + 3) içinde kabul edene ya da keşideciye karşı açılabilir (Yıldız, Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri, s. 348). Çekte sebepsiz zenginleşme davasının tabi olduğu zamanaşımı süresi, ibraz süresinin bitimi tarihinden itibaren on yıl altı aydır (a.g.e., s.351). Bonoda ise, sebepsiz zenginleşme davasının üç yıllık zamanaşımı süresinin dolduğu tarihten itibaren on yıl içinde açılması gerekir (a.g.e., s. 350). Kanaatimizce; yazar sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcını doğru olarak belirtmiş, fakat sürenin uzunluğunu belirtirken hata yapmıştır. Zira sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi on yıldır. Bu süre yazarında belirttiği gibi poliçe hamilinin kabul

Ayrıca poliçede ve diğer kambiyo senetlerinde bir defi niteliğinde bulunan zamanaşımının icra hakimliğinde veya mahkemede ihtilaf konusu edildiği hallerde, davanın kesinleştiği tarihte sebepsiz zenginleşmeye dair zamanaşımı süresinin işlemeye başlamalıdır[87].

Kanaatimizce, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcı çeşitli ihtimallere göre şöyle olmalıdır: a) Poliçe muhatap tarafından kabul edilmişse, senedin ibraz edilmemesi veya protesto çekilmemesi sebebiyle müracaat hakkı kaybedilmiş olsa bile, muhataba karşı işleyecek olan üç yıllık zamanaşımı süresinin bittim tarihten itibaren başlamalıdır.

b) Poliçe kabul edilmemişse, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcı, müracaat hakkının doğumu için gerekli işlemlerin yapılıp yapılmamasına göre değişecektir. Şöyle ki; müracaat hakkının doğumu için senet ibraz edilmiş ve protesto çekilmişse, protesto tarihinden veya protestodan muafiyet kaydı varsa vadenin bittiği tarihten itibaren müracaat borçlularına karşı işleyecek olan bir yıllık zamanaşımı süresinin sona ermesin üzerine sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi başlayacaktır. Eğer, senet ibraz edilmemiş veya ibraz edilmesine rağmen protesto düzenlenmemişse, müracaat hakkı kaybedildiğinden zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlaması da sözkonusu olmayacaktır. Bu durumda sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi, müracaat hakkının kaybedildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır.

c) Bono'da düzenleyene karşı üç yıllık zamanaşımı sürenin dolduğu tarihte sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi başlar.

d) Çeklerdeki sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi, ibraz sürenin bitimi tarihinden itibaren işleyecek altı aylık zamanaşımı sürenin dolduğu

---

eden muhataba karşı başvuru süresi olan üç yıllık zamanaşımı süresinin bittiği tarihten başlayacaktır. Bu nedenle kabul eden muhataba başvuru süresi olan üç yıl içinde sebepsiz zenginleşme davası açılamaz; çünkü sebepsiz zenginleşme davasının şartlarından olan senedin zamanaşımına uğraması şartı henüz gerçekleşmemiştir. Bundan dolayı poliçe açısından sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi on üç olmaz. Aynı şekilde çekte de altı aylık zamanaşımı süresi içinde sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Bu nedenle çek için sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi on yıl altı ay olmaz. Buna karşılık yazar bonoda sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini ve sürenin başlangıcı doğru olarak belirtmiştir.

87 Domaniç, s. 361; Bozgeyik, Sebepsiz Zenginleşme, s. 625.

tarihte başlar. Eğer çek ibraz edilmemişse zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması sözkonusu olmayacağından, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi ibraz süresinin sona erdiği tarihten itibaren başlamalıdır. Ancak Yargıtay verdiği kararlarda bu hususu dikkate almadan sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresini çekin tabi olduğu ibraz süresinin bitiminden itibaren işleyecek olan zamanaşımı süresinin sonunda başlatmaktadır[88].

[88] 11. HD.nin 7.11.1994 gün, E.4022, K.8328 sayılı kararı: "Çekler zamanında bankaya ibraz edilmediğinden, gerçekten davacının keşideciye karşı başvurma hakkı düşmüş bulunmaktadır. Bu durum karşısında, davacı çek hamilinin sadece TTK. nun 644 üncü maddesi hükmü uyarınca, sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak çeklerin zamanaşımı süresi dolmasından itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içerisinde keşideciye karşı bir talep ve dava hakkı bulunmaktadır." (Eriş, Çek2000, s. 222).

SONUÇ

Çalışmamızda tespit ettiğimiz önemli hususları ve ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

I. Türk Ticaret Kanunu, kambiyo senetleri için sıkı şekil şartları ve kısa zamanaşımı süreleri öngörmüştür. Hâmil, kanunun kambiyo senetleri için öngördüğü özel şartlara (örneğin senedi ibraz etmek, protesto düzenlemek, zamanaşımı sürelerine riayet etmek) uymazsa senedin asıl borçlusu ve diğer borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder. Hâmil için oluşacak bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için kanun koyucu, hâmile sebepsiz zenginleşme davası açarak senetten doğan alacak hakkını talep etme hakkı vermiştir. Başka bir ifadeyle, sebepsiz zenginleşme talebi, kambiyo senetlerindeki şekil şartlarının ağırlığını hafifletmek ve hâmil için oluşacak hakkaniyete aykırı sonuçları ortadan kaldırmak için tanınmış bir imkandır.

II. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi kambiyo senetleri hukukuna özgü bir talep şeklidir. Türk Ticaret Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 61 ilâ 66. maddeleri kambiyo senetleri için gerekli korumayı sağlayamadıklarından, ilgili hükümlerden bağımsız bir düzenleme yapılmıştır. Zira Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşme talebi, gerek amaç gerekse içerik olarak kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşmeden farklıdır. Bu sebeple Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeyle ilgili 61 ilâ 66. maddeleri, kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme de uygulanamazlar.

III. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyi düzenleyen TTK. m. 644, poliçe, bono, çek (TTK. m. 730/14), emre yazılı havale (TTK. m. 738) ve emre yazılı ödeme vaadine (TTK. m.738) uygulanan genel nitelikte bir hükümdür. Bonoya uygulanacak poliçe hükümlerinin düzenlendiği TTK. m. 690'da TTK. m. 644'e yer verilmemiş olunması kanun koyucunun ihmalinden kaynaklanmıştır. Bu sebeple kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644, bonoya da uygulanabilir. Zira TTK. m. 691/1'e göre bonoyu düzenleyen poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi sorumludur. Zamanaşımına uğrayan poliçe için, kabul eden muhataba

karşı sebepsiz zenginleşme davası açılabildiğine göre, onunla aynı sorumluluğa sahip bono düzenleyenine karşı da açılabilmelidir. Bonoya uygulanacak poliçe hükümlerine yollama yapılırken sebepsiz zenginleşmeyle ilgili kanunlar ihtilâfı kurallarının düzenlendiği TTK. m. 685'e de yollama yapılmıştır. Eğer bonoda sebepsiz zenginleşmeyle ilgili TTK. m. 644'ün uygulanması istenmiyorduysa, TTK. m. 685'e yollama yapılmaması gerekirdi.

IV. Kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşme talebi (TTK. m. 644), Borçlar Kanunu'nun 61 ile 66. maddeleri arasında düzenlenen 'haksız bir fiil ile mal iktisabından doğan borçlar' başlığını taşıyan sebepsiz zenginleşme talebinden farklıdır. Şöyle ki; kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülebilmesi için, kambiyo senedi dolayısıyla borç altına girenlerin haksız olarak zenginleşmiş olmaları gerekmez. Halbuki genel hükümlerde yer alan sebepsiz zenginleşmede zenginleşen kimsenin, bu zenginleşmede haklı bir nedene dayanmaması gerekir. Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasında zenginleşen kimsenin malvarlığındaki artış ile fakirleşenin malvarlığındaki azalma arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Zenginleşen ile fakirleşen arasında bulunan illiyet bağı kambiyo senetleri ile ilgili sebepsiz zenginleşme davalarında aranmaz. TTK. m. 644'e dayanan talep hakkı, hâmilin kendi kusuru veya ihmali sonuçu senet zamanaşımına uğrasa veya kanunen yapılması gerekli işlemler yapılmamış olsa bile kullanılabilirken; genel hükümlerdeki sebepsiz zenginleşme talebinde bu mümkün değildir. Genel hükümlerdeki sebepsiz zenginleşmeye dayanan iade davasının kapsamı sebepsiz zenginleşenin iyi niyetli olup olmamasına göre değişmektedir. Kambiyo senetlerindeki sebepsiz zenginleşmede ise zenginleşen muhatap veya keşidecinin iyi niyetli olup olmamasına bakılmadan senet bedeli kadar zenginleştiği kabul edilmektedir.

V. Hamilin müracaat hakkını kaybetmesi veya senedi zamanaşımına uğratması hallerinde temel borç ilişkisi, sebepsiz zenginleşme davası ve karşılığın intikali müesseseleri hamilin hakkını elde etmesine yardımcı olan ve birbirlerini tamamlayan üç değişik hukuki imkandır. Hamil bu imkanlardan isteğini kullanabilir. Başka bir ifadeyle burada hakların yarışması söz konusudur. TTK. m. 644'te yeralan

sebepsiz zenginleşme talebinden yararlanmak için öncelikle temel borç ilişkisine veya karşılığın intikaline başvurulması gerekmez. Temel borç ilişkisi, karşılığın intikali veya sebepsiz zenginleşme imkanlarından birinden yararlanarak alacağını elde eden hamil, diğer hukuki imkanlardan yararlanamaz. Bonoda karşılığın intikali müessesine yer verilmediğinden, sadece sebepsiz zenginleşme veya temel borç ilişkisi imkanlarından yararlanılabilir.

VI. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme şartları şunlardır: a) Kambiyo senedinin elde bulundurulması, b) Senede dayanarak talepte bulunma hakkının zamanaşımı veya senedin ibraz veya protesto edilmemesi sebebiyle kaybedilmesi, c) Hamilin zarara uğraması, d) Keşideci veya kabul etmiş muhatabın zenginleşmesi.

VII. Sebepsiz zenginleşme talebinin ileri sürülmesi bakımından senedin ifa uğruna, ifa yerine veya hatır için verilmesi fark yaratmaz. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin şartlarının belirtildiği TTK. m. 644/1'de kambiyo senedinin ifa yerine verilmiş olunması şartı aranmamaktadır. Yorum yoluyla da olsa böyle bir şart eklemek TTK. m. 644'ün düzenlenme amacına aykırı olacak ve hükmün uygulama alanı daraltacaktır. Taraflar arasında temel borç ilişkisinin bulunmadığı hatır senetlerinde bile, sebepsiz zenginleşme davası açılabilir.

VIII. Sebepsiz zenginleşme davasını açabilmesi için öncelikle kambiyo senedinin mevcut olması ve hamilin elinde fiilen bulunması gerekir. Zira, hamil senedi ibraz ederek sebepsiz zenginleşme talebinde bulunabilir. Ayrıca kambiyo senedinin kanunen aranan zorunlu şekil şartlarını taşıması lazımdır. Kanunen aranan şekil şartlarından birini taşımayan senede dayanarak, sebepsiz zenginleşme davası açılamaz. Zira, sebepsiz zenginleşme davası kambiyo senetleri hukukundan doğan bir talep hakkıdır. Bu sebeple ortada kambiyo senedinin bulunmadığı durumlarda böyle bir dava açılamaz.

IX. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşmenin diğer bir şartı da, hamilin senede dayanarak talepte bulunma hakkını kaybetmesidir. Bu talep hakkı ya senedin zamanaşımına uğraması ya da senede dayanan hakların muhafazası için

kanunen yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması halinde kaybedilir. Senede dayanan hakların muhafazası için yapılması gereken işlemlerin yapılmamış olması ile kast edilen ise müracaat hakkının kaybedilmesi neden olan senedin ibraz edilmemesi ve protesto çekilmemesi halleridir.

X. Kabule ibrazın zorunlu olduğu durumlarda senedin ibraz edilmemesi müracaat hakkını kaybına yol açar. Bu durumda poliçe muhatap tarafından kabul edilmemiş olduğundan hamilin, senet dolayısıyla başvura bileceği kimse kalmamaktadır. Aynı şekilde ödeme için ibraz edilen poliçenin muhatabı senedi ödemez ve hamil ödememe durumunu protesto çekerek de tespit ettirmemişse hamil, müracaat hakkını kaybedecek ve senet dolayısıyla başvuracağı kimse kalmayacaktır. İşte bu durumlarda zamanaşımı sürelerinin başlaması da söz konu olmadığından, hamil müracaat hakkının kaybedildiği andan itibaren ya temel borç ilişkisine ya da TTK. m. 664'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme davasına dayanarak poliçe bedelini elde edebilir.

Muhatap tarafından kabul edilmiş poliçe ve bonoda ise, senet ibraz edilmese bile hamil senedin asıl borçlusuna zamanaşımı süresince başvurabilecektir. Bu durumda sebepsiz zenginleşme davası senedin asıl borçlusuna karşı işleyecek zamanaşımı süresinin bittiği tarihten sonra açılabilir. Zira, bu hallerde sadece müracaat hakkının kaybedilmiş olunması sebepsiz zenginleşme davası açmaya yeterli değildir. Ayrıca zamanaşımı sürenin geçmesi gerekir.

Çek, ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmezse hamil, keşideci dahil olmak üzere çek borçlularına karşı müracaat hakkını kaybeder (TTK. m. 720). Bu durumda hamil, muhatap bankaya başvurabilirse de, yukarıda belirttiğimiz gibi muhatap banka karşılığı olan çeki isterse öder. Karşılığı olmasına rağmen muhatap bankanın çeki ödememesi, çekten cayılmış olunması veya çekin karşılığının olmaması hallerinde hamil, çekten doğan alacağını sebepsiz zenginleşme davası (TTK. 730/1 b.14'ün yollamasıyla TTK. m. 644) veya genel hükümler uyarınca temel borç ilişkine dayanan tahsil davası açarak elde edebilir. İbraz süresi içinde çekin ibraz edilmemesi halinde zamanaşımı süresinin başlaması sözkonusu olmayacağından, sebepsiz zenginleşme davası ibraz sürensin sona ermesinden

itibaren açılabilir. İbraz süresinden sonra yapılan ciro alacağın temliki hükmündedir. Bu sebeple ibraz süresinden sonra çeki ciro veya zilyetliğin geçirilmesi yoluyla devralan hamil, sebepsiz zenginleşme davasını açamaz. Zira, ibraz süresinden sonra yapılan ciro, ibraz süresi içinde yapılan cironun sağladığı hukuki imkanları vermez.

XI. Süresi içinde protesto çekilmemesi, kambiyo senedinin adi senede dönüşmesine yol açmaz. Bu durumda hamil, poliçede kabul eden muhataba, bonoda ise düzenleyene zamanaşımı süresi içinde başvurabilir. Zira, poliçeyi kabul edenle bonoda düzenleyen senedin esas borçluları olduklarından her zaman başvurulabilir. Eğer poliçe kabul edilmemişse veya çek bankaya ibraz edilip karşılıksız olduğu TTK. m.720'ye göre tespit ettirilmemişse müracaat hakkı kaybedildiğinden hamil müracaat borçlularına başvuramayacak, senedi kendisine devreden cirantaya aralarındaki temel borç ilişkisine göre veya senedin keşidecisine TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davası açarak alacağını elde edebilecektir.

XII. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının şartlarından en önemlisi kambiyo senedin zamanaşımına uğramasıdır. Kabul edilmiş poliçe ve bonoda müracaat hakkının kaybedilmiş olması tek başına sebepsiz zenginleşme davasının açılması için yeterli değildir. Ayrıca senedin zamanaşımına uğraması gerekmektedir. Diğer senetlerde ise müracaat hakkının muhafazası için gerekli olan senedin ibraz edilmesi veya protesto çekilmesi şartlarının yerine getirilmemesi halinde zamanaşımı süreleri işlemeye başlamadığından hamilin müracaat hakkını kaybettiği anda hamil sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı kazanmaktadır. Müracaat hakkının muhafaza edildiği hallerde ise, zamanaşımı süresinin dolması ile sebepsiz zenginleşme davası açılabilecektir.

Zamanaşımının kesilmesiyle hamil, senedin asıl borçlusu veya müracaat borçlularına karşı kambiyo hukuku kurallarına göre başvurma imkanına kesilip yeniden işlemeye başlayan zamanaşımı süresincende sahip olacaktır. Dolayısıyla sebepsiz zenginleşme talebi, kesilip yeniden işleyecek olan zamanaşımı süresinin geçmesinden sonra kullanılabilir. Zamanaşımı süresinin durması halinde ise; hamil, kambiyo hukukuna göre başvuru hakkını kaybetmediğinden sebepsiz zenginleşme

davası açması söz konusu olmaz. Ancak durma halinin ortadan kalkmasıyla işleyecek olan zamanaşımı süresinden sonra sebepsiz zenginleşme davası açılabilir.

XIII. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için hamilin zarara uğraması şarttır. Hamilin zararı, kambiyo senedinin zamanaşımına uğraması, senedin ibraz edilmemesi veya gerekli protestonun düzenlenmemesi sebebiyle oluşmalıdır. Hamilin zararı kambiyo hukukundan doğan talep hakkının kaybedilmesinden dolayı ortaya çıktığından, senet borçlularının veya hamilin kusurlu olması aranmaz. Zararın varlığı için hamilin kambiyo senedini bir karşı değer vererek elde etmiş olması şart değildir. Bundan dolayı hamilin temel borç ilişkisinde alacaklı olduğunu ispat etmesi gerekmez. Kambiyo senedi hatır ilişkisi veya bağışlama sebebiyle verilmiş olsa bile, diğer şartların bulunması halinde sebepsiz zenginleşme davası açılabilir. Zira hamil, kambiyo senedini tahsil edememiş ve zarara uğramıştır.

Hamil poliçe borçlularından herhangi birine karşı poliçeden doğan hakkını ileri sürebiliyorsa bir zarara uğramamıştır ve TTK. m. 644'te düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmünden yararlanamaz. Zira, kabul edilmiş olan poliçenin esas borçlusu muhataptır. Keşideci müracaat borçlusu konumundadır. Hamil keşideciye karşı müracaat hakkını kaybetmiş veya zamanaşımına uğratmışsa artık ona başvuramaz. Bu durumda hamil, vadeden itibaren üç yıllık zamanaşımı süresi içinde sadece muhataba başvurabilir. Üç yıllık zamanaşımı süre dolmasından sonra da, sebepsiz zenginleşme davasını sadece kabul eden muhataba açabilir. Muhatabın aciz durumuna düşmesi bu sonucu değiştirmez. TTK. m. 626/5'te belirtildiği gibi muhatap ödemeleri tatil etmiş veya aleyhinde yapılan bir icra takibi semeresiz kalmış olması halinde hamilin müracaat hakkını kullanabilmesi için poliçeyi ibraz ve protesto düzenletmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi muhatabın aciz durumda olması keşideci ve diğer müracaat borçlularına başvurulması için yeterli değildir. Senedin ibraz ve protesto edilmesi gerekir. Müracaat hakkı kaybedilmesi veya senedin zamanaşımına uğraması hallerinde de muhatabın aczi, keşideciye sebepsiz zenginleşme davası açma hakkı vermez. Öncelikle muhataba başvurulması gerekir.

XV. TTK. m. 644/1'e göre sebepsiz zenginleşme davasında davalılar keşideci ve muhataptır. Keşideci kavramına, hesabına poliçe çekilen şahıs veya ticarethane; muhatap kavramına, ikametgahlı poliçeyi ödeyecek kişi de dahildir (TTK. m. 644/2). Sebepsiz zenginleşme davasının açılabilmesi için, bu şahısların zenginleşmiş olmaları gerekir. Eğer bir zenginleşme söz konusu değilse, sebepsiz zenginleşme davası açılamaz.

TTK. m. 644'e göre senet borçlularının zenginleşmesi, senedin ibraz edilmemesi veya ibraz edilmesine rağmen protesto düzenlenmemesi veyahut da zamanaşımı sebebiyle kambiyo senedinden doğan borcu ödemekten kurtulmaları dolayısıyla oluşmaktadır. Bu sebeple zenginleşmeyi tespit ederken kambiyo senedinin verilme amacı, senet bedelini en son kimin ödemekle yükümlü olduğu ve senedin ödenmemesi sebebiyle kimin zenginleştiği hususlarının incelenmesi gerekmektedir.

Poliçede zenginleşmeyi, senedin muhatap tarafından kabul edilip edilmemesine göre ikiye ayrılarak incelemesi gerekir. Poliçe, kabule ibraz edilmesine rağmen muhatap senedi kabul etmemişse veya kabule ibraz zorunlu olmasına karşı senet ibraz edilmemişse ya da kabule ibraz edilmeden senet ödeme için ibraz edilmiş fakat muhatap senedi ödememişse, tüm bu hallerde muhatap poliçeyi kabul etmediğinden kambiyo ilişkisine girmemiş durumdadır. Bu sebeple kambiyo ilişkisi dışında kalan muhataba karşı sebepsiz zenginleşme davası açılamayacağı gibi muhatabın zenginleşmesi de söz konusu değildir. Bu durumda kambiyo senedinden doğan borcun ödenmemesi sebebiyle keşideci sorumludur ve zenginleşen de keşidecidir.

Poliçe kabul edilmişse zenginleşen muhataptır. Zira, muhatap poliçeyi kabul etmekle senedin asıl borçlusu haline gelmektedir. Senedin ibraz edilmemesi veya protesto düzenlenmemesi halinde dahi zamanaşımı süresi içinde muhataba başvurup, senet bedeli talep edilebilmektedir. Hamil, müracaat hakkını kaybetmiş olsa bile, vadenin gelmesinden itibaren üç yıl süre ile muhatabı takip ve dava edebilir. Bu üç yıllık zamanaşımı sürenin sonra ermesi üzere hamilin kambiyo senetleri hukukuna göre muhatabı dava ve takip hakkı sona erecektir. Bu durumda

muhatap poliçeden doğan borçtan kurtulmuş ve zenginleşmiş olacaktır. Muhatap poliçeyi ifa uğruna, ifa yerine veya hatır için kabul etmiş olması hallerinde, poliçeden doğan borcu ödemediğinden muhatap zenginleşmiş olacaktır.

Havale niteliğinde olan çekte ise, muhatap bankanın çeki kabul etmesinin mümkün olmaması (TTK. m. 696) ve keşideci kural olarak çekin karşılığını muhatap bankada hazır bulundurmak zorunda olduğundan (TTK. m. 695/1), çekin ibraz edilmemesi veya ibraz edilip de karşılığının olmadığının kanunun aradığı şekilde tespit edilmemiş olunması ya da zamanaşımı hallerinde, çek bedeli keşidecinin mal varlığında kalacağından, zenginleşen keşidecidir.

Bonoyu düzenleyen kişi poliçede kabul eden muhatap gibi sorumlu olduğundan, hamil müracaat hakkını kaybetmiş olsa bile zamanaşımı süresi içerisinde bonoyu düzenleyen kişiye başvurabilir. Bonoyu düzenleyen senedin zamanaşımına uğraması üzerine borcundan kurtulmakta ve kambiyo senetleri hukukuna göre dava ve takip edilememektedir. Dolayısıyla zenginleşme bonoyu düzenleyen kimse nezdinde oluşmaktadır.

XVI. Sebepsiz zenginleşme davasında talep edilecek miktarın belirlenmesi hususunda senedin zamanaşımına uğraması ve müracaat hakkının kaybedilmesi hallerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. Şöyle ki; kambiyo senedi hamili müracaat hakkını kullanmak için gerekli olan senedi ibraz ve protesto çekme işlemlerini gerçekleştirmiş, fakat senet zamanaşımına uğramışsa, senet hamilinin talep edebileceği miktar TTK. m. 637 ve 638'e göre belirlenmelidir. Çünkü, senet zamanaşımına uğramasaydı, senetten dolayı borçlu olan kişinin sorumlu olacağı miktar bu hükümlere göre tespit edilecekti. Başka bir ifadeyle senet zamanaşımına uğramamış olsaydı, kambiyo senedinden dolayı borçlu olan kişi TTK. m. 637 ve 638'e göre belirlenecek tutarı ödeyecektir. Senet zamanaşımına uğradığı için belirtilen tutarı ödemekten kurtulacak ve bu tutar kadar zenginleşmiş olacaktır. Hamil de senedin zamanaşımına uğraması sebebiyle kambiyo borçlusunun ödeyeceği miktarı elde edemeyeceği için, bu miktar kadar zarara uğrayacaktır. Ayrıca senedin zamanaşımına uğraması ödenecek borç miktarını değiştirmemekte, sadece borcun borçlunun rızası dışında dava ve takip edilmesine engel olmaktadır. TTK. m. 644 ise

senet zamanaşımına uğramış olmasına rağmen; hamile kambiyo senedi borçlusunu dava ve takip edebilme hakkı tanımaktadır. Senedin zamanaşımına uğraması halinde hamilin talep edebileceği miktar; senet bedeli, yüzde on gecikme faizi, masraflar ve komisyon ücretinden oluşacaktır.

Buna karşılık senedin ibraz edilmemesi, ibraz edilmesine rağmen kabul veya ödememe durumlarının kanunun aradığı şekilde tespit edilmemesi hallerinde müracaat hakkı da düşmüş olduğundan, sebepsiz zenginleşme davasında hamil, senet bedeli kadar talepte bulunabilir. Bu sebeple müracaat hakkıyla ilgili TTK. m. 637, 638 ve 722 burada uygulanmazlar. Hamilin faiz talep edebilmesi için, bu hususun şart edilmiş olması gerekir. Her iki hal için de temerrüt faizin istenmesi, genel hükümlere göre söz konusu olur. Ayrıca TTK. m. 695'de öngörülen çek tazminatı ve senet için icra takibi yapılmış ve bu takip iptal edilmişse, bu takibin giderleri de istenemez.

XVII. Sebepsiz zenginleşme davasının davacısı, senedi elinde bulunduran yetkili hamildir. Davacı hamil, senet zamanaşımına uğradığı veya senedin ibraz veya protesto edilmemesi yüzünden müracaat hakkının düştüğü andaki yetkili hamil olmalıdır. Senedi elinde bulunduran kişinin yetkili hamil olup olamadığı, kambiyo hukukuna özgü kurallara göre belirlenecektir (TTK. m. 598, 690, 713).

Müracaat hakkını kaybetmeden veya zamanaşımı süresini geçirmeden önce senet bedelini ödeyen müracaat borçluları da (keşideci, ciranta veya aval veren) sebepsiz zenginleşme davasını açabilirler. Fakat, müracaat borçlusu senet zamanaşımına uğradıktan sonra veya hamil müracaat hakkını kaybetmesinden sonra senet bedelini öderse sebepsiz zenginleşme davasını açamaz. Çünkü, bu durumda onun zararı senet bedelini ödemesinden dolayı oluşmuş; müracaat hakkının kaybı veya zamanaşımından dolayı olmamıştır. Çekin ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmemesi sonucu müracaat hakkının kaybedilmesinden (TTK. m. 720) sonra çeki alacağın temliki yoluyla (TTK. m. 705/1) devralan kişi de TTK. m. 644 uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açamaz

XVIII. Sebepsiz zenginleşme davasında davalı olabilecek kimseler Türk Ticaret Kanunu'nda sınırlı olarak sayılmıştır. TTK. m. 644'e göre sebepsiz zenginleşme davası; keşideciye, kabul etmiş muhataba, ikametgahlı poliçeyi ödeyecek kimseye ve keşideci poliçeyi başla bir şahıs veya ticarethane hesabına çekmiş ise o kimse veya ticarethaneye (komisyoncu poliçesi) karşı açılabilir. Bunların iflas etmesi halinde iflas masasına karşı da sebepsiz zenginleşme talebi yönetilebilir. Cirantalara karşı bu dava açılamaz (TTK. m. 644/3).

IXX. Sebepsiz zenginleşme davasında ispat yükü önce davacı tarafta, daha sonra davalı taraf üzerindedir. Şöyle ki; sebepsiz zenginleşme davasını açan hamil, senedin zamanaşımına uğradığını veya müracaat hakkını senedin ibraz edilmemesi veya protesto çekilmemesi sebebiyle kaybettiğini ispat etmesi gerekir. Bu hususu ispat etmesi üzerine ispat yükü davalı tarafa geçer. Davalı taraf, senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının kaybedilmesi sonucu zenginleşmediğini ispatlamalıdır. Zira, bir kambiyo senedi düzenleyip veren kimse, bu senet dolayısıyla bir borç altına girmektedir. Senedin zamanaşımına uğraması veya müracaat hakkının yitirilmesi hallerinde kambiyo senedinden doğan borcu ödemekten kurtulmakta ve zenginleşmektedir. Davalı taraf senetten doğan borcunu ödememiş olmasına rağmen zenginleşmediğini ispat etmelidir. Ayrıca davalı taraf sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımına uğradığını ispatlayarak da, kendisine yöneltilen sebepsiz zenginleşme iddiasını geri çevirebilir.

XX. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme talebi Borçlar Kanunu'nun 125. maddesi gereğince on yıllık zamanaşımı süresine tabi olmalıdır. Çünkü kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme TTK. m. 644'te özel olarak düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu'nun 61 ilâ 66. maddeleri arasında düzenlenen sebepsiz zenginleşmeden farklıdır ve onun kıymetli evrak hukukundaki bir görünümü değildir. TTK. m. 644'te Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeyle ilgili hükümlere (BK. m. 61 - 66) herhangi bir yollama yapılmamıştır. Bu sebeple zamanaşımı konusunda oluşan kanun boşluğu TTK. m. 1'in atfı gereği Borçlar Kanunu'nun 125. maddesindeki genel zamanaşımı süresi olan on yıl ile doldurulmalıdır. Borçlar Kanunu'nun 125. maddesinin uygulanması halinde ortaya

çıkacak mahzurlu sonuçlar, TTK. m. 644'e zamanaşımı ile ilgili bir fıkranın eklenmesiyle giderilebilir.

XXI. Kambiyo senetlerinde sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcı çeşitli ihtimallere göre şöyle olmalıdır: a) Poliçe muhatap tarafından kabul edilmişse, senedin ibraz edilmemesi veya protesto çekilmemesi sebebiyle müracaat hakkı kaybedilmiş olsa bile, muhataba karşı işleyecek olan üç yıllık zamanaşımı süresinin bittim tarihten itibaren başlamalıdır.

b) Poliçe kabul edilmemişse, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresinin başlangıcı, müracaat hakkının doğumu için gerekli işlemlerin yapılıp yapılmamasına göre değişecektir. Şöyle ki; müracaat hakkının doğumu için senet ibraz edilmiş ve protesto çekilmişse, protesto tarihinden veya protestodan muafiyet kaydı varsa vadenin bittiği tarihten itibaren müracaat borçlularına karşı işleyecek olan bir yıllık zamanaşımı süresinin sona ermesin üzerine sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi başlayacaktır. Eğer, senet ibraz edilmemiş veya ibraz edilmesine rağmen protesto düzenlenmemişse, müracaat hakkı kaybedildiğinden zamanaşımı sürelerinin işlemeye başlaması da sözkonusu olmayacaktır. Bu durumda sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi, müracaat hakkının kaybedildiği tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır.

c) Bono'da düzenleyene karşı üç yıllık zamanaşımı sürenin dolduğu tarihte sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi başlar.

d) Çeklerdeki sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi, ibraz sürenin bitimi tarihinden itibaren işleyecek altı aylık zamanaşımı sürenin dolduğu tarihte başlar. Eğer çek ibraz edilmemişse zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması sözkonusu olmayacağından, sebepsiz zenginleşme davasının zamanaşımı süresi ibraz süresinin sona erdiği tarihten itibaren başlamalıdır.

KAYNAKÇA

Akyazan, Sıtkı: "Çekin Muhataba İbraz Zorunluluğu ve Çekten Cayma", **Batider**, C.VI, S.4, s. 687- 691.

Alışkan, Murat: **Kambiyo Senetlerinde Temlik Cirosu**, İstanbul, 1998.

Altun, Cevdet: "Ticari Senetlerde İbrazın Geçerliliğinin Saptanması ve Protesto", **TNBHD,** 1976, S.9, s. 62 - 66.

Anık, Gülgün: "Çekin Takas Odasına İbrazı", **İBD.**, 2000, C. 74, S. 7-8-9, s. 673 - 705.

Arıcı, M. Fatih: "Kambiyo Senetlerinde Temsilcinin Yetkisini Aşarak Kambiyo Taahhüdünde Bulunmasından Doğan Sorumluluk", **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı,** Haz. Abuzer KENDİGELEN, İstanbul, 1999, s. 11 - 28.

Arslanlı, Halil: **Ticarî Senetler Dersleri**, Üçüncü Bası, İstanbul, 1954.

Aydınalp, Sezai: "Protestonun Geçerliliği", **Batider**, C.X, S.3, s.659 - 706.

Bahtiyar, Mehmet: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2003.

Başbuğoğlu,Tarık: **Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu (TTK 1 -815)**, C.1, Ankara, 1988.

Berkman, A. Kaya : "Ticari Senetlerin Protestosu", **ABD.**, 1969, S.4, s. 619 - 622.

Bozgeyik, Hayri: **Poliçede Müracaat Hakkı**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2003.

Bozgeyik, Hayri: "Poliçede Temel İlişki ve Karşılığın İntikali", **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.1, İstanbul, Beta Basım, 2003 (Karşılığın İntikali).

Bozgeyik, Hayri: "Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme", **AÜEHFD**, C.VII, S.1-2, Haziran 2003, s. 589 - 628 (Sebepsiz Zenginleşme).

Bozer, Ali / Göle, Celal: **Bankacılar İçin Kıymetli Evrak Hukuku Bilgisi**, 12. Bası, Ankara, 2001.

Canbolat, Selahattin / Canbolat, Bedrettin: **En Son Değişikliklerle Ticari Senetlerde (Poliçe – Bono – Çek) Menfi Tespit ve İstirdat Davaları Açıklamalı**, İçtihatlı, Ankara, Yetkin Yayınları, 1987.

Can, Halil / Güner, Semih: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1999.

Cerrahoğlu, M. Fadlullah: **Türk Ticaret Kanununa ve Yargıtay İçtihatlarına Göre Bonoda Mutlak Defiler**, İstanbul, 1974.

Çelik, A. Çelik: **Tazminat ve Alacaklarda Zamanaşımı**, İstanbul, Regal, 2004.

Çevik, Orhan Nuri: **Gerekçeli – İçtihatlı – Notlu Türk Ticaret Kanunu ve Uygulanmasına İlişkin Mevzuat**, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1993.

Doğanay, İsmail: **Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.II, Tümden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Dördüncü, İstanbul, Beta Basım, 2004.

Doğanay, İsmail: "Kambiyo Senetleri Münasebetiyle Noterler Tarafından Çekilen Protestonun Mahiyeti", **TNBHD**, 1976, S.9 s.20-29 ve **TNBHD**, 1976, S.10, s. 9 - 15 (Kambiyo Senetlerinin Protestosu).

Doğanay, İsmail: "Poliçe ve Emre Muharrer Senet Sebebiyle Çekilen Protestodan Doğan Hukuki Sonuçlar, **Batider**, C.VI, S.3, s. 519 - 537 (Protestodan Doğan Hukuki Sonuçlar).

Domaniç, Hayri: **Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi**, C.IV, İstanbul, 1990.

Domaniç, Hayri / Çamoğlu, Ersin: **İçtihatlı – Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticari Mevzuat**, 1. Bası, İstanbul, 1965.

Donay, Süheyl: **Son Değişiklikler Açısından Çek**, İstanbul, 1986.

Erem, Faruk / Kalpsüz, Turgut / Çelebican, Gürgân: **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek**, Genişletilmiş 2. Basım, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1974.

Eren, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 8.Bası, İstanbul, Beta Basım, 2003.

Eriş, Gönen: **Gerekçeli - Adliye Komisyonu Raporlu - Madde Açıklamalı - En Son İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu (Kıymetli Evrak ve Taşıma)**, C.II, Ankara, 1988 (Şerh).

Eriş, Gönen: **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, 1993 (Çek).

Eriş, Gönen: **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1995 (Çek1995).

Eriş, Gönen: **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000 (Çek2000).

Eriş, Gönen: **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2003 (Çek2003).

Eriş, Gönen: **Açıklamalı – İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2004 (Çek2004).

Eriş, Gönen: **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 90.

Eriş, Gönen: "Açık Emre Yazılı Senet ve Bazı Sorunlar (I)", **Yargıtay Dergisi**, C.4, S.1- 2, s. 175 - 189.

Ertekin, Erol / Karataş, İzzet: **Uygulamada Ticari Senetler Hukuku**, Ankara, 1992.

Gökçe, Teoman: "İleri Keşide Tarihli Çeklerin Keşide Tarihinden Önce İbraz Edilmesine Bağlanacak Hukukî Sonuca İlişkin Düşünceler", **AD**, Yıl 93, Nisan 2002, S.11, s. 127 - 137.

Gökçe, Ziya: "Ticari Senetlerle İlgili Noterlik İşlemleri",**TNBHD.**, 1990, S.67, s. 8 - 17 ve S.68, s. 17 – 23.

Göle, Celal: **Çek Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1989.

Göle, Celal: "Uygulama Açsından 3167 Sayılı Çek Kanunu Sempozyumu", **Batider**, C.XV, S.2, s. 36 vd.

Gözübüyük, A. Hıfzı: "TTK'nın 622'nci Maddesine Göre Borçlunun Alacaklı Aleyhine Açtığı Dava Zamanaşımını Keser Mi?", **Adalet Dergisi**, 1965, S.5-6, s. 606 - 613.

Gürbüz, A. Hulusi: **Yargıtay Uygulaması Işığında Ticari Senetlerin İptali ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar**, İstanbul, 1984.

Gürbüz, A. Hulusi: "Türk Ticaret Kanunu Açısından Kıymetli Evrak ve Özellikle Ticari Senetler", **Türk Ticaret Kanunu'nun 30. Yılı Semineri**, İstanbul, 1988 (Seminer).

Hatemi, Hüseyin: **Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, BK. 65 Kuralı**, İstanbul, 1976.

Helvacı, Mehmet: **Kıymetli Evrakta Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

Hirsch, E. Ernst: "Poliçe ve Çek Hukukunun Birleştirilmesine Dair Cenevre Uyuşması", Çev. Doçent Yavuz, **Mülkiye Mecmuası**, C.III, S.35.1934, s.24-27 ve C.III, S.36, s.3 4 - 37.

İmregün, Oğuz: **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2003.

İmregün, Oğuz: "Kıymetli Evrakta Defiler", **İktisat ve Maliye Mecmuası**, C. XII, S. 12, s. 655 – 663

İnan, Nurkut: "Protestoya İlişkin Bazı Sorunlar", **Batider,** Temmuz 1697, C.IV, S.2, s.285 -296 (Protestoya İlişkin Bazı Sorunlar).

İnan, Nurkut: "İstirdat Davasında İsbat Yükü - Çekin İktisadî Niteliği", **Batider,** C.V, S.1, s. 88 - 97 (Çekin İktisadî Niteliği).

İnan, Nurkut: "Özel hukukta Karşılıksız Çek Kavramı", **Batider,** C.XI, S.2, s. 99 - 118 (Karşılıksız Çek).

İnan, Nurkut: **Türk Hukukunda Hatır Senetleri ve Özellikle Hatır Bonoları**, Ankara, 1969 (Hatır Senetleri).

İnan, Nurkut: **Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk**, Ankara, 1981.

İnan, Nurkut / Kıvanç, Serpil: "Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları (1979 - 1982)", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I**, Ankara , 1984.

Kaçak, Nazif: **Kambiyo Senetlerinin Takibi İle Kambiyo Senetlerine İlişkin Borçtan Kurtulma Menfi Tespit ve İstirdat Davaları**, Ankara, 2003.

Kalpsüz ,Turgut: "Noterlikçe Ödememe Protestosu Düzenlenmesi", **TNBHD,** S.1, s. 9 - 19.

Karayalçın, Yaşar: "Zürich Üst Mahkemesi'nin 27 Temmuz 1962 Tarihli Kararı ve Protestodan Muafiyet- İbrazdan Muafiyet- Temel Borç İlişkisi-Sebepsiz İktisap Konuları", **Batider**, 1973, C.VII, S.3, s. 701 - 724 (Sebepsiz İktisap).

Karayalçın, Yaşar: **Ticaret Hukuku C. III Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Ankara, 1970.

Karayalçın, Yaşar: **Özel Hukukda** Meseleler **ve Görüşler I**, Ankara, 1975 (Meseleler ve Görüşler I).

Karayalçın, Yaşar: **Özel Hukukda Meseleler ve Görüşler II**, Ankara, 1983 (Meseleler ve Görüşler II).

Kendigelen, Abuzer: "Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı (TK 711)", **İBD**, C.64, S.7 – 8 - 9, 1990, s. 586 - 618.

Kendigelen, Abuzer: **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Semineri Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 99 - 101 (Seminer).

Kendigelen, Abuzer: "Çekte Kısmî Karşılık", **Türk Hukuk Dünyası**, Ekim 2000, Yıl 1, S.2, s. 5 – 18.

Kınacıoğlu, Naci: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 5. Bası, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

Kınacıoğlu, Naci: "Kabule Arzı Yasaklanmış Poliçeler", **ABD**, 1967, S.6, s. 901-910 (Kabule Arzı Yasaklanmış Poliçeler).

Kınacıoğlu, Naci: "Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler", **Batider**, C.IV, S.3, s. 477 - 492 (Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler).

Kıran, Yücel: "Poliçe Bono ve Çekte Zamanaşımı", **İBD**, 1978, S.1 - 2 - 3, s. 68 - 90.

Moroğlu, Erdoğan: **Notlu- İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, 7. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2001.

Moroğlu, Erdoğan: "Kambiyo Senetlerinde Düzenlenme Yeri", **Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan**, Haz. Murat Yusuf Akın / Oğuz Caner, İstanbul, 2003, s. 155 – 163 (Düzenleme Yeri).

Moroğlu, Erdoğan: "3167 Sayılı Çek Kanunu'nda 4814 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişiklikler", **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 533 – 546

Koru, Yaşar: **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Tartışmaları**, İstanbul, 1998, s. 93.

Mutluay, M. Kemal: "Zamanaşımına Uğramış Bononun Takip ve Maddi Hukuktaki Yeri", **Yargıtay Dergisi**, 1980, C. VI, S.4, s. 560 - 566.

Narbay, Şafak: **Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı**, 2. Bası, İstanbul, Beta Basım, 1999.

Narbay, Şafak: "Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan 'Yer' Kavramına 'De Lege Lata' ve 'De Lege Ferenda' Çözüm Önerileri", **Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan**, Yayın Kurulu: Hüseyin ÜLGEN / Arslan KAYA / Gül Okutan NİLSSON, C.I, İstanbul, Beta Basım, 2003, s. 793 - 821 (Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesi).

Narbay, Şafak: " '3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Değişiklik Yapan 4814 Sayılı Kanunun 'Çekte Şekil Şartları' ve 'Muhatabın Ödeme Yükümlülüğü' Konuları Açısından İncelenmesi", **AÜEHFD**, C.VII, S. 1 - 2 (Haziran 2003), s. 467 - 496 (Çek Kanunu).

Oğuzman, M. Kemal / Öz, M. Turgut: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 3. Bası, İstanbul, 2000.

Okan, A. Arman: "Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı ve Sonuçları", **İBD**, 1976, C.50, S.9 - 10, s. 56 - 64.

Okçuoğlu, Yavuz: "Kambiyo Senetlerinde Borçlunun Dava Açmasıyla Zamanaşımı Kesilir mi?", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu III**, Ankara, 1986, s. 1- 42.

Okçuoğlu, Yavuz: **Yargıtay Kararları ve Karşı Oylarım**, Ankara, 1991 (Karşı Oylarım).

Oktay, Saibe: **Poliçede Defiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1984.

Oktay, Saibe: "Poliçede Defiler", **Prof. Dr. Ernst E. Hirsch'in Hâtırasına Ârmağan**, Ankara, 1986, s. 335 – 366.

Öğütçü, A. Tahir / Altın, Mehmet: **Ticarî Senetler (Poliçe, Bono, Çek) ve Özel Takip Yolları**, Ankara, 1979.

Öz, M. Turgut: **Öğretide ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme Borçlar Kanunu 61 – 66. Maddelerine İlişkin İçtihatlar İle**, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1990.

Özakman, Cumhur: "Sebepsiz Zenginleşme Davasının Mahiyeti ve Konusu", **Günümüzde Yargı,** 1997, S.18, s. 5 - 18.

Özel, Sibel: "Sebepsiz Zenginleşme Davalarında Kanunlar İhtilafı Meselesi", **Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl 19 - 20, S. 1 - 2, 1999 - 2000, s. 733 - 769.

Özkan, Ömer: "Poliçede Sebepsiz Zenginleşme Davası", **Prof Dr. Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı**, Haz. Abuzer Kendigelen, İstanbul, 1999, s. 507 - 535.

Özkorkut, Korkut: "Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri", **Batider**, C.XIX, S.2, s. 43 - 61.

Öztan, Fırat: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 1997.

Öztan, Fırat: **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2004 (Öztan2004).

Öztan, Fırat: "Kambiyo Senetlerine Benzeyen Senetler", **Prof. Dr. Mahmut Koloğlu'ya 70 İnci Yaş Armağanı**, Ankara, 1975.

Öztürk, Sinan: "Çekte İbraz", **Yargıtay Dergisi**, C.27, S.3, s. 525 - 556.

Poroy, Reha / Tekinalp, Ünal: **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 15. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2001.

Poroy, Reha : "Kambiyo Senetlerinde Protesto Çekilmesiyle İlgili Bazı Meseleler", **II İnci Ticaret ve Banka Hukuku Haftası**, Ankara, 10 - 18 Mayıs 1961, s. 399 - 417.

Postacıoğlu, İlhan: "Çekin İbrazı İle İlgili Bazı Problemler", **Batider**, C.VIII, S.3, s. 113 - 132.

Pulaşlı, Hasan: **Kıymetli Evrak Hukuku**, Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. Bası, İstanbul, 2001.

Reisoğlu, Seza: **Bankalar Kanunu Şerhi**, Ankara, 2002.

Reisoğlu, Seza: **Sebepsiz İktisap Davasının Genel Şartları**, Ankara, 1961 (Sebepsiz İktisap).

Reisoğlu, Seza: **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2003 (Çek).

Rumelli, Faik Şevket : "Poliçelerde Şartlı Kabul", **İBD**., C.25, (1951), S.7, s. 408 - 416.

Serozan, Rona: **İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme**, İstanbul, 2002.

Selçuk, Sami : **Çek Suçları, Öğreti - Mevzuat - İçtihat**, Ankara, 1993.

Sungurbey, İsmet: **Borç İkrarı ve Borç Vaadi**, İstanbul, 1957.

Şimşek, Edip: **Hukukta ve Cezada Ticari Senetler**, Ankara, 1982.

Şimşek, Edip: "Kambiyo Senetlerinde Haksız İktisap Davası", **Batider**, 1977,C. IX, S.2, s.349-368 (Haksız İktisap).

Şimşek, Edip: "Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki Sorunu", **Yargıtay Dergisi**, C.IV, S.3, 1978, s. 281 - 296 (Kambiyo Senetleri ve Hukuki İlişki).

Tandoğan, Haluk: "Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardığı Sorunlar", **Batider**, C.XI, S.2, s. 63 - 94.

Tanju, Fahrettin: "Kambiyo Senetlerinin İbraz ve Protestosu", **TNBHD**, 1978, S.19, s. 19 - 29.

Tekil, Fahiman: **Kıymetli Evrak Hukuku**, İstanbul, 2. Bası, 1994.

Tekil, Müge: **Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu**, İstanbul, 1997, (M. Tekil).

Tekinalp, Ünal: **Banka Hukuku Esasları**, İstanbul, 1988.

Tekinalp, Ünal: "İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri", **MHB, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan**, Yıl 19 - 20, S.1 - 2, 1999 - 200, İstanbul, 2001, s. 923 - 932.

Tekinalp, Ünal / Çamoğlu, Ersin: **Açılamalı, Notlu ve Karşılaştırmalı Türk Ticaret Kanunu ve Ticari Mevzuat**, Genişletilmiş 10. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2000.

Tekinay / Akman / Burcuoğlu / Altop: **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993.

Teoman, Ömer: **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 2: 1986 - 1988, İstanbul, 1993.

Teoman, Ömer: **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 5: 1992 - 1993, 2. Bası, İstanbul, 2000.

Teoman, Ömer: **Yaşayan Ticaret Hukuku**, C.I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 11: 2003, İstanbul, 2004.

Teoman, Ömer: "Çekte İbraz Sürelerinin Hesaplanmasında Keşide Gününün Önemi", **Reha Poroy'a Armağan**, İstanbul, 1995, s. 426 - 435 (Çekte İbraz Süreleri).

Teoman, Ömer: "Bonoda Ödeme İçin İbrazın Keşideci Lehine Avaliste Yapılmasının Sonucu ve Sakat Bir Protestoya Dayanılarak Tahsil, Edilen Masrafların Geri Verilmesi", **Yasa Hukuk Dergisi**, 1979, C.2, S.8, s. 1155 - 1159 (Bonoda Ödeme İçin İbraz).

Tokbey, Seyfettin: "Günü Geçmiş Senetleri Kabul Ederek, Günü Geçmemiş Gibi Protesto Eden Noterin Eyleminin Ceza Hukuku Karşısındaki İsmi Nedir?", **İlmî ve Meslekî Noterlik Dergisi**, 1969, S.1, s. 22 - 24.

Tutumlu, M. Akif: **Türk Borçlar Hukukunda Zamanaşımı ve Uygulaması**, 2. Bası, Ankara, 2001.

Ulusan, İlhan: **İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu**, İstanbul, 1984.

Uyar, Talih: "Müruruzamana Uğrayan Kambiyo Senetlerinin Âkibeti", **İBD**, 1971, C. XLV, S.1 - 2, s. 12 - 31.

Uyar, Talih: **İcra Hukukunda Kambiyo Senetleri**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2001 (Kambiyo Senetleri).

Uyar, Talih: **Gerekçeli - Notlu - İçtihatlı İcra ve İflas Kanunu**, C.IV, İzmir, 1997 (İİK. IV).

Uygur, Turgut: **Açıklamalı - İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku**, Ankara, 2003.

Von Tuhr, A.: **Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı**, Çev. C. Edege, 2. Bası, Ankara, 1983.

Yasaman, Hamdi: "Çek", **40. Yılında Türk Ticaret Kanunu**, İstanbul, 1997, s. 224 - 230.

Yavuz, Nihat: **Sebepsiz İktisap Davasının Genel Şartları**, Ankara, 2003.

Yıldız, Şükrü: "Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri", **Prof. Dr. Fahiman Tekil'in Anısına Armağan**, Haz. Murat Yusuf Akın / Oğuz Caner, İstanbul, 2003, s. 335 - 351 (Kambiyo Senetlerinde Zamanaşımı Süreleri).

Yıldız, Şükrü: "Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı", **Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı**, Haz.Abuzer Kendigelen, İstanbul, 2002, s. 821 - 852 (Poliçede Zamanaşımı Sürelerinin Başlangıcı).

Yıldız, Şükrü: "İbraz Süresini Geçiren Çek Hamilinin Hukuki Durumu ve Yargıtay Kararları", **Ticaret Hukuku Ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIX**, 2003, s. 153 - 209 (Sempozyum).

Yurttaş, Volkan: "Çekte İbraz ve Zamanaşımı Süresi ve Sonuçları", **Bursa Barosu Dergisi**, C.XI, S.31, 1987, s. 14 - 18.